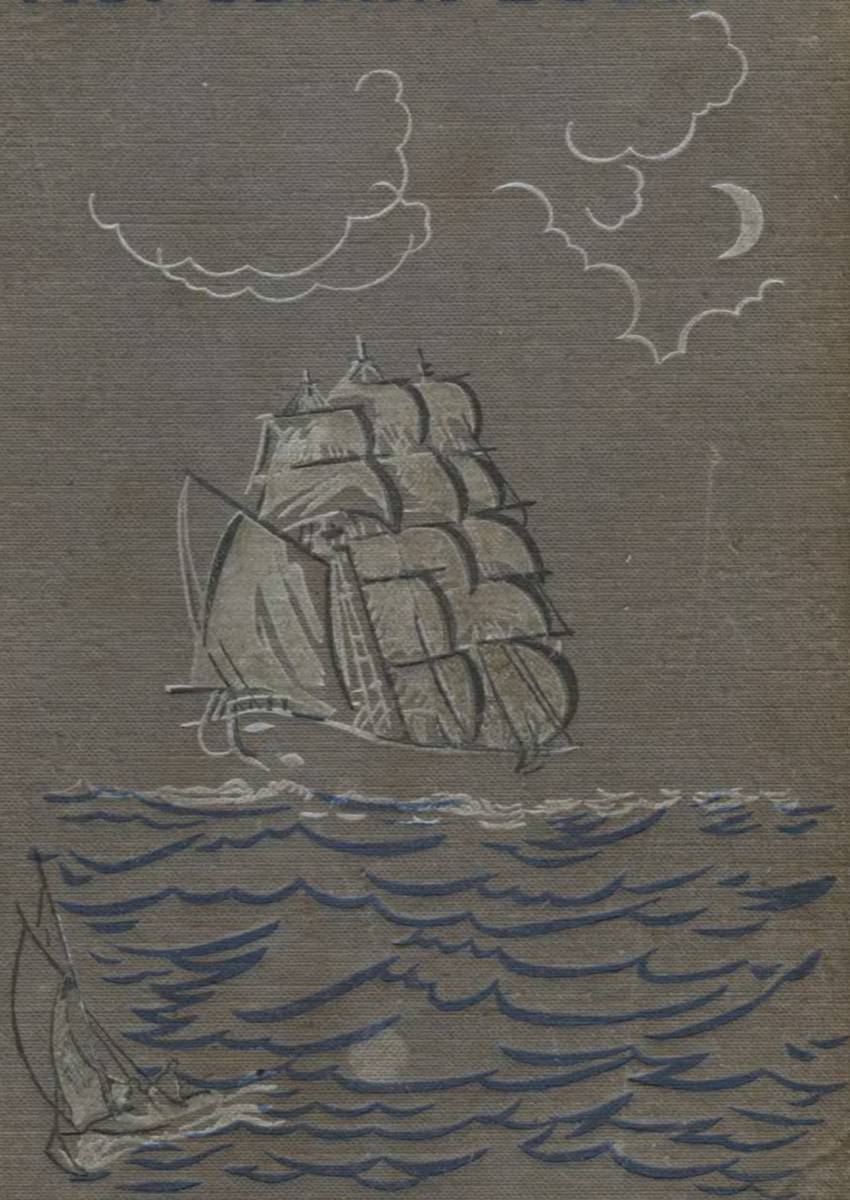

ДЖЕК ЛОНДОН

МОРСЬКИЙ ВОВК

БІБЛІОТЕКА СВІТОВОЇ КЛАСИКИ

COLLECTION OF WORLD CLASSICS

JACK LONDON

THE SEA-WOLF

NOVEL

State Literazny
PUBLISHING HOUSE
Kiev-1958

ДЖЕК ЛОНДОН

МОРСЬКИЙ ВОBK

Р О М А Н

Державне видавництво
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
Київ - 1958

*Переклад за редакцією
Михайла ХАРЕНКА*

Переклад зредатовано за виданням:
The Sea-Wolf by Jack London. New-York.

Розділ перший

Я не знаю, з чого почати. Іноді, в жарт, я думаю, що у всьому винний Чарлі Ферасет. У нього була дача в Мілл-Веллі, в затінку гори Томальпайс. Жив він там лише взимку, коли приїздив туди, щоб відпочити й почитати на дозвіллі Ніцше та Шопенгауера. Коли наставало літо, він знову повертався до міста, щоб працювати, не покладаючи рук, в духоті й пилюці. У мене була звичка відвідувати його щосуботи після полудня й лишатися в нього до понеділка. Коли б у мене не було цієї звички, я б не опинився цього пам'ятного січневого понеділка в бухті Сан-Франціско.

Не можна сказати, що судно, на якому я знаходився, було ненадійне. Це був «Мартінес», що робив лише четвертий чи п'ятий рейс на переправі між Саусаліто та Сан-Франціско. Але справа не в цьому. Небезпека крилася в густому тумані, який навис над бухтою і який мене, між іншим, як людину суходолу, мало лякав. Справді, я пригадую, як я спокійно уместився на палубі, прямо під рубкою * стерничого, і таємничість сірого туману опанувала мою уяву. Дув свіжий бриз, і деякий час я був самотній серед вогкої півтемряви, хоч і не зовсім, правда, бо я неясно відчував присутність стерничого та ще якоїсь людини, що розмістилася у мене над головою в скляній будці, це, певно, був капітан.

Я сидів, пригадую, і міркував про зручність розподілу праці: мені не потрібно вивчати тумани, вітер, при-

* Пояснення слів, позначених зірочкою, дається в кінці книги у «Словничку морських термінів».

пливи й відпливи і взагалі морську справу, щоб відвідати свого приятеля, який живе по той бік затоки. Як це добре, думав я, що людина мусить спеціалізуватися. Штурман і капітан знають свою справу, їхні знання служать багатьом тисячам людей, які, подібно до мене, не знають ні моря, ні морської справи. З другого боку, замість того, щоб витрачати енергію на вивчення багатьох предметів, я мав можливість зосередити її на вивченні того, чим я цікавлюся, наприклад: яке місце займає Едгар По в американській літературі. Між іншим, так називається моя стаття, її вмістив журнал «Атлантика». Піднявшись на корабель і проходячи по салону, я з задоволенням побачив, що якийсь огрядний пан читає «Атлантику» якраз на сторінці, де була надрукована моя стаття. І це лише завдяки розподілу праці та спеціальним знанням штурмана і капітана цей огрядний пан мав змогу читати мою спеціальну статтю про Едгара По, тимчасом як його перевозили з Саусаліто до Сан-Франціско.

Якийсь червонолиций чоловік, грюкнувши дверима салону, вийшов, постукуючи ногами, на палубу і урвав мої думки. Я саме обмірковував тему своєї нової статті, яку я хотів назвати «Необхідність свободи. На захист митця». Червонолиций чоловік зиркнув у бік рульової рубки й повів очима навколо, вдивляючись у туман. Потім він прошкандибав по палубі туди й назад (він, здається, був на протезах) і зупинився біля мене, широко розставивши ноги, на його обличчі сяяла посмішка. Я не помилився, коли подумав, що ця людина все своє життя провела на морі.

— Від такої поганої погоди люди передчасно сивіють,— сказав він, злегка кивнувши головою в бік рульової рубки.

— А мені здається, що тут нема нічого складного,— відповів я.— Це просто, як два рази по два — чотири. Компас вказує нам напрямок, ми знаємо віддаль і швидкість. Я сказав би, що це звичайнісінька математика — не більше.

— Нічого складного,— повторив він, весело глузуючи з мене.— Просто, як два рази по два — чотири! Звичайнісінька математика!

Тут він якось підтягся, відкинувся назад і змірвав мене поглядом.

— А що ви можете сказати про відплив, що рветься тут через Золоті Ворота?— запитав він, або, вірніше, пробурчав.— Яка швидкість течії? А як відносить, га? Тепер прислухайтесь. Чуєте? Це дзвін буя. Ми йдемо прямо на нього! Ось, бачите, міняють курс.

З туману долинув сумний звук дзвона. Я помітив, як стерничий дуже швидко завертів штурвалом. Щойно звуки дзвона було чути спереду, а тепер вони вже доносилися збоку. Раптом хрипко загув наш гудок, час од часу чути було інші гудки, що доносилися з туману з усіх боків.

— Якийсь пароплав,— сказав новий знайомий, показуючи вправо, звідки доносились гудки.— А там що? Чуєте? Грублять в ріжок. Певно, якась шаланда. Гей, ви, там, на шаланді, пильуйте краще! Так я й знав! Тепер хай побігають.

Невидимий пароплав продовжував подавати сигнали один за одним, вони перепліталися з тривожними звуками рїжка.

— А тепер вони почнуть перемовлятися, намагаючись розійтися,— продовжував червонолиций, як раптом гудки затихли.

Його обличчя сяяло, очі блищали від захоплення, коли він перекладав мову гудків та сирен на звичайну мову.

— Це сирена пароплава, що йде десь там ліворуч. А чуєте цей, у нього ніби жаба застряла в горлянці. Якщо не помиляюся, це парова шхуна, вона повзе назустріч відпливу.

Пронизливий, різкий свисток ми почули просто попереду і дуже близько від нас. На «Мартінесі» вдарили в гонг. Колеса нашого судна спинились, пульс їх замер, потім вони знову залопотіли. Пронизливий, різкий свисток, подібний до сюрчання цвіркуна серед реву великих звірів, чути було вже збоку, а потім він зовсім став затихати. Я дивився на свого супутника і чекав поясень.

— Не в міру хоробрий катерок! — сказав він.— Я радий був би, щоб його, чортяку, потопили. Від таких інколи трапляється велике лихо. А яка користь з них? Сяде в такий катерок який-небудь зірвиголова і несеться, наче дідько в пекло, дме в свою свистілку, обганяє інших та всьому світові гукає: бережіться, бо це я йду — я не

можу собі ради дати... Бо, бачите, він іде. А ви бережіться. Тікайте з дороги. Чи бачили таке? Де ж звичайна ввічливість? Вони не мають уяви про неї.

Мене тишив його безпідставний гнів. Він обурений ходив туди й сюди, а я знову відчув поезію туману.

Справді, якоюсь поезією віяло від цієї мли, якій не було ні кінця, ні краю. Вона таємниче нависла над землею, яка, не знаючи втоми, вічно несеться в безмежному просторі. А люди — ці світлячки і іскорки, охоплені жадобою діяльності,— мчалися на своїх конях із криці і дерева крізь саме серце таємниці, наосліп прокладаючи собі шлях через Невідоме; вони кричали й вигукували свої сміливі промови, намагаючись заглушити внутрішній голос страху і невпевненості.

Голос мого компаньйона повернув мене до дійсності. Мені стало смішно, бо я в своєму житті теж іду наосліп, пробиваючись уперед, думаючи, що з розплющеними очима лечу крізь таємницю.

— Еге! Хтось іде назустріч,— сказав він.— Чуєте? Та ще як швидко. І простує прямо на нас! Певно, він нас ще не почув.

Міцний вітер віяв просто в обличчя. Я виразно чув свисток трохи попереду і десь збоку.

— Пасажирський? — спитав я.

Він кивнув головою і додав:

— А який же ще буде так летіти? — Він засміявся.— Наші, певно, захвилювалися.

Я глянув угору. Капітан висунув голову й плечі з рульової рубки й пильно вдивлявся в туман, ніби намагаючись напруженням волі пронизати туман. Обличчя його виражало тривогу. Те ж саме можна було прочитати і на обличчі мого компаньйона, який, наблизившись до поручнів, пильно вдивлявся в напрямку невидимої небезпеки.

Все сталося з неймовірною швидкістю. Туман розійшовся, наче розколотий клином, і перед нами з'явилася передня частина якогось пароплава з клубами туману з обох боків, що нагадувало водорослі на пащі у Левіафана. Я побачив рульову рубку й білобородого чоловіка, що висунувся з неї по лікті. Він був одягнений в синій мундир і, оскільки я можу пригадати, був цілком спокійний. За таких обставин цей спокій був жахливий. Цей

чоловік, здавалося, слухняно виконував волю Долі і спокійно чекав на удар. Він нахилився, спокійно й пильно повів очима, наче хотів точно визначити місце, куди вдарить, і не звернув ніякої уваги на те, що наш стерничий, побілівши від люті, закричав: «Що ви наробили?!».

Пригадуючи все це тепер, я переконаюся, що становище було настільки ясним, що відповідь на зауваження стерничого була б зайвою.

— Чіпляйтеся за що-небудь і тримайтеся,— сказав мені червонолиций чоловік.

Він враз охолонув і ніби також пройнявся надприродним спокоєм.

— Ви послухайте, як будуть кричати жінки! — сказав він якимось сердито, так, ніби йому не вперше доводиться бути свідком таких пригод.

Судна зіткнулися раніше, ніж я встиг послухати його поради. Нас, мабуть, ударило посередині. Я нічого не бачив. Чуже судно зникло з очей. «Мартінес» накренився, почувся тріск обшивки. Мене кинуло лежма на мокру палубу, і раніш, ніж я встиг підвестися, я почув крики жінок... Це був страшенний крик, що холодив душу. Мені стало страшно. Я пригадав, що в салоні було багато рятувальних поясів, і кинувся туди, але в дверях зустрів натовп знавіснелих пасажирів, який відкинув мене геть назад. Що трапилося далі, в наступні п'ять хвилин, я ніяк не можу пригадати, але я добре пам'ятаю, що покидав рятувальні пояси з полиці над головами, а червонолиций чоловік зразу ж почав надівати їх на жінок, що билися в істериці. Моя пам'ять так виразно і яскраво відбила цю подію, що я бачу її, наче на малюнку. Ось, коли хочете, цей малюнок. Я можу його відтворити хоч і зараз. Ось нерівні краї пробоїни в стіні салону, через яку вриваються сірі клубки туману; порожні дивани, розкидані речі, клунки, саквояжі, парасольки та пледи,— все свідчить про те, що пасажирки залишили салон з великою поспішністю; огрядний пан, що читав мою статтю, надяг рятувальний пояс і, все ще з журналом у руці, якимось монотонно, настирливо питає мене, чи є яка небезпека; а червонолиций чоловік хоробро тупцяє на своїх штучних ногах і надіває рятувальні пояси всім, хто підходить до нього; і, нарешті, дикий лемент жінок.

Мої нерви не витримували цього галасу жінок. На

мого червонолицього компаньйона жіночий лемент, певно, також впливав, бо перед моїми очима постає ще одна картина, яка ніколи не зблідне в моїх спогадах. Оглядний пан, заховавши журнал у кишеню свого пальта, з цікавістю озирається навколо. Безпорадний натовп жінок з блідими перекошеними обличчями, з роззявленими ротами лементує, наче хор пропащих душ; мій компаньйон, який аж посинів від люті, з руками, піднятими догори, в позі громовержця, кричить:

— Замовчіть! Та замовчіть же ви!

Я пригадую, що ця сцена викликала у мене несподіваний сміх, але через хвилину я сам уже був недалеко від істерики. Це були жінки близького мені кола, вони нагадували мені мою матір і сестер, вони боялися смерті, вони не хотіли вмирати.

Я пригадую, що їх лемент був подібний до вереску свиней, коли їх колють. Мене дуже вразила яскравість аналогії. Ці жінки, що були здатні до найвищих переживань, до найніжніших почуттів, стояли з роззявленими ротами й лементували. Вони хотіли жити, але були безпорадні, як щури в пастці, і лементували.

З жаху я кинувся на палубу. Мені стало погано, і я присів на лавку. Невиразно, ніби в тумані, я бачив людей, що метушились на палубі, чув, як вони кричали, намагаючись спустити шлюпки. Все було точно так, як про це описується в книжках. Заїдало талі*. Все було несправне. Одну шлюпку спустили, але вона була без втулок; коли жінки і діти посідали в неї, її залила вода, і вона перевернулася. Другу шлюпку спустили тільки одним краєм, другим вона повисла на телях. Її покинули. Чужого пароплава, що завдав цього лиха, не було видно й сліду, хоч я чув, як люди казали, що, безперечно, з того пароплава спускають шлюпки, щоб допомогти нам.

Я зійшов на нижню палубу... «Мартінес» швидко опускався, вода була дуже близько. Багато пасажирів стрибало в воду. Ті, що борсалися в воді, кричали, щоб їх знову взяли на пароплав. Але ніхто не звертав на них уваги. Чути було крик, що ми тонемо. Я теж піддався загальній паніці і скоро разом з іншими був за бортом. Як я опинився в воді, я не знаю, але для мене відразу стало зрозуміло, чому ті, що борсалися в воді, так намагалися, щоб їх забрали назад на судно. Вода була холодна, жах яка холодна. Коли я пірнув, то відчув такий

гострий біль, наче мене вогнем пекло. Холод проймав аж до кісток. Здавалося, я вже потрапив в холодні обійми смерті. Від болю я розтулив рота й набрав води раніш, ніж рятувальний пояс виніс мене на поверхню. В роті було дуже солоно: щось їдке пекло мені горлянку й легені.

Та найбільше дошкуляв мені холод. Я почував, що коли й витримаю, то тільки декілька хвилин. Навколо мене вовтузились і борсались у воді люди. Я чув, як вони гукали один до одного. Чув я також плескіт весел. Певно, чуже судно спустило свої шлюпки. Час минав, і мене дивувало, що я ще живий. Я зовсім не відчував ніг. Крижаний холод проймав мене наскрізь і хапав за серце. Невеличкі хвилі з пінистими хребтами раз у раз перекочувалися через мене; вони заливали мені рот, і я захлинався.

Що далі, то галас ставав менш виразний, я ще почув останні розпачливі крики, що донеслися здалека, і я зрозумів, що «Мартінес» пішов на дно. Пізніше — скільки минуло часу, не знаю — я прийшов до пам'яті й здригнувся з переляку. Я був самотній. Не чути було ні зойків, ні криків, тільки хвилі глухо плескотіли в тумані. Переполох у натовпі, де поділяєш спільну долю, не такий страшний, як жах самотності, і саме такий жах охопив мене тепер. Куди мене несло? Червонолиций чоловік говорив, що відплив іде через Золоті Ворота. Тоді мене несе до моря. А рятувальний пояс, що мене підтримує? Чи не може він шохвилини розпастися? Я чув, що ці пояси роблять з картону й очерету і вони швидко намокають. Я не вмів плавати. І я був один, мене несло серед безкрайого простору цієї сірої первісної стихії. Мушу сказати, що мене охопило якесь божевілля, і я голосно завив і заголосив, так само, як голосили жінки, і почав бити по воді своїми задубілими руками.

Не знаю, як довго це тривало, бо потім я втратив притомність. Все це пригадується мені, як неспокійний, тривожний сон. Коли я прокинувся, здавалося, що минули віки. Я побачив майже над собою ніс судна, що виринуло з туману, і трое трикутних вітрил. Вони ховалися одно за одне, і вітер наповнював їх. Там, де ніс пароплава розрізав хвилі, клекотіла, пінилася вода; мені здавалося, що я був якраз на його путі. Я спробував

закричати, але для цього мені забракло сили. Пароплав проходив повз мене, його передня частина опустилась на якусь мить, ледве не зачепивши мене, хвили перекотилися через мою голову. Потім мимо мене пройшов довгий чорний борт судна. Він був так близько, що я міг би торкнутися його руками. Я намагався дотягнутися до нього, ладен був учепитись нігтями в дерево, але руки мої обважніли й задубіли. Я ще раз попробував закричати, але з цього нічого не вийшло.

Мимо пронеслася корма, поринаючи у вир пінистих хвиль. Раптом я побачив чоловіка, що стояв за штурвалом, і ще одного, який спокійно куриє сигару. Я бачив дим від його сигари, бачив, як поволі повернув він голову і як його погляд сковзнув по воді в моєму напрямку. Це був байдужий, випадковий погляд. Один з тих випадкових рухів, що їх люди роблять тоді, коли їм нема чого робити; а рухатися їм конче треба, бо вони живуть.

Але моє життя чи смерть залежали від цього погляду. Я бачив, як судно знову почало ховатися в тумані. Я бачив спину чоловіка, що стояв за штурвалом, і голову другого чоловіка, що стояв спиною до мене, він повільно, дуже повільно повернувся, його погляд сковзнув по воді і зупинився. Це був погляд людини, що замислилася. Він дивився і, певно, нічого не бачив. Бо думки його були десь далеко, і мене лякало те, що він може мене не побачити, дарма що очі його дивляться на мене. Але ось його погляд впав на мене. Наші очі зустрілися. Він помітив мене, бо скочив до штурвала, одіпхнув того другого чоловіка і швидко почав крутити колесо, одночасно подаючи якусь команду. Здавалося, що судно міняло свій напрямок. Воно одразу зникло з очей серед туману.

Я почував, що втрачаю свідомість і намагався боротися, скільки вистачить сил, проти темряви й непритомності, що насувалися на мене. Трохи пізніше я почув плескіт весел, який все наближався; потім людський голос. А ось уже зовсім близько почув, як хтось роздратовано гукнув:

— Якого біса ви не обзиваєтеся?

Це мені кричать, подумав я, але тут в очах моїх потемніло, і я провалився в темряву.

Розділ другий

Мені здавалося, що я гойдаюсь у якомусь могутньому ритмі в міжпланетному просторі. Повз мене пливли, спалахуючи, блискучі цяточки, розсіяні навколо. Я гадав, що то були зірки та вогняні комети, які заповнювали простір між сонцями, в якому я летів. Щоразу, як я в своєму, гойданні досягав вершини амплітуди і мене знову мало кинути в протилежний бік, я чув, як ударяв і дзвенів якийсь величезний гонг. Протягом незмірно довгого часу під тихий шепіт віків я втішався своїм гігантським польотом.

Мій сон почав мінятися, бо це, міркував я, всього лише сон. Амплітуда мого польоту все коротшала. Мене кидало з одного краю в другий з швидкістю, що дратувала мене. У мене аж дух захоплювало, так неймовірно швидко кидало мене по небу. Гонг барабанив частіше й лютіше. Щоразу я чекав його з невимовним жахом. Ось мені здалося, що мене тягнуть по шорсткому піску, білому й гарячому від сонця. Це завдавало мені нестерпного болю. Здавалося, що шкіра моя пеклася на вогні. Гонг гуркотів і дзвенів. Блискучі цяточки спалахували і линули повз мене безкраїм потоком, ніби вся зоряна система зірвалася в порожнечу. Я відкрив рот, хапаючи повітря, і розплющив очі. Двоє людей навколішках метушилися біля мене. Могутній ритм був не що інше, як ритм корабля, що гойдався на хвилях. Страшний гонг — сковорідка, що висіла на стінці. Вона гуркотіла й бряжчала щоразу, коли судно підкидало на хвилях. Розпечений пісок — не що інше, як шорсткі руки людини, що терла мої голі груди. Я корчився від болю. Піднявши голову, я побачив, що груди з мене були червоні й подряпані, подекуди на шкірі, яка аж нашіла, виступила кров.

— Досить, Йонсон, — сказав один з них. — Хіба ви не бачите, що, розтираючи, ви роздряпали серові всю шкіру!

Той, що до нього зверталися як до Йонсона, був чоловік виразно скандинавського типу; він перестав мене терти й незграбно підвівся на ноги. Другий, що звертався до нього, був яскраво виявленим типом лондонського кокні¹, з правильними, майже жіночими рисами

¹ Кокні (cokney) — уродженець Лондона, простий лондонський люд.

обличчя. Дивлячись на нього, можна було з певністю сказати, що ця людина всмоктала звуки дзвонів церкви святої Марії¹ з молоком матері. Заяложений полотняний ковпак на голові, брудний мішок навколо стану, замість фартуха, свідчили про те, що це кок надзвичайно брудного камбуза, на якому я знаходився.

— Як ви себе почуваєте, сер? — спитав він з улесливою посмішкою, властивою людям, що з покоління в покоління звикли одержувати на чай.

Замість відповіді я з великим зусиллям піднявся і сів. Йонсон допоміг мені стати на ноги. Брязкіт сковорідки страшенно дратував мене. Я не міг зібратися з думками. Схопившись за дерев'яні поручні — вони були такі брудні й масні, що я аж зуби зціпив — і тримаючись за них, я через гарячу плиту потягся до посудини, що дратувала мене, зняв її і жбурнув у ящик з вугіллям.

Моя нервовість розсмішила кока. Він ткнув мені в руку гарячий кухоль і сказав:

— Випийте, це буде корисно для вас.

Гидке питво виявилось корабельною кавою; щоправда, гаряча, вона добре впливала на організм. Ковтаючи це питво, я глянув на свої подряпані, закривавлені груди й звернувся до скандинавця:

— Дякую вам, містер Йонсон,— сказав я,— але чи не гадаєте ви, що ваші зусилля були занадто енергійні?

З моїх рухів він зрозумів докір краще, ніж зі слів, бо підняв свої руки й показав їх. Вони були надзвичайно мозолясті. Я провів рукою по цих рогових наростах і ще раз мусив зціпити зуби від неприємного враження.

— Мене звуть Джонсон, а не Йонсон,— сказав він правильною англійською мовою, повільно, але майже без акценту.

В його світлоголубих очах був лагідний протест і разом з тим несмілива відвертість і мужність, завдяки чому він відразу ж завоював мою прихильність.

— Дякую вам, містер Джонсон,— поправився я й простяг йому свою руку.

Він завагався, незграбно й соромливо переступаючи з однієї ноги на другу, і потім так само незграбно схопив мою руку й щиро її стиснув.

— Чи не можете ви мені дати щось сухіше, щоб я міг переодягтися?— спитав я кока.

¹ Церква в Лондоні.

— Аякже, сер,— відповів той жваво.— Зараз побіжу їй подивлюся, якщо ви тільки не погребете одягти мої речі.

Він вискочив, або вірніше вислизнув, з камбуза хутко і спритно; але мене вразило не стільки те, що в ньому було щось котяче, як його улеслива запобігливість. Справді, як я згодом докладніше довідався, ця його улесливість і запобігливість були чи не найголовнішою рисою його характеру.

— Де я знаходжуся? — спитав я Джонсона, якого я вважав, і цілком слушно, за одного з матросів.— Що це за судно й куди воно прямує?

— Недалеко від Фараллонських островів, на південний захід від них,— відповів він повільно й розмірено, наче прагнучи говорити якнайправильнішою англійською мовою і намагаючись по черзі відповісти на мої запитання.— Шхуна «Привид» іде до берегів Японії полювати на котиків.

— А хто капітан судна? Мені неодмінно треба побачити його, як тільки я передягнуся.

Він вагався, видно було, що він підшукує підходящі слова і готує вичерпну відповідь.

— Капітан судна — Вовк Ларсен, принаймні так звуть його люди. Іншого ймення я ніколи не чув. Я радив би розмовляти з ним дуже обережно, бо він сьогодні просто як божевільний. Його помічник...

Але він не докінчив. Прибіг кок.

— Краще забирайся звідси, Йонсон,— сказав він.— Може, тебе там шукає старий на палубі, то ж дивися, щоб тобі не попало сьогодні від нього.

Джонсон покірно попрямував до дверей, але з-за спини кока він з прихильності до мене дуже поважно, але багатозначно підморгнув мені, ніби хотів звернути мою увагу на те, про що ми почали говорити, щоб я був лагідним у розмові з капітаном.

В руках у кока був якийсь пом'ятий, неприємний на вигляд одяг, від якого тхнуло кислим духом.

— Я зняв його ще мокрим, сер,— знайшов він за потрібне пояснити.— Але ви поносите його, поки я висушу ваш одяг біля вогню

Чіпляючись за дерев'яні поручні і хитаючись у такт пароплавові, я за допомогою кока спромігся влізти в кострубату вовняну сорочку. Моє тіло мимоволі здриг-

нулося від її шорсткого дотику. Він посміхнувся, помітивши, як я скорчився й скривився.

— Я певний, що за все своє життя ви ніколи не носили такої одежі, як ця, бо шкіра у вас така ніжна, як у панночки; я ще ніколи не бачив такої. Кинувши оком на вас, я одразу вгадав, що ви з панів.

З самого початку він викликав у мене огиду до себе; коли він допомагав мені одягатися, я відчув цю огиду ще гостріше. Було в ньому щось таке, що відштовхувало, коли він тебе торкався. Гидко було дивитися на його руки; моє тіло здригалося від його дотику. Якщо додати до цього неприємний запах від каструль, що кипіли на плиті, то стане зрозуміло, чому я поспішав якнайшвидше вирватися на свіже повітря. Крім того, необхідно було домовитися з капітаном відносно висадки мене на берег.

Вислухуючи потік пробачень і пояснень, я натягнув на себе дешеву бавовняну сорочку з потертим коміром, майже зовсім полинялу, з плямами на грудях, дуже схожими на кров'яні. Ноги я втиснув у пару грубих черевиків, а замість штанів надів світлоголубий злинялий комбінезон, в якому одна штанина була довша за другу на цілих десять дюймів. Коротша штанина виглядала так, наче чорт хотів схопити душу кокні, але промахнувся і схопив замість неї штанину.

— А кому я маю дякувати за цю ласку? — спитав я, коли уже цілком одягся. На голові у мене був кашкет, зовсім малий на мене, а поверх сорочки я натяг брудну подерту бавовняну куртку; вона ледве прикривала мою спину, а рукава сягали трошки нижче ліктів.

Кок самозадоволено випрямився. На обличчі в нього з'явилася улесливо-ласкава посмішка. Маючи деякий досвід, набутий на атлантичних пароплавах, я знав, як тримаються слуги під кінець подорожі, і можу заприсягтися, що він сподівався одержати на чай. Але пізніше я познайомився з ним ближче і тепер можу сказати, що ця поза у нього була несвідома. Це була, без сумніву, природжена улесливість.

— Магрідж, сер,—улесливо відповів він, і його обличчя з жіночими рисами розпливлося в солодкій посмішці.— Томас Магрідж, сер, до ваших послуг.

— Гаразд, Томас,— сказав я.— Я не забуду вас, коли мій одяг висохне.

Лагідне світло залило його обличчя, а очі заблищали, наче в його душі залунали раптом голоси його предків, які нагадували йому про подачки, що перепадали на їхню долю в той далекий час, коли вони жили на землі.

— Дякую вам, сер,— сказав він запобігливо.

Переді мною відчинилися двері, кок улесливо сковзнув убік, і я вийшов на палубу. Після довгого перебування в воді я почував себе погано. Пориви вітру, хитка палуба робили мою ходу невпевненою, і я змушений був ухопитися за ріг рубки, щоб не впасти. Шхуна кренилася то в один бік, то в другий, її то виносило на велику тихоокеанську хвилю, то кидало вниз. Якщо судно йшло на південний захід, як це казав Джонсон, то вітер, за моїм підрахунком, дув майже з півдня.

Туман зник, і замість нього на неспокійній водяній поверхні заграло сонце. Я повернувся на схід, де, я гадав, мала бути Каліфорнія, але не побачив нічого, крім туману, що стелився над водою — того самого туману, що спричинився до загибелі «Мартінеса» і був причиною мого тяжкого становища тепер. На північ, недалеко від нас, було видно скупчення голих скель, об них билося море; на одній з них я міг навіть помітити маяк. На південний захід і майже на нашому шляху були невиразно окреслені пірамідальні вітрила якогось судна.

Оглянувши обрій, я перевів погляд на речі близькі. Я подумав про те, що людина, врятована від загибелі, людина, що заглядала смерті в вічі, заслуговує на більшу увагу, ніж та, яка була виявлена мені на цьому кораблі. Окрім матроса, що стояв за штурвалом і, зацікавившись, подивився на мене через верх рубки, на мене більше ніхто не звернув уваги.

Здавалося, що всі були зацікавлені тим, що робилося посередині судна. Там, на кришці люка, лежав горілиць якийсь чоловік. Він був в одязі, тільки сорочка була розхристана. Груди густо заросли чорним, схожим на вовну волоссям і нагадували собачу шкуру. Обличчя й шию покривала чорна з сивиною борода, яка, мабуть, раніше була жорстка і густа, а тепер зробилася брудна, злипла, і з неї стікала вода. Очі були заплющені; очевидно, він був непритомний; рог широко розкритий; він важко дихав, ніби йому бракувало повітря. Один з матросів спокійно, методично, з виглядом людини, якій

не вперше приходиться займатися цією справою, спускав на мотузці брезентове відерце за борт, витягав його обома руками і потім, не поспішаючи, виливав з нього воду на чоловіка, що лежав на підлозі.

А людина, випадковий погляд якої врятував мене від загибелі, ходила туди й сюди вздовж ґратчастого люка, сердито кусаючи кінчик своєї сигари. Цей чоловік був, певно, п'ять футів і десять дюймів заввишки, а може й десять з половиною, але мене вразив не зріст цієї людини, а її сила. Хоч він був кремезний, широкогрудий і широкоплечий, але я не назвав би його огрядним. В ньому була м'язиста, вузлувата сила, властива сухорлявим, жилавим людям; проте ця сила робила цю кремезну людину схожою на горилю. Але ця схожість на горилю не проявлялася в зовнішньому вигляді. Це була сила, що викликає в нас асоціацію з первісними істотами, з дикими звірами, з тими, кого ми вважаємо своїми далекими предками, що жили на деревах; сила дика, люта, саморідна, сама суть життя, могутність руху,— та первісна матерія, що з неї утворено всі форми й образи, коротше — та сила, яка примушує звиватись тіло змії з відтятою головою і яка прихована в безформному шматкові черепащачого м'яса, що від дотику пальця здригається й тремтить.

Таке враження сили справила на мене людина, що ходила по палубі туди й сюди. Постава її була кремезна, ноги ступали по палубі твердо і впевнено; кожний рух м'язів, коли цей чоловік знизував плечима або стискав губами сигару, був рішучий і здавався виявом його сили, що була надмірна і біла через край. Ця зовнішня сила, що виявлялася в кожному рухові, була одголоском ще більшої сили, яка дрімала десь глибоко і час од часу лише здригалася, але шохвилини ця сила могла прокинутися, страшна й руйнівна, як гнів лева або лютя урагану.

Кож висунув голову з дверей камбуза і, намагаючись підбадьорити мене, усміхнувся, тикаючи пальцем в напрямку людини, що ходила вперед і назад коло ґратчастого люка. Він хотів дати зрозуміти мені, що це капітан, або, як він називав його, «старий», особа, з котрою я мав поговорити і прохати її дозволити мені висадитися на берег. Я вже ступив наперед, щоб розпочати розмову, яка забрала б якихось хвилин п'ять і, певно, була б бур-

хлива, але раптом дуже сильний приступ задухи схопив нещасного, що лежав на спині. Він забився у корчах. Підборіддя з мокрою чорною бородою майнуло в повітрі, спина вигнулась дугою, груди розширилися, несвідомо, інстинктивно намагаючись втягнути в себе якнайбільше повітря. Я не бачив його обличчя, за винятком чорної бороди, але я був цілком певний, що шкіра його побавіла.

Капітан, або Вовк Ларсен, як звали його люди, перестав ходити й пильно подивився на людину, що помирала. Це останнє зусилля в боротьбі за життя було таке страшне, що матрос перестав лити воду і дивився, широко розкритими очі, на нещасного; брезентове відерце перекинулося, і з нього потекла на палубу вода. Чоловік, що помирав, судорожно бив каблуками об лук, потім простягнув ноги, випростався, напружившись востаннє, і заспокоївся, але голова ще кілька раз перекотилася з боку на бік. Та ось м'язи ослабли, голова перестала хитатися і з грудей вирвалося зітхання, наче йому відразу полегшало. Щелепа відвисла, верхня губа піднялася, і виширилися два ряди потемнілих від тютюну зубів. Здавалося, ніби риси його обличчя застигли в диявольській пошміщці — він глузував із світу, який він покидав.

Тоді трапилося щось несподіване. Наче грім ударив, капітан вибухнув лайкою над мерцем. З його уст безперервним потоком вихоплювались прокльони. Це була не звичайна лайка, не просто нечемні вирази, ні, кожне слово було саме блюзнірство, а слів було сила-силенна. Вони сипались і тріщали, мов електричні іскри. За все своє життя я ніколи не чув нічого подібного; мені таке й не снилося. Мавши справу з літературними виразами, з сильними образами й фразами, я можу сказати, що тільки я, як ніхто інший з присутніх, міг оцінити надзвичайну яскравість, силу й рідкісне коштунство його метафор. Оскільки я міг зрозуміти, причиною всьому було те, що цей чоловік, який був за помічника, перед відплиттям із Сан-Франціско дуже запиячив, а кілька хвилин тому проявив нечувану нечемність по відношенню до Вовка Ларсена — помер, залишивши капітана без помічника, і це на початку подорожі!

Зайве було б нагадувати, принаймні моїм приятелям, як це мене приголомшило. Лайка й непристойна мова, яка б вона не була, завжди вражала мене неприємно. Я

почував себе якось погано, на серці стало важко, голова пішла обертом. Для мене смерть була завжди обвіяна чимсь урочистим і величним. Вона несла з собою тишу, спокій, була священною в церемоніях обряду. Але смерть у такому гидкому і страшному вигляді була для мене явищем, досі не баченим. Як я вже сказав, я був приголомшений, оцінюючи силу жахливого потоку слів, що лилися з уст Вовка Ларсена.

Здавалося, що від пекучого потоку лайки тіло мерця повинно було спопелитися; я не здивувався б, якби мокра чорна борода почала закручуватись, кучерявіти та спалахнула б димом і полум'ям. Але покійник виявляв байдужість. Він глумливо вишкірив зуби, цинічно-глузливо й задерикувато. Він був господарем становища.

Розділ третій

Раптом Вовк Ларсен перестав лаятися і перестав так само несподівано, як і почав. Він запалив свою сигару і кинув навколо оком. Його погляд зупинився на кокові.

— А, кок? — почав він ласкаво, але голос його був холодний і твердий, як криця.

— Так, сер, — відповів улесливо кок, готовий до послуг.

— А як ти думаєш, чи не занадто ти витягуєш свою шию? Розумієш, це погано для здоров'я. Помічник помер, але я не можу дозволити собі, щоб і ти пішов слідом за ним. Ти повинен дуже й дуже дбати про своє здоров'я. Тобі зрозуміло?

Останні слова, що прозвучали різким контрастом до попередніх ласкавих, наче хльоснули його батогом. Кок з'їжився від них.

— Так, сер, — покірно відказав він, і голова, що так драгувала капітана, зникла в камбузі.

Незважаючи на те, що слова капітана стосувалися лише кока, решта екіпажу відразу ж перестала виявляти будь-яку цікавість, кожний узявся за свою роботу. Проте декілька чоловіків, що, нічого не роблячи, стояли в проході між камбузом та люком, — судячи по всьому, це були не матроси, — продовжували розмову, але тихо. Як я потім довідався, це були мисливці — люди, що були котиків, люди вищої категорії, ніж звичайні матроси.

— Йогансен! — покликав Вовк Ларсен. Матрос слухняно підійшов до нього.— Візьми голку й зашиє цього пройдисвіта. Найди стару парусину в рундуці. Ну, йди!

— Так, так... А що я прив'яжу йому до ніг? — запитав матрос.

— А ось побачимо,— відповів Вовк Ларсен і голосно гукнув: — Кок!

Томас Магрідж вискочив з камбуза, наче іграшковий блазень із скриньки.

— Піди у трюм і набери мішок вугілля.

— Чи нема у кого з вас біблії або молитовника, — звернувся капітан на цей раз до мисливців, що стояли без діла.

Вони похитали головами, а один з них сказав якийсь жарт, якого я не почув, але він викликав загальний регіт.

Вовк Ларсен звернувся з тим самим запитанням до матросів. Біблія й молитовник були для них занадто незвичайною річчю, але один з них з власного бажання спустився вниз, щоб спитати там; за хвилину він повернувся ні з чим.

Капітан знизав плечима.

— Тоді ми його й так спустимо за борт, без молитви. Проте, може, чоловік, якого ми підібрали в морі, знає морську похоронну службу напам'ять? Він скидається на попа.

Він оглянувся навкруги й подивився на мене.

— Ви часом не піп? — спитав він.

Мисливці — їх було шестеро — як один повернулися й подивилися на мене. Я знав, як це мені не прикро було, що я був схожий на опудало. Мій зовнішній вигляд викликав регіт — регіт, якого ніхто не намагався ні стримати, ні приглушити в присутності мерця, що, вишкіривши зуби, лежав перед нами на палубі; регіт грубий, буйний і нестримний, як саме море; його породила грубість і нечуливість цих людей, що не знали, що таке ніжність і ввічливість.

Вовк Ларсен не сміявся, хоча в його сірих очах і світилася зневажлива веселість. Саме тоді я наблизився до нього, і в мене склалося перше враження про нього як людину, а не як фігуру, що викидає брудні потоки лайки, яку я чув деякий час тому. Квадратне обличчя з виразними й суворими рисами, на перший погляд, масивне;

але враження масивності обличчя, так само як і фігури, зникає, і залишається переконання, що під нею приховується якась страшна, надзвичайна внутрішня сила, що дрімає десь у глибині його ества Щелепи, підборіддя, високий красивий лоб, широкі брови, що нависли над очима,— все говорило про незмірну силу або мужність духу, невидиму для людського ока. Цю мужність духу важко було вимірити, неможливо було визначити її межі або підвести під якусь рубрику.

Очі, — а доля судила мені потім пізнати їх добре, — були великі й гарні, широко розставлені, і світилися великим розумом; обрамлені густими чорними бровами, вони ховалися під важким чолом. Ці очі якось дивно міняли свій сірий колір і ніколи не бували двічі ті ж самі; в них грало безліч відтінків і фарб, подібно шовкові в сонячному промінні, який набував то сірого кольору з темним або світлим відтінком, то зеленосірого, а іноді кольору ясної блакиті глибокого моря. Це були очі, що прикривали його душу тисячами масок, а іноді, щоправда дуже рідко, відкривали її, дозволяючи вирватися неприкритою в світ, назустріч якійсь дивній пригоді; ці очі могли бути безнадійно похмурі, як олов'яне небо, або сяяли й сипали іскри, наче шабля в промінні сонця; то вони були холодні, як північний краєвид, то теплі й ніжні, а часом в них міг спалахнути вогонь любові, надзвичайної, мужньої, що одночасно вабить і бере силоміць, що причаровує й скоряє жінок, і вони піддаються радісно, щасливі принести себе в жертву.

Але вернімося назад. Я сказав йому, що, на жаль, я похоронної служби не знаю і що я не піп. Тоді він різко запитав:

— А з чого ж ви живете?

Треба признатися, що ніколи раніш мені не ставили такого запитання і ніколи я не думав над цим. Я був збитий з пантелику і, раніш ніж я обміркував, що відповісти, я недоречно промимрив:

— Я... я джентльмен.

Його губи скривилися в глумливій посмішці.

— Я працював, у мене є робота, — з запалом вигукнув я, наче він був мій суддя і я мав виправдуватися, але в той самий час я зрозумів, що з мого боку було безглуздо вдаватися до подібних пояснень.

— І цього, на вашу думку, досить, щоб заробити собі на прожиття?

Ці слова прозвучали так владно, що я зовсім збився з пантелику, як сказав би Чарлі Ферасет, і стояв перед ним мовчки, наче учень, що тремтить перед своїм суворим учителем.

— Хто вас годує? — знову запитав він.

— У мене є майно, — відповів я гордовито, але через мить ладен був відкусити собі язика. — Все, про що ви питаєте мене, вибачте мені, не має ніякого відношення до того, про що я хотів поговорити з вами.

Але він не звернув уваги на мої слова.

— А хто придбав це майно? Га? Я так і думав. Ваш батько. Ви стоїте на його ногах, на мертвих ногах. Ви ніколи не стояли на своїх власних ногах. А спробуйте попрацювати самі — і ви побачите, що за цілу добу ви не зможете заробити собі на ту страву, що нею ви тричі на день набиваєте своє черево. Ану покажіть мені вашу руку.

Та страшна, могутня сила, яка дрімала в цьому чоловікові, мабуть, раптом прокинулася; тому що не встиг я і опам'ятатися, як він ступив два кроки наперед, схопив мене за праву руку і підняв її, щоб подивитися на неї. Я хотів її вирвати, але його пальці стиснули руку без помітного з його боку зусилля, і мені здалося, що в мене зараз затріщать кісті. Дуже важко за таких обставин зберегти свою гідність. Не міг же я борюкатися, наче той школяр. Не міг я також кинутися на цього велетня, якому досить було стиснути мою руку, щоб поламати її. Нічого не лишалося, як стояти й терпіти образи. Тимчасом, як я помітив, кишені покійника було вивернуто і все, що там знайшлося, було висипано на палубу, а труп з вишкіреними зубами загорнули в парусину, кінці якої матрос Йогансен зшивав грубими білими нитками, натискаючи на голку клаптиком шкіри, прилаштованим до долоні.

Вовк Ларсен відкинув мою руку з глумливим презирством.

— Руки у вас ніжні — і це завдяки тим, хто вже помер. Вони придатні хіба тільки на те, щоб мити посуд та працювати на кухні.

— Я хочу, щоб мене висадили на берег, — сказав я рішуче, взявши, нарешті, себе в руки. — Я заплачу вам,

скільки ви скажете, за те, що зупините судно, і за ваші турботи.

Він подивився на мене з цікавістю. Посмішка загра-ла у нього в очах.

— А я хочу зробити вам іншу пропозицію, щоб спа-сти вашу душу. У мене помер помічник, і мені доведеть-ся зробити деякі переміщення. Один з матросів засту-пить на його місце, юнга посунеться наперед і заступить матроса, а ви заступите юнгу. Підпишете умову на цілий рейс, двадцять доларів на місяць і харч. Що ви скажете на це? Майте на увазі, що це необхідно для вашого ж блага. Це зробить з вас людину. Це буде вам наука, згодом ви станете на власні ноги, а може, навіть пошкан-дибаєте на них.

Але я не звернув на його слова уваги. Я побачив віт-рила якогось судна на південному сході, вони ставали раз у раз більші й виразніші. Це була така сама шхуна, як і «Привид», тільки трохи менша. Граціозна шхуна, підстрибуючи на хвилях, прямувала на нас і, очевидно, мала пройти зовсім близько. Вітер щохвилини дуж-чав, а сонце, що сердито виглянуло на мить, тепер за-ховалося.

Море похмурніло, стало суворим і якимсь олов'яно-сірим; летіла аж до неба, зриваючись із гребеня хвилі, біла піна. Ми пішли швидше, але з великим креном. Від раптового пориву вітру шхуна накренилась ще більше, палубу з одного боку залило водою, двоє мисливців, що сиділи на закраїні, змушені були підібрати ноги.

— Це судно незабаром пройде повз нас, — сказав я. — Воно йде в протилежному напрямі, — мабуть, до Сан-Франціско.

— Дуже можливо, — була відповідь Вовка Ларсена, і він, відвернувшись від мене, гукнув: — Кок! Гей, кок! Кок вистрибнув з камбуза.

— Де юнга? Покликать його! Він мені потрібний.

— Зараз, сер, — і Томас Магрідж кинувся вниз по іншому трапу недалеко від штурвала. За хвилину він знову виринув, а слідом за ним з'явився незграбний па-рубок років вісімнадцяти-дев'ятнадцяти з похмурим і сердитим обличчям.

— Ось він, сер, — сказав кок.

Але Вовк Ларсен, не глянувши на шановного добро-дія, звернувся відразу ж до юнги.

— Як тебе звать?

— Джордж Ліч, сер,— похмуро відповів він; було видно, що хлопець розуміє, навіщо його покликали.

— Прізвище не ірландське,— буркнув капітан.— О'Тул або Мак-Карті більш пристало б до твоєї пики. Певно, підсипався до твоєї матері якийсь ірландець.

Я бачив, як хлопець стиснув кулаки і в нього від гніву побагровіла шия.

— Але облишмо це,— продовжував Вовк Ларсен.— Ти, певно, маєш якісь поважні причини, щоб забути своє прізвище; але мене це не стосується, поки ти виконуєш свої обов'язки. Ти, звичайно, з Телеграф Гіл¹. Це видно по твоїй пиці. Упертий і неохайний. Знаю вашого брата. Тут у мене треба викинути ці штуки з голови. Зрозумів? Хто тебе найняв на морську службу?

— Мак-Кріді і Свенсон.

— Сер! — заgrimів Вовк Ларсен.

— Мак-Кріді і Свенсон, сер, — поправився юнга, але в очах його спалахнув злий вогник.

— Хто одержав завдаток?

— Вони, сер.

— Я так і думав. А ти, мабуть, радів, що вони взяли завдаток. Інакше ти не втік би так швидко від деяких джентльменів, коли почув, що вони розшукують тебе.

Парубок вмить обернувся на лютого звіра. Тіло його вигнулося, немов готуючись до стрибка, лють спотворила його обличчя, і він прохрипів:

— Це...

— Що таке? — спитав Вовк Ларсен з особливою, властивою йому м'якістю в голосі, так ніби слова, які ще не були вимовлені, надзвичайно зацікавили його.

Парубок завагався, потім пересилив себе і сказав:

— Нічого, сер. Я беру свої слова назад.

— Цим ти доводиш, що я не помилився,— задоволено посміхнувся капітан.

— Скільки тобі років?

— Якраз шістнадцять, сер.

— Брехня! Тобі вже вісімнадцять стукнуло. Занадто великий навіть на ці роки, та й м'язи в тебе, як у жеребця. Забирай свої речі і йди на бак*. Тепер ти м'ярос. Маєш підвищення, чуєш?

¹ Телеграф Гіл — ірландський район в Сан-Франціско.

Не чекаючи згоди хлопця, капітан повернувся до матроса, що саме кінчав зашивати мерця.

— Йогансен, ти знайомий з навігацією?

— Ні, сер.

— Ну нічого. Ти будеш за помічника. Забирай свої речі й переходь у каюту на його койку.

— Слухаю, сер,— радісно відповів Йогансен, повернувся і пішов.

Але колишній юнга все ще стояв нерухомо.

— А ти чого чекаєш? — спитав Вовк Ларсен.

— Я не наймався матросом, сер,— була відповідь,— я наймався юнгою. Я не хочу служити матросом.

— Забирай свої речі і негайно ж на бак!

Цього разу наказ Вовка Ларсена прозвучав дуже рішуче. Але юнак дивився похмуро і не рушив з місця.

І тут вдруге Вовк Ларсен показав свою страшну силу. Це скоїлося несподівано і продовжувалося яких-небудь дві секунди. Зробивши стрибок футів у шість, не менше,— він опинився біля юнака і вдарив його кулаком у живіт. В ту саму мить, наче мене теж хтось ударив, я відчув біль в верхній частині живота. Я згадую про це, щоб показати, які чутливі були на той час мої нерви і які незвичні були тоді для мене такі грубі сцени. Юнга,— а він важив принаймні сто шістдесят п'ять фунтів,— скрутився. Тіло його повисло навколо кулака, наче мокра ганчірка навколо палиці. Він полетів у повітря, окресливши коротку криву, і вдарився головою та плечима об палубу. Там він лишився лежати, корчачись від болю.

— Ну? — спитав Ларсен мене.— А ви як?

Я глянув випадково на шхуну, що наближалася до нас і була майже вже поруч, на відстані не більше двохсот ярдів. Це було невеличке, гарненьке на вигляд, охайне суденце. На одному з вітрил видно було великі чорні цифри; з малюнків, які мені колись доводилося бачити, я догадався, що це був лоцманський бот.

— Що то за судно? — спитав я.

— Лоцманський бот «Леді Майн»,— сердито відповів капітан.— Здихався своїх лоцманів і вертається до Сан-Франціско. При такому вітрі він буде годин за п'ять-шість удома.

— Тоді, будь ласка, подайте йому сигнал, щоб мене забрали на берег.

— На жаль, моя сигнальна книга впала за борт,—

сказав він, і серед мисливців, що стояли групою, почувся сміх.

Я роздумував хвилину, дивлячись йому просто в вічі. Я був свідком того, як суворо він обійшовся з юнгою, і знав, що зі мною він, певно, вчинить те ж саме, якщо не гірше. Як я вже казав, я роздумував, а потім зробив те, що вважаю за найсміливіший у моєму житті вчинок. Я побіг до борту і, махаючи руками, закричав:

— Агов, «Леді Майн»! Візьміть мене на берег! Тисячу доларів, якщо візьмете!

Я чекав, не зводячи очей з двох чоловіків за штурвалом,— один з них керував, другий підніс рупор до рота. Я не повертав голови, хоч сподівався кожної хвилини ззаду смертельного удару від цього чудовиська з рисами людини. Нарешті, через якийсь час, що мені здався за вічність, не маючи змоги довше стояти так напружено, я оглянувся. Він не рухався. Він стояв так, як і раніше, злегка похитуючись в такт гоюданню судна, і запалював сигару.

— В чому справа? Якась неприємність? — закричали з «Леді Майн».

— Так! — закричав я що було духу.— Рятуйте! Тисячу доларів, якщо візьмете мене на берег!

— Трохи перебрали хлопці у Фріско, хильнули зайвого за здоров'я мого екіпажу,— гукнув тоді Вовк Ларсен.— А цей,— він ткнув на мене пальцем,— до того нализався, що йому ввижаються морські змії та мавпи.

Чоловік на «Леді Майн» засміявся в рупор. Лоцманський бот пройшов мимо.

— Всипте йому гарненько і від нас те-е-еж! — долетів останній крик, і двоє чоловіків замахали на прощання руками.

Я безнадійно схилився на поручні, не зводячи очей з гарненької маленької шхуни, а смуга морської води, що відділяла два судна, ставала все ширшою й ширшою... Та, друга, шхуна за п'ять-шість годин буде в Сан-Франціско! Я думав, що в мене трісне голова. До горла підступав якийсь клубок, несамовито билося серце. Кучерява хвиля вдарилася об борт і плеснула на мене солоною водою. Вітер посилювався. «Привид» дуже кренився. Іноді хвиля перебігала через борт і з шумом врилася на палубу.

Оглянувшись, я побачив юнгу, що похитуючись підво-

дився на ноги. Його біле, як полотно, обличчя було перекошене від болю. Вигляд у нього був хворобливий.

— Ну, Ліч, приступаєш до роботи?— спитав Вовк Ларсен.

— Так, сер,— була відповідь приборканого хлопця.

— А ти?— спитав він мене.

— Я даю вам тисячу...— почав я, але мене урвали.

— Годі! Ви будете нарешті виконувати обов'язки юнги? Чи хочете, щоб я зайнявся вами і прибрав вас до рук?

Що залишалось робити? Мене можуть жорстоко побити, а то й на смерть забити. Хіба від цього покращає моя справа? Я пильно подивився в його жорстокі сірі очі. Вони, здавалося, були з граніту,— так мало було світла і тепла в душі цієї людини.

В очах деяких людей можна бачити хвилювання душі, але це були очі похмурі, холодні, сірі, як саме море.

— Ну?

— Гаразд,— сказав я.

— Скажи: гаразд, сер.

— Гаразд, сер,— поправився я.

— Як твоє прізвище?

— Ван-Вейден, сер.

— А ім'я?

— Гемфрі, сер; Гемфрі Ван-Вейден.

— Скільки років?

— Тридцять п'ять, сер.

— Цього досить, іди до кока і познайомся з своїми обов'язками.

Ось як воно трапилося, що я мимо своєї волі опинився в рабстві у Вовка Ларсена. Він був просто дужчий, ніж я, ось і все. Але це здавалось тоді чимсь неймовірним. Таким воно мені здається й тепер, коли я оглядаюся назад. Назавжди це залишиться для мене чимсь незрозумілим, жахливим, якимсь страшним кошмаром.

— Почекайте.

Я слухняно спинився по дорозі до камбуза.

— Йогансен, поклич усіх сюди. Тепер, коли справу влаштовано, можна зайнятися похороном і звільнити палубу від непотрібного мотлоху.

Поки Йогансен скликав усіх наверх, двоє матросів за вказівкою капітана покляли загорнуте в парусину тіло на

лючину*. З обох боків палуби до поручнів було прив'язано дном догори кілька невеличких шлюпок. Кілька матросів підняли дошку з її страшним вантажем, понесли до підвітряного боку і поклали на шлюпках ногами до моря. До ніг був прив'язаний мішок з вугіллям, що його приніс кок.

Я завжди уявляв собі похорон на морі як урочистий, овіяний чимсь священним обряд, але мої ілюзії одразу ж розвіялися, коли я побачив на власні очі цей нашвидкуруч імпровізований похорон. Один з мисливців, маленький, темноокий, якого товариші прозвали Смоком, розповідав якусь історію, щедро приправляючи її лайкою та непристойними словами. Щохвилини з гурту мисливців чути було регіт, для мого вуха він був як вовче виття або гавкання пекельних псів. Голосно розмовляючи і сміючись, вистукуючи по палубі чобітьми, збиралися матроси. Деякі з них протирали заспані очі і стиха розмовляли проміж себе. Їхні обличчя були стомлені й похмурі. Очевидно, їм не до вподоби була подорож з цим капітаном, що так нещасливо почалася. Час од часу вони крадькома поглядали на Вовка Ларсена, і я бачив, що вони боялися цієї людини.

Капітан підійшов до дошки, всі познімали шапки. Я окинув поглядом зборище — двадцять чоловік. Значить, зі мною і з тим, що стояв за штурвалом — двадцять два. Мені можна пробачити цікавість, з якою я їх розглядав, бо, здавалося, доля судила мені жити з цими людьми, і хто зна, скільки тижнів чи місяців мені прийдеться провести з ними, плаваючи на цій посудині. Матроси були здебільшого англійці і скандинавці з грубими й тупими обличчями. Обличчя мисливців були енергійніші, більш різноманітні, на них неважко було помітити глибокі зморшки і печать нестримної гри пристрастей. Як це не дивно, але про обличчя Вовка Ларсена цього сказати не можна було. Я це помітив відразу. Печаті зла чи розпусти на ньому не було. Правда, глибокі зморшки не пощадили і його обличчя, але вони свідчили швидше про його волю і рішучість, ніж про щось лихе. Зараз його обличчя промовляло щирістю та відвертістю, і це враження підсилювалося тим, що він був гладко виголений. Мені не вірилося — аж поки не трапилася нагода ще раз переконатися в його жорстокості, — що це було обличчя людини, яка могла так обійтися з юнгою.

В ту саму мить, коли він розкрив рота, щоб заговорити, порив вітру налетів на шхуну, і вона сильно накренилася. Дико засвистів вітер у снастях. Дехто з мисливців з острахом глянув угору. Підвітряний бік шхуни, де лежав покійник, був у воді, і як тільки шхуна випрямилася, вода перекотилася по палубі, обмочивши нам ноги. Раптом почалася злива; кожна краплина дощу била і колола, наче це не дощ ішов, а сипався град. Коли злива пронеслася, Вовк Ларсен почав говорити. Люди з непокритими головами слухали його, похитуючись в такт погйдуванню судна.

— Я пам'ятаю тільки одну частину поховальної відправи,— сказав він: — «А тіло нехай прийме море», то й кидайте його туди.

Він замовк. Люди, що тримали лючину з покійником, були трохи збентежені; церемонія видалася їм надто короткою. Капітан люто закричав на них:

— Та підіймайте за цей кінець, будьте ви прокляті! Якого біса стоїте, як укопані!

Люди поспішно підняли кінець дошки і, як собаку, кинули тіло через борт. Ногами вниз покійник бухнув у воду. Вугілля потягло його вглиб. Він зник.

— Йогансен,— жваво гукнув Вовк Ларсен новому помічникові.— Затримайте їх усіх, коли вже вони тут. Згорніть тепселі * і клівери * і зробіть це якнайшвидше. Треба сподіватися південно-східного вітру. Візьміть також рифи * грота * і стакселя *, поки ви коло них.

Вмить палуба заворушилася. Йогансен давав короткі накази, а люди тягли або попускали троси,— цілком природно, що все це було незрозуміло для жителя суходолу, такого, наприклад, як я. Я був вражений безсердечністю цих людей. Покійник був для них незначним епізодом з минулого, а похорон — подія, що канула в вічність разом з парусиною і прив'язаним до нього мішком вугілля. Судно йшло далі, робота на ньому не припинялася. Ніхто не був засмучений. Мисливці сміялися, їх розсмішив Смок новим анекдотом, люди поралися біля снастей, двоє вибрались нагору. Вовк Ларсен придивлявся до хмар з навітряного краю неба. А покійник, що так непристойно помер, нашвидку похований, спускався все глибше й глибше...

Ця жорстокість моря, його неблаганність і велич мене зовсім приголомшили. Життя здавалося дешевим, ні-

чого не вартим, диким і безцільним,— борсаєшся в багні і більше нічого. Я тримався за фальшборт * біля самих вантів * і дивився на пустинні, шумуючі хвилі, на туманну пелену, що стелилася низько над морем; там, за цим туманом, залишилися Сан-Франціско та узбережжя Каліфорнії. Густий дощ падав між судном і туманом, а тому його ледве-ледве було видно. А це незвичайне судно, з його страшними людьми, гнане вітром і хвилями, то підносилося вгору, то падало вниз, прямуючи на південний захід, в неосяжні пустинні простори Тихого океану.

Розділ четвертий

Що було зі мною далі на звиробійній шхуні «Привид», скільки треба було зусиль, щоб пристосуватися до нового оточення — це ціла повість про муки й зневагу, що їх мені довелося зазнати. Магрідж, якого екіпаж називав «доктором», мисливці — «Томмі», а капітан — «коком», відразу став не той. Зміна мого становища вплинула на нього, і він почав зовсім по-іншому поводитися зі мною. Улесливий і запобігливий напочатку, він тепер став зарозумілим і непідступним. Я вже не був красивим джентльменом з шкірою «ніжною, як у панночки», а звичайним, нічого не вартим юнгою.

Кок з великого розуму став вимагати, щоб я його називав не інакше, як «містер Магрідж». А його поведінку, коли він знайомив мене з моїми обов'язками, було просто-таки не під силу терпіти. Окрім моєї роботи в каюткомпанії з чотирма маленькими каютами, що примикали до неї, я мав ще допомагати йому в камбузі. Я проявив цілковиту необізнаність в таких справах, як чистка картоплі або миття брудних каструль, і це давало йому привід без кінця глумитися з мене і глузливо дивуватися. Він не хотів знати, чим я був раніше, або, вірніше, в яких умовах, серед яких життєвих обставин я виховувався. Саме тому, мушу признатися, вже під кінець дня я ненавидів його так, як нікого досі.

Цей перший день був тяжким для мене ще й тому, що «Привид», у якого були взяті всі рифи (тоді я цих термінів не знав, я познайомився з ними пізніше), змушений був протистояти «буїному», як висловився містер Маг-

рідж, зюйд-остові. О пів на шосту я, за його вказівками, накрив на стіл в кают-компанії, прикріпивши відповідним чином посуд, як це робиться під час бурхливої погоди, а потім приніс із камбуза чай і варену їжу. В зв'язку з цим я не можу не розповісти про свої перші кроки в кухарській справі.

— Дивися тільки, а то змиє! — повчав мене містер Магрідж, коли я виходив з камбуза, тримаючи в одній руці чайник, а в другій — кілька щойно спечених хлібин.

Один з мисливців, високий, довгов'язий чолов'яга на прізвище Гендерсон, якраз ішов з «четвертого класу» (так жартома називали мисливці кубрик в середній частині судна, де вони спали) до кают-компанії. Вовк Ларсен стояв на кормі й курив свою незмінну сигару.

— Он іде. Тримайся, а то виплесне, — гукнув кок.

Я спинився, бо не знав, що таке йшло. Двері камбуза з грюком зачинилися. Потім я побачив Гендерсона, він, наче божевільний, стрибнув і, вчепившись за снасті, спритно поліз угору, поки не опинився у мене над головою. В наступну мить я побачив величезну вигнуту дугою хвилю з білим пінистим гребенем, яка котилася прямо на мене, піднявшись високо над бортом. Я опинився прямо під нею. Мозок мій працював повільно — все було нове, незнайоме. Я лише зрозумів, що мені загрожувала небезпека, і стояв, не знаючи, що робити. Тоді Вовк Ларсен гукнув мені з юта *:

— Ухопись за щось і тримайся, гей ти, Гемп! ¹

Але було вже пізно. Я кинувся до вантів, за які я міг уцепитися, але в цю мить мене прибила водяна лавина. Що було далі — не пам'ятаю, бо в мене все переплуталось. Я був під водою, захлинався й задихався. Раптом ноги втратили під собою ґрунт, мене перекинуло раз, тоді вдруге й понесло кудись, а куди — не знаю. Кілька разів я ударився об щось тверде й дуже забив собі праве коліно. Потім повідь раптом спала, і я міг перевести дух. Мене віднесло з навітряного борту за камбуз повз люк у кубрик, до шпігатів * підвітряного борту. Забите коліно дуже боліло. Я не міг стати на ногу, принаймні мені так здавалося, бо я був певний, що зламав її. Але кок позаду гукнув мені кризь відчинені двері:

¹ Скорочення імені Гемфрі (Humphrey) Водночас натяк на сутулість (hump — горб) людей розумової праці.

— Гей ти! Ще довго будеш сидіти? Де чайник? Мабуть, уже десь за бортом? Шкода, що шия твоя уціліла.

З великим зусиллям я піднявся на ноги. Чайник був у мене в руках. Я пошкутильгав до камбуза і віддав його кокові. А він репетував, чи то справді розлітований, чи то вдавав з себе такого — не знаю.

— Ач, розпустив слину. На що ти здатний, хотів би я знати? Га? На що ти здатний? Не може навіть донести трохи чаю, щоб не розлити його. А тепер я мушу кип'ятити в друге.

— Що ти там сопеш? — накинувся він знову на мене ще лютіше.— Забив свою бідну маленьку ніжку, бідний маленький мамин мазунчик.

Я не сопів, хоч моє обличчя, може, й кривилося від болю. Але я зібрав усю силу волі і, шкутильгаючи, почав ходити туди й сюди, від камбуза до кают-компанії й назад, і вже без ніяких пригод. Після цього випадку я мав дві речі: побите коліно, з яким я потім місяцями мучився, і прізвисько «Гемп», дароване мені Вовком Ларсеном. З цього часу я не знав тут іншого ймення, а згодом і сам звик до нього і вже не думав про себе інакше, як про «Гемпа», ніби я зроду ним був.

Це була нелегка робота — подавати в кают-компанію, де сиділи Вовк Ларсен, Йогансен і шестеро мисливців. Почати хоч би з того, що кают-компанія була невеличка і ходити навколо стола, як це мені приходилося, було дуже важко, особливо, коли шхуну гойдало й підкидало. Але що мене найбільше вражало, це цілковита відсутність співчуття з боку тих, кому я прислужував. Злегка торкаючись руками коліна, я відчував крізь одяг, як воно пухло й набрякало, я був хворий, від сильного болю крутилася голова в дзеркалі, що висіло в кают-компанії, мені траплялося бачити своє відображення — обличчя було бліде, страшне, спотворене від болю. Всі бачили, в якому я стані, але ніхто мені не співчував, ніхто мене не помічав, і я був майже вдячний Вовкові Ларсену, коли він після обіду (я якраз мив посуд) сказав мені:

— Нехай така дрібниця тебе не дуже турбує. Згодом набудеш більшого досвіду в таких справах. Може, тебе трохи й покалічить, але зате ти навчишся ходити. Це у вас зветься парадоксом, чи не так? — додав він.

Здається, йому сподобалося, що я кивнув головою і, як звичайно, сказав:

— Так, сер.

— Я гадаю, що ти трохи знайомий з літературою. Правда? Гаразд. Коли-небудь поговоримо з тобою на цю тему.

Не чекаючи відповіді, він повернувся й вийшов на палубу:

Ввечері, коли я, нарешті, закінчив свою роботу, якій, здавалося, не буде ні кінця, ні краю, мене послали в мисливський кубрик, де знайшлася вільна койка. Я був дуже радий, що хоч на деякий час здихаюсь огидного мені кока і дам відпочинок ногам. Мене дуже здивувало те, що одяг просох на мені і що в мене не було ніяких ознак простуди ні від останнього купання, ні від довгого купання під час загибелі «Мартінеса». За звичайних обставин я напевно вже лежав би в ліжку й коло мене вже ходив би хтось.

Коліно страшенно боліло. Мені здавалося, що колінна чашечка зіскочила й стала руба серед пухлини. Коли я сидів на койці й оглядав ногу (тут були також усі шестеро мисливців — вони курили і голосно розмовляли), Гендерсон, що проходив повз мене, глянув на неї.

— О, твої справи погані,— сказав він.— Обв'яжи добре ганчіркою, і буде все гаразд.

Це було все. А вдома я лежав би на спині, в ліжку, біля мене уже був би хірург, і він неодмінно наказав би лежати й не ворухитися.

Але треба бути справедливим до цих людей. Вони були нечулі не лише до моїх страждань, але й до своїх власних, коли з ними що траплялось. Я гадаю, що причина тут криється, з одного боку, в звичці, з другого боку, в притупленні чутливості. Я впевнений, що люди, організовані більш тонко, люди з підвищеною чутливістю страждали б на їхньому місці вдвічі-втричі більше.

Стомлений та виснажений, я не міг спати через біль у коліні. Все, що я міг зробити, це стримуватися, щоб голосно не стогнати. Без сумніву, вдома я дав би волю своїм мукам; але це нове для мене, грубе оточення примушувало мене стримуватися. Подібно до дикунів, ці люди були тверді в серйозних справах і як діти в дрібницях. Пригадую, пізніше якось Керфут, один з мисливців, розтросив собі пальця й навіть не ойкнув, не змінився на обличчі. І не раз я бачив, як той же самий Керфут лютував дико через якусь дрібницю.

Це трапилося з ним і тепер,— він репетував, махав руками й кляв усіх, на чім світ стоїть, і все через дрібниці.

Суперечка йшла про те, інстинктивно плаває мале тюленя чи ні. Він доводив, що воно може плавати з моменту народження. Другий мисливець, Летімер, худорлявий янкі з проникливими вузькопрорізаними очима, доводив, що самиця народжує тюленя на суходолі тільки тому, що воно не вміє плавати і мати мусить навчити його плавати подібно до того, як птахи учать своїх пташенят літати.

Останні чотири мисливці сиділи, схилившись над столом, або лежали на своїх койках. Сперечалися двоє супротивників. Але решта були дуже зацікавлені і щохвилини хтось гаряче ставав на чийсь бік. Іноді вони всі разом починали кричати, і тоді їхні голоси в тісному приміщенні нагадували гуркіт бутафорського грому. Тема суперечки була несерйозна, дитяча, а їхні доводи були ще більш несерйозними, дитячими, і вони взагалі нічого не доводили. Метод їхній був запевняти або заперечувати. Може тюлень плавати від народження чи ні — це питання відповідно гаряче стверджувалося або заперечувалося, кожна сторона рішуче нападала на точку зору супротивника, піддаючи серйозному сумніву його здоровий глузд, робила випадки на його національність, минуле і т. і. Супротивник відповідав взаємністю. Я розповідаю про це для того, щоб показати рівень розвитку людей; з якими мені довелося жити. Інтелектуально вони були дітьми, що набрали вигляд дорослих.

Вони безперестанку курили свій грубий смердючий тютюн. В повітрі від диму стояв густий туман. Все це разом з бурхливим гойданням шхуни, що змагалася з бурею, напевно, закінчилося б для мене морською хворобою, якби я взагалі був сприйнятливий до цієї хвороби. Правда, часом мене нудило, але це було, я гадаю, від болю в носі та виснаження.

Я лежав і, цілком природно, думав, — думав про себе і про становище, в якому я опинився. Це ж нечувана річ, яка і вві сні мені не снилася, щоб я — Гемфрі Ван-Вейден, учений і, якщо хочете знати, людина, яка має деяке відношення до мистецтва і літератури, — повинен був валятися на якійсь шхуні, що йде до Берінгового моря полювати на котиків. Юнга! Ніколи в житті не доводилося мені працювати фізично, а тим більш працювати на камбузі й мити посуд. Я вів спокійний, рівний, сидячий спосіб життя — життя вченого й затворника, що був цілком за-

безпечений матеріально. Бурхливе життя й атлетичний спорт ніколи не вабили мене. Я завжди був книжковим гробаком. Так мене мої сестри й батько називали ще з дитинства. Раз у житті я зважився взяти участь в туристській екскурсії, але відмовився від неї з самого початку і повернувся до комфорту та зручностей, які я знаходив під дахом своєї домівки. І ось опинився перед невеселою перспективою: подавати на стіл, чистити картоплю й мити посуд, не знаючи, коли цьому наступить кінець. А я ж був людиною фізично слабою. Лікарі завжди говорили, що будова тіла у мене відмінна, але я ніколи не розвивав цього тіла вправами. Мої м'язи були малі й кволі, як у жінки. Лікарі намагалися переконати мене в необхідності займатися фізичною культурою. Але я вважав за ліпше дбати про розвиток свого мозку, а не свого тіла, отже, я виявився зовсім не придатним до нових, суворих умов життя.

Такі думки снували у мене в голові, і я про них розповідаю, бо хочу наперед виправдати себе в тій безсилій і беспорядній ролі, що випала на мою долю. Думав я також про матір і сестер і уявляв їхнє горе. Ім'я моє значилося в списку тих, що загинули на «Мартінесі» під час катастрофи, в списку тих, чиї тіла не було знайдено. Я уявляв собі, що писали в газетах; уявляв товаришів з університетського клубу, що, похитуючи головами, казали: «Бідолаха!» Перед очима постав образ Чарлі Ферасета, ранок останнього дня. Ось він в халаті лежить біля вікна на дивані і розмовляє сам з собою віщими песимістичними афоризмами, я прощаюся, залишаючи його одного.

А тимчасом шхуна «Привид» гойдалася на бурхливих хвилях; вона то поринала, то її підкидало вгору, то знову вона падала проміж хвиль, пробиваючи собі дорогу й прямуючи далі й далі, в саме серце Тихого океану, і я був на ній. Я чув, як угорі шумів вітер, доносився приглушений рев бурі. Час від часу над головою чути було тупотіння ніг. На судні все скрипіло, стогнало, немов скаржилося на тисячу ладів. Мисливці сперечалися й ревли, наче якісь людиноподібні земноводні. Повітря було сповнене галасу, лайки й непристойностей. Я бачив їхні обличчя; в жовтуватому світлі морських ламп, що гойдалися разом з кораблем, вони здавалися злими, перекошеними, сердитими. В цигарковому диму їхні койки нагадували логовища диких звірів. Тут і там на стінках висіли плащі

й чоботи. На лавах безпечно лежали гвинтівки і рушниці. Усе це нагадувало морських розбійників або піратів минулих часів. Моя уява працювала буйно, і я не міг спати. А ніч була довга-довга, сумна, похмура й довга.

Розділ п'ятий

Моя перша ніч у кубрику мисливців була також і останньою. На другий день Вовк Ларсен виселив нового помічника з каюти і помістив його до мисливців. Мені довелося перейти в маленьку каюту, в якій в перший же день мого перебування на шхуні змінилося два господарі. Швидко виявилися причини такого переміщення, яке спричинилося до великого незадоволення серед мисливців. Виявилось, що Йогансен під час сну переживав усі пригоди дня. Він, невгаваючи, розмовляв, кричав, вигукував накази; для Вовка Ларсена це було занадто, і він поступився таким задоволенням мисливцям.

Після безсонної ночі я встав безсилий, виснажений і почував себе дуже погано; так розпочався мій другий день на «Привиді». Томас Магрідж розбудив мене о пів на шосту, точнісінько так, як Білл Сайкс¹ будив свого собаку; але за грубощі містер Магрідж щедро поплатився. Він зчинив галас без всякої потреби (я пролежав цілу ніч, не зімкнувши очей) і розбудив одного з мисливців; важкий чобіт з свистом пролетів у півтемряві, і містер Магрідж заревів від болю і принижено почав у всіх прохати вибачення. Пізніше в камбузі я помітив, що вухо в нього було розбите і напухло. І йому не судилося більше бути нормальної форми, тому матроси й прозвали його «капустяним листком».

Мій день був заповнений неприємними дрібницями. Ще ввечора я забрав з камбуза свій сухий одяг і тепер квапився передягтися з одяжі кока в свою власну. Я пошукав гаманця. Опріч кількох дрібних монет (у мене була добра пам'ять на такі речі) там було ще сто вісімдесят п'ять доларів золотом і асигнаціями. Гаманця я знайшов,

¹ Білл Сайкс — персонаж з роману Чарльза Діккенса «Олівер Твіст».

але крім кількох срібних монет там нічого не було. Про це я сказав кокові, коли вийшов на палубу, щоб узятися за роботу. Я знав, що він мені дасть грубу відповідь, але не сподівався такої войовничої промови, з якою він напустився на мене.

— Слухай, ти, Гемп,— захрипів він, сердито зиркнувши на мене: — Ти хочеш, щоб я зробив з твого носа млинець? Якщо ти думаєш, що я злодій, то думай, але нишком, бо я швидко переконаю тебе, що ти помиляєшся. Це ти мені так дякуєш? Коли ти прийшов сюди, нещасний, ледве живий, я взяв тебе до себе на камбуз, ходив за тобою. Якщо з тобою ще трапиться щось подібне, можеш відправлятися чорту в зуби. У мене чогось руки засвербили.

Сказавши це, він підняв кулака й кинувся до мене. Собі на сором, я ухилився від удару й вибіг із камбуза. Що я мав робити? Насильство, саме тільки насильство панувало на цьому дикунському судні. Мораль була тут річчю невідомою. Уявіть собі людину звичайного зросту, кволу, з нерозвиненими м'язами, що жила собі досі тихим, спокійним життям і не звикла до насильства — що їй залишалося робити? Не було також рації вступати в бійку один на один з цим озвірілим коком, бо це було однаково, що стати перед розлютованим бугаєм.

Так я думав у ту хвилину, відчуваючи потребу виправдатися перед своєю совістю. Але таке виправдання не заспокоїло мою совість. Навіть тепер я не можу спокійно оглянутися назад: кожного разу, коли я згадую про ці події, я відчуваю приниження своєї чоловічої гідності. Становище було таке, що справді виходило з звичайних рамок і вимагало більш ніж розважного обміркування. Правда, якщо розглядати його з погляду формальної логіки, то тут не було чого соромитися; і все ж таки при згадці про ці події мені стає соромно за ображену і заплямовану гідність людини.

Але все це ні до чого. Швидкість, з якою я тікав з камбуза, спричинилася лише до того, що в мене дуже заболіло коліно, і я, безпорадний, упав на палубу. Але кок і не думав гнатися за мною.

— А дивіться на нього, як він тікає. Бач, як біжить! — чув я за собою його голос.— І це з хворою ногою. Вертайся-но сюди, мій бідний мазунчику. Годі, я вже не чіпатиму тебе.

Я повернувся і взявся до роботи; на цьому справа на якийсь час закінчилася, проте вона мала свої наслідки. Я подав сніданок в кают-компанію о сьомій годині. Шторм, очевидно, стих уночі, але море ще дуже хвилювалося, і вітер був ще досить свіжий. Вітрила поставлено було ще за попередньої вахти, й «Привид» швидко мчав, нап'явши всі вітрила, за винятком двох топселів і бом-клівера *. Як я чув з розмов, ці троє вітрил мали бути поставлені зараз же після сніданку. Вовк Ларсен хотів якнайкраще використати шторм, що гнав його на південний захід, до тієї частини океану, де він сподівався піти за північно-східним пасатом. Це був цілком надійний вітер, під яким він сподівався пройти більшу частину дороги до Японії, після чого звернути на південь до тропіків, а потім знову на північ і таким чином досягти узбережжя Азії.

Після сніданку я мав другу неприємну пригоду. Коли я скінчив мити посуд, я вичистив пічку і попіл поніс наверх на палубу, щоб викинути його в море. Вовк Ларсен і Гендерсон стояли поблизу колеса й про щось розмовляли. Матрос Джонсон стояв за штурвалом. Прямуючи до навітряного борту, я помітив, що він несподівано зробив якийсь рух головою. Я помилково подумав, що це він пізнав мене і привітався. Насправді ж він хотів попередити мене, щоб я не кидав попіл проти вітру. Не вбачаючи в цьому нічого особливого, я, поминувши Вовка Ларсена й мисливця, висипав попіл за борт. Вітер поніс його назад і не тільки на мене, але й на Гендерсона й на капітана. В цю мить Ларсен ударив мене ногою, як собаку. Я не уявляв собі, що може бути такий сильний біль від удару. Я похитнувся і напівпритомний сперся на стіну. Все попливло у мене перед очима, і голова пішла обертом. Мене занудило, і я ледве-ледве дотягся до борту. Але Вовк Ларсен не звертав більш уваги на мене. Він струсив попіл з одежі й провадив далі розмову з Гендерсоном. Йогансен, який бачив все це з корми, послав двох матросів прибрати палубу.

Пізніше, цього самого ранку, мене чекала зовсім інша несподіванка. За вказівкою кока я пішов до каюти Вовка Ларсена, щоб прибрати там і заслати койку. Біля стіни, в головах, була полиця з книжками. Глянувши, я здивувався, бо прочитав такі імена, як Шекспір, Теннісон, Едгар По і Де-Куїнсі. Були там також наукові праці і серед них такі автори, як Тіндаль, Проктор і Дарвін. Були тут

книжки і з астрономії та фізики. Крім того, я побачив «Міфічний вік» Бульфіча, «Історію англійської та американської літератури» Шоу, «Природничу історію» Джонсона у двох великих томах і кілька граматик — Меткалфа, Ріда і Келлога. Я посміхнувся, коли побачив примірник «Англійської мови для проповідників».

В моїй уяві ніяк не пов'язувалися ці книги з людиною, якій вони належали, з її звичками. Я сумнівався, що він їх читав. Але, прибираючи койку, я знайшов під ковдрою том творів Броунінга в кембріджському виданні. Ларсен, очевидно, упустив його, читаючи перед сном. Книжка була відкрита на вірші «На балконі»; я помітив, що деякі рядки були підкреслені олівцем. Судно гойдулося, томик упав з койки, і з нього випав клаптик паперу. Він весь був покреслений якимись геометричними фігурами та підрахунками. Було ясно, що ця страшна людина була не таким-то вже й неуком, за якого, безперечно, його можна прийняти, судячи з його брутальних вчинків. Він зробився для мене загадкою. Як один, так і другий бік його вдачі, взяті зокрема, цілком зрозумілі, але їх сполучення примушувало замислитися. Я ще раніше помітив, що його мова була досконала, і рідко бувало, щоб він вживав якийсь неправильний зворот. Звичайно в розмові з матросами й мисливцями часто чути було домішку морського жаргону, але з тих небагатьох слів, з якими він звертався до мене, було видно, що мова його в основному чиста й правильна.

Цей другий бік, який я відкрив у ньому, дуже підбадьорив мене, і я зважився сказати йому про пропажу грошей.

— Мене обікрали,— сказав я йому трохи пізніше, коли він проходжувався по кормі.

— Сер,— поправив він не грубо, але суворо.

— Мене обікрали, сер,— поправився я.

— Як це трапилося? — спитав він.

Тоді я розповів усе: як моя одіж сушилася в камбузі і як пізніше мене трохи-трохи не побив кок, коли я сказав йому про пропажу.

Він посміхнувся, слухаючи моє оповідання.

— Кок поживився,— сказав він.— Та невже ви думаете, що ваше мізерне життя не варте було такої суми? До того ж вважайте, що це вам наука. Згодом ви навчитеся, як берегти свої гроші. Я гадаю, що досі за вас це робив ваш довірений або агент для доручень.

Я відчув спокійний глум в його словах, але запитав:

— Як мені їх повернути назад?

— Це вже ваша справа. Ви не маєте тут ні довірених, ні агентів; ви маєте тут покладатися тільки на самого себе. Коли ви одержите долар, тримайте його. Людина, що розкидає свої гроші, як це ви робите, заслужила того, щоб втратити їх. Крім того, на вашій совісті також гріх. Ви не мали права розставляти спокуси на шляху вашого ближнього. Ви спокусили кока, і він піддався. Ви піддали небезпеці його безсмертну душу. До речі, ви вірите в безсмертну душу?

Коли він ставив це запитання, його повіки повільно піднялися, і, здавалося, глибина його душі відкрилася мені, і я міг заглянути туди. Але це була ілюзія. Реальне було далеко від того, що здавалось. Я був упевнений, що взагалі нікому не вдалося заглянути глибоко в душу Вовка Ларсена. Це була самотня душа, як я про це довідався потім; Вовк Ларсен ніколи не скидав маски, хоч іноді любив удавати з себе відвертого.

— Я читаю безсмертя в ваших очах,— відповів я і для експерименту пропустив слово «сер», бо вважав, що інтимна розмова дозволяє це.

— Я гадаю, що ви бачите там щось живе, але це не означає, що воно буде жити завжди.

— Я читаю в них значно більше,— провадив я далі сміливо.

— Тоді ви читаєте свідомість. Ви читаєте свідомість життя, яке живе; але не більше цього, у всякому разі, не нескінченність життя.

Як ясно він думав і як добре він висловлював те, що думав! Глянувши на мене з цікавістю, він повернувся й почав дивитися на олов'яне море, туди, звідки дув вітер. Очі його зробились холодні, а лінії рота набрали виразу суворого й грубого. Очевидно, він був у песимістичному настрої.

— А мета? — спитав він різко, повертаючись до мене.— Якщо я безсмертний, то для чого?

Я промовчав. Як міг я пояснити цій людині свій ідеалізм? Як я міг передати словами почуття, що нагадує музику, яку чуєш уві сні, переконання, яке розумієш, але не можеш висловити?

— У що ж ви тоді вірите? — спитав я.

— Я вірю в те, що життя — це хаос,— раптом відпо-

вів він.— Воно подібне до закваски, яка бродить хвилину, годину, рік або сотні років, але кінець кінцем перестане бродити. Великі їдять малих, щоб підтримувати це бродіння; дужі їдять кволих, щоб зберегти свою силу. Щасливі їдять найбільше, і процес бродіння у них триває найдовше. Що ви скажете на це?

Він нетерплячим рухом руки показав на кількох матросів, що возилися з тросами посеред палуби.

— Вони рухаються, але й медуза також рухається. Вони рухаються, щоб їсти, а їдять, щоб підтримувати рух. Оце вам і все. Вони живуть задля свого черева, а череву потрібне їм для життя. Це замкнуте коло. Тут нічого не вдієш. Кінець кінцем рух припиняється. Люди більше не рухаються. Вони мертві.

— Проте, в них є мрії,— урвав я,— блискучі, осяйні мрії...

— Про їжу,— закінчив він лаконічно.

— І ще про...

— І ще про їжу. Про більший апетит та про те, як його найкраще задовольнити.— Його голос звучав різко, в ньому не було й натяку на жарт.— Ви подивіться, вони мріють про щасливу подорож, що принесе їм більше грошей, про те, щоб стати капітанами на суднах, мріють знайти скарби, коротше: мріють, як краще влаштуватися, щоб оббирати своїх же ближніх, краще спати, мати добру їжу і щоб хтось інший робив брудну, важку роботу. Ми з вами такі ж самі. Різниці немає, хіба та, що ми їмо більше й краще за них. А тепер я їм і їх і вас разом. Але в минулому ви їли краще, ніж я. Ви спали на м'якій постелі, носили гарний одяг і їли смачну страву. Хто робив ці постелі, одяг, страву? Не ви. Ви ніколи нічого не заробили своєю власною працею. Ви жили з добра, яке нажив ваш батько. Ви мов той фрегат, що кидається на бакланів і грабує у них рибу, яку вони спіймали. Ви один з тих, хто створив те, що називають урядом, ви заодно з тими, що вважають себе панамі над усіма іншими, їдять їжу, здобуту іншими людьми — людьми, які воліли б самі її з'їсти. Ви носите теплу одягу. Вони роблять цю одягу, а самі тремтять у лахмітті і не раз просили вас чи вашого довіреного, чи агента для дсручень, що розпоряджається вашими грошима, дати їм роботу.

— Але все це зовсім інша справа! — вигукнув я.

— Зовсім ні,— він говорив швидко, очі його горіли.—

Це свинство, і це водночас життя. Яка користь з того, що свинство буде безсмертним? Який у цьому глузд? Яка мета? До чого воно? Ви не створюєте продуктів. А проте їжа, яку ви спожили або викинули на вітер, могла б урятувати життя двадцяти нещасним, що створюють продукти харчування, але не споживають їх. Для якої безсмертної мети існуєте ви або вони? Візьміть, наприклад, себе або мене. Чого варте ваше хвалене безсмертя, коли ваше життя зіткнулося з моїм? Вам хочеться назад, на землю, де є сприятливі умови для вашого свинства. Моя примха — тримати вас на цьому кораблі, де процвітає моє свинство. І я тримаю вас, бо на це моя воля. Я або зроблю з вас те, що хочу, або зламаю вас. Ви можете померти сьогодні, через тиждень або через місяць. Я міг би вас убити зараз, ударивши кулаком, бо ви квота істота. Але коли ми безсмертні, то який глузд у всьому цьому? Жити по-свинячому, як ми з вами досі жили, невже це, на вашу думку, личить безсмертним істотам? Знову ж таки, для чого все це? Чому я тримаю вас тут?..

— Тому, що ви дужчий! — відказав я, не міркуючи.

— А через що дужчий? — без кінця він ставив свої запитання: — Тому, що в мене міцніша закваска, ніж у вас. Невже ви не розумієте? Невже не розумієте?

— Але яка безнадійність в такому існуванні! — змагався я.

— Згоден з вами, — відповів він. — Тоді навіщо взагалі рухатися, а значить і жити? Якщо не рухатися й не бути часткою цієї закваски, то не буде й безнадійності. Але справа в тому, що ми хочемо жити й рухатися, дарма що в цьому нема ніякого глузду; хочемо, бо така вже природа життя — жити і рухатися, прагнути життя і руху. Якби цього не було, то життя давно завмерло б. Тільки завдяки життю, що є у вас, ви мрієте про безсмертя. Життя, закладене в вас, прагне бути вічним. Ба! Вічне свинство!

Він раптом повернувся на каблуках і пішов геть. Але на краю юта спинився й покликав мене до себе.

— До речі, скільки потяг у вас кок? — спитав він.

— Сто вісімдесят п'ять доларів, сер, — відповів я.

Він кивнув головою. Через хвилину, коли я зійшов униз, щоб подати на стіл обід, я почув, як він голосно ляяв когось із матросів.

Розділ шостий

Ранком наступного дня буря ушухла, і «Привид» лише злегка погойдувався на спокійній гладіні океану. Вітру не було, і тільки зрідка доносився легенький подих. Вовк Ларсен весь час стояв на юті і його пильний погляд був звернений на північний схід, звідки мав повіяти пасат.

Весь екіпаж був на палубі — люди готували шлюпки до наступного сезону полювання. На борту було сім шлюпок: шість мисливських і капітанський тузик *. Команда шлюпки складалася з мисливця, гребця та стерничого. На шхуні в команду входили гребці і стерничі, але згідно наказу Вовка Ларсена мисливці також повинні були нести вахту.

Все це я поступово вивчив, навіть більше того. «Привид» вважали найшвидшою шхуною в промислових флотиліях Сан-Франціско і Вікторії. Це була колись приватна яхта, побудована з розрахунку на бистрохідність: її обводи * і оснастка, — хоч я в цих речах нічого й не розумію, — говорять самі за себе. Вчора під час другої вахти Джонсон в коротенькій розмові розповів мені дещо про неї. Він говорив з захопленням, з такою любов'ю до цього чудесного судна, з якою деякі люди говорять про коней. Але йому дуже не подобалося тут, і він дав мені зрозуміти, що Вовк Ларсен не користується доброю славою серед капітанів мисливських шхун. Його, Джонсона, привабило саме судно, і він підписав контракт, але він вже починає кається.

Він сказав мені, що «Привид» — вісімдесятитонна шхуна відмінної конструкції. Найбільша ширина її — двадцять три фути, а довжина — дев'яносто футів з лишком. Незвичайна вага її свинцевого фальшкіля * (точна вага його була невідома) надавала їй більшої остійності *, а це дозволяло нести величезну парусну площу. Від палуби до клотика * грот-стенгя * було більше як сто футів, а фок-шогла * зі своєю стеньгою була на вісім чи десять футів коротша. Я подаю ці дрібниці для того, щоб можна було уявити собі обсяг цього маленького судна, що носилося на океанських просторах з командою в двадцять два чоловіки на борту. Це був малесенький світ, цятка, піщинка, і я тільки дивувався, як це люди зважуються пускатися в море на такій малій, непевній споруді.

Вовк Ларсен мав славу людини, що сміливо плавала під вітрилами. Я чув, як про це говорив Гендерсон з другим мисливцем, каліфорнійцем Стендішем. Два роки тому буря на Берінговому морі потрощила на «Привиді» геть усі щогли, і замість них було поставлено теперішні щогли, дуже дебелі й важчі за попередні. Говорять, що Ларсен, коли встановлював їх, сказав, що вважає за краще перевернутися в відкритому морі, ніж втратити ці щогли.

Здавалося, що кожен з матросів, за винятком Йогансена, що був засліплений своїм підвищенням, намагався виправдатися в тому, що плаває на «Привиді». Половина людей, досвідчені моряки, виправдували себе тим, що вони нічого не знали ані про судно, ані про капітана. Щодо мисливців, то про них ходили чутки, що вони — добрі стрільці, але така сварлива і розбишацька компанія, що порядна шхуна не підписала б з ними контракту на плавання.

Я познайомився ще з одним матросом із команди, якого звали Луїс; це був кругловидий веселий ірландець з Нової Шотландії, дуже товариський чоловік, який ладен був говорити безперестанку, аби тільки був слухач. Після обіду, коли кок спав унизу, а я чистив свою незмінну картоплю, в камбуз спустився Луїс, щоб «побалакати». Своє перебування на судні він виправдував тим, що був п'яний, коли підписав контракт. Він запевняв мене, і не раз, що ніколи не зробив би цього, якби був тверезий. Як виявилось, він уже протягом дванадцяти років регулярно виїздив полювати на котиків і вважається одним з найкращих стерничих, яких в обох флотиліях набереться двоє-троє.

— О друже,— хитав він головою,— це найгірше судно, яке ви могли вибрати, а ви ж не були п'яні так, як я. Полювання на котиків — це рай для матросів, тільки не на цьому судні. Помічник першим відправився на той світ, але згадаєте мої слова, ще не один помре, поки ми скінчимо наше плавання. Тепер слухайте, між нами хай це буде сказано, Вовк Ларсен справжній диявол, і «Привид» зробився диявольським судном з того часу, як попав до нього в руки. Хіба ж я не знаю? Хіба я не пам'ятаю, як два роки тому в Хакодаґе він у сварці застрелив чотирьох своїх матросів. І хіба я не був тоді за три сотні ярдів на «Еммі Л.» А того ж року він ударом кулака убив ще одного чоловіка. Так, сер, забив на смерть. Розбив йому

голову, мов шкаралупу яечну. А випадок з губернатором острова Кури та начальником поліції! Ці японські джентльмени, сер, приїхали на «Привид» як гості, разом з своїми дружинами, маленькими гарненькими істотами, такими, якими їх малюють на віялах. А коли він знімався з якоря, то хіба не залишилися за бортом на своєму сампані лише чоловіки? І це ніби випадково. І тільки через тиждень він висадив безпорадних жінок на берег з другого боку острова; і їм нічого не лишалося, як горами йти додому в своїх маленьких солом'яних сандаліях, що стопталися вже на першій милі. Хіба я не знаю? Вовк Ларсен — це звір, великий звір, що про нього згадується в Апокаліпсисі, і прийде йому колись поганий кінець. Але пам'ятайте, я нічого вам не казав. Я вам не сказав жодного слова, бо старий огрядний Луїс хоче вернутися з цього плавання живим навіть тоді, коли останній з вас піде рибам на їжу.

— Вовк Ларсен! — голосно сказав він трохи згодом. — Прислухайтесь тільки до цього слова. Вовк, ось хто він є. У дсяких людей — кам'яні серця. А в нього зовсім немає серця. Вовк, справжній вовк, ось хто він такий. Що скажете, чи не влучно його назвали?

— Але коли він усім добре відомий, — сказав я, — то як він набирає собі людей?

— А як воно буває на білому світі, що набирають людей? — запитав Луїс з запалом кельтійця. — Чи ви мене бачили б тут, якби я не був п'яний, як свиня, коли підписував контракт? Дехто з них не може найнятися на краще судно, наприклад, оті мисливці, а дехто з бідолах і не знав, куди потрапляє. Але вони дізнаються, незабаром дізнаються й проклинатимуть той день, коли на світ народилися. Мені шкода цих бідолах, але ж я мушу подбати про старого огрядного Луїса, про його майбутнє. Але пам'ятайте, я вам нічого не говорив, ви нічого не чули.

— А мисливці — це пройдисвіти, — знову почав він, бо не терпів пауз, дуже вже любив поговорити. — Почекайте, вони ще покажуть себе. Але він такий, що прибере їх до рук. Він нажене страху в їхні жорстокі, зіпсовані душі. Подивіться на мого мисливця Горнера. Він такий лагідний і м'який, говорить ніжно, наче дівчина, можна подумати, що в нього масло тоне в роті. А хіба минулого року він не відправив на той світ свого стерничого? Правда, говорили, що це випадково, але ж я зустрів його греб-

ця в Йокогамі, і той признався мені у всьому. А цей маленький чорний пройдисвіт Смок, хіба він не був у Росії на соляних копальнях Сибіру аж три роки за незаконне полювання на Мідному острові, який являється заповідником і належить Росії? Його було заковано в кайдани разом з його товаришем — рука до руки, нога до ноги. Потім вони посварилися, і цей самий Смок у баддях з сіллю вирядив свого приятеля з копальні нагору; а виряджав він його шматками: сьогодні ногу, завтра руку, там голову і так далі.

— Ви жартуете! — закричав я, охоплений жахом.

— Жартую? — спалахнув він, як блискавка.— Я нічого не сказав. Я глухий і німий, і вам раджу бути таким, якщо вам життя дороге; я ніколи не відкривав рота, щоб сказати щось погане про них і про нього. Хай він, бісова душа, гние в чистилищі десять тисяч років, а тоді хай провалиться на саме дно пекла.

Джонсон, той самий, що, розтираючи, подряпав мені шкіру, здається, був зі всіх найбільш порядною людиною. І справді, в ньому не було нічого нещирого. Навпаки, його щирість і мужність вражали з першого погляду, але він водночас був занадто скромним і справляв враження людини несміливої, навіть боязкої. В дійсності ж його не можна було назвати боязким. Він був швидше людиною непохитних переконань, людиною з почуттям власної гідності. Тому-то він на початку нашого знайомства протестував проти того, щоб його називали Йонсоном. Говорячи про нього і про особливості його характеру, Луїс так висловився (ці слова звучали як пророкування):

— Він чудесний хлопець, цей чесний Джонсон. Найкращий матрос на баку. Він мій весляр. Тільки я боюсь, що він колись так зіткнеться з Вовком Ларсеном, що аж іскри полетять. Це я добре знаю. Я бачу, що насувається хмара й буде гроза. Я вже казав йому, як братові, а він не слухає й не хоче гасити своїх вогнів і вивішувати фальшиві сигнали. Як тільки щось йому не до вподоби, він починає бурчати, а на судні завжди знайдеться продажна душа, яка донесе його слова Вовкові. Вовк дужий, а відомо, що вовки ненавидять силу, а сила у Джонсона є; він бачить, що Джонсон не поступиться й не скаже: «Так, сер; дякую, сер» у відповідь на лайку або удар. Ой буде, буде лихо. А де я візьму другого весляра? Ви знаєте, що відповідає цей телепень, коли старий називає його Йонсо-

ном? Він говорить: «Мое ім'я Джонсон, сер», і вимовляє його літера за літерою. Подивилися б ви на обличчя старого. Я думав, що він його тут же на місці приб'є. Він цього не зробив, але він це зробить, він зламає цю чесну натуру, або я погано розбираюся в порядках на морі.

Томас Магрідж став неможливим. Він примушував мене за кожним словом вимовляти «містер» або «сер». Причиною цьому було те, що Вовк Ларсен почав, як мені здавалося, виявляти якусь прихильність до нього. ¹⁹ У-вана річ, щоб капітан приятелював з коком, але воно, без сумніву, було так. Двічі чи тричі він просував голову в камбуз і по-приятельському жартував з Магріджем, а то якось після обіду на кормі говорив з ним добрих п'ятнадцять хвилин. Коли розмова скінчилася і Магрідж повернувся на камбуз, його обличчя лиснілося від задоволення, він взявся за роботу, наспівуючи собі щось під ніс нестерпним фальцетом.

— Я завжди вмію ладити з начальством,— признався він мені по секрету.— Я знаю, що треба робити, щоб тебе цинили. Ось, наприклад, мій останній шкіпер... Хіба не заходив я до нього в каюту так, запросто, поговорити, випити чарчину? «Магрідж,— говорив він мені.— Магрідж, а ти пішов не по своїй дорозі!» — «Як це?» питаю.— «Ти повинен був народитися джентльменом і ніколи не працювати на себе». Побий мене сила божа, Гемп, якщо це не правда, що він дійсно так говорив, а я сидів у нього в каюті, наче вдома, палив його сигари і пив ром!

Ця напівдитяча балаканина доводила мене до божевілля. Я не знаю іншого голосу, який був би мені таким ненависним, як голос кока. Його масний, улесливий тон, його масна посмішка і зарозумілість, якій не було меж, так нервували мене, що я бувало аж тремтів. Це була безумовно найогидніша особа, яку мені доводилося зустрічати. Неохайність його важко було описати. Він готував їжу для всієї команди, і тому, коли мені треба було поїсти, я вибирав ту їжу, де найменше було бруду. Мене дуже турбували мої руки, які були не звичні до важкої роботи. Нігті зробилися чорні, шкіра була брудна, причому бруд проник так глибоко, що ніяка шітка не допомагала позбутися його. До того ж обсыпали пухирі, а одного разу, втративши рівновагу під час качки, я впав на гарячу плиту і обпik собі лікоть. Все ще боліло коліно. Пухлина не спала, колінна чашечка ще не стала на місце.

Я шкугильгав з ранку до вечора, а за таких обставин, зрозуміло, моє коліно не могло загоїтися. Для цього потрібне було одне — спокій.

Спокій! Ніколи раніше я не задумувався над значенням цього слова, я все своє життя спочивав, мав спокій і не усвідомлював його. А тепер якби я міг сісти на півгодини і нічого не робити, навіть не думати, то це була б для мене найприємніша в світі річ. З другого боку, я зроби. Відкриття. Тепер я міг судити про життя трудового люду. Мені ніколи й не снилося, що праця може бути такою тяжкою. З пів на шосту і до десятої вечора я був рабом; прислужуючи всім і всякому, я не мав для себе жодної хвилини, хіба що хвилину-другу вдавалося урвати під кінець другої вахти. Досить мені було на хвилину спинитися та глянути на блискуче від сонця море або задивитися на матроса, як він лізе вгору по вантах або біжить по бушприту*, як я вже чув ненависний голос: «Гей, ти, Гемп! Чого роззявив рот! Я все бачу».

В мисливському кубрику нездоровий настрій. Ходять чутки, що Смок і Гендерсон побилися. Гендерсон, здавалося, був найкращим з мисливців, чоловік спокійний, якого важко було роздратувати, але, мабуть, його таки вдалося розсердити, бо у Смока під оком був великий синяк, і коли він прийшов вечеряти, вигляд у нього був похмурий і злий.

Саме перед вечерею мало місце ще одне жорстоке видовище, що характеризує нечуливість та грубість цих людей. Серед членів екіпажу був один ще дуже молодий хлопець на прізвище Гаррісон, незграбний сільський парубок. Певно, жадоба пригод штовхнула його на цю, першу в його житті подорож. При легкому перемінному вітрі шхуна мусила часто лавірувати. Для цього вітрила переносили з одного борту на другий, а нагору посиляли матроса, який переносив фор-топсель.

Якось, коли Гаррісон був нагорі, шкот* заїло в блоці, через який він проходить на ноку* гафеля*. Як я розумів, тут було два засоби очистити шкот: або спустити фок*, що було порівняно легко й безпечно, або дістатися по дирик-фалу* до нока гафеля, що було зв'язано з великою небезпекою.

Йогансен звелів Гаррісону лізти по фалу*. Всім було ясно, що хлопець боїться. Та й не дивно: на висоті в вісімдесят футів над палубою страшно було звиритися на

ці тонкі триси, що гойдалися під ногами. Якби хоч вітер був рівний, то це було б не так небезпечно, але «Привид», мов порожня шкарлупина, гойдався на довгих хвилях, з кожним валом вітрила ляскали і полоскались, а фали то опускались, то напинались, і людину могло струснути, як муху з батоба.

Гаррісон чув наказ і зрозумів, чого від нього вимагають, але завагався. Мабуть, уперше в житті йому доводилося лазити так високо. Йогансен, що перейнявся властолюбством Вовка Ларсена, почав його ляяти й клясти.

— Досить, Йогансен! — різко сказав Вовк Ларсен. — Знайте, що лягтися на кораблі — це вже мій привілей. Якщо мені буде потрібна допомога, тоді я покличу вас.

— Слухаю, сер, — слухняно відповів помічник.

Тимчасом Гаррісон поліз по фалах. Мені було видно його вгорі з дверей камбуза, я бачив, як він тремтить, наче його пропасниця трясє. Він ступав дуже обережно, поволі посуваючись уперед. На ясному фоні блакитного неба він мав вигляд велетенського павука, що лізе по тоненькій павутині.

Треба було лізти вгору, під невеликим нахилом, а дирик-фал, що проходив через різні блоки гафеля й щогли, подекуди давав підпору для рук і ніг. Але небезпека полягала в тому, що вітер був непостійний і не досить міцний, щоб тримати вітрила напнутими. Коли Гаррісон був на півдорозі до нока гафеля, шхуну підняв довгий вал з навітряного боку і потім відкинув її назад так, що вона опинилася в западині між двох хвиль. Гаррісон перестав посуватися наперед і міцно тримався. Знаходячись на вісімдесят футів нижче від нього, я бачив страшенне напруження м'язів — він боровся за своє життя. Вітрило обвисло, гафель відкинуло, фал ослабнув, і хоч це трапилося дуже швидко, я бачив, як він прогнувся під вагою тіла матроса. Тоді гафель повернувся в попереднє положення, велике вітрило напнулося, і при цьому так лягнуло, ніби стрельнуло з гармати, а три ряди риф-штертів заляскали по парусині, ніби пальнули з рушниць. Гаррісон, учепившись за фал, зробив запаморочливий політ у повітрі, та раптом політ цей припинився. Фал напнувся, і це був удар батоба, який струснув із себе муху. Матрос не втримався. Одна рука втратила опору. Друга якусь мить ще трималася і також зірвалася. Він полетів вниз, але якимсь чудом зачепився за снасті ногами і по-

вис униз головою. Вигнувшись, він знову схопився руками за фал; чимало минуло часу, поки йому вдалося повернутися в попереднє положення. Жаль було дивитися на нього.

— Б'юсь об заклад, що сьогодні він буде вечеряти без апетиту,— почув я голос Вовка Ларсена, що доносився з-за камбуза.— Полундра, Йогансен! Бережіться! Зараз почнеться!

Справді, Гаррісон почував себе погано, як при морській хворобі, і деякий час він, учепившись у відчаї за снасті, навіть не пробував посуватися вперед. Але Йогансен вимагав, щоб завдання було виконано.

— Який сором,— пробубонів Джонсон, повільно, але правильно вимовляючи англійські слова. Він стояв недалеко від грот-вантів, за кілька кроків від мене.— Хлопець так старається. Якщо дати йому змогу, то навчиться. Але це...— Він замовк, щоб не вимовити слова «вбивство».

— Тихіше! — прошепотів йому Луїс.— Якщо вам життя дороге, то прикусіть язика.— Але Джонсон, дивлячись угору, продовжував бубоніти.

— Слухайте,— звернувся мисливець Стендіш до Вовка Ларсена,— це мій гребець, і я не хочу втратити його.

— Годі, Стендіш,— була відповідь.— Він ваш гребець, коли він у вас на шлюпці; але він мій матрос, коли він у мене на шхуні. І хай я буду проклятий, якщо не зроблю з ним, що схочу.

— Але це не резон...— заперечував Стендіш.

— Досить! — різко відповів Вовк Ларсен.— Я сказав вам, і годі. Це мій матрос, що захочу, те й зроблю. Захочу зварити з нього суп — зварю і сам поїм!

Злий вогник блиснув в очах мисливця, але він повернувся на каблуках і пішов до кубрика; на трапі він зупинився і подивився вгору. Всі матроси були на палубі, і всі очі дивилися вгору, де людське життя змагалося з смертю. Нечулисть цих людей, котрим промисловий устрій дав право розпоряджатися життям інших людей, була просто неймовірною. Мені, що жив далеко від виру життя, ніколи й не снилося, що люди можуть працювати в таких умовах. Я завжди вважав життя за щось святе, а тут воно вважалося за ніщо, було цифрою в комерційних розрахунках. Проте мушу сказати, що матроси, подібно до Джонсона, співчували бідоласі, а шодя хазяїв (мислиггів і капітана), то вони були безсердечно байдужі. Навіть Стендіш протестував лише тому, що це був

його гребець. Якби це був гребець якогось іншого мисливця, то він, подібно до інших, сприйняв би цю пригоду як розвагу.

Але вернімось до Гаррісона. Йогансен лаявся і ображав бідолаху добрих десять хвилин, поки примусив матроса зрушити з місця. Через деякий час він досяг нока гафеля. Тут він сів на гафель верхи,— так йому легше було триматися. Він звільнив шкот і міг тепер спуститися вниз по фалу до щогли. Але нерви його не витримали. Його позиція була небезпечна, але він не мав наміру міняти її на ще більш небезпечний спуск по фалу.

Він поглядав то на свою дорогу, якою він мав пройти в повітрі, то вниз на палубу. Він дивився широко розплющеними очима і весь тремтів. Я ніколи не бачив такого жаху на людському обличчі. Даремно Йогансен кричав йому, щоб він спускався вниз. Щохвилини йому загрожувала небезпека впасти з гафеля, але жах робив його безпорадним. Вовк Ларсен, що, розмовляючи, проходжувався по палубі з Смоком, не звертав більше уваги на матроса; він тільки крикнув раз на стерничого:

— Ти збився з курсу, друже. Дивись гарненько, а то заробиш!

— Слухаю, сер,— відповів стерничий, одночасно повертаючи штурвал.

Його провина була в тім, що він злегка відхилив «Привид» від курсу з тим, щоб хоч той невеличкий вітер, що дув, міг напнути вітрила і тримати їх у такому положенні. Він хотів таким чином допомогти нещасному Гаррісону, хоч сам міг накликати на себе гнів Вовка Ларсена.

Час минав, напруження ставало для мене жахливим. Томас Магрідж по-іншому реагував на це видовище. Воно було забавою для нього, він щохвилини висовував голову з камбуза і жартував. Як я ненавидів його! Протягом цих жахливих хвилин моя ненависть до нього зростає до неймовірних розмірів. Вперше в житті я відчував бажання вбити когось — «побачити світ багряним», як це образно висловлюються деякі з наших поетів. Життя взагалі, може, і священне, життя ж Томаса Магріджа зокрема — це опоганення життя. Відчувши жадобу крові, я злякався. У мене раптом май-

нула думка, чи не перейнявся я часом брутальністю тих, що мене оточували? А ще недавно я заперечував справедливість смертної кари навіть для найстрашніших злочинців.

Проминуло добрих півгодини, і ось я побачив, що Джонсон і Луїс сперечаються. Кінчилося тим, що Джонсон відіпхнув Луїса, який тримав його за руку, й попрямував уперед. Він перейшов палубу, стрибнув на фор-ванти і поліз угору. Але гострий погляд Вовка Ларсена помітив це.

— Гей, ти куди лізеш? — гукнув він.

Джонсон спинився. Він подивився капітанові у вічі і спокійно сказав:

— Я хочу допомогти хлопцеві спуститися вниз.

— Зараз же злізь! Геть звідти!

Джонсон завагався, але довголітня звичка слухатися хазяїна взяла нарешті верх, з похмурим обличчям він стрибнув на палубу й подався на бак.

О пів на шосту я пішов до кают-компанії накривати на стіл, але я ледве усвідомлював, що роблю. Перед очима у мене стояв образ матроса з блідим обличчям, який тремтів, судорсно вчепившись за нестійкий гафель, і нагадував павучка на павутині.

О шостій годині, вже під час вечері, коли я йшов палубою на камбуз за стравою, я помітив, що Гаррісон був у тому ж положенні, що й раніше. Розмова за столом ішла про інші речі. З усього було видно, що цих людей не цікавила доля людини, життя якої вони заради забави піддали смертельній небезпеці. Навмисно йдучи зайвий раз на камбуз, я з радістю помітив, що Гаррісон, трохи похитуючись, пішов від вантів до люка на баку. Покликавши на допомогу всю свою мужність, він зважився нарешті спуститися.

Щоб скінчити з цією пригодою, мушу ще передати свою розмову з Вовком Ларсеном в кают-компанії. Я саме мив посуд, коли він почав:

— У вас сьогодні після обіду поганий вигляд. В чому справа?

Я бачив, що він розумів, чому у мене вигляд не кращий, ніж у Гаррісона, але він хотів втягти мене в розмову. Я відповів:

— Причина цьому — жорстоке поводження з хлопцем. Він засміявся.

— Це нагадує морську хворобу. Одні схильні до цього захворювання, інші — ні.

— Ні, це не те,— заперечив я.

— Те самісіньке,— сказав він.— Земля так само сповнена жорстокості, як море сповнене руху. На одних погано впливає перше, на інших — друге. В цьому і вся причина.

— Ви робите посміховище з життя. Невже ви справді вважаєте, що життя людини не варте гроша? — запитав я.

— Вартість життя? Яка там вартість! — сказав він, глянувши на мене, і хоч очі його були холодні, нерухомі, я прочитав у них насмішку.— Яка може бути вартість? Як ви її визначите? Хто оцінить життя?

— Я,— відповів я.

— Тоді яка його вартість для вас? Я маю на увазі життя інших людей. Кажіть — яка йому ціна?

Вартість життя! Як я міг точно визначити його вартість? Я завжди знаходив потрібні вирази, але в розмові з Вовком Ларсеном мені їх бракувало. Я вирішив, що причиною цьому була його владна вдача, але головна причина полягала в цілковитій протилежності наших поглядів. Щодо інших матеріалістів, з якими мені доводилося зустрічатися, то з ними у мене було дещо спільне в поглядах, але щодо Вовка Ларсена — рішуче нічого спільного. Можливо, що мене збивала з пантелику елементарна безпосередність його думок. Він підходив так просто і впевнено до суті справи, завжди відкидаючи всі зайві дрібниці, що мені здавалося, ніби я борсаюся у воді, не знаходячи твердого ґрунту під ногами. Ціна життя? Як відповісти на це питання, яке вимагало негайної відповіді? Що життя є святиня, це я завжди сприймав як аксіому. Що життя — цінність, це було так очевидно, що я ніколи не замислювався над цим. Але коли він брав це під сумнів, я не знав, що відповісти.

— Ми говорили про це вчора,— промовив він.— Я сказав, що життя — це закваска, бродіння, де одне життя пожирає друге, щоб самому жити; що життя — це звичайне процвітаннє свинства. Ну, а якщо підходити з боку попиту й пропонування, то життя — найдешевша на світі річ. Кількість води, землі, повітря обмежена, але життя, що прагне народитися, безмежне. Природа — марнотратка. Взяти, наприклад, рибу і міль-

Йони зерен її ікри. А візьміть себе або мене. У нас, в нашому тілі, є джерело життя для мільйонів істот. Якби ми мали час і спроможність використати до останньої клітинки кожне ненароджене життя, що є в нас, то ми могли б стати батьками цілих націй, заселити цілі континенти. Життя? Воно нічого не варте. З дешевих речей воно найдешевше. Воно виникає всюди. Природа розсипає його щедрою рукою. Де є місце для одного життя, вона сіє тисячі, і так одне життя пожирає друге; кінець кінцем залишається найдужче, найбільш свинське.

— Ви читали Дарвіна,— сказав я.— Ви читали його, але не зрозуміли, коли робите такі висновки, що боротьба за існування дозволяє вам знищувати життя за власним розсудом.

Він знизав плечима.

— Говорячи про це, ви маєте на увазі тільки людське життя, бо м'ясо тварин, птиць і риб ви нищите так само, як і я та інші люди. А людське життя нічим не відрізняється від іншого, дарма що ви намагаєтесь між ними провести різницю. Чому в такому випадку я повинен берегти це життя, якщо воно таке дешеве і не має ніякої цінності? Для матросів невістачає в морі кораблів, для робітників невістачає фабрик, машин. Ви, що живете на суходолі, ви ж знаєте, що околиці міста залюднені злидарями, які вмирають з голоду, не маючи шматка хліба або м'яса (тобто зруйнованого іншого життя), їх косить епідемія, і, незважаючи на це, там залишається ще багато злидарів, і ви не знаєте, що з ними робити. А чи не приходилося вам бачити, як лондонські докери б'ються і гризуться між собою, мов звірі, за можливість одержати роботу.

Він попрямував до трапа, але повернувся і сказав ще:

— Чи відомо вам, що життя саме визначає свою вартість — і це його єдина ціна? А тут, безперечно, буває переоцінювання, бо воно неодмінно перебільшує на свою користь. Візьміть цього хлопця, що був там, нагорі. Він тримався за життя, наче він справді якась цінна річ, скарб, цінніший за діаманти й рубіни. І для кого він являється цінністю? Для вас? Ні. Для мене? Зовсім ні. Для себе? Так. Але я не приймаю цієї оцінки. Він занадто переоцінює себе. Є величезний запас життя, що прагне ще народитися. Якби він упав і розбризкав свій

мозок по палубі, мов той мед із щільників, то світ би на цьому нічого не втратив. Він не являє собою ніякої цінності для світу. Незліченна кількість ненароджених істот стукають у двері природи, прагнучи народитись. Тільки для самого себе він був цінність; але дивіться, навіть ця цінність є фікція, бо, будучи мертвим, він уже не зможе усвідомлювати, що втратив себе. Він тільки сам вважає себе коштовнішим за діаманти та рубіни. Діаманти та рубіни загинуть, розсиплються по палубі; їх змиють цеберкою морської води, і він навіть не знатиме, що діамантів та рубінів уже немає. Він не втратив би нічого, бо, втративши самого себе, він, разом з тим, втратив би свідомість втрати. Хіба це не зрозуміло? Що ви можете на це сказати?

— Що ви принаймні послідовні,— це було все, що я міг сказати, і знову взявся за миття посуду.

Розділ сьомий

Нарешті, після трьох днів перемінного вітру, ми піймали північно-східний пасат. Добре відпочивши за ніч, я вийшов на палубу, хоч і боліло коліно, і побачив, що «Привид» летить під усіма вітрилами, за винятком кліверів. З корми віяв свіжий вітер. О, яке диво цей дужий пасат! Весь день і всю ніч — і так день у день — ми неслися вперед, постійний і дужий вітер підганяв нас з корми. Шхуна йшла сама. Не було потреби підтягати вітрила й снасті та перекидати топселі, не було чого робити матросам, хіба що стояти біля стерна. Ввечері, коли сонце заходило, вітрила попускали; вранці, коли вони висихали від роси, їх знову туго натягали, оце була і вся робота.

Десять вузлів*, одинадцять, інколи дванадцять — така була швидкість, з якою ми йшли. Весь час дув чудесний північно-східний вітер, і ми робили за добу дві з половиною сотні миль. Мені було і сумно й радісно. Сан-Франціско лишився позаду, а ми наближалися до тропіків. З кожним днем помітно теплішало. Під час другої вахти матроси виходять на палубу, роздягаються і з відер поливають один одного водою. Почала з'являтися летюча риба. Вночі вахтові повзають по палубі,

шукаючи рибу, що падає на судно. Вранці, якщо вдається підкупити Томаса Магріджа, з камбуза доноситься приємний запах жареної риби. Іноді, коли Джонсону шастило спіймати з бушприта блискучого красня дельфіна, всім подавали м'ясо.

Джонсон проводив весь свій вільний час тут або на салінгу *, стежачи за тим, як «Привид» під натиском вітру розтинає хвилі. Пристрасть і захоплення світилися у нього в очах, і він, наче в трансі, захоплено дивився на повні вітрила, на пінявий слід корабля, на його біг — серед високих водяних гір, що сунули разом з нами величною процесією.

Дні і ночі — це «диво і невимовне захоплення»; і хоч вільного часу у мене майже немає, я відірвуся інколи на хвилинку від своєї нудної роботи, щоб помилуватися цією безмежною красою, про існування якої раніше я й не догадувався. Наді мною ясноблакитне небо, — блакитне, як саме море, яке під форштевнем * вилискує, як блакитний атлас. Навколо по обрїю були розкидані бліді перисті хмаринки, що стояли незмінно, нерухомо, як срібна оправа прозоро-бірюзового неба.

Я не забуду однієї ночі, коли, замість того, щоб спати, я лежав на півбаку * і дивився на кольорові переливи піни, що шумувала біля форштевня. Цей шум нагадував мені дзюрчання струмка в тихій ущелині по вкритому мохом камінню. Ця монотонна пісня переносила мене кудись далеко-далеко, і я вже не був ні юнга «Гемп», ні Ван-Вейден, людина, що тридцять п'ять років мріяла в оточенні книжок. Повернув мене до дійсності голос Вовка Ларсена (що це був він — я не міг помилитися) — сильний, непохитно впевнений і водночас м'який голос:

Тропічна ніч, мов жар, горить.
На хвилі ясний слід тремтить.
Відбилися у свічаді зорі,
І, сполошивши сонних риб,¹
Що в зоряний пірнають глиб,
Мчить корабель мій у простори.
Намокнуть ливни від роси,
Заграє сонце на бортах.
Веде у далеч давній шлях.
Веде на південь шлях старий,
І він для нас завжди новий¹.

¹ З вірша Р. Кіплінга «Далекий шлях».

— Ну, як, Гемп, подобається? — спитав він після невеличкої паузи, якої вимагали слова й обставини.

Я подивився на його обличчя. Воно сяяло, як і це море, а очі горіли, як блискучі зорі.

— У всякому разі, мене дуже вразило, що ви виявляєте ентузіазм,— відповів я холодно.

— Але, чоловіче, це ж життя. Це є життя! — гукнув він.

— Що є дешевою річчю, яка не має ніякої вартості,— відповів я йому його власними словами.

Він засміявся, і я вперше почув щиру радість у його голосі.

— Ах, я не можу ніяк добитися, щоб ви зрозуміли, не можу вбити у вашу голову, що таке життя. Звичайно, життя нічого не варте, але само для себе — воно цінність. І я можу сказати вам, що якраз тепер моє життя дуже дороге — але лише для мене. Я не можу скласти йому ціни. Ви скажете, що я занадто переоцінюю, але я нічого не можу вдіяти, бо моє життя саме себе так оцінює.

Він, здавалося, підшукував слова, щоб найкраще висловити якусь думку, і закінчив так:

— Знаєте, я почуваю дивне піднесення: наче безмежний час переходить крізь мене, наче всі сили скупчилися в мені. Я знаю істину, вмію відрізнити добро від зла, правду від неправди. Мій погляд ясний і сягає далеко. Я майже готовий повірити в бога. Але,— голос його змінився, і обличчя спохмурніло,— звідки цей настрій? Звідки ця радість життя, цей захват, це натхнення, чи як воно там називається? Все це буває тоді, коли шлунок здоровий і добре травить, коли апетит гарний і все йде гаразд. Це є дарунок життя, шампанське в крові, бродіння закваски; від цього одні переймаються побожними думками, а другі бачать бога або творять його, якщо неспроможні побачити. Це є сп'яніння від життя, шумування закваски, радісне дзюрчання життя, збожеволілого від свідомості, що воно живе. Та ба! Завтра мені прийдеться розплатитися за це, як розплачується п'яниця після похмілля. Завтра я знатиму, що я мушу умерти, і певніше всього; на морі, що скінчу своє плазування в образі людському, щоб стати плазуном у гнилій морській воді, стати поживою, падлом, передати міць і рухливість своїх м'язів риbam, щоб дужчими

і рухливішими стали їхні плавники, щоб міцнішою була луска, щоб набите було риб'яче черево. Але досить на цьому! Шампанське вже видихалося. Вино вже не іскриться й не піниться; це вже не шампанське, а якесь бридке питво.

Він покинув мене так само раптово, як і з'явився, стрибнувши на палубу м'яко й тихо, як тигр. «Привид» продовжував свою путь. Біля форштевня шуміла піна, але зараз мені вчувалося хропіння. Я прислухався до нього, і мене поступово покинуло враження, яке залишив після себе швидкий перехід Вовка Ларсена від захоплення до розпачу. Раптом хтось із матросів на палубі заспівав дзвінким тенором «Пісню пасату».

Я той вітер, що люблять на морі матроси.
Я незмінний, постійний і вірний.
Хай за хмарами стежать, бо вітер їх носить
Понад глибом блакитним незмірним.

.

У тумані й у млі я жену кораблі,
Мов той пес, я за ними ганяю
Чи то день, чи то ніч, я лечу собі пріч
І вітрила човнам надимаю.

Розділ восьмий

Іноді я думаю, що Вовк Ларсен божевільний або принаймні напівбожевільний — такі в нього чудні при- мхи. Іноді він мені здається великою людиною, генієм, що ніколи не виявить себе. А зрештою, я переконаний, що він є справжній тип первісної людини, що народи- лася на тисячу років або поколінь пізніше і є анахроні- змом в наш вік високої цивілізації. Він, безперечно, яскравий індивідуаліст. Але цього мало, він дуже самот- ний. У нього нема нічого спільного з людьми, що знахо- дяться на цьому кораблі. Його страшна фізична і не- абияка розумова сила відгороджувала його від інших. Він поведився з ними, як з дітьми,— це поширювалось не лише на матросів, але й на мисливців,— примушував себе спускатися до їхнього рівня і грався з ними, як з цуценятами. Інколи він досліджував їх жорстокою ру-

кою вівісектора, аналізуючи їхні розумові процеси і зазираючи в душі, немов бажав дізнатися, з якого матеріалу вони зроблені.

Я багато разів спостерігав за столом, як він ображав кого-небудь із мисливців, спокійно, байдуже і в той же час з цікавістю зважуючи їхні вчинки, відповіді або незначні вияви гніву; для мене, як для глядача, що розумів, у чому справа, це здавалося смішним. Щождо його власного гніву, то я був переконаний, що це не справжній, а вдаваний гнів, що це експерименти, манера триматися, до якої він вдається при стосунках з своїми людьми. Здається, після смерті помічника я його ні разу не бачив справді сердитим, та й не хотів би бачити, як проявляється страшна сила цієї людини.

Якщо говорити про його примхи, то я розкажу, що трапилося з Томасом Магріджем в кают-компанії і тим самим покінчу з інцидентом, якого я вже торкався.

Якось о дванадцятій годині, коли я по обіді кінчав прибирати зі столу, Вовк Ларсен і Томас Магрідж спустилися по трапу в кают-компанію. Хоч кок і мав закомірок, до якого хід був з кают-компанії, але в самій кают-компанії він ніколи не наважувався показуватись на очі або залишатися там довгий час і перелітав туди й назад раз або двічі на день, мов полохливий привид.

— Так-так, значить ти вмієш грати в «наполеон»? — з відтінком якогось задоволення в голосі сказав Вовк Ларсен.— Я так і думав, адже ти англієць. Я сам вивчився грати на англійських суднах.

Томас Магрідж був сам не свій і до безглуздя щасливий,— так сподобалося йому товариське поведження капітана. Його чванлива міна й старанне намагання надати собі вигляду людини, яку чекає високе призначення, викликали б огиду, якби не здавались такими смішними. Він зовсім не помічав моєї присутності, йому було просто не до мене. І мені важко було угадати, які блаженні відіння проносилися перед цими безбарвними водянистими очима.

— Подай карти, Гемп,— сказав Вовк Ларсен, коли вони сіли за стіл.— Та принеси сигари й віскі,— візьми в скриньці у мене під ліжком.

Повернувшись, я ще встиг почути, як кок досить ясно натякав на якусь таємницю, зв'язану з його наро-

дженням, мовляв, він син джентльмена, але збився з справжнього шляху, і йому навіть платять за те, щоб він не повертався до Англії. «Добре платять, сер,— сказав він,— аби тільки був якнайдалі від них».

Я приніс звичайні чарки, але Вовк Ларсен насупився, захитав головою і жестом показав мені принести великі бокали. Він наповнив їх на дві третини нерозбавленим віскі — «джентльменським питвом», як сказав Томас Магрідж,— і вони цокнулися бокалами за гру «нап», запалили сигари й почали тасувати карти.

Вони грали на гроші, ставки більшали. Пили віскі, випили геть усе, і я мусив принести ще. Я не знаю, чесно грав Вовк Ларсен чи ні (він на все здатний), але він раз у раз вигравав. Кок частенько ходив по гроші до свого ліжка, щоразу роблячи це з великою пихою, але приносив лише кілька доларів. Він посоловів, був фамільярний, погано бачив карти і ледве сидів. Якось відправляючись знову за грішми, він схопив Вовка Ларсена масним пальцем за петельку і процідив крізь зуби:

— У мене є гроші, у мене є гроші! Я ж вам говорю — я син джентльмена!

Вовк Ларсен не був п'яний, хоч і вихиляв бокал за бокалом, причому наповнював їх вщерть. В ньому не було ніякої зміни. Навіть не помітно було, щоб його тішили витівки кока.

Нарешті голосно заявивши, що він може програвати, як джентльмен, кок поставив останні гроші на кон і програв. Тоді він схилив голову на руки й заплакав. Вовк Ларсен з цікавістю подивився на нього, наче шукаючи в ньому чогось, аналізуючи його, але раптом змінив свій намір, певно, вирішивши, що тут і аналізувати нема чого.

— Гемп,— сказав він, звертаючись до мене підкреслено ввічливо,— будьте ласкаві, візьміть містера Магріджа під руки й допоможіть йому вийти на палубу. Він відчуває себе не дуже добре.

— І скажіть Джонсонові, щоб вилив на нього кілька відер солоної води,— додав він тихше, так, щоб тільки я чув.

Я залишив містера Магріджа на палубі в розпорядженні двох матросів, які весело сміялися, дізнавшись про розпорядження капітана. Містер Магрідж сонливо

бурмотів, що він син джентльмена. Спускаючись в кают-компанію, щоб прибрати зі столу, я почув, як він закричав, коли на нього линули перше відро води.

Вовк Ларсен лічив виграні гроші.

— Якраз сто вісімдесят п'ять доларів,— сказав він голосно.— Я так і думав. Жебрак прийшов сюди без копійки грошей.

— І те, що ви виграли,— це моє, сер,— сказав я сміливо.

Він глузливо посміхнувся і відповів:

— Гемп, я свого часу вчився трохи граматики й думаю, що ви змішуєте форми часу. «Було моє», треба було вам сказати, але не «це моє».

— Це питання не граматики, а етики,— відповів я.

Минула якась хвилина, поки він відповів:

— Знаєте, Гемп,— сказав він повільно, але серйозно і з відтінком смутку,— це вперше я чую слово «етика». Ви і я — єдині на цьому кораблі люди, що знають його значення.

— Колись було,— провадив він після невеликої паузи,— що я мріяв вести бесіди з людьми, які говорять такою мовою, бо тоді я спромігся б піднятися над життям, серед якого я народився; я мріяв про товариство таких людей, що говоритимуть на такі теми, як етика. І ось уперше я чую це слово вимовленим. Але все це між іншим, бо ви не маєте рації. Це не є питання ні граматики, ні етики, а просто факт.

— Я розумію,— сказав я.— Те, що гроші у вас, є факт.

Його обличчя засяяло. Йому, певно, сподобалася моя проникливість.

— Але ви відхиляєтесь від основної теми,— продовжував я,— вона пов'язана з правом.

— Он воно як! — зауважив він, скривившись. — Я бачу, що ви ще вірите в такі речі, як правда й кривда.

— А ви? Невже не вірите зовсім? — спигав я.

— Ані на крихту. Сила є право, і це все. Хто кволий, той неправий. Це можна ще приблизно так висловити: добре бути дужим, і погано бути кволим. Або ще краще: приємно бути дужим, бо це приносить користь, і неприємно бути кволим, бо це не корисно. Якраз володіти цими грішми приємно. Це добре для того, хто володіє ними. І тому, маючи змогу володіти ними, я

скривдив би себе й життя, що знаходиться в мені, якби віддав їх вам, відмовившись від приємності володіти ними.

— Але ви кривдите мене, беручи їх,— заперечував я.

— Зовсім ні. Одна людина не може скривдити другу. Вона може скривдити тільки себе саму. Я бачу, що я завжди вчиняю кривду, коли думаю про інтереси інших. Невже ви цього не помічаєте? Як можугь дві окремі частки дріжджів вважати себе скривдженими при взаємному стремлінні зжерти одна другу? Адже це закладено в їхній природі — намагатися когось проковтнути, залишившись самому цілим. Коли вони відступлять від цього закону — вони нагрішать.

— Так ви не вірите в альтруїзм?— спитав я.

Це слово, певно, здалося йому знайомим, але змусило замислитись.

— Дозвольте, це щось подібне до співробітництва?

— Деякий зв'язок тут є,— відповів я, не дивуючись цього разу прогалині в його словнику, набутому читанням і самоосвітою; саме так здобував він і інші свої знання. Його самоосвітою ніхто не керував, думав він багато, але говорив мало, а то й зовсім не говорив.— Альтруїстичний вчинок є вчинок, зроблений задля добра інших людей, вчинок безкорисливий в протилежність вчинкові заради себе, тобто егоїстичному.

Він кивнув головою.

— Так-так. Тепер я пригадую. Я зустрічав це слово у Спенсера.

— У Спенсера? — вигукнув я.— Невже ви читали його?

— Не дуже багато,— признався він.— Я цілком зрозумів «Перші принципи», але на «Біології» вітер залишив мої вітрила, а на «Психології» я потрапив у мертвий штиль, де борсався чимало часу. По ширості кажучи, я не міг зрозуміти, куди він гне. Спочатку я гадав, що причина в мені, в убозтві мого розуму, але потім я зрозумів, що мені просто бракувало підготовки. Я не мав відповідної бази. Тільки Спенсер та я знаємо, чого він мені коштував. Але з його «Даних етики» я дещо виніс. Там я і здивав слово «альтруїзм» і тепер пригадую, як його було там вжито.

Я не уявляв собі, що могла винести ця людина з творів Спенсера. Я пам'ятаю Спенсера досить добре,

щоб знати, що альтруїзм лежить в основі його ідеалу поведінки людини. Вовк Ларсен, очевидно, просіяв науку відомого філософа, багато відкидаючи і вибираючи в ній те, що відповідало його потребам і бажанням.

— Що ви ще звідти винесли? — спитав я.

Він трохи зсунув брови від розумового напруження, підшукуючи відповідні вислови для думок, яких він ніколи не висловлював у розмові. Я був гордий. Тепер я проникав в його душу. Це був той самий експеримент, який він проробляв з чужими душами. Я досліджував незайману територію. Дивна, дуже дивна картина розгорталася перед моїми очима.

— Коротко кажучи,— почав він,— Спенсер висловлює приблизно таку думку: по-перше, людина мусить дбати за власний добробут,— це морально і добре. По-друге, вона мусить дбати за добробут своїх дітей. По-третє, вона мусить дбати за добробут людства.

— А найвищий, найкращий і найсправедливіший вчинок,— урвав я,— це такий вчинок, що одночасно корисний і для тебе, і для твоїх дітей, і для всього людства.

— Я б не відстоював цієї теорії— відповів він.— Не бачу ні потреби в цьому, ні здорового глузду. Я відкидаю людство і дітей. Я не поступлюся для них нічим. Тут так багато непотрібного і сентиментального, принаймні для тих, хто не вірить у вічне життя, ви повинні самі це розуміти. Якби мене чекало безсмертя, альтруїзм був би платнею за нього. Я міг би підняти свою душу до якої завгодно височини. Але попереду нема нічого вічного, крім смерті, і поки в мені бродить закваска життя (а це триває недовго), було б неморально приносити себе в жертву. Жертва з мого боку, яка хоч на мить скорочує час бродіння моєї закваски, нерозумна, це не тільки нерозумно, але й несправедливо по відношенню до себе, це просто злочин. Я не повинен нічого втрачати, і кожний мій фермент мусить бути використаний якнайдоцільніше. Вічна нерухомість, що згодом наступить для мене, і. : буде ні легша, ні важча від того, що я буду себе віддавати в жертву протягом короткого часу, відведеного для бродіння моєї життєвої закваски.

— Тоді ви індивідуаліст, матеріаліст, а значить і — гедоніст.

— Важкі слова,— засміявся він.— Але що означає «гедоніст»?

Я пояснив йому, і він, кивнувши головою, погодився.

— До того ж ви така людина,— провадив я далі,— якій не можна довіряти навіть у дрібницях, якщо тільки справа хоч трохи торкнулася ваших власних інтересів.

— Тепер ви починаєте розуміти мене,— сказав він, радісно посміхаючись.

— Ви — людина, цілком позбавлена того, що світ зве мораллю.

— Так.

— Людина, якої треба завжди боятися.

— Вірно.

— Боятися, як змії, тигра або акули.

— Тепер ви знаєте мене,— сказав він.— Знаєте мене таким, яким знають мене всі інші. Люди звать мене «Вовком».

— Ви якась потвора,— додав я сміливо,— Калібан¹, що думав про Сетевоса і діяв так, як дієте ви, коли вам раптом чогось заманеться або здолає вас якась примха.

Він нахмурився, бо не розумів, про що йде мова; було ясно, що він не знає цієї поеми.

— Я якраз читаю Броунінга,— признався він,— і прийшов до тієї думки, що він занадто важкий для мене. Прочитав я небагато, а терпінню моєму вже майже наступив кінець.

Не буду стомлювати читача, а просто скажу, що я приніс книжку з його каюги і прочитав йому вголос «Калібана». Він захопився. Цей примітивний спосіб мислення й погляд на речі він цілком розумів. Він раз у раз уривав мене своїми зауваженнями і критикою. Коли я закінчив, він звелів мені прочитати його вдруге і втретє. У нас виникла дискусія про філософію, науку, еволюцію, релігію. Він виявляв хиби самоука, а також впевненість і прямотинійність, властиву первісній людині. В простоті його міркувань полягала його сила, і його матеріалізм був більш переконливий, ніж витончений складний матеріалізм Чарлі Ферасета. Не скажу, що

¹ Калібан — людиноподібна потвора, персонаж з п'єси Шекспіра «Буря», втілює грубі сили природи, підкорені людському розумові і змушені служити йому. Сетевос (у міфології південноамериканських індіанців) — бог ворожих людині сил. Поема Р. Броунінга «Калібан про Сетевоса, або Натуртеологія на острові» — монолог Калібана, що повстав проти всесилля людського розуму.

Ларсен переконав мене, страшенно впертого, або, як висловлювався Ферасет, природженого ідеаліста, але він штурмував останні твердині моєї віри з такою силою, що я відчував пошану, дарма що не погоджувався з ним.

Час минав. Ось-ось мала бути вечеря, а на стіл я ще й не накривав. Я захвилювався, а коли Томас Магрідж з лютим виразом глянув униз, я підвівся, щоб взятися за виконання своїх обов'язків. Але Вовк Ларсен гукнув йому:

— Кок, тобі прийдеться сьогодні попрацювати самому. Гемп мені потрібний, обійдешся без нього.

І знову трапилось таке, що важко було передбачити. Вечері я сидів за столом з капітаном і мисливцями, тоді як Томас Магрідж обслуговував нас, а опісля мив посуд. Це була калібанівська примха Вовка Ларсена, і я передбачав, що все це, крім неприємностей, мені нічого не принесе. А проте ми розмовляли й розмовляли, що дуже дратувало мисливців, які з нашої розмови нічого нічого не розуміли.

Розділ дев'ятий

Три дні відпочинку, три щасливих дні відпочинку я провів з Вовком Ларсеном, їв за столом у кают-компанії і не робив нічого, лише розмовляв з ним про життя, літературу і всесвіт, тоді як Томас Магрідж кипів і лютував, але робив і свою і мою роботу.

— Остерігайся шквалу! Це все, що я можу тобі сказати,— попередив мене Луїс, коли Вовк Ларсен спустився до мисливців, щоб втихомирити їх, залишивши нас на півгодини вдвох.

— Ніколи не вгадаєш наперед, що трапиться,— провадив Луїс у відповідь на моє прохання з'ясувати точніше становище.— Ця людина мінлива, як вітер або морські течії. Ніколи не вгадаєш його намірів. Саме тоді, як ти думаєш, що знаєш його і маєш добрі стосунки з ним, він візьме та й закрутить навколо, замре спочатку, а тоді як накинеться на тебе, рознесе на шматки всі твої вітрила, розраховані на сприятливу погоду.

Отож я зовсім не був здивований, коли вибухнув шквал, про який попереджав мене Луїс. У нас зайшла палка розмова, — про життя, звичайно, — і я, набравшись не в міру сміливості, торкнувся вдачі Вовка Ларсена і його вчинків. Я розтинав і вивертав його душу так само, як він звик робити це з іншими. Можливо, це було небережно з мого боку — так гостро висловлюватися, але я відкинув усю стриманість і різав і рубав йому, поки він не розсердився. Його бронзове обличчя зробилося чорне від люті, очі його спалахнули. В них не було вже ні ясності, ні здорового глузду, — нічого, крім гніву божевільної людини. Я бачив у ньому вовка й до того ж скаженого вовка.

Заревівши, він стрибнув до мене й схопив мене за руку. Я намагався не занепадати духом, дарма що весь тремтів. Величезна сила цієї людини зломилася мене. Він схопив мене вище ліктя тільки однією рукою, і коли він дужче стиснув її, я не витримав і голосно закричав. Ноги в мене підкосилися. Я не міг стояти прямо, бо біль був нестерпний. М'язи відмовилися служити, вони були розчавлені в якусь масу. Раптом він опам'ятався, бо ясний вогник засвітився у нього в очах, і він відпустив мою руку з уривчастим сміхом, що більш скидався на рев. Я впав додолу, почувуючи себе дуже кволим, а він сів, запалив сигару й стежив за мною, як кішка стежить за мишею. Коли я корчився, я помітив у нього в очах ту цікавість, яку так часто приходилося бачити — це було здивування, збентеження й вічне питання: навіщо все це?

Нарешті я підвівся й піднявся по трапу. Хорошій погоді настав кінець, і мені нічого не лишалося, як повернутися на камбуз. Моя ліва рука заніміла, наче паралізована, і минуло кілька днів, поки я знову почав володіти нею, але одерев'яніння і біль відчувалися ще протягом кількох тижнів. А він же не зробив нічого, тільки поклав свою руку на мою і стиснув. Вона не була ні вивихнута, ні зламана. Він тільки стиснув її своєю рукою. А він міг би накоїти більшого лиха. Я це зрозумів на другий день. Просунувши голову в камбуз, Вовк Ларсен запитав на знак відновлення дружби, чи не болить моя рука.

— Могло бути гірше, — посміхнувся він.

Я чистив картоплю. Він вибрав велику нечищену кар-

топлину і стиснув її в руці. З-поміж пальців бризнула юшка. Решту він кинув у велику каструлю, повернувся і пішов геть, а я з жахом подумав, що могло статися зі мною, якби ця потвора приклала всю свою силу до мене.

Незважаючи на все, три дні відпочинку пішли мені на користь, коліно моє трохи підгоїлося, пухлина спала, колінна чашечка ніби стала на своє місце. Але ці три дні принесли мені також неприємності, які я передбачав. Ясно, що Томас Магрідж мав намір відплатити мені за дні відпочинку. Він поводився зі мною грубо, не переставав лаяти мене, накидав мені свою власну роботу. Він навіть зважився підняти кулака на мене, але я й сам уже озвірів і так вищирився на нього, що він злякався й відступив. Певно, непривабливий вигляд був у мене, Гемфрі Ван-Вейдена, в цю хвилину. Я сиджу за роботою в кутку бридкої корабельної кухні, ось моє обличчя наближається до обличчя людини, яка хоче вдарити мене; вищиривши зуби, я гарчу, як собака. В моїх очах жах і безпорадність, змішані з відвагою, яку вони породили. Не люблю я про це згадувати, ця картина нагадує щура в пастці. А все-таки від удару я врятувався.

Томас Магрідж відійшов і подивився на мене з такою ненавистю і злістю, з якою я дивився на нього. Ми нагадували двох звірів, що вишкіряли один на одного зуби, бо їх помістили в одну клітку. Томас Магрідж був боягуз і боявся вдарити мене, бо я не злякався. Тоді він вибрав інший засіб дошкулити мені. На камбузі був лише один кухонний ніж, та й той нікуди не годився. За довгі роки служби його сточене лезо зробилося вузьке й тонке. Він мав страшний вигляд; напочатку я навіть здригався щоразу, коли приходилося користуватися ним. Кок позичив у Йогансена брусок і почав гострити пожа. При цьому він демонстративно і багатозначно поглядав на мене. Він гострив його весь день. Кожної вільної хвилини він брався за ніж і брусок. Ніж став гострий, як бритва. Він випробовував його пальцем і на нігті. Він голить ножем волосся на руці, оглядав його з надзвичайною уважністю і завжди знаходив або удавав, що знаходить, якусь незначну нерівність на лезі. Тоді він клав його знову на брусок і гострив і гострив. Сміх розбирав мене, коли я дивився на нього.

Але справа була серйозна, бо я знав, що він здатний був пустити в хід ножа. Томас Магрідж був боягуз, але в нього, як і в мене, в хвилину відчаю появлялася відвага,— відвага боягуза, яка спонукувала його робити те, що суперечило його природі, чого він сам боявся.

«Кок гострить ножа на Гемпа», говорили між собою матроси, дехто жартував з кока. Він сприймав усе це спокійно, таємниче кивав головою і, здавалося, був навіть задоволений, поки Джордж Ліч, колишній юнга, не утнув якийсь грубий жарт з цієї нагоди.

Справа в тому, що Ліч був один із матросів, яким було звелено облисти Магріджа водою після його гри з капітаном. Очевидно, Ліч виконував своє завдання сумлінно, чого Магрідж не забув. Градом посипалися слова добірної лайки, кок не пощадив батьків і предків. Потім Магрідж став погрожувати ножем, якого гострив на мене. Ліч засміявся й почав з нього глузувати, але не встигли ми опам'ятатися, як ніж, блиснувши, вмиць розтяв йому праву руку від ліктя до самої кисті. Кок, схожий на диявола, відскочив, тримаючи перед собою ніж для оборони. Але Ліч віднісся до події цілком спокійно, хоч кров з руки щедрим струмком збігала на палубу.

— Я доберуся до тебе, кок,— сказав він,— жарко тобі стане. Квапитися з цим не буду. Я загляну до тебе, коли ти будеш без ножа.

Сказавши це, він повернувся й пішов. Магрідж пополотнів від жаху, коли побачив, що він наробив, і зрозумів, чого можна сподіватися рано чи пізно від людини, яку він поранив. Але зі мною він став поводитися ще гірше, ніж раніш. Хоч він і боявся неминучої розплати за заподіяне, але при всьому цьому розумів, що це була наука для мене, і почав ще більше знущатися з мене та понукати мною.

Вигляд пролитої ним крові пробудив у ньому жадобу вбивства, що межувала з божевіллям. Всюди, куди б він не дивився, йому ввижалася кров. І хоч психологія його була досить плутана, проте я міг читати його думки так ясно, ніби вони були надруковані в книзі.

Минуло кілька днів. «Привид» все ще плив за пасатом. Можу заприсягтися — божевілля в очах Томаса Магріджа помітно зростало з кожним днем. Признаюся,

це мене лякало, навіть дуже лякало. Цілий день все гострить і гострить свій ніж. А випробовуючи лезо, поглядає на мене. Це був погляд хижого звіра. Я боявся стати до нього спиною і, залишаючи камбуз, виходив з нього задом, що дуже тішило матросів і мисливців, які збиралися біля камбуза, щоб подивитися, як я виходитиму. Напруження було занадто велике. Іноді я думав, що збожеволію,— це ж так легко могло статися на кораблі, де самі звірі та божевільні. Кожної години, кожної хвилини моє життя було в небезпеці. На душі в мене була тривога, і жодна людина на всьому судні не виявляла досить співчуття, щоб прийти мені на допомогу. Часом я думав звернутися до Вовка Ларсена, але вираз глузливої диявольської посмішки, що з'являвся у нього в очах, коли справа торкалася життя й смерті, примушував мене мовчати. Іноді я серйозно думав покінчити з собою, і потрібна була сила моєї оптимістичної філософії, щоб темної ночі не кинутися за борт.

Кілька разів Вовк Ларсен намагався втягти мене в розмову, але я коротко відповідав йому, уникаючи розмови. Нарешті він звелів мені на деякий час знову зайняти місце за столом в кают-компанії, а кокові — виконувати мою роботу. Тоді я розповів йому відверто, скільки мені прийшлося витерпіти від Томаса Магріджа за три дні, проведені в товаристві Вовка Ларсена.

Капітан глумливо подивився на мене.

— Так ви боїтеся, а? — глузував він.

— Так,— сміливо й щиро відказав я,— боюся.

— Такі ви всі,— вигукнув він напівсердито,— готові виголошувати сентиментальні промови про свою безсмертну душу, а померти боїтеся. Ви побачили гострого ножа й боягуза-кока, і ви чіпляєтеся за життя, бо життя перемагає всі ваші філософські дурниці. Як же так, мій любий друже, ви ж будете жити вічно! Ви — бог, а бога вбити не можна. Кок не може пошкодити вам. Ви ж певні, що воскреснете з мертвих. Чого ж вам боятися?

Ви маєте перед собою вічне життя. Ви мільйонер щодо безсмертя, мільйонер, щастя якого не може бути втрачене, бо воно менш тлінне, ніж зорі, і таке ж безмежне, як простір і час. Ви не можете втратити свій капітал. Безсмертя є річ, що не має ні початку, ні кінця. Вічність є вічність, і коли ви помрете тут і тепер,

ви будете жити десь у майбутньому. І як це хороше — визволення від тіла й вільне буяння духу. Кок не може пошкодити вам. Він може тільки штовхнути вас на стежку, якою ви вічно маєте йти.

Якщо ви не хочете, щоб вас штовхнули, то чому вам не штовхнути кока? Згідно з вашими ідеями, він також повинен бути мільйонером безсмертя. Ви не можете зробити його банкрутом. Його папери ніколи не втраять своєї вартості. Відправивши його на небо, ви не можете позбавити його життя, бо воно не має ні початку, ні кінця. Так чи інакше, а його життя вічне, і він буде десь жити. Так штовхніть його на стежку безсмертя. Штрикніть його тіло ножем, і ви звільните його дух. Зараз його тіло — брудна в'язниця, а ви зробите йому тільки ласку, розбивши двері цієї в'язниці. А хто знає? Може, з цього бридкого тіла вознесеться в височінь блакитного неба чудесна душа. Штрикніть його, і я обіцяю вам дати його посаду; а він одержує сорок п'ять доларів на місяць.

Ясно було, що я не міг від Вовка Ларсена сподіватися ні допомоги, ні співчуття. Що б там не було, а я мушу сам про себе подбати; страх породив у мене відвагу, і я намітив план, як залякати Томаса Магріджа його власною зброєю. Я позичив собі бруска у Йогансена. Луїс, стерничий однієї з шлюпок, давно прохав у мене згущеного молока й цукру. Кладова, де зберігалися ці делікатеси, була внизу під каюг-компанією. Якось вибравши час, я потяг п'ять банок молока і вночі, коли Луїсові випала черга стояти на вахті, обміняв їх у нього на кинджал, такий самий тонкий і страшний на вигляд, як і ніж Томаса Магріджа. Він був поржавілий і тупий. Але я крутив точило, поки Луїс не нагострив лезо. Цієї ночі я спав спокійніше, ніж звичайно.

Вранці, після сніданку, Томас Магрідж почав своє: гострить, гострить, гострить. Я застережливо глянув на нього, бо стояв навколішках, вибираючи попіл з плити. Коли я, викинувши попіл за борт, повернувся, він уже розмовляв з Гаррісоном, простодушне обличчя якого було здивоване.

— Еге! — промовив Магрідж. — І що зробив суддя? Він дав мені два роки ув'язнення в Редінгу. Але хай я буду проклятий, якщо це мене злякало, Ну й розма-

лював я морду цьому негідникові. Шкода, що ви не бачили. Ніж був саме такий, як цей. Я ткнув його, наче у свіже масло, а він як заскавчить! Ну, краще всякого спектаклю! — Він глянув у мій бік, щоб побачити, чи я слухаю, і провадив далі: — «Я не хотів цього, Томмі,— прохрипів той,— побий мене сила божа, коли я хотів цього». — «Я тобі ще пущу кров», сказав я, накинувшись на нього. Я різав з нього стьожки, ось що я робив, а він весь час скавчав. Раз він схопився рукою за лезо, схопив його пальцями, але я потяг ножа і порізав його до кості. О, було на що подивитися, може вам сказати!

Оклик помічника урвав криваве оповідання, і Гаррісон пішов. Магрідж сів на високому порозі камбуза і знову заходився гострити свій ніж. Я кинув совок, спокійно усівся на ящик з вугіллям, повернувшись обличчям до кока. Він вшанував мене далеко не дружлюбним поглядом. Зовні цілком спокійно (а серце, здавалося, ось-ось вискочить з грудей) я вийняв ніж Луїса і почав собі гострити його об камінець. Я сподівався якоїсь витівки з боку кока, але, на моє здивування, він ніби й не помічав, що я роблю. Він гострив свій ніж, а я — свій. Так ми просиділи години дві віч-на-віч, і все гострили свої ножі, поки ця новина не розійшлася по всьому кораблю і половина екіпажу не стовпилася біля дверей камбуза, щоб подивитися на це видовище.

Нас підбадьорювали, давали пораду. Джек Горнер, спокійний мисливець, на вигляд такий, що й миші не зачепить, радив мені колоти не між ребра, а в череві, зробити, як він це називав, «іспанський виверт» лезом. Ліч, виставляючи наперед зав'язану руку, просив мене лишити хоч шматочок кока для нього; раз чи двічі зупинявся Вовк Ларсен на краю пів'юта, цікаво поглядаючи на те, що він називав бродінням закваски.

Я сміливо може сказати, що в цей час життя для мене мало незначну вартість. Нічого благородного, нічого високого: просто сидять собі двоє боягузів та гострять ножі, а гурт інших боягузів дивиться на них.

Половині з них, безумовно, дуже хотілося, щоб ми один одному пустили кров. Тоді була б розвага. І я не думаю, щоб знайшовся хоч один, що став би на перешкоді, коли б ми зчепилися в смертельній боротьбі,

З другого боку, все це було смішно і по-дитячому не-серйозно. Хто це там в корабельному камбузі гострить ножа — гострить, гострить, поспробує лезо пальцем та й знову гострить? Це Гемфрі Ван-Вейден. Чи можна собі уявити картину більш неймовірну? Ніхто з моїх знайомих не повірив би, що це можливо. Недаремно ж усе моє життя мене називали «пестунчик Ван-Вейден». А що «пестунчик Ван-Вейден» був здатний на такі речі, було відкриттям для Гемфрі Ван-Вейдена, який не знав, чи радіти йому з цього, чи соромитися.

Але нічого не трапилось. Під кінець другої години Томас Магрідж відклав ножа й бруска і простяг мені свою руку.

— Навіщо нам виставляти самих себе на глум цим мордам? — спитав він. — Вони не люблять нас і будуть тільки раді, коли ми оден одному переріжемо горлянки. Ти молодець, Гемп. Ти не погань. В тобі є іскорка, як говорите ви, янкі, і ти мені подобаєшся. Годі сваритися, давай стиснемо один одному руки.

Хоч я й був боягузом, але не таким, як він. Це була безперечна перемога, і щоб закріпити її повчистію за собою, я відмовився стиснути цю огидну руку.

— Гаразд, — сказав він лагідно, — не хочеш — не треба, але ти мені все одно подобаєшся. — І щоб урятувати своє становище, він грізно повернувся до глядачів: — Геть від дверей, ви, прокляті шваби!

Щоб підсилити свої слова, він схопив каструлю з окропом; побачивши це, матроси подалися назад. Це була, так би мовити, перемога Томаса Магріджа, яка дала йому змогу легше перенести поразку, але він був, розуміється, занадто обережний, щоб дозволити собі прогнати мисливців.

— Я бачу, що наступив кінець для кока, — сказав Смок Горнеру.

— Безперечно, — відповів той, — Гемп віднині буде господарем на камбузі і скрутить кока в баранячий ріг.

Магрідж, почувши це, кинув на мене оком, але я й знаку не подавав, що чую розмову. Я не думав, що моя перемога буде така далекосяжна й цілковита, але я твердо вирішив не поступатися нічим і використати свою перемогу. Минали дні, і пророкування Смока справдилось. Кок був зі мною навіть покірніший і запобігливіший, ніж з Вовком Ларсеном, Я вже не величав його

«містером» і «сером», не мив більше масного посуду і не чистив картоплі. Я робив свою власну роботу і тільки свою роботу, робив її, коли і як мені подобалося. Я носив кинджал у піхвах на поясі, як це роблять матроси, і до Томаса Магріджа тепер ставився владно, образливо й презирливо.

Розділ десятий

Моє приятелювання з Вовком Ларсеном зростає, якщо можна назвати приятелюванням відносини між паном і наймитом, або, ще краще, між королем і блазнем. Я для нього не більше як іграшка, і він цінує мене не більше, як дитина цінує іграшку. Мій обов'язок — розважати його, і поки я розважаю, все йде гаразд, а як тільки йому стає нудно або нападає на нього сумний настрій, тоді я знову на камбузі, радий, що вискочив з кают-компанії живим і здоровим. Я починаю розуміти, наскільки він самотній. Не було людини на судні, яка б не ненавиділа або не боялася його, як не було людини, якої б він не зневажав. Здавалося, він згорає від величезної сили, що ховається в ньому, і не має змоги проявитися у вчинку, що відповідав би цій силі. Таким був би Люцифер, якби вдалося загнати цей гордий дух в товариство бездушних привидів, подібних до Томлінсона¹.

Така самотність — погана річ сама по собі, але ще гірше, коли її породила меланхолія раси. Пізнавши Ларсена, я краще почав розуміти старі скандинавські саги. Білошкірі, світловолосі дикуни, що створили той страшний пантеон, були такі ж самі, як і він. Легковажність життєрадісних латинян не личила б йому. Його сміх — це жорстокий гумор. Але сміється він рідко. Частіше він буває сумний. Коріння цього суму сягають глибоко — до часів появи його раси. Це спадщина його предків, сум, що породив у його народі здоровий глузд, охайність у житті і фанатичну мораль, яка пізніше знайшла своє завершення в Англії в пуританізмі і в місіс Гренді².

¹ Томлінсон — герой однойменного вірша Р. Кіплінга.

² Місіс Гренді — персонаж популярної п'єси англійського драматурга Мортон (1764—1838) — втілення святенності.

В дійсності головним виходом для цієї природженої меланхолії була релігія в її найбільш фанатичних формах. Але втіхи від релігії Вовк Ларсен не міг зазнати. Його грубий матеріалізм не дозволяв цього. Тому, коли на нього находив сум, йому нічого не лишалося, як вдаватися до диявольських витівок. Якби ця людина була не така страшна, їй можна було б співчувати. Так, наприклад, три дні тому я увійшов до його каюти, щоб налити води в карафу, і ввійшов несподівано для нього. Він мене не бачив. Його обличчя було закрите руками, а плечі важко здригалися, наче від ридань. Здавалося, що на нього напав страшний сум. Коли я потихеньку виходив, я чув, як він стогнав: «Боже! Боже! Боже!» Але він не кликав бога, це був просто зойк, що йшов з його душі.

За обідом він питав у мисливців ліків від головного болю, а ввечері ця дужа людина, напівсліпа від болю, никала по кают-компанії.

— За все своє життя я ніколи не хворів, Гемп,— сказав він, коли я провів його до каюти.— У мене ніколи не боліла голова, за винятком одного разу, коли мені її розкраяло на шість дюймів вимбовкою і рана почала гоїтися.

Три дні тривав цей нестерпний біль; він мучився, як дикий звір, бо на кораблі кожний страждав мовчки, без скарг, без співчуття, у повній самотності.

Але сьогодні вранці, увійшовши до його каюти, щоб застелити койку тощо, я застав його здоровим і зайнятим роботою. На столі й на койці були порозкидані аркуші паперу з кресленнями і підрахунками. На великому аркуші кальки за допомогою косинця й циркуля, що були у нього в руці, він щось креслив.

— А, Гемп! — зустрів він мене радо,— я саме кінчаю цю штуку. Чи не хочете подивитися на цю роботу?

— А що ж це таке? — спитав я.

— Це винахід, що полегшує працю моряка і зводить навігацію до простої дитячої забави, — відповів він весело.— Віднині і дитина зможе вести корабель. Не потрібні більше складні підрахунки. Щоб знати, де ви знаходитесь, вам досить в найтемнішу ніч знайти хоч одну зірку на небі. Дивіться. Я кладу цю штуку на карту зоряного неба й повертаю її навколо Північного полюса. На аркуші я накреслив паралелі та меридіани. Після цього я встановлюю його по зірці і повертаю, поки

він не стане напроти цифр, нанесених на краю карти. Оце і все! Ви визначили точне місцезнаходження ко-рабля.

В його голосі звучав тріумф, а в очах, цього ранку ясноблакитних, як море, блищали вогниці.

— Ви, певно, дуже добре знаєте математику,— сказав я. — Де ви вчилися?

— На жаль, я ніде не вчився,— відповів він. — Самому приходиться додумуватися до всього.

— А як ви думаєте, навіщо я це винайшов? — раптом спитав він. — Щоб залишити «свій слід на піску часу»? — Він глумливо засміявся. — Зовсім ні! Просто хочу одержати патент, щоб заробити на ньому гроші, які дозволять пити-гуляти по-свинячому, тоді як інші працюватимуть. Це моя мета. Та й сама робота над винаходом — це велика радість для мене.

— Радість творчості, — прошепотів я.

— Очевидно, так воно називається. Це ще один із способів виявити радість життя, яке радіє з того, що воно живе, це — тріумф руху над матерією, живого над мертвим, гордість закваски, що пишається з того, що вона бродить.

Я безпорадно сплеснув руками, засуджуючи цей закоренілий матеріалізм, і почав прибирати койку.

Він продовжував креслити лінії та наносити цифри на кальку. Ця робота вимагала надзвичайної акуратності й точності, і я не міг не дивуватися його вмінню узгоджувати незвичайну фізичну силу з виконанням такої тонкої роботи.

Я застелив койку і спіймав себе на тому, що дивлюся на нього з якимсь захопленням. Він, безперечно, як чоловік був красивий. І знову я був здивований, не помітивши ніяких ознак зіпсованості, порочності чи гріховності на його обличчі. Можна було подумати, що це обличчя людини, яка не здатна чинити зло. Але боюся, що мене не так зрозуміють. Я хочу сказати, що це було обличчя людини, яка або ніколи нічого не робила наперекір своїй совісті, або зовсім не мала совісті. Я схильний думати, що останнє вірніше. Це був яскравий зразок атавізму, чистий тип первісної людини, що з'явилася раніше, ніж виникли які-небудь закони моралі. Він не був аморальний, він просто не знав моралі.

Я вже сказав, що як чоловік він відзначався краси-

вим обличчям. Воно було чисто виголене, з такими виразними і чіткими рисами, як у камеї, а море й сонце зробили його шкіру смуглявою, надали їй кольору темної бронзи, що свідчило про безперервну боротьбу і підсилювало його дику красу. Губи хоч і були повні, проте говорили про непохитність і суворість, властиву людям з тонкими губами. Лінії рота, підборіддя й щелеп говорили про ту саму непохитність і суворість, а також про невгамовність самця. А орлиний ніс підказував, що ця людина народилася для того, щоб перемагати і командувати. Його ніс можна було прийняти і за грецький, і за римський водночас, хоч він був занадто масивний для першого й занадто тонкий для другого. Все обличчя в цілому було втіленням лютості й сили, а тінь меланхолії, яка лежала на ньому, робила зморшки навколо рота, очей, а також на чолі більш глибокими, що надавало обличчю закінченості і навіть величі.

Отож я спіймав себе на тому, що стояв без діла й вивчав його. Важко навіть сказати, наскільки мене зацікавила ця людина. Хто він? Що він за істота? Як він такий уродився? Чому він, маючи такі колосальні можливості, не став чимсь більшим, ніж звичайним власником промислової шхуни, здобувши собі серед мисливців славу надзвичайно жорстокої людини.

Моя цікавість прорвалася цілим потоком слів:

— Чому ви до цього часу не здійснили нічого великого? З вашими можливостями можна піднятися на яку завгодно височінь. Не маючи ні совісті, ні інстинкту моралі, ви могли б панувати над світом, прибрати його до своїх рук. Чого ви досягли в розквіті своїх сил, на тій стадії, з якої вже починається поступове, але невпинне замирання життєвих сил? Нікому не відомий, ви животієте собі в бруді, полюючи на морських тварин, щоб задовольнити дешеві й нікому не потрібні примхи жінок, що впиваються, за вашим власним виразом, свинством. Таке життя можна назвати як завгодно, тільки не високим і прекрасним. Чому, маючи таку незмірну силу, ви не досягли чогось кращого? Ніщо не спиняло вас та й не могло спинити. В чому ж річ? Відсутність честолюбства? Чи, може, ви не встояли перед якоюсь там спокусою? В чому справа? Як воно так сталося?

Він не зводив з мене очей з самого початку, коли я вибухнув, і спокійно стежив за мною. Я закінчив і стояв

перед ним, схвильований, важко дихаючи. Він почекав з хвилину, немов міркуючи, з чого почати, а тоді сказав:

— Гемп, ви, певно, знаєте притчу про сіяча, що вийшов сіяти? Якщо пригадуєте, частина зерна впала на кам'янистий ґрунт, де було мало землі, воно відразу ж проросло, бо не глибоко сиділо в ґрунті. Але коли припекло сонце, воно, не маючи коріння, зів'яло. Трохи зерна упало в бур'ян, та бур'ян виріс і заглушив його.

— Гаразд,— сказав я.

— Що гаразд?— насмішкувато перепитав він.— Зовсім не гаразд. Я був одним з цих зернят.

Він схилив свою голову над папером і знову почав креслити. Я закінчив роботу і збирався вже вийти, відчинивши двері, коли він сказав мені:

— Гемп, якщо ви подивитеся на карту західного узбережжя Норвегії, то побачите затоку, що зветься Ромсдаль-фіорд. Я народився за сто миль від неї. Але я не норвежець. Я — датчанин. Батьки мої були датчани. Я й досі не знаю, як і коли вони потрапили до цієї похмурої бухти на західному березі. Я ніколи не чув, щоб про це говорили. Якщо не рахувати цього, то більше таємниць в житті моїх батьків не було. Вони були бідні, неписьменні люди. Такими були і їхні предки — приморські селяни, які за давнім звичаєм виряджали своїх синів у далекі моря. Більше нічого розповідати.

— Як нічого? — зауважив я.— Для мене все це так і залишається незрозумілим.

— Про що ще розповісти?— спитав він і знову спохмурнів.— Про злидні дитячого життя? Про те, як приходилося жити за самою рибою? Про те, як, ледве навчившись лазити, впливав з рибачками в море? Про своїх братів, що один по одному виходили в море і більше не поверталися? Про себе, що не вмів ні читати, ні писати, а з десяти років був за юнгу на старих судах, що ходили вздовж узбережжя? Про погану їжу та грубі звичаї, або як стусани й побої зранку і на ніч заміняли мені розмови, а злість, ненависть і муки стали моїм єдиним душевним поживком? Я не люблю згадувати про це. Навіть тепер, коли я думаю про це, я божеволію. Коли я став дорослим, я готовий був убити декого з шкіперів цих каботажних суден, але життя закинуло мене в інші краї. Не так давно я навідувався в ті місця, але, на жаль, всі шкіпери вже повмирали, за винятком одного.

Тоді, раніше, він був штурманом, в той час, коли я його зустрів, він був шкіпером, а після зустрічі зі мною він залишився калікою — ходити йому більше не прийдеться.

— Але ж ви читали Спенсера й Дарвіна і ніколи не були в школі. Як же ви навчилися читати й писати? — спитав я.

— На англійських торговельних суднах. Дванадцять років я був кают-юнгою, чотирнадцять — юнгою на палубі, шістнадцять — звичайним матросом, а сімнадцять років я вже був досвідченим моряком і великим забіякою. Завжди самотній, плакаючи свої горді плани, не маючи допомоги, не зустрічаючи співчуття, я сам доходив до всього: сам вивчив навігацію, математику, природничі науки, літературу і таке інше. І яка користь з цього? Капітан і власник судна в розквіті літ, як ви кажете, і ось я вже починаю старіти й наближатися до смерті. Безглуздо, чи не правда? Коли сонце зійшло, мене припало, і я засох, бо не мав коріння.

— Але історія розповідає про невільників, що досягли порфіри, — докірливо сказав я.

— Історія розповідає також про сприятливі обставини, за яких цим невільникам удалося досягти порфіри, — відказав він похмуро. — Ні одна людина сама не створює ці обставини. Всі визначні люди просто вміли використати нагоду, яка траплялася їм. Таку нагоду використав корсіканець. Мої мрії були не менш величні, ніж його. Я зумів би використати сприятливі обставини, але їх ніколи не було. Виріс бур'ян і заглушив мене. Тепер, Гемп, я можу сказати вам, що ви знаєте про мене більше за всіх на світі, за винятком мого рідного брата.

— А хто він? І де він?

— Він — власник промислового пароплава «Македонія» і полює на котиків, — була відповідь. — Ми, певно, зустрінемо його біля берегів Японії. Люди зуть його Смерть Ларсен.

— Смерть Ларсен? — мимоволі вихопилося в мене. — Він що — схожий на вас?

— Я б цього не сказав. Він просто безголова тварюка. В ньому, як і в мені, багато... багато...

— Звірячого? — підказав я.

— Так, — дякую вам за слово, — звірячого, але він ледве вміє читати та писати.

— І ніколи не філософствує про життя? — додав я.

— Ніколи, — відповів Вовк Ларсен з невимовним сумом. — І він щасливий, бо живе самим життям. Він занадто захоплений життям, щоб думати про нього. Я зробив помилку — мені ніколи не треба було заглядати в книжку.

Розділ одинадцятий

«Привид» досяг крайньої південної точки дуги, яку він описував по Тихому океану, і повертав уже на північний захід, тримаючи курс на якийсь самотній острів, де, як говорили, ми мали заpastися прісною водою, перш ніж розпочати полювання на котиків біля берегів Японії. Мисливці тренувалися в стрільбі з рушниць і гвинтівок, гребці й стерничі ладнали вітрила, обмотували весла і кочети шкірою або плетивом, щоб вони не рипіли, коли підпливатимуть до котиків, наводили, як висловився Ліч, глянець.

До речі, його рука цілком загоїлася, але шрам залишився на все життя. Томас Магрідж боїться Ліча, як смерті, і не зважується виходити на палубу, коли стемніє. На баку, як завжди, бувають сварки. Луїс говорить, що серед екіпажу є донощики, двох уже піймали і сильно побили. Він боїться за Джонсона, весляра з його шлюпки — йому не минути лиха. Джонсон має несбережність занадто прямо висловлювати свої думки — в цьому вся його вина. Уже двічі чи тричі вони зчеплювалися з-за того, що Вовк Ларсен перекручував його ім'я. Йогансена він побив якось уночі на палубі, і з того часу помічник почав вимовляти його ім'я як слід. Але провчити Вовка Ларсена Джонсону, звичайно, не під силу.

Луїс розповів мені дещо про Смерть Ларсена. Ця розповідь підтвердила правдивість характеристики, яку дав Вовк Ларсен своєму братові. Можна сподіватися зустрічі з Смерть Ларсеном десь біля берегів Японії.

— Тоді тримайся — буде шквал, — віщує Луїс, — бо вони ненавидять один одного, як вовки.

Смерть Ларсен командує «Македонією», єдиним пароплавом у всій промисловій флотилії, на якому чотирнадцять шлюпок, тоді як на шхунах їх буває тільки шість.

Ходять чутки, що на судні є гармата; розповідають про дивні експедиції цього судна, починаючи з ввозу контрабандного опіуму до Сполучених Штатів, контрабандної зброї в Китай і кінчаючи торгівлею чорними рабами і навіть піратством. Я не міг не вірити Луїсові, бо ніколи не спіймав його на брехні, а крім того він виявляв енциклопедичні знання, коли справа торкалася морських мисливців або полювання на котиків.

Те, що відбувалося в матроському кубрику і на камбузі, можна було побачити і в кают-компанії; на цьому кораблі, певно, поселився сам диявол. Люди сварилися, билися й шукали нагоди, щоб відправити один одного на той світ. Мисливці шохвилини чекали сутички між Смоком і Гендерсоном, бо їхня стара ворожнеча ще не вщухла, але Вовк Ларсен рішуче заявив, що він уб'є того, хто залишиться живим у цій б'йці, якщо тільки дійсно справа дійде до бійки. Він відверто сказав, що займає таку позицію зовсім не з моральних міркувань. Він не заперечував би, щоб мисливці поперегризли один одному горлянки, коли б йому для полювання не потрібні були живі люди. Якщо тільки вони утримаються від бійки до кінця сезону, він обіцяє їм улаштувати царську забаву, де вони зможуть звести рахунки з ворогами, і тоді ті, що мають залишитися живими, хай собі викидають через борт тих, що мають загинути, а потім хай розповідають байки про нещасних, які загинули на морі. Здається, що навіть мисливці були вражені його жорстокою байдужістю. Хоч які вони були люті та відчайдушні, але Вовка Ларсена дуже боялися.

Томас Магрідж лащить біля мене, як собака, а я в глибині душі починаю трохи боятися його. В нього є відвага, яку породжує жах — це мені відомо з власного досвіду — і якщо коли-небудь ця відвага переможе його жах, він позбавить мене життя. Коліно моє уже майже в нормі, хоч інколи воно ще подовгу болить. Поволі відходить і рука, яку здушив мені Вовк Ларсен. А взагалі здоров'я моє хороше і почуваю я себе відмінно. Мої м'язи стали тверді і збільшилися в обсязі. Але на руки мої страшно глянути. Вони наче ошпарені, нігті брудні й поламані, на пальцях задирки, крім того, великі страждання приносять мені фурункули, появу яких я відношу за рахунок корабельної їжі, бо раніше у мене їх ніколи не було.

Кілька днів тому мене розсмішив Вовк Ларсен: я побачив його за біблією. Довго й даремно шукали її на початку мандрівки, а потім вона знайшлася у скриньці покійного помічника. Мене дивувало, що могло дати Вовкові Ларсену читання біблії. Він прочитав мені вголос Екклезіаста. Здавалося, що він не читав, а просто висловлював свої власні думки. Тучно і сумно лунав його голос у тісній каюті, він чарував і захоплював мене. Хоч Ларсен і неосвічена людина, але читає він, безперечно, бездоганно і надзвичайно виразно. Я ніколи не забуду цей меланхолійний голос, я чую його і тепер:

«Зібрав собі також срібла і золота і коштовностей від царів і з провінцій; дістав собі співаків і співачок, а також втіху синів роду людського — всякі музичні інструменти.

І став я великим і найбагатшим серед усіх, хто побував у Єрусалимі раніше від мене; мудрість моя перебувала зі мною.

І глянув я на діла рук моїх і на працю, яку я приклав до них, і побачив, що все — суєта і прикрість для духу, і немає від них користі під сонцем!..

Всьому і всім одне: одна доля праведному й грішному, доброму й лихому, чистому й нечистому; тому, що приносить жертву, і тому, що не приносить; як чесному, так і грішному; як тому, що присягається, так і тому, що боїться присяги.

Це і є зло: що б не робилося під сонцем, а одна доля спіткає всіх; тому серця синів людських повні зла, в їхніх серцях — безумство, поки вони живуть; а після того вони відходять до мертвих.

Хто знаходиться серед живих, у того є надія, бо й собаці живому краще, ніж мертвому левові.

Живі знають, що вони помруть, але мертві не знають нічого, і немає їм ніякої відплати, бо й пам'ять про них стерлася.

І їхня любов, і їхня ненависть, і їхня заздрість тепер загинули, і не матимуть вони більше своєї долі в тому, що робиться під сонцем».

— Оце вам і все, Гемп,— сказав він, заклавши пальцем книгу і подивившись на мене.— Проповідник, що був царем Ізраїлю в Єрусалимі, думав так, як і я думаю. Ви назвали мене песимістом. А чи не є це найбезнадійніший песимізм? «Все — суєта і прикрість для духу, і не-

має від них користі під сонцем!», «Всьому і всім—одне»— дурному й мудрому, чистому й нечистому, грішному й святому; і ця доля є смерть, і вона зло, говорячи його словами. Проповідник цей любив життя і, очевидно, не хотів помирати, коли говорив, що «собаці живому краще, ніж мертвому левові»; він віддавав перевагу суєті і прикрасі перед мовчазністю і нерухомістю могили. Так і я. Плазувати по землі — це свинство, але не плазувати, бути як брила або скеля,—про це гидко й думати. Це суперечить тому життю, що є в мені, бо зміст його — рух, сила руху й свідомість цієї сили руху. Життя нас не задовольняє, але коли ми згадуємо про смерть, то незадоволення набагато зростає.

— Вам ще гірше, ніж Омарові, — сказав я. — Він принаймні після звичайних сумнівів юнацтва знайшов задоволення й зробив з свого матеріалізму джерело радості.

— Хто такий Омар? — спитав Вовк Ларсен, і я вже більше не працював ні цього дня, ні другого, ні третього.

Читаючи випадкові книжки, йому не довелося натрапити на «Рубайят», і тепер перед ним відкрився цілий скарб. Я багато віршів пам'ятав, так з дві третини, а решту неважко було пригадати. Ми розмовляли годинами про окремі станси, і він ловив у них нотки скорботи й бунтарства, яких я сам, як це не дивно, не відчував. Можливо, що в моїй декламації ці рядки звучали більш життєрадісно, але у Вовка Ларсена була чудова пам'ять, і вже після першого читання він знав напам'ять цілі строфи і, повторюючи їх, вкладав у них неспокій і бунтарський дух, які переконували слухача.

Мене цікавило, який вірш йому найбільше сподобається, і не здивувався, коли він вибрав вірш, що відбив у собі хвилиenne роздратування і суперечив спокійній філософії перса й радісним поглядам на життя:

Не знаю — звідки вихором життя летить.
Не знаємо, куди воно, мов вихор, мчить.
О, скільки треба вихилити чарок,
Щоб пам'ять і свідомість затопить.

— Чудесно! — скрикнув Вовк Ларсен. — Знаменито! Ось де розгадка! «Мов вихор, мчить». Він не міг знайти інших слів.

Даремно я заперечував і протестував. Він затопив мене, засипав своїми аргументами.

— Життя за своєю природою не може бути іншим. Життя, коли воно знає, що має припинитися, буде завжди повставати. Воно не може інакше. Проповідник вважає, що життя й діла земні — це суєта і прикрість, що це є зло; але смерть, що покладе край цій суєті і прикрості, на його думку, ще гірше зло. Кожний його вірш пройнятий тугою з приводу того, що всіх чекає одна доля. І не тільки Омар так дивиться на життя, те ж саме можна сказати про мене, про вас — навіть про вас, бо ви повстали проти смерті, коли кок гострив ножа на вас. Ви злякалися смерті. Життя, що є в вас, складає вас і дужче від вас, не бажає помирати. Ви тут говорили про інстинкт безсмертя, а я говорю про інстинкт життя, що полягає в тому, щоб жити; і коли життю загрожує смерть, він перемагає інстинкт так званого безсмертя. Він переміг його у вас (ви не можете заперечувати цього). коли безглуздий кок гострив ножа.

Ви боїтеся його й тепер. Ви боїтеся мене. Цього ви не можете заперечити. Якщо я схоплю вас за горлянку, ось так, — його рука здавила мені горлянку, що мені аж дух захопило, — і почну витискувати з вас життя, ось так, ось так, ваш інстинкт безсмертя згасне, а ваш інстинкт життя, який жадає цього життя, стрепенеться, і ви будете боротися, щоб урятувати себе. А що? Я бачу жах смерті в ваших очах. Ви махаєте у повітрі руками. Ви напружуєте свої останні сили, змагаючись за життя. Ваша рука вчепилась у мою руку, а мені здається, що це метелик на неї сів. Ваші груди важко піднімаються, ви висунули язик, ваша шкіра потемнішала, а очі помутніли. «Жити! Жити! Жити!» кричите ви. І ви хочете жити тут і тепер, а не опісля. Ви берете під сумнів своє безсмертя? Ха! ха! Ви не впевнені в ньому. Ви не хочете цього. Ви певні, що тільки це життя реальне. Ага, в очах темнішає й темнішає. Це морок смерті, це припиняється існування, припиняється почуття, припиняється рух; цей морок збирається навколо вас, спускається на вас, оточує вас. Ваші очі затьмарюються. Вони робляться скляними. Мій голос звучить ледве чутно, наче доходить здалека. Ви вже не бачите мого обличчя. Але ви ще борсаєтесь у мене в руках. Ви брикаєтесь, б'єте мене ногами. Ваше тіло звивається, як змія. Ваші груди дихають важко й напружено. Жити! Жити! Жити!..

Більше я нічого не чув. Свідомість затьмарилася, на-

ступила темрява, яку він так яскраво змалював, і коли я прийшов до пам'яті, то лежав на підлозі, а він палив сигару і, замислившись, уважно дивився на мене, в його погляді світилася знайома мені іскорка цікавості.

— Ну що, переконав я вас?—спитав він.— Ось візьміть випийте це. Я хочу про дещо спитати вас.

Я на знак заперечення замотав по підлозі головою.

— Ваші доводи занадто... від... відчутні,—ледве промовив я, бо в мене дуже боліло в горлі.

— За півгодини буде все гаразд,—запевняв він мене.—І я обіцяю, що не буду надалі вдаватися до фізичних експериментів. Тепер вставайте. Сідайте на стілець.

Я був іграшкою в руках цієї потвори, а тому розмова про Омара та Екклезіаста знову відновилася. Півночі ми просиділи, розмовляючи.

Розділ дванадцятий

Протягом останніх двадцяти чотирьох годин на судні панувала вакханалія звірства. Вона пронеслася, як епідемія, від кают-компанії до бака. Не знаю навіть, з чого почати. Причиною всього був, звичайно, Вовк Ларсен. Відносини між людьми були напружені, в стані хиткої рівноваги, ворожнеча і неприязнь псували їх, і лихі пристрасті вибухали полум'ям, як пожежа в прерії.

Томас Магрідж — підлиза, шпигун і донощик. Він спробував здобути ласку й повернути собі прихильність капітана, передаючи розмови матросів. Я знаю, це він переказав Вовку Ларсенові кілька нерозважних слів Джонсона. Той взяв у корабельній крамничці клейончату робу, яка, як виявилось, була дуже поганої якості. Він про це сказав відверто. Корабельна крамничка нагадує невеличкий мануфактурний склад; вони існують на всіх котикових шхунах і торгують всім, у чому мають потребу матроси в плаванні. Матрос бере крам, а вартість його вираховується потім з його заробітку на промислі, бо як мисливці, так і гребці й стерничі одержують платню натурою, залежно від кількості шкір, що їх здобула та чи інша шлюпка.

Нічого не знаючи про те, що Джонсон незадоволений покупкою, я був дуже здивований тим, що мені до-

велосся побачити. Я якраз скінчив замітати кают-компанію і Вовк Ларсен втяг мене в розмову про Гамлета, свого улюбленого шекспірівського героя, коли раптом по трапу спустився Йогансен разом з Джонсоном. Останній зняв кепі, як велів морський звичай, і став посередині кают-компанії, важко й незграбно похитуючись в такт гойданню судна і дивлячись в обличчя капітанові.

— Зачиніть двері і засуньте засув,— сказав мені Вовк Ларсен.

Виконуючи наказ, я помітив вираз тривоги в очах у Джонсона, але тоді мені навіть на думку не спало, яка цьому причина. Я не догадувався про те, що мало трапитися, аж поки воно не скоїлося, але він відразу зрозумів, що має бути, і хоробро чекав цього. Поведінка Джонсона — цілковите заперечення матеріалізму Вовка Ларсена. Матрос Джонсон керувався ідеєю, принципом, вірив у правду, щирість. Він був правий, знав, що він правий, і він не боявся. Він помер би за правду, якби треба було; він лишиться вірним собі й не покритить душею. І в цьому виявлялася перемога духу над тілом, невгамовність і моральна велич душі, що не знала обмеження й підносилася понад часом, простором і матерією; тільки вічність і безсмертя могли породити таку непохитність і певність.

Але вернімося назад. Я помітив вираз стурбованості в очах у Джонсона, але помилково прийняв це за вроджену нерішучість і зниклобість. Помічник Йогансен стояв осторонь, за кілька кроків від матроса, а спереду, на відстані трьох ярдів, на стільці, що повертався на всі боки, сидів сам Вовк Ларсен. Коли я зачинив і засунув двері, наступило мовчання, яке продовжувалося цілу хвилину. Тишу порушив Ларсен.

— Йонсон,— почав він.

— Мое ім'я Джонсон, сер,— сміливо поправив матрос.

— Хай буде Джонсон, чорт тебе забери! Ти не догадуєшся, чого я тебе викликав?

— І знаю, і не знаю, сер,— поволі відповів він.— Роботу свою я роблю добре. Помічникові це відомо, та й ви, сер, про це знаєте. Так що тут не може бути ніякого нарікання.

— І це все? — спитав Вовк Ларсен своїм м'яким, тихим і ласкавим голосом.

— Я знаю, що ви маєте щось проти мене,— продовжував він з властивою йому важкуватою повільністю.— Ви не любите мене... Ви... ви...

— Говори далі,— підганяв його Вовк Ларсен.— Не бійся вразити мої почуття.

— Я не боюся,— відказав матрос, і легкий рум'янець досади вкрив його смугляве обличчя.— Якщо я розмовляю повільно, то це тому, що я покинув батьківщину не так давно, як ви. Ви не любите мене тому, що я поважаю себе як людину. Ось через що, сер.

— Наскільки я тебе розумію, ти поважаєш себе настільки, що не вважаєш за потрібне дотримуватися судової дисципліни,— різко відповів Вовк Ларсен.— Ти мене зрозумів?

— Я знаю англійську мову і розумію, що ви говорите, сер,— відповів Джонсон і ще дужче зашарівся, зрозумівши натяк на погане знання англійської мови.

— Джонсон,— сказав Вовк Ларсен, вважаючи, що передмова закінчена і пора перейти до головного,— я чув, що ти не зовсім задоволений цією клейончатою роботою?

— Так, я не задоволений. Вона препогана.

— І ти про це всюди плещеш?

— Я кажу те, що думаю, сер,— відповів хоробро матрос, не забуваючи одначе при цьому про корабельну ввічливість, яка вимагала, щоб «сер» додавалося до кожної фрази.

В цю мить я випадково глянув на Йогансена. Його величезний кулак стулювався й розтулювався. В виразі його обличчя було справді щось диявольське.— так люто він дивився на Джонсона. Під оком у Йогансена я побачив синяка, якого набив йому матрос кілька ночей тому. Тепер тільки я почав догадуватися, що має скоїтися щось страшне, але що саме— я не міг собі уявити.

— А чи знаєш ти, що жде того, хто висловлюється про мою крамничку й про мене так, як висловився ти? — допитувався Вовк Ларсен.

— Знаю, сер! — була відповідь.

— Що ж? — спитав гостро й владно Вовк Ларсен.

— Те, що ви й помічник збираєтеся зробити зі мною, сер.

— Подивись на нього, Гемп,— сказав Вовк Ларсен, звертаючись до мене,— подивись на цю частку живого праху, на сполучення матерії, що рухається, дихає й зневажає мене й повністю вірить у те, що воно являє собою якусь цінність. Набивши свою голову фальшивими поняттями справедливості, чесності, воно хоче жити в згоді з ними, дарма що все це на ньому бідою окошиться. Що ти на це скажеш, Гемп? Що ти думаєш про нього?

— Я гадаю, що він, як людина, кращий за вас,— відповів я, бажаючи відтягти на себе хоч частку його гніву, що мав ось-ось вибухнути над головою Джонсона.— Його «фальшиві поняття», як це ви висловилися, свідчать про благородність і мужність. У вас же немає ні моралі, ні ілюзій, ні ідеалів. Ви — жебрак!

Він кивнув головою не то люто, не то жартівливо:

— Цілком вірно, Гемп, цілком вірно. У мене немає ніяких ілюзій, що свідчили б про благородність і мужність. Краще жива собака, ніж мертвий лев,— повторюю я за проповідником. Моя єдина доктрина — це доктрина доцільності, і вона допомагає вижити. Ця частка закваски, що її ми зємо Джонсоном, перестане бути часткою закваски, перетвориться в прах і тлінь, і тоді й благородності в ній буде не більше, як у всякому праху і тліні, але я буду, як і раніше, жити й бушувати.

— Знаєш, що я збираюся зараз зробити? — спитав він.

Я захитав головою.

— Ну, я хочу використати свою можливість побушувати, і ти побачиш, що станеться з благородністю. Дивись.

Він сидів за три ярди від Джонсона. Дев'ять футів! А проте він, не встаючи з стільця, стрибнув і в одну мить покрив відстань. Як сидів — так і стрибнув, немов дикий звір, немов тигр. Це була лавина лютого гніву, від якої Джонсон даремно намагався захистити себе. Одну руку він виставив наперед, щоб закрити живіт, а другу руку підняв, щоб захистити голову; але кулак Вовка Ларсена якраз влучив посередині, в груди, удар був страшний. Дихання у Джонсона раптом урвалося, з рота вихопився лише хриплий звук, як це буває у людей, коли вони рубають сокирою. Він трохи не впав на спину, але, захитавшись, утримався на ногах.

Я не можу описати усі подробиці страшної сцени, що відбулася потім. Це була жахлива картина. Навіть тепер, коли я згадую про це, мені робиться не по собі. Джонсон відбивався досить хоробро, але протистояти Вовку Ларсену, тим більше, що останній був із своїм помічником, він не міг. Видовище вражало своєю жахливістю. Я не уявляю собі людської істоти, що могла б стільки витерпіти і ще жити й борюкатися. А Джонсон відбивався. Звичайно, надії для нього не було, навіть найменшої, і він знав це так само, як і я; але людська гідність не дозволяла йому кинути боротьбу, що велася з-за цієї самої гідності.

Бути свідком такої жорстокості було занадто для мене. Я відчув, що починаю божеволіти, і побіг по трапу вгору, щоб вискочити на палубу. Але Вовк Ларсен залишив на хвилину свою жертву і, зробивши гігантський стрибок, схопив мене і шпурнув у віддалений куток кают-компанії.

— Один з проявів життя, Гемп,— глузував він з мене.— Залишайся й спостерігай. Ти можеш зібрати дані про безсмертя душі. Крім того, ти знаєш, що ми не можемо причинити зло душі Джонсона. Ми можемо тільки зруйнувати тілне тіло.

Здавалось, що минули віки, хоч ця б'їйка тривала, мабуть, не більше десяти хвилин. Вовк Ларсен і Йогансен насідали на бідолаху. Вони били його кулаками, садили своїми важкими черевиками, кидали додолу, піднімали, щоб знову кинути додолу. Він уже нічого не бачив, а кров юшила з вух, носа й рота, каюта стала схожа на різнищу. І коли він не міг вже підвестися, вони ще били й підкидали ногами лежачого.

— Легше, Йогансен, збав хід! — нарешті сказав Вовк Ларсен.

Але в помічника прокинувся звір, звір невгамовний. Вовк Ларсен змушений був відштовхнути його; він тільки махнув рукою, але від цього помаху Йогансен відлетів, мов легкий корок, і вдарився головою об стіну так, що аж загуло. Він упав на підлогу, на мить приголомшений, важко дихаючи, безглуздо кліпаючи очима.

— Відчини двері, Гемп,— було мені наказано.

Я виконав наказ, і два звірі підбрали непритомну людину, наче торбину з дрантям, потягли по вузькому трапу на палубу. Кров бризнула з носа червоним

струмком прямо до ніг стерничого. Це був не хто інший, як Луїс, його товариш по шлюпці. Але Луїс тільки вертів штурвал і пильно, але байдуже подивився на компас.

Зовсім іншою була поведінка Джорджа Ліча, колишнього юнги. Він нас дуже здивував. Це Ліч без наказу з'явився на кормі, перетяг Джонсона на бак, перев'язав йому як міг рани і влаштував його так, щоб тому було зручно лежати. Джонсона, як Джонсона, не можна було пізнати; його риси втратили людську подобу,— так він змінився й розпух за ті кілька хвилин, що проминули від початку бійки і до моменту, коли його витягли на бак.

Отже, про поведінку Ліча... Поки я кінчив прибирати каюту, він уже подбав про Джонсона. Я вийшов на палубу, щоб подихати свіжим повітрям і дати трохи відпочити моїм не в міру стомленим нервам. Вовк Ларсен палив сигару й оглядав механічний лаг*, що звичайно висів за кормою, але тепер чомусь був витягнутий на борт. Раптом до мого слуху донісся голос Ліча. Це був напружений, хрипкий голос, в якому вчувався стриманий гнів. Я повернувся й побачив, що Ліч стоїть на краю юта, недалеко від камбуза. Його зблідле обличчя конвульсивно здригається, очі блищать, він розмахує стиснутими кулаками над головою.

— Хай господь пошле твою прокляту душу в пекло, Вовк Ларсен, хоч пекло й занадто гарне місце для тебе! Ти вбивця, боягуз, свиня! — так вітав Ліч Вовка Ларсена.

Мене наче громом ударило. Я думав, що Ліч буде вбитий тут же на місці. Але у Вовка Ларсена зараз не було бажання вбивати. Він поволі підійшов до юта, сперся ліктями на ріг рубки і замислено, але з цікавістю подивився на обуреного хлопця.

Ніхто ще не зважувався пред'являти Вовку Ларсену звинувачення, які зараз сипалися на нього з уст цього хлопця. Перелякані матроси товпилися біля бака, прислухаючись до того, що відбувалося. Весело висипали на палубу мисливці, але коли вони почули тираду Ліча, веселість з їхніх облич як рукою зняло. Навіть вони були перелякані, і не стільки страшними словами хлопця, скільки його страшною відвагою. Здавалось неймовірним, щоб якась жива істота могла так ображати Вовка Ларсена і говорити йому такі речі прямо в вічі. Я знаю по собі, я

був здивований і захоплений вчинком Ліча, вбачаючи в ньому блискучу непереможність безсмертного духу, що піднявся над тілом і його страхами, і ось цей хлопець, як пророки старовини, громив кривду.

Та ще й як громив! Він витягав душу Вовка Ларсена, оголяв її на посміховище людям. Поток сипалися на його голову прокляття, він викликав гнів небес, і його палкі прокльони нагадували середньовічну анафему католицької церкви. Він то підносився до гніву величного і майже богоподібного, то, виснажений, падав, спускаючись до гидкої й непристойної лайки.

Його лють нагадувала божевілья. На губах виступила піна, іноді він задихався; з горла вихоплювалося якесь белькотання, мова ставала незрозумілою. А Вовк Ларсен, спокійний і байдужий, спершись на лікті, дивився на нього; єдине почуття, яке він виявляв, була цікавість.

Цей дикий вияв бродіння життєвої закваски, цей страшний бунт і виклик рухливої матерії вразив, здивував і зацікавив його.

Кожну мить я і всі присутні чекали, що він ось кине на хлопця й знищить його. Але це не відповідало його вдачі. Сигара його згасла, а він усе ще дивився спокійно й зацікавлено.

В своєму безсилому гніві Ліч дійшов до нестями.

— Свиня! Свиня! Свиня! — кричав він щодуху. — Чого ти не зійдеш сюди і не вб'єш мене, ти — убивце? Ти ж можеш це зробити. Я не боюся. Ніхто не спинить тебе. Краще бути мертвим і далі від тебе, ніж живим і в твоїх пазурах. Ну, іди ж, іди, боягузе! Убий мене! Убий мене! Убий мене!

Якраз у цей час непосидюча душа Томаса Магріджа винесла його на сцену. Він стояв під дверима камбуза і підслухував, а тепер вийшов, ніби за тим, щоб викинути лушпиння за борт, а насправді він хотів подивитися на вбивство, без якого, він був певний, не обійдеться. Він улесливо посміхнувся до Вовка Ларсена, але той ніби й не помічав його. Кок не збентежився, хоч це його і вразило, навіть дуже вразило. Він повернувся до Ліча й сказав:

— Що за лайка! Це ж просто жах!

Безсилий гнів Ліча найшов нарешті вихід. Вперше після їхньої сутички кок вийшов з камбуза без ножа. Ледве встиг він вимовити ці слова, як Ліч одним ударом повалив його додолу. Тричі він намагався стати на ноги,

силкуючись добратися до камбуза, і щоразу Ліч валив його на палубу.

— О господи! — кричав кок. — Поможіть! Поможіть! Візьміть його геть! Що ви дивитесь? Та візьміть же його!

Мисливці полегшено засміялися. Трагедія скінчилася, почався фарс. Матроси тепер сміливо товпилися позаду, вишкіряли зуби і раді були подивитися, як б'ють ненависного кока. І навіть я відчув величезне задоволення, радість, що хвилиною піднімалася в мені.

Признаюся, я радів з того, що Ліч б'є Томаса Магріджа, дарма що ці удари були майже такі самі жорстокі, як і ті, що з вини Магріджа випали на долю Джонсона. Але вираз обличчя у Вовка Ларсена не мінявся. Він не змінив навіть пози і продовжував спостерігати бійку з великою цікавістю. Здавалося, що, незважаючи на свої прагматичні переконання, він спостерігає гру і рух життя, сподіваючись відкрити щось нове, знайти в цих божевільних корчах те, що до цього часу услизало від його уваги — ключ до таємниці, який все відмикає, все з'ясує.

Довго буде кок пам'ятати цю бійку! Вона дуже нагадувала ту, свідком якої я був у каюті. Даремно кок намагався захистити себе від розлютованого хлопця. І даремно він намагався втекти в каюту. Він котився, повз до неї, падав лицем до неї, коли його кидали додола. Але удари падали із швидкістю, що розбивала всі наміри. Ліч підкидав його, як м'яч, поки він, нарешті, як і Джонсон, не простягся безпорадно на палубі. Ніхто не втручався. Ліч міг його вбити, але, вгамувавши, певно, жагу помсти, він пішов геть від свого поваленого ворога, що лежав і скавучав, як шеня.

Але ці дві події були тільки початком програмних подій дня. Після обіду зчепилися Смок і Гендерсон, в кубрику пролунали постріли з рушниць; четверо наляканих мисливців вискочили на палубу. Стовп густого, їдко-го диму, що буває завжди від чорного пороху, піднявся з відкритого люка. Всі Ларсен стрибнув униз. Звуки ударів і бійки долітали до нас. І Смок, і Гендерсон були поранені, але ще й капітан побив їх за те, що не послуhalися його наказу і покалічили себе перед самим початком полювання. Справді, вони були важко поранені. Відшмагавши мисливців, Вовк Ларсен вдався до грубих хірургічних заходів, після чого перев'язав рани. Я допо-

магав йому, коли він зондував і промивав рани; я бачив, як обидва вони терпіли його грубу хірургію без усяких наркотиків, випивши тільки по склянці міцного віскі.

Потім в першу вечірню піввахту сталася сутичка на баку. Причиною були плітки і доноси, через які було побито Джонсона. З бака доносився великий галас, а другого дня матроси ходили з набитими синяками; було ясно, що одна половина команди здорово відлубасила другу.

Під час другої вечірньої піввахти виникла бійка між Йогансеном і худорлявим, подібним до янкі, мисливцем Летімером. Приводом послужило зауваження Летімера про те, що помічник уві сні розмовляє; Йогансен, дарма що побитий, всю ніч не давав здрімнути іншим, а сам блаженно спав, розмовляючи і переживаючи знову бійку уві сні.

І мене всю ніч мучив кошмар. Минулий день був схожий на страшний сон. Переді мною пропливали картини звірства; розпалена пристрасть й байдужа жорстокість примушують людей шукати смерті ближніх, думати про те, як би поранити, покалічити або вбити такого ж, як і сам. Нерви мої не витримували. Мій розум помутився. Все своє життя я прожив, майже нічого не знаючи про звірячу натуру людини. І дійсно, я знав життя тільки в його інтелектуальних виявах. З жорстокістю я мав справу, але це була жорстокість інтелекту — гострий сарказм Чарлі Ферасета, уїдлива епіграма або терпкий жарт товаришів, ущипливі зауваження деяких професорів ь студентські роки.

Це і все. Але що люди можуть мститися на інших, лупцюючи їх та пускаючи кров, це було для мене дикою новиною. Недаремно мене прозвали «пестунчик Ван-Вейден», думав я, неспокійно перевертаючись з боку на бік, переслідуваний кошмарами. Я переконувався в тому, що я дійсно не знаю реального життя. Я гірко сміявся з себе, і тоді мені здавалося, що негативна філософія Вовка Ларсена краще з'ясовує життя, ніж моя власна.

Я злякався, коли усвідомив, у якому напрямку пішли мої думки. Постійна жорстокість навкруги погано впливала на мене. Вона загрожувала очорнити все краще і світле, що є в житті. Мій розум підказував, що не

гарзд зробили, побивши Томаса Магріджа, але разом з тим я не міг не радіти з того. І навіть тоді, коли мене гнітила свідомість мого гріха,— а гріх тут був,— я реготав, як божевільний, від злорадства. Я вже перестав бути Гемфрі Ван-Вейденом. Я був Гемп — юнга на шхуні «Привид». Вовк Ларсен був мій капітан. Томас Магрідж і решта були мої товариші, і печать, якою вони всі були відмічені, зачепила й мене.

Розділ тринадцятий

Протягом трьох днів я не тільки виконував свою роботу, але й працював за Томаса Магріджа; і я тішу себе думкою, що добре справлявся з його роботою. Я знаю, що під час мого короткого панування на камбузі Вовк Ларсен був задоволений, а особливо матроси.

— Вперше їм чисту їжу, з того часу як потрапив на шхуну,— сказав мені Гаррісон біля дверей камбуза, коли приніс після обіду посуд з бака.— Від варива, яке готував Томмі, завжди тхнуло лоєм, та таким смердючим, і я думаю, що він не міняв своєї сорочки з того часу, як залишив Фріско.

— Я знаю напевно, що це так,— відповів я.

— Б'юся об заклад, що він і спить у ній,— додав Гаррісон.

— І ти не програєш,— погодився я.— В тій же самій сорочці він і спить, за весь час він її жодного разу не знімав.

Але Вовк Ларсен дав йому лише три дні на поправку від побоїв. На четвертий день його стягнули з койки за комір, і він, шкандибаючи, поплився на камбуз, щоб знову приступити до виконання своїх обов'язків. Очі у нього так підпухли, що він ледве бачив. Кок пхикав, плакав, але Вовк Ларсен був неблаганний.

— Та дивись, щоб не було більше помий,— напучував його капітан,— а також бруду, чуєш? Ти хоч зрідка пери сорочку, бо скупаю за бортом. Зрозуміло?

Кволий Томас Магрідж ледве кульгав по камбузу, і перший же незначний крен «Привида» примусив його захитатися. Щоб устояти, він хотів схопитися за залізну огорожу навколо плити, за яку ставились каструлі, щоб

вони не падали. Але він промахнувся і схопився прямо за гарячу плиту. Щось зашкварчало, запахло смалятиною, і кок закричав від болю.

— О господи, господи, що я собі наробив! — бідкався він, сидячи на вугільному ящику і розмахуючи рукою в повітрі.— І за що все це на мене валиться? Біда за бідою! І це на того, хто намагається життя прожити, не скривдивши ближнього!

Сльози бігли по його розпухлих і блідих щоках, а його обличчя аж скривилося від болю. На ньому промайнув вираз дикої люті.

— О, як я ненавиджу його! Як я ненавиджу його! — зашипів він.

— Кого? — спитав я, але бідолаха знову почав оплакувати своє лихо.

Легше було відгадати, кого він ненавидить, ніж вгадати, кого він любить. У ньому сидів якийсь біс, що примушував його ненавидіти увесь світ. Іноді я думав, що він ненавидить навіть самого себе, до того невдало і страшно склалося його життя. В такі хвилини я проникався співчуттям до нього, і мені було соромно, що я колись радів з його лиха й болю. Доля не була ласкава до нього. Вона жорстоко пожартувала з ним, зробивши з нього те, чим він є, після чого вона не перестає забавлятися ним. Чи була в нього змога стати чимсь іншим, не тим, чим він є?

І, немов відповідаючи на мої невисловлені думки, він запхикав:

— Мені завжди не щастило. В школу мені не прийшлося ходити. Коли був малим, мене нікому було нагодувати, нікому було витерти закривавлений ніс. Хто дбав про мене, га? Хто, я питаю?

— Нічого, Томмі,— сказав я, ласкаво кладучи йому руку на плече.— Не занепадай духом. Все буде гаразд. Перед тобою ще довге життя, і ти ще зумієш вибитися в люди.

— Це брехня! Брехня!..— закричав він мені просто в обличчя, відштовхнувши руку.— Це брехня, і ти сам це знаєш. Мене вже не переробиш! Я покидьок — ним і залишуся. Це поради для тебе, Гемп. Ти народився джентльменом. Ти ніколи не знав, що таке бути голодним, з плачем лягати спати, коли твоє маленьке черевце щось смокче й смокче, немовби шур туди заліз. Не знати вже

мені добра. Якби мене навіть завтра зробили президентом Сполучених Штатів, то хіба я від'їмся за той час, коли я бігав по вулицях маленьким голодним хлоп'ям? Це неможливо.

Я народився для мук і страждання. Горя, що випало на мою долю, вистачило б на десятьох. Половину свого злиденного життя я провів у лікарнях. Я хворів на пропасницю в Аспінвалі, в Гаванні, в Новому Орлеані. Я ледве-ледве не помер від цинги і гнів шість місяців у Барбадосі; віспа — в Гонолулу, перелом обох ніг — в Шанхаї, запалення легенів в Уналясці, три поламаних ребра в Фріско. А тепер! Подивись на мене! Подивись! Мої перебиті ребра знову відстають від спини. Я незабаром буду кашляти кров'ю. Яка за це може бути відплата, я вас питаю. Хто може заплатити? Бог? Мабуть, мене бог зненавидів, коли послав маңдрувати по цьому проклятому світі!

Це нарікання на долю продовжувалося з годину, якщо не більше, після чого він, шкандибаючи й охаючи, взявся до роботи; в його очах горіла величезна ненависть до всього живого. Але його діагноз виявився вірним, бо часом на нього нападав приступ хвороби, і тоді він плював кров'ю й терпів страшні муки.

Мабуть, і справді бог його вже занадто зненавидів, бо не дав йому померти; зрештою йому покращало, але він зробився ще злішній, ніж був раніше.

Лише через кілька днів Джонсон виповз на палубу й почав потроху братися до роботи. Він був ще слабкий, і я не раз бачив, з якими труднощами він ліз угору по вантах або як він стомлено схилявся над штурвалом. Але найгіршим було те, що дух його, здавалося, був зламаний. Він принижувався перед Вовком Ларсеном і запобігав перед Йогансеном. Зовсім не так поводився Ліч. Він виходив на палубу, наче молодий тигр, не приховуючи своєї ненависті до Вовка Ларсена та Йогансена.

— Ну, клишоногий шведе, з тобою я ще поговорю! — почув я, як він сказав Йогансену якось увечері на палубі.

Йогансен вилаяв його в темряві, і в цю ж мить щось з силою ударилося об стіну камбуза. Знову почулася лайка й глумливий сміх, а коли все затихло, я прокрався туди й знайшов важкого ножа, що вривався на цілий дюйм у тверде дерево. Через кілька хвилин прийшов помічник і почав нишпорити навколо, шукаючи ножа, але

марно — він був у мене, а на другий день я потай повернув ножа Лічеві. Матрос посміхнувся, приймаючи ножа від мене, проте у цій посмішці було більше щирої вдячності, ніж у пишних словах людей, що належать до мого класу.

Дарма що навколо всі гризлися, я не сварився ні з ким і жив у злагоді з усіма. Мисливці, можливо, мене недолюбливали, але не можна було сказати, що вони ненавиділи мене, а Смок і Гендерсон, що, видужуючи, день і ніч гоїдалися під тентом у своїх гамаках, запевняли мене, що я їх краще доглядаю, ніж будь-яка сестра-жалібниця, і що вони не забудуть мене, коли в кінці подорожі одержать платню. (Начебто мені потрібні були їхні гроші. Мені, що міг купити їх усіх разом з їхніми пожитками і шхуною; я міг би купити двадцять таких шхун!) Але на мені лежав обов'язок доглядати їх і лікувати їхні рани, і я робив усе, що тільки міг.

Знову у Вовка Ларсена був приступ головного болю, що тягся аж два дні. Він, певно, дуже мучився, бо покличав мене й корився моїм вказівкам, наче хвора дитина. Але йому ніщо не допомагало. А проте, за моєю порадою, він кинув палити й пити. Мене, взагалі, дивує, як такий дужий звір, як він, міг мучитися від головного болю.

— Це кара божа, повірте мені, — запевняв Луїс. — Це йому кара за все зло, яке він чинить. І буде йому ще гірше; а як не буде, то...

— То що? — спитав я.

— Бог, видно, заснув там і не виконує своїх обов'язків, тільки, чуєте, я не казав цього.

Я помилився, говорячи, що живу з усіма в злагоді. Томас Магрідж не тільки, як і раніше, ненавидить мене, він навіть знайшов новий привід для своєї ненависті. Довгий час я не міг збагнути, в чому справа, поки нарешті не догадався, що ненавидить він мене за те, що я уродився щасливішим, — «уродився джентльменом», як це він говорив.

— Щось довго нема покійників, — жартуючи, сказав я Луїсові, коли Смок і Гендерсон вперше з'явилися на палубі, йдучи поруч і дружньо розмовляючи.

Луїс глянув на мене своїми сірими проникливими очима й зловісно похитав головою.

— Шквал налетить, пригадаєте мої слова, і тоді беріть усі рифи і тримайтеся міцніше. Я це давно передчу-

ваю, шквал неминучий, я його вже бачу, як бачу такалаж * над головою в темну ніч. Буря вже близько.

— Хто ж буде першою жертвою? — запитав я.

— Тільки не старий, товстий Луїс — запевняю вас, — засміявся він. — Я знаю, що на той рік у цей час я буду дивитися у вічі своїй старій матері, що майже осліпла, виглядаючи п'ятьох своїх синів, які подалися на море.

— Про що він тобі говорив? — спитав мене трохи пізніше Томас Магрідж.

— Що він поїде коли-небудь додому, щоб побачитися з матір'ю, — дипломатично відповів я.

— У мене ніколи не було матері, — сказав кок, дивлячись на мене погаслими, безнадійними очима.

Розділ чотирнадцятий

Мені спало на думку, що я ніколи не вмів цінувати жіночого товариства, хоч все своє життя провів в оточенні жінок. Моя мати й сестри завжди були коло мене, і я завжди намагався уникнути їх, бо вони надокучали мені своїми турботами про моє здоров'я й своїми періодичними наскоками на мою кімнату, де після їхніх відвідин мое культурне безладдя, яким я так пишався, перетворювалося в безладдя ще гірше, дарма що для ока кімната набувала приємного вигляду. Після них я ніколи нічого не міг знайти. Але як приємно було б відчуті їхню присутність тепер, пачути шарудіння їхніх спідниць, яке тоді мене так драгувало. Якщо мені коли-небудь удасться потрапити знову додому, я впевнений — ніщо і ніхто не зможе мене роздратувати. Хай мене лікують, хай кличуть лікаря вранці, опівдні і ввечері, хай витирають порох, хай щохвилини підмітають і прибирають у моїй кімнаті, а я буду собі сидіти, відкинувшись у кріслі, та поглядати на все і буду дякувати долі за те, що маю матір і сестер.

Ці думки викликали одне питання: а де матері очих двох з лишком десятків чоловіків, що плавають на «Привиді»? Мене вражало, як щось неприродне й нездорове, що ці чоловіки зовсім відокремлені від жінок і мандрують по світу самісінькі. Грубість і дикість — неминучий наслідок цієї відокремленості. Цим людям навколо мене треба було б мати жінок, сестер і дочок; це зробило б

Їхні душі м'якшими, ніжнішими, здатними до співчуття. Але жоден з них не був одружений. З року в рік ніхто з них не мав зв'язку з порядною жінкою, не відчував на собі впливу такої жінки, того сяйва, яке випромінюють ці істоти і яке зм'якшує нашу душу. Життя цих людей дуже одноманітне. Їхня мужність, в якій було щось звіряче, розвинулася надмірно, а інші їхні здібності, духовні наприклад, атрофувалися, залишились недорозвинуеними.

Це компанія холостяків, що постійно гризуться між собою, завдяки чому вони з кожним днем стають грубішими і черствішими. Іноді мені здавалося неймовірним, що їх породили на світ матері. Здавалося, що це якась напівзвіряча, напівлюдська порода, якась особлива безстатева раса; вони ніби повилуплювалися на сонці з яєць, мов ті черепахи, або взагалі розплоджувались якимсь іншим способом, що властивий нижчим тваринам; все їхнє життя — це безперервна бійка, лайка, і кінець кожного з них такий же незавидний, як і їхня доля.

Цей новий напрямок думок збудив мою цікавість, під їхнім впливом я вчора ввечері розмовляв з Йогансеном; з самого початку подорожі — це була перша неофіціальна розмова, якою він вшанував мене. Він залишив Швецію, коли йому було вісімнадцять років, а тепер йому вже тридцять вісім, і за весь цей час він ні разу не був дома. Два роки тому у якомусь матроському шинку у Чілі він зустрів земляка, від якого довідався, що мати його ще жива.

— Тепер вона, мабуть, уже старенька,— сказав він, замислено глянувши на компас, і раптом кинув гострий погляд на Гаррісона, що ухилився від курсу.

— Коли ви востаннє писали їй?

Він почав вираховувати голосно.

— Вісімдесят першого... ні, вісімдесят другого. Чи, здається, вісімдесят третього? Так, вісімдесят третього року. Десять років тому. З якогось маленького порту на Мадагаскарі. Я був на торговельному судні. Бачиш,— продовжував він, ніби звертаючись до своєї забутої матері, що жила на тій половині земної кулі,— щороку я збирався додому. Так навіщо було писати? Це ж мав бути тільки один рік. Але кожного року щось траплялося, і я не їхав. Але тепер я помічник, і коли я одержу платню в Фріско, щось коло п'ятисот доларів, я наймуся на якусь шхуну, що йтиме навколо мису Горн до Ліверпуля, ще трохи

зароблю, а звідти вже поїду додому за свої гроші. Тоді вже моїй матері не прийдеться працювати.

— А хіба вона ще працює? Скільки ж їй років?

— Шось коло сімдесяти,— відповів він і похвалився: — У нас, у нашій країні, ми працюємо від народження до самої смерті. Тому ми й живемо так довго. Я буду жити до ста років.

Я ніколи не забуду цієї розмови. Це були останні слова, які я чув від нього, і, може, взагалі його останні слова. Я спустився в каюту, але повернувся, бо внизу було душно спати. Ніч була тиха. Ми вийшли з смуги пасатів, і «Привид» за годину ледве робив один вузол. Я взяв ковдру й подушку під пахву і вийшов на палубу.

Проходячи між Гаррісоном і компасом, що був прилаштований на палубі рубки, я помітив, що стерничий ухилився на повних три румби. Гадаючи, що він заснув, і бажаючи відвести від нього можливу неприємність, якщо не більше, я заговорив до нього. Але він не спав. Його широко відкриті очі пильно дивилися в темряву ночі. Здавалося, він був дуже стурбований, нездатний відповісти мені.

— В чому справа?— спитав я.— Ти хворий?

Він захитав головою і, ніби прокинувшись після глибокого сну, зітхнув.

— Тоді точніше дотримуйся курсу,— зауважив я.

Він наліг на штурвал, і я помітив, як стрілка компаса поволі поповзла на «NNW»¹ і зупинилася там після деякого коливання.

Я знову взяв свою постіль і хотів уже йти далі, коли мою увагу привернув підозрілий шум за бортом. Я глянув за борт. В цей час чиясь мускулиста мокра рука вхопилася за планшир*, за нею з темряви виринула друга. Я був приголомшений. Що за гість з мороку глибокого моря має тут з'явитися? Хто б він не був, я зрозумів, що він видирається на шхуну по лагліню*. З'явилася голова з мокрим, скуйовдженим волоссям, а потім очі й обличчя Вовка Ларсена, в чому я не міг помилитися. Його права щока була заюшена кров'ю, що текла з рани на голові.

Сильний ривок — і Вовк Ларсен стояв уже на палубі. Він кинув швидкий погляд на стерничого, немов бажаючи переконатися, що біля стерна своя людина і з цього боку

¹ NNW — північний північно-захід.

йому не загрожує небезпека. З його одежі струмочками стікала вода. Вона тихенько дзюрчала, і це відволікало мою увагу. Коли він ступив до мене, я інстинктивно подався назад, бо прочитав в його очах смерть.

— Так, Гемп,— сказав він тихо,— де помічник?

Я здивовано похитав головою.

— Йогансен! — покликав він неголосно.— Йогансен! Де помічник? — спитав він у Гаррісона.

Молодий матрос, певно, опам'ятався, бо відповів досить спокійно:

— Не знаю, сер, я бачив, як він нещодавно пішов на бак.

— Я також ішов на бак. Але повернувся, як бачиш, не тією дорогою, якою йшов туди. Ти не можеш пояснити, як це сталося?

— Ви, певно, попали за борт, сер.

— Пошукати його в кубрику, сер? — спитав я.

Вовк Ларсен захитав головою.

— Ти не знайдеш його там, Гемп. Ходім, ти мені потрібний. Кинь свою постіль.

Я пішов слідом за ним. На палубі панувала тиша.

— Прокляті мисливці,— сказав він.— Такі гладкі й ледачі поробилися, що не можуть постояти чотири години на вахті.

Але на півбаку ми знайшли трьох матросів, вони спали. Він перевернув їх і подивився їм в обличчя. Вони несли вахту на палубі, але на кораблі був звичай, що в гарну погоду дозволялося спати всім, за винятком старшого вахтового, стерничого й сигнальника.

— Хто сигнальник?— спитав він.

— Я, сер,— з легким тремтінням у голосі відповів Голіок, один з досвідчених моряків.— Я тільки на хвилинку задрімав, сер. Пробачте, сер! Цього більше не буде.

— Ви нічого не чули й не бачили на палубі?

— Ні, сер, я...

Але Вовк Ларсен щось буркнув сердито й пішов геть.

Матрос, протираючи очі, дивувався, що так щасливо все обійшлося.

— Тепер тихше,— пошепки попередив мене Вовк Ларсен, коли він, мало не вдвоє зігнувшись, збирався спуститися трапом у кубрик.

Я пішов за ним; у грудях несамовито калатало серце. Що буде далі, я не знав, так само як не знав і того, що

трапилося. Була пролита кров — це зрозуміло. І не з власної примхи Вовк Ларсен опинився за бортом з розкраяною головою. Та й Йогансена десь немає.

Це я вперше спускався в матроський кубрик і не скоро забуду картину, яка відкрилася мені, коли я спустився на останні східці трапу. Кубрик знаходився в самій передній частині шхуни і мав форму трикутника; вздовж трьох стін двома ярусами йшли койки, всього їх було дванадцять. Він був не більший, ніж перша-ліпша з кімнат на Граб-стріт¹, проте в ній жили дванадцять чоловік — тут їли і спали. Моя опочивальня вдома була не дуже велика, але вона вмістила б у собі дванадцять таких кубриків, а якщо взяти до уваги височину стелі, то і всі двадцять.

Пахло чимсь кислим і цвіллю, а при темному світлі морської лампи, що гойдалася під стелею, я побачив, що усі стіни завішані морськими чобітьми, плащами й різною одежею, чистою й брудною. Все це гойдається разом з кораблем і шелестить, ніби дерево треться гіллям об дах або стіну. А то десь застукає об стіну з нерівними інтервалами чобіт. І хоч море було спокійне, але дошки й перегородки рипіли нестихаючим хором, а з-під підлоги, немов з безодні, доносився якийсь шум.

Людя, що спали, це не заважало. Їх було восьмеро — дві вахти, і повітря, зігріте диханням матросів, було важке; вражав шум — хропіння, зітхання, стогін, — неодмінні ознаки відпочинку цих напівлюдей, напівтварин. Але чи дійсно спали вони? Чи всі вони спали? Як довго? Вовк Ларсен, очевидно, і мав намір виявити людей, що вдавали з себе сонних, і тих, що дійсно спали. Для цього він вдався до способу, що нагадав мені одну з новел Боккаччо.

Він вийняв з оправи лампу, що розгойдувалася під стелею, передав її мені і розпочав обхід, починаючи з першої койки. Нагорі лежав канак², красивий матрос, якого товариші прозвали Уфті-Уфті. Він спав на спині і дихав спокійно, як жінка. Одна рука була під головою, а друга лежала поверх ковдри. Вовк Ларсен взяв його великим і вказівним пальцем за зап'ясток і почав рахувати пульс. Канак прокинувся. Він прокинувся так само тихо, як і спав. Тіло його не поворухнулося. Тільки очі

¹ Граб-стріт — вулиця в Лондоні, де жили бідні літератори.

² К а н а к — гаваець або полінезєць.

забігали. Вони блиснули, широко розплюшені, великі й чорні, і спинилися нерухомо, дивлячись на наші обличчя. Вовк Ларсен приклав свого пальця до рота, наказуючи мовчати, і його очі заплющилися знову.

На нижній койці, гарячий і спітнілий, спав важким сном Луїс. Він дійсно спав. Коли Вовк Ларсен узяв його за руку, він заворушився і скорчився так, що якусь мить тіло його спиралося тільки на плечі й п'яти. Його губи заворушилися, і він прорік загадкові слова.

— Кварта—шилінг. Але дивись, щоб шинкар не втиснув тобі трьох пенсів замість шести.

Потім він перевернувся на бік і, зітхнувши, сказав:

— Шість пенсів — «тенер», а шилінг — «боб», але що таке «поні»¹ — я не знаю.

Упевнившись у тому, що Луїс і канак справді сплять, а не вдають, Вовк Ларсен пішов далі, до інших двох койок; на них, вгорі і внизу, як ми це побачили при світлі лампи, спали Ліч і Джонсон.

Коли Вовк Ларсен нахилився до нижньої койки, щоб промацати пульс у Джонсона, я, стоячи з лампою в руках, побачив, як Ліч крадькома підвів голову й перекинувся через край, щоб побачити, що робиться внизу. Він, певно, відгадав, до яких хитрощів удався Вовк Ларсен, бо лампу раптом було вибито у мене з рук і в кубрику стало темно. В ту ж саму мить Ліч стрибнув просто на Вовка Ларсена.

Перші звуки нагадували сутичку бика з вовком. Я чув лютий, скажений рев Вовка Ларсена і шалене кровожадне рикання Ліча. Джонсон, мабуть, одразу ж став на бік товариша. Ясно, що вся його попередня приниженість і покірливість були удавані.

Я був такий приголомшений цією сутичкою в темряві, що стояв, прихилившись до трапа, і тремтів, неспроможний піднятися нагору. Я знову відчув біль десь під грудьми, — так завжди бувало зі мною, коли мені доводилося бути свідком фізичного насильства. Я нічого не бачив, але я чув удари — глухі звуки, що виникали від ударів тіла об тіло. Навкруги все трішало, чутно було важке дихання, короткі швидкі зітхання від раптового болю.

¹ «П о н і» — протонародна назва кредитного білета в двадцять п'ять стерлінгів.

Убити капітана й помічника, мабуть, змовилося кілька чоловік,—з шуму, який знявся, я догадався, що на підмогу Лічеві й Джонсонові стало ще кілька товаришів.

— Дайте хто-небудь ножа! — кричав Ліч.

— Бий його по голові! Розчав йому мозок! — кричав Джонсон.

Але після першого свого реву Вовк Ларсен не видав ані звука. Він мовчки, але люто змагався за своє життя. Йому було скрутно. Відразу опинившись насподі, він ніяк не міг стати на ноги, і, незважаючи на страшну силу Вовка Ларсена, я відчув, що становище його безнадійне.

Силу й шаленість цієї боротьби я відчув на власній шкурі, бо під навалою тіл упав на підлогу, і мене там трохи потовкли. Але серед цієї метушні мені пощастило залізти на нижню порожню койку й заховатися там.

— Всі сюди! Ми піймали його! Він у нас в руках! — чув я, як кричав Ліч.

— Кого? — спитали ті, що справді спали і спросоння нічого не знали.

— Кровопивцю помічника,— хитро відповів Ліч, ледве переводячи дух.

Ці слова потонули в потоці радісних вигуків, і тоді на Вовка Ларсена насіло семеро дужих людей. Луїс, я гадаю, не брав участі в цьому. Кубрик нагадував вулик, де гудуть стривожені бджоли.

— Гей, що там діється у вас внизу? — гукнув через люк Летімер, занадто обережний, щоб спуститися в саме пекло, де клекотіли дикі пристрасті.

— У кого є ніж? Дайте! — знову звернувся Ліч, коли боротьба на якусь мить затихла.

Тих, що нападали, було багато, і це тільки шкодило їхній справі. Вони заважали один одному, тоді як Вовк Ларсен, маючи одну лише мету — пробитися повзком до трапа — досяг її.

Панувала цілковита темрява, але я слідував за його просуванням по звуках. І тільки велетень міг зробити те, що зробив він, коли досягнув трапа. Вчепившись руками за східці, він крок за кроком підтягувався вгору, поки йому нарешті не вдалося випростатися, незважаючи на те, що ціла купа людей намагалася стягти його вниз.

Кінець цієї сцени я не тільки чув, але й бачив, бо Летімер приніс ліхтаря і тримав його так, що люк був освіт-

лений. Вовк Ларсен був уже майже нагорі, але мені його не було видно. Все, що я бачив, це була купка людей, що вчепилася в нього. Цей клубок тіл нагадував величезного багатонного павука, що гоїдався туди й сюди в такт погойдуванню шхуни. Крок за кроком, з довгими зупинками ця маса переплетених тіл піднімалася вгору. Раз вона якось захиталася і мало не впала додола, але рівновага швидко відновилася і клубок поповз угору.

— Хто це? — вигукнув Летімер.

При світлі ліхтаря я побачив його обличчя, що злякано дивилося вниз.

— Це я, Ларсен,— почувся глухий голос з самої середини купи переплетених тіл.

Летімер простяг униз свою вільну руку. Я побачив другу руку, що силкувалася схопити її. Летімер потяг, і пара східців була швидко подолана. Тоді Вовк Ларсен другою рукою схопився за комінгс* люка. Купа людей повисла в повітрі, вчепившись у свого ворога, що тікав од неї, проте вони почали по одному відпадати, бо стукались об гострий край люка, а крім того, Вовк Ларсен відштовхував їх ногами. Ліч відірвався останнім,— він упав з самого верху вниз головою прямо на своїх товаришів, що лежали на підлозі. Вовк Ларсен і ліхтар зникли, і ми залишилися в темряві.

Розділ п'ятнадцятий

Зі стогоном і лайкою почали матроси підводитися на ноги.

— Засвіти хто-небудь лампу, я вивихнув пальця,— сказав Парсонс, смуглявий, похмурий чоловік, стерничий на шлюпці Стендіша, де за весляра був Гаррісон.

— Лампа десь тут на підлозі,— сказав Ліч, сідаючи на край койки, що на ній я причаївся.

Почувся тріск і чиркання сірника; засвітили лампу; вона горіла тьмяно й коптіла; при жовтуватому світлі матроси розглядали свої синяки і рани. Уфті-Уфті взяв Парсонса за великий палець і потяг так, що він, хруснувши, став на своє місце. Я помітив, що в канака суглоби пальців були розбиті до крові. Він показував їх, вставляв, сміючись, свої чудові білі зуби і говорив, що він заїхав Вовку Ларсену кулаком у морду, тому й рука розбита.

— Так це ти, чорний пройдисвіте, заїхав мені в зуби? — войовничо запитав Келлі, американський ірландець, вантажник, що вперше виїхав у море і був веслярем у Керфута.

Сказавши це, він разом з кров'ю виплюнув з рота кілька зубів і, розлючений, наблизився до Уфті-Уфті. Канак відскочив назад до своєї койки, а потім знову стрибнув наперед, розмахуючи довгим ножем.

— Ей, досить там, ти й так мені набрид,— втрутився Ліч. Очевидно, незважаючи на свою молодість і недосвідченість, він був верховодою тут, у кубрику.— Іди звідси, Келлі. Не зачіпай Уфті. Як він у дідька міг побачити в темряві, що це був ти?

Келлі щось пробубонів, але скорився; канак вдячно посміхнувся, показавши два ряди білих зубів. Він був красунь. Контури його постаті були майже жіночі. В очах у нього світилася ніжність і мрійність, що суперечило його цілком заслуженій славі забіяки.

— Як йому вдалося втекти?— спитав Джонсон.

Він сидів на краю койки; вся його постать свідчила про сум і цілковиту безнадійність. Він все ще не міг віддихатися. Під час сутички з нього зірвали сорочку, і зараз кров з рани на щоці капала прямо на голі груди і струмочками стікала на підлогу.

— Бо він диявол, я вже говорив вам про це раніше,— відповів Ліч, скочивши на ноги; в очах у нього з'явилися сльози розпачу.

— І ніхто з вас не дав ножа,— безперестанку скаржився він.

Решта матросів була охоплена страхом перед неминучою карою і вже не звертала уваги на Ліча.

— Як він дізнається, хто кого бив?— спитав Келлі і, підвівшись, люто глянув навколо.— Хіба хто з нас викаже?

— Він дізнається, як тільки оком кине на нас,— відповів Парсонс.— Одного погляду досить.

— Скажеш йому, що палуба піднялася і вибила тобі зуби,— глузував Луїс. Він був єдиний, хто під час бійки не вставав із своєї койки, і він радів, що на ньому не було ні синяків, ні інших ознак, що свідчили б про його причетність до нічної сутички.— Почекайте до завтрашнього дня, поки Вовк побачить ваші пики!— глумливо сміявся він.

— Ми скажемо, що прийняли його за помічника,— сказав хтось.

А другий додав:

— Я знаю, що я скажу: почув галас, скочив з койки, але в цей же час хтось затопив мені в пику, тут я не витримав і, щоб заглушити біль, почав роздавати стусани іншим. В темряві я не міг добрати, що трапилося, але кулаки мої попрацювали славно.

— І, розуміється, мене також не обійшов,— додав Келлі, і обличчя його аж засяяло в цей момент.

Ні Ліч, ні Джонсон не брали участі в цій розмові. Було ясно, що товариші дивилися на них як на приречених; їхнє становище було безнадійне; смерть — ось що їх чекало.

Деякий час Ліч слухав ці докори та нарікання, але раптом його прорвало.

— Як ви мені набридли! Хороші — нічого сказати! Якби ви менше плескали язиками, а більше робили руками, лежав би він тут трупом. Чому ніхто з вас не подав мені ножа, коли я прохав? Боягузи! А тепер розрюмсалися, скиглите, думаєте, що він справді уб'є вас, як тільки побачить. Ви добре знаєте, що він цього не зробить. Він просто не може собі дозволити цього. Тут немає корабельних агентів, щоб найняти інших людей. Ви йому потрібні для його справи, без вас він не обійдеться. Хто буде стернити або гребти чи ставити вітрила, якщо він втратить вас? За все поплатимося ми з Джонсоном. Залізайте на койки і заткніть свої пельки! Я хочу спати.

— Все це так,— сказав Парсонс.— Можливо, що він не зробить з нами нічого лихого, але запам'ятайте мої слова: в пеклі буде холодніше, ніж на цьому кораблі.

Весь цей час я думав про своє власне становище. Що буде, коли ці люди довідаються, що я тут? Я не зможу прокласти собі дорогу так, як це зробив Вовк Ларсен. І в цю ж мить Летімер гукнув з палуби:

— Гемп! Капітан кличе.

— Його тут немає!— гукнув знизу Парсонс.

— Ні, він тут,— сказав я, вилазячи з койки і намагаючись говорити твердо і сміливо.

Приголомшені матроси вп'ялися в мене очима. На їхніх обличчях можна було прочитати жах і лють, породжену жахом.

— Іду,— гукнув я Летімерові.

— Ні, не підеш!— закричав Келлі, загородивши мені дорогу до трапа і намагаючись правою рукою схопити мене за горло.

— Ах ти падлюка! Я заткну тобі пельку!

— Нехай іде,— скомандував Ліч.

— Нізашо! — роздратовано відказав Келлі.

Ліч сидів на краю койки і навіть не поворухнувся.

— Хай іде, кажу вам! — повторив він, але на цей раз голос його прозвучав рішуче.

Ірландець вагався. Я ступнув до нього, і він став осторонь. Я підійшов до трапа і, обернувшись, подивився на перекошені від злості обличчя, що дивилися на мене з півтемряви, і раптом відчув якусь глибоку симпатію до них. Я пригадав слова кока. Певно, бог дуже ненавидів цих людей, коли примушував їх терпіти такі муки.

— Повірте мені, я нічого не чув і не бачив,— сказав я спокійно.

— Кажу вам, він не видасть — його нема чого боятися,— донеслися до мене слова Ліча, коли я піднімався по трапу.— Він любить капітана не більше, ніж ми з вами.

Я знайшов Вовка Ларсена в каюті. Весь подряпаний, закривавлений, він чекав на мене і привітав мене своєю іронічною посмішкою:

— Ну, лікарю, приступайте до роботи. Ця подорож створює винятково сприятливі можливості для широкої практики. Не знаю, як обійшовся б без вас «Привид». Якби мені були властиві благородні почуття, то я сказав би, що його господар дуже вдячний вам.

Я вже був знайомий з простою корабельною аптечкою «Привида», і тимчасом як я грів воду й готував матеріал, щоб перев'язувати йому рани, він вештався навколо, сміючись, безперестанку розмовляючи, і спокійно розглядав свої рани. Я ніколи раніше не бачив його голим, і вигляд його тіла дуже вразив мене. У мене не було звички захоплюватися тілом,— я був далекий від цього; але в мені було досить художнього чуття, щоб оцінити це диво.

Мушу сказати, що я був зачарований прекрасними контурами постаті Ларсена, її, я б сказав, лютою красою. Я бачив людей на баку. Хоч дехто з них і мав могутні м'язи, але у всіх були якісь хиби, що порушували симетрію: то якась частина тіла була недосить розвинута, а

інша — вже занадто; то ноги були занадто короткі або занадто довгі; одні були надміру жиливі, інші — надміру кістляві. В одного тільки Уфті-Уфті всі риси були красиві й настільки красиві, що я назвав би їх скоріше жіночими.

Але Вовк Ларсен був втіленням мужності, майже бог у досконалості своїх форм. Коли він рухався або підіймав свої руки, його величезні м'язи так і ходили, граючи під білою шкірою. Я й забув сказати, що його бронзовий загар доходив тільки до шиї. Його тіло було біле, як у жінки, що свідчило про його скандинавське походження. Я пригадую, як він підняв свої руки, щоб намацати рану на голові, і м'язи його, як живі, заграли під білою шкірою. Ці самі м'язи на моїх очах завдавали таких страшних ударів і одного разу мало не позбавили мене життя. Я не міг звести з нього очей і стояв черухомо, а бинт, що був у мене в руці, розгорнувся і впав додолу.

Капітан помітив, що я задивився на нього.

— Бог зробив вас красивим,— сказав я.

— Ви так думаете?— зауважив він.— Я часто сам так думаю і дивуюся — навіщо?

— Мета...— почав я.

— Користь!— урвав він мене.— Це тіло створене для користі. Ці м'язи дані для того, щоб хапати, рвати, нищити істоти, які в житті стають поперек мого шляху. Але чи подумали ви про інші живі істоти? Вони також мають м'язи, щоб хапати, рвати, нищити, і коли вони стають мені поперек дороги, я їх хапаю, роздираю, знищую. Мети тут ніякої нема. Є тільки певна користь.

— Це не красиво,— протестував я.

— Життя не є таке, як ви думаете,— посміхнувся він.— А проте ви сказали, що я красивий. Ось подивіться!

Він напружив свої ноги, уперся пальцями в підлогу. Вузли, клубки й бугорки м'язів заграли під шкірою.

— Помацайте їх,— звелів він.

Вони були тверді, як залізо. Все його тіло несвідомо стяглося і напружилось, м'язи ніжно грали й випиналися на стегнах, на спині і плечах. Він злегка підняв руки, і м'язи скоротилися, а пальці скорчилися, мов ті пазури; і навіть очі набрали іншого виразу — вони пильно стежили, виміряли, і в них спалахнув войовничий огонь.

— Стійкість, рівновага,— сказав він, враз розслабивши м'язи до спокійного стану.— Ноги для того, щоб упиратися в землю, стояти, а руки, зуби, нігті —

щоб боротися, убивати інших, щоб самому не бути вбитим. Мета?.. Користь — більш підходяще слово.

Я не сперечався. Я бачив організм первісного звіра, і на мене він зробив таке ж сильне враження, яке зробив би вигляд машини лінкора або океанського корабля.

Мене дивувало те, що з жорстокої сутички в матроському кубрику Вовк Ларсен вийшов з порівняно легкими ранами. Я пишався тим, що зумів добре перев'язати його рани. За винятком двох серйозних ран, решта були просто синяки.

Удар, від якого він упав за борт, був завданий по голові і спричинився до рани в кілька дюймів завдовжки. За його вказівками я цю рану обмив і зашив, попередньо поголивши навкруги неї волосся. Одна литка була в нього розірвана, ніби її пошматував бульдог. Хтось із матросів, сказав він мені, учепився в неї зубами ще на початку сутички і так тримався весь час; Ларсен потяг його за собою нагору, до люка, і тільки там йому вдалося скинути його вниз.

— До речі, Гемп, я помітив, що ви здібна людина, — почав Вовк Ларсен, коли я закінчив перев'язку. — Як вам відомо, ми залишилися без помічника. Віднині ви будете стояти на вахті, одержувати сімдесят п'ять доларів на місяць, і до вас будуть звертатись як до містера Ван-Вейдена.

— Ви ж знаєте, що я... я нічого не розумію в навігації, — зітхнув я.

— Цього від вас і не вимагається.

— Крім того, я не прагну високих посад, — зауважив я. — Життя моє непевне навіть у теперішньому моєму скромному становищі. Я не маю досвіду. Бути людиною посередньою — це, розумієте, теж свого роду перевага.

Але він лише посміхнувся, вважаючи справу вирішеною.

— Не хочу я бути помічником на цьому пекельному судні! — сміливо закричав я.

Його обличчя спохмурніло, в очах блиснули злі вогники. Він підійшов до дверей своєї каюти і сказав:

— А тепер, містер Ван-Вейден, на добраніч!

— На добраніч, містер Ларсен, — відповів я ледве чутно.

Розділ шістнадцятий

Я не можу сказати, що становище помічника дало мені дуже велике задоволення. Правда, я не мив більше посуду. Але я не знав найпростіших обов'язків помічника, і мені прийшлося б погано, якби матроси не співчували мені. Я не мав уяви про оснастку, про те, як ставити або згортати вітрила. Але матроси вчили мене і особливо хорошим вчителем виявився Луїс. З підлеглими у мене не було ніяких неприємностей.

Щодо мисливців, то тут справа стояла інакше. Звичні до моря, вони дивилися на моє призначення, як на жарт. Мені самому було смішно, що я, справжній мешканець суходолу, виконував обов'язки помічника; але бачити, як з тебе глузують, було не дуже приємно. Я не скаржився, але Вовк Ларсен вимагав суворого дотримання морського етикету щодо мене,— такою пошаною не користувався навіть бідний Йогансен. Після кількох бійок, погроз та лайок він примусив мисливців скоритися. Я був «містер Ван-Вейден» для всього екіпажу корабля, і тільки сам Вовк Ларсен неофіційно іноді називав мене «Гемп».

Це було кумедно. Бувало, поки ми пообідаємо, вітер міняв напрямом, і коли я вставав з-за столу, капітан говорив: «Містер Ван-Вейден, будьте ласкаві, поставте судно на лівий галс»*. Я виходив на палубу, кликав до себе Луїса й розпитував у нього, що треба робити. Лише через кілька хвилин, обміркувавши і цілком за-своївши маневр, я йшов віддавати накази. Пригадую, якось Вовк Ларсен з'явився на палубі саме тоді, коли я почав віддавати накази. Він палив сигару й спокійно дивився, поки було все зроблено, а тоді піднявся до мене на ют.

— Гемп,— сказав він,— перепрошую, містер Ван-Вейден, вітаю вас! Я гадаю, що тепер вам більше не потрібні батьківські ноги. Ви знайшли свої власні і навчилися стояти на них. Трохи практики в такелажній справі, трохи з вітрилами, один-два шторми— і під кінець подорожі ви зможете найнятися на першу-ліпшу каботажну шхуну.

Відтоді як загинув Йогансен і до прибуття на котикові лежбища я почував себе непогано. Це були мої

найкращі дні на «Привиді». Вовк Ларсен був зовсім невибагливий, матроси допомагали мені. Я був позбавлений неприємного товариства Томаса Магріджа. І можу сказати, що десь глибоко в душі я пишався собою. На перший погляд, це парадокс: людина сухо-долу, що не нюхала моря,— і раптом друга особа на судні та ще й непогано справляється з своїми обов'язками. Протягом цього короткого часу я був задоволений собою, мені навіть подобалося, коли в мене під ногами гоїдалася палуба «Привида», який прямував від тропіків на північний захід, до острова, де ми мали поповнити запаси води.

Але щастя моє було далеко неповним. Це був порівняно безтурботний період між лихом минулим і лихом майбутнім. Для екіпажу «Привид», як і раніше, залишався жахливим пеклом. Ніхто не знав на ньому спокою. Вовк Ларсен не міг пробачити матросам замах на його життя, а також побої, що дісталися на його долю в матроському кубрику. Вдень і вночі він намагався всіляко дошкулити їм.

Він добре знав, як на психіку впливають дрібниці, і дрібницями доводив екіпаж до нестями. Я сам був свідком, як він підняв Гаррісона з койки для того тільки, щоб той поклав на своє місце малярну щітку, причому було піднято всіх підвахтових, які мали прослідкувати, як він це зробить. Це, безперечно, дрібниця, але його винахідлива голова придумувала їх тисячі. Можна легко уявити, який настрої панував серед матросів.

Були, звичайно, нарікання, продовжувалися сутички. Капітан, як і раніше, бив матросів; двоє-трьох з них щодня перев'язували та лікували, як могли, свої синяки і рани, одержані з ласки цієї людини-звіра, їхнього господаря. Спільний виступ був неможливий, бо в кают-компанії і мисливському кубрику був великий запас зброї. Особливо діставалося Лічеві і Джонсону, які стали жертвами диявольського темпераменту Вовка Ларсена; вираз глибокого суму в погляді Джонсона, його зажурене обличчя змушували стискатися моє серце.

Інша справа Ліч. В ньому самому було занадто багато звірячого. Його опанувала невгамовна лють, що не залишала місця для суму. Його уста завжди були скривлені від злості, а коли він бачив Вовка Ларсена,

у нього, мабуть, несвідомо вихоплювалося погрозливе гарчання. Я бачив, як він слідкував очима за Вовком Ларсеном, наче звір з клітки за своїм наглядцем, з глибини його грудей виривалася крізь стиснуті зуби злоба.

Пам'ятаю, якось серед білого дня на палубі я торкнув його за плече, збираючись віддати наказ. Він стояв до мене спиною, але при дотику моєї руки одскочив, скрикнувши, і враз повернувся до мене обличчям. Він помилково прийняв мене за людину, яку так ненавидів.

Обидва вони — Ліч і Джонсон — убили б Вовка Ларсена при першій нагоді, але цієї нагоди ніяк не траплялося. Вовк Ларсен був занадто хитрий, і, крім того, у них не було підходящої зброї. Кулаками вони нічого не могли зробити. Інколи він затівав бійку з Лічем, який завжди відбивався, мов та дика кішка, — зубами, нігтями, кулаками, аж поки, знесилений або непритомний, не витягувався на палубі. Проте у нього ніколи не було бажання уникнути бійки. Диявол, що сидів у ньому, кидав свій виклик диявольській натурі Вовка Ларсена. Досить було їм обом одночасно з'явитися на палубі, як одразу ж починалася лайка й бійка. Мені доводилося бачити, як Ліч накидався на Вовка Ларсена без усякого приводу або виклику. Одного разу він метнув у капітана свій важкий кинджал, промахнувшись при цьому всього на один дюйм. А то якось з салінга кинув на нього сталеву пальку*. Звичайно, що влучити з висоти в сімдесят п'ять футів, коли шхуну весь час кидає, справа складна, але гострий кінець пальки все-таки мало не зачепив голову Вовка Ларсена, коли він висунувся з люка, і ввігнався на два дюйми в товсту дошку палуби. А іншого разу він пробрався в мисливський кубрик, схопив зарядженого дробовика і вже хотів вискочити з ним на палубу, але тут Керфут спіймав його і обеззброїв.

Я часто дивувався, чому Вовк Ларсен не уб'є Ліча і не покладе цьому край. Але він тільки посміхався, і, здавалося, це забавляло його. Він вбачав у цьому розвагу і принадність, які відчуває людина, приручаючи дикого звіра.

— Життя набуває якогось гострого присмаку, — пояснював він мені, — коли хтось інший тримає його в руках. Людина від природи є грач, і життя є найбільша

ставка, яку вона може ставити. Чим більший ризик, тим більше гостроти в переживаннях. Чому я повинен позбавити себе задоволення допікати Ліча кожного разу до живого? До того ж я і йому роблю приємність. Ми обоє переживаємо сильно. Він живе змістовніше, ніж хто інший з матросів, дарма що не розуміє цього. Він має те, чого вони не мають,— перед ним мета, яка заволоділа ним повністю: він намагається вбити мене, і його окриляє надія, що це йому вдасться. Справді, Гемп, він живе високим і змістовним життям. Не думаю, що раніше він жив таким повним і гострим життям, і я іноді заздрю його щастю, коли бачу його у владі нестямної люті й пристрасті, коли всі почуття напружені.

— Але це підлість! Яка підлість! — вигукнув я.— Перевага на вашому боці!

— А хто з нас двох підліший — я чи ви? — спитав він серйозно.— Якщо ситуація неприємна, ви йдете на компроміс з вашою совістю, ви пристосовуєтесь. Якби ви справді були на височині і залишалися вірним собі, ви приєдналися б до Ліча та Джонсона. Але ви боїтеся, ви боїтеся! Ви хочете жити. Життя, що є у вас, кричить, що воно хоче жити, і йому нема діла до того, якою ціною це життя буде куплено; отже, ви живете ганебно, зраджуючи свої найкращі принципи, зневажаючи нікчемний кодекс ваших законів; і якби пекло справді існувало, то ваша душа потрапила б прямо туди. Отже, моя роль краща. Я не грішу, бо я вірний тому, що загадує мені життя, яке живе в мені. Принаймні я щирий щодо своєї душі, а про себе ви цього сказати не можете.

В тому, що він сказав, була гірка правда. Може, я й справді боягуз? І що більше я думав про це, тим ясніше для мене ставало, що мій обов'язок — скористатися з його поради та приєднатися до Джонсона і Ліча, які домагаються його смерті. І тут прокинувся в мені унаслідований від моїх предків суворий дух пуритан, що оправдували вбивство, коли воно приносило благо. Ця думка мене опанувала. Хіба це не був би найморальніший вчинок — звільнити світ від такої потвори? Людям від цього буде ліпше й краще, життя стане вільним і радісним.

Я міркував над цим безсонними ночами, лежачи на койці і перебираючи безкраю низку подій. Я розмовляв

з Джонсоном і Лічем під час нічної вахти, коли Вовк Ларсен був унизу. Вони обидва втратили надію: Джонсон тому, що мав зневірливу вдачу, а Ліч вибився з сили і виснажився у марній боротьбі. Але одного разу він схопив мене за руку, гаряче стиснув її і сказав:

— Я так і думав, що ви чесна людина, містер Ван-Вейден. Але залишайтеся там, де ви є, та притримуйте свій язик. Нічого не говоріть, а робіть своє діло. Ми вже мертві люди, я це знаю, але ви зможете стати нам у пригоді, якщо нам прийдеться занадто скрутно.

На другий день, коли на траверзі* у нас з навітряного боку з'явився острів Уенрайт, Вовк Ларсен вимовив пророчі слова. Він шойно дав стусанів Джонсону, а потім і Лічу, який кинувся виручати свого товариша.

— Ліч,— сказав він,— ти знаєш, що рано чи пізно я тебе вб'ю?

У відповідь почулося щось близьке до гарчання.

— А щодо тебе, Джонсон, то тобі життя так остогидне, що ти сам кинешся за борт, не чекаючи, поки я тебе прикінчу. Згадаєш мої слова.

— Це гіпноз,— додав він, звертаючись до мене.— Б'юсь об заклад з вами на місячну платню, що він це зробить.

Я надіявся, що його жертви зможуть втекти, коли ми будемо брати воду, але Вовк Ларсен знав, де вибрати місце. «Привид» кинув якір за півмилі* від лінії припливу. Тут відкривалася глибока ущелина з стрімкими стінами вулканічного походження, по яких людина не могла піднятися. І тут під його безпосереднім наглядом — він особисто зійшов на берег — Ліч і Джонсон набирали маленькі барильця й котили їх до моря. Втекти на шлюпці не було ніякої змоги.

А проте Гаррісон і Келлі зробили таку спробу. Вони складали екіпаж одної з шлюпок, і їх завдання було курсувати між шхуною і берегом та перевозити по одному барилу щоразу. Якраз перед обідом, вирушивши до берега з порожнім барилом, вони змінили курс і попрямували ліворуч, щоб обігнути мис, що, виступаючи в море, загороджував їм шлях до волі. Там, за пінистими бурунами, розкинулися чудові селища японських колоністів, веселі долини вдавалися далеко в глиб острова. Потрапивши туди, вони відчували б себе в безпеці і могли б не боятися Вовка Ларсена.

Я помітив, що Гендерсон і Смок весь ранок тиняються по палубі, і тепер я догадався, для чого вони там залишалися. Діставши гвинтівки, вони, не поспішаючи, почали стріляти по втікачах. Це була спокійна демонстрація влучної стрільби. Перші кулі, не заподіявши шкоди, просвистіли і лягнули по воді з обох боків шлюпки; але коли люди в шлюпці почали гребти швидше, кулі почали сплескувати все ближче й ближче до шлюпки.

— Тепер дивіться, я прострелю праве весло у Келлі,— сказав Смок і старанно націлювся.

Я бачив у бінокль, як лопать правого весла розлетілася вщент. Гендерсон проробив те ж саме з правим веслом Гаррісона. Шлюпка закрутилася. Два останні весла також були виведені з ладу. Матроси почали гребти уламками, але їх теж повибивали з рук. Келлі одірвав нижню дошку і почав нею працювати, але випустив її, скрикнувши від болю, бо скалка від розтрещеної дошки вп'ялася в руку. Тоді втікачі скорились своїй долі, віддавши шлюпку на волю моря, поки друга шлюпка, послана з берега Вовком Ларсеном, не взяла їх на буксир і не приволокла до корабля.

Надвечір ми знялися з якоря і пішли далі.

Тепер протягом трьох-чотирьох місяців ми мали полювати на котиків. Майбутнє видавалось мені похмурим, і я з важким серцем виконував свої обов'язки. Якийсь похоронний настрій запанував на «Привиді». Вовк Ларсен валявся на своїй койці — у нього був один з його дивних приступів головного болю. Гаррісон засмучений стояв біля штурвала, напівспираючись на нього, ніби його власна вага була для нього непомірним тягарем. Решта матросів були похмурі й мовчазні. Я надібав Келлі: він сидів з підвітряного боку біля люка матроського кубрика у позі крайньої розпуки, схиливши голову до колін і обхопивши її руками.

Джонсона я знайшов на палубі в носовій частині, він лежав, простягнувшись, і пильно дивився на воду, що хвилювалася й шумувала внизу. Я з жахом пригадав гіпноз Вовка Ларсена. Здавалося, що він почав давати свої наслідки. Я хотів розсіяти його похмурі думки, покликавши його до себе, але він тільки сумно усміхнувся і відмовився підійти.

Коли я повертався назад, до мене підійшов Ліч.

— У мене є до вас прохання, містер Ван-Вейден,—

сказав він.— Якщо вам пощастить повернутися до Фріско, не відмовте в люб'язності, відшукайте Матта Мак-Карті. Це мій старий. Він живе на горі, за пекарнею Мейфера, у нього там шевська майстерня, його всі знають, і вам неважко буде його розшукати. Скажіть йому, що я дуже шкодую, що так трапилось. Я зовсім не хотів опечалити його і шкодую, що затіяв усе це, і ще... і ще скажіть йому від мене: «Бережи тебе бог!»

Я кивнув головою і потім додав:

— Ми, Ліч, усі будемо в Сан-Франціско, і ви разом зі мною підете до Матта Мак-Карті.

— Я хотів би вірити цьому,— відповів він, стискаючи мені руку,— але не можу. Вовк Ларсен уб'є мене, я це знаю: я тільки хотів би, щоб він зробив це якнайшвидше.

Коли я залишився сам, то подумав те ж саме: якщо це має статися, то хай воно швидше станеться. Загальна пригніченість передавалася й мені. Найгірше, що могло бути, здавалося неминучим, і, ходячи туди й сюди по палубі, година за годиною, я прийшов до висновку, що мене опанували прокляті ідеї Вовка Ларсена. Навіщо ж усе на світі? Де вся велич життя, коли воно дозволяє таке свавільне знищення людської душі? Життя дешеве й нікчемне: що швидше кінець, то краще. Кінець— так кінець! Я також перехилився за борт і почав пильно вдивлятися в море, певний того, що рано чи пізно і я пірну вниз, вниз, у холодну зелену глибінь забуття.

Розділ сімнадцятий

Дивним було те, що, незважаючи на зловісні пророкування, нічого надзвичайного на «Привиді» не трапилось. Ми пливли на північний захід, поки не досягли берегів Японії, де ми натрапили на великий табун котиків. Він ішов з не відомих людям місць безмежного Тихого океану — це було щорічне пересування на північ, на самотні острівки Берінгового моря. Ми помандрували за ними на північ, спустошуючи, знищуючи табун, викидаючи оббіловані туші акулам, а шкури засолювали, щоб вони могли пізніше прикрашати гарні плечі гордянок.

Це було безсоромне винищення, і все це задля жінок. Ніхто з людей не їв котикового м'яса або сала. Після

успішного полювання протягом дня наші палуби були вкриті тушами та шкурами, слизькими від сала та крові, і в шпігати збігала кров; щогли, снасті, борти були забризкані кров'ю, а люди, мов ті різники, поралися біля туш голими закривавленими руками, знімаючи спеціальними ножами шкуру з цих чудових морських тварин.

На мені лежав обов'язок приймати шкури, коли їх із шлюпок вивантажували на судно, доглядати за білуванням, а потім дбати про те, щоб на палубі все було чисто прибрано. Це була неприємна робота. Моя душа й моє нутро повставали проти цього, а проте командувати багатьма людьми було мені до деякої міри на користь. Це розвивало мої дуже незначні адміністративні здібності.

Я відчув, що стаю більш рішучим, твердішим, а це було лише на користь «пестунчикові Ван-Вейдену».

Для мене ставало зрозуміло, що я вже ніколи не буду тим, чим я був раніше. Хоч моя віра в життя, віра в людину ще не зазнала руйнівної сили критики Вовка Ларсена, проте саме завдяки йому в мені сталися деякі зміни. Він відкрив мені реальний світ, про який я практично не знав нічого і якого я завжди уникав. Я навчився ближче придивлятися до життя, дізнався, що на світі існують факти, вийшов за межі тісного кола ідей і навчився цінити в житті все конкретне, об'єктивне.

Тепер, коли почалося полювання, мені приходилося частіше бути в товаристві Вовка Ларсена. Коли ми були серед табуна і наступала гаряча пора, весь екіпаж виїжджав у море на полювання, на судні залишалися ми вдвох та Томас Магрідж, який в рахунок не брався. Але це не був час дозвілля. Шість шлюпок віялом розходилися від шхуни, так що від першої навітряної шлюпки до останньої підвітряної було яких-небудь десять-двадцять миль. Вони пливли прямим курсом по морю, поки ніч або негода не заганяла їх назад. Наш обов'язок був ставити вітрила так, щоб «Привид» ішов у підвітряний бік, до крайньої підвітряної шлюпки, щоб усі шлюпки могли з ходовим вітром підійти до нас на випадок шквалу або шторму.

Нелегка це була справа для двох людей, особливо коли дув свіжий вітер, справлятися з таким судном, як «Привид»: стернити, пильнувати за шлюпками, ставити та згортати вітрила. Все доводилося вивчати і вивчати швидко. Стернити я навчився швидко, зате лізти вгору на

салінг і підтягуватись на руках, коли треба було лізти вище, а шаблів уже не було,— справа була нелегка. Але скоро я подолав і цю трудність, бо почував якийсь дике бажання виправдати себе в очах Вовка Ларсена, довести йому своє право на життя в інший спосіб, відклавши на другий план такий фактор, як інтелект. Прийшов час, коли я з радістю ліз на щоглу і, обхопивши її ногами, з запаморочливої височини оглядав море в бінокль, шукаючи шлюпку.

Я пригадую, як одного чудового дня шлюпки виїхали з самого ранку і звуки пострілів поступово віддалились і завмерли: шлюпки розсіялися далеко по морю. З заходу ледве чутно подихав вітерець, але поки ми маневрували, щоб стати з підвітряного боку останньої шлюпки, він стих зовсім. Я був на вершині щогли і бачив, як одна за другою всі шість шлюпок зникли за горизонтом, переслідуючи котиків у західному напрямку. Шхуна погойдувалася на спокійній гладі моря, не маючи змоги іти слідом за шлюпками. Вовк Ларсен затурбувався. Барометр упав, і небо на сході не подобалося йому. Він пильно дивився і не зводив з нього очей.

— Якщо налетить звідти,— сказав він,— та чого доброго дужий поривчастий, то ми опинимося з навітряного боку від шлюпок, і тоді можна сподіватися, що опустіє чимало койок в обох кубриках.

Близько одинадцятої години море зробилося гладеньким, як дзеркало. Опівдні, хоч ми були вже в північних широтах, спека була просто нестерпна. В повітрі ані найменшого подиху вітру. Мені пригадалося, що старі каліфорнійці в таких випадках говорять: «Погода як перед землетрусом». Щось зловісне було навколо. Підсвідоме почуття підказувало, що наближається небезпека. Поволі всю східну частину неба затягло хмарами, що сунули на нас, нагадуючи чорний гірський кряж. І так виразно виднілися ущелини, печери, безодні і тіні, які падали від гір, що око вже мимоволі шукало смуги припливу, що з ревом кидає свої хвилі до берега. Але ми ледве-ледве гойдалися, а вітру не було зовсім.

— Це не шквал,— сказав Вовк Ларсен.— Стара мати-природа хоче на дибки стати, і коли буря зареве щосили, то доведеться нам потанцювати. Я боюся, Гемп, що вона потопить добру половину наших шлюпок. Лізьте поки що нагору та розпустіть топсели!

— А що, коли вона справді зареве? Нас же тільки двоє! — відповів я з відтінком протесту в голосі.

— Найголовніше — це добратися до наших шлюпок раніше, ніж розіграється буря і зірве наші вітрила. А після цього — що буде, те й буде. Щогли витримають, і ми з вами витримаємо, хоч і скрутно прийдеться.

Штиль продовжувався. Ми пообідали похапцем. Мене турбувала доля вісімнадцяти чоловік, що були десь на морі, аж там, ген-ген за обрієм, в той час як на нас повільно сунули зловісні чорні гори хмар.

А проте Вовк Ларсен був не дуже стурбований; хоч я й помітив, що, коли ми повернулися на палубу, у нього злегка здригнулися ніздрі, стали швидшими рухи. Обличчя його було поважне, риси зробились суворими, але в його блакитних очах, цього дня навіть ясноблакитних, миготів якийсь блискучий, дивний промінь. Мене вразило, що він був веселий, але якось по-грізному веселий: він радів, що наближається боротьба; він здригався від радості, усвідомлюючи, що наступає велика хвилина в житті, коли йому загрожує бурхлива стихія.

Якось, певно, несвідомо або думаючи, що я не бачу, — він голосно зареготав, ніби кидаючи виклик наступаючій бурі. Ще й зараз в моїй уяві жива ця картина: стоїть Вовк Ларсен, мов той пігмей з «Тисячі і одної ночі» перед страшним обличчям якогось лихого ген'я. Ця людина зважилася кинути виклик долі й не побоялася її.

Капітан попрямував до камбуза.

— Кок, як тільки впораєшся з своїми горшками, каструлями та сковорідками, будь наготові, ти потрібний будеш на палубі. Я тебе покличу.

— Гемп, — сказав він, спіймавши мій захоплений погляд (бо я не зводив з нього очей), — це сп'яняє, як віскі, і тут ваш Омар дав маху. Я думаю, що він тільки наполовину вмів використати життя.

Тепер і західна половина неба вкрилася хмарами. Сонце померкло й заховалося. Була друга година пополуночі, а нас обгорнули примарні сутінки, крізь які пробивалися багряні снопи променів.

В цьому пурпуровому світлі обличчя Вовка Ларсена променіло, і моя збуджена уява бачила його оточеним якимсь ореолом сяйва. Стояла незвичайна тиша, тоді як навкруги все віщувало наближення шуму і руху. Спека стала нестерпною. На чолі виступив піт, і я відчув, як він

струмочками стікає по обличчю. Мені стало погано, і я вхопився за поручні.

І тоді, саме тоді, пронісся тихий, ледве помітний вітерець. Ніби легкий шепіт, прилетів він зі сходу і розтанув. Обвислі вітрила не ворухнулися, але моє обличчя відчуло цей подих як приємну свіжість.

— Кок,— стиха покликав Вовк Ларсен.

Томас Магрідж повернув до нас перелякане, все в шрамах обличчя.

— Попусти талі фока-гіка й переклади гік*, а коли вітер почне наповнювати фок, попусти шкот і знову заклади талі. Якщо переплутаєш, то тут тобі й край! Зрозумів?

— Містер Ван-Вейден, приготуйтеся перенести передні вітрила, а потім поставте топсели — і якомога швидше; що швидше ви це зробите, то легше буде справитися з ними. А кокові, якщо він забариться, дайте в зуби.

Я відчув у цих словах похвалу і радів, що вказівки капітана не перепліталися з погрозами. Шхуна була повернута носом на північний захід, і його намір був при першому ж пориві вітру зробити поворот фордевінд*.

— Вітер дутиме нам в корму,— пояснив він мені.— По останніх пострілах можна судити, що шлюпки трохи віднесло на південь.

Він повернувся й пішов назад до штурвала. А я попрямував на бак і зайняв місце біля кліверів. Знову дихнув вітер. Вітрила злегка залопотіли.

— Дяка богові, що буря налетіла не відразу, містер Ван-Вейден,— гаряче вигукнув кок.

І я справді був вдячний, бо за цей час я набув деякого досвіду і знав, що коли розпущені всі вітрила, слід ждати лиха. Подихи вітру змінилися поривами, вітрила напнулись, і «Привид» рушив з місця. Вовк Ларсен круто поклав штурвал під вітер ліворуч, і шхуна швидко пішла вперед.

Тепер вітер дув нам просто в корму; він дедалі дужчав, і передні вітрила весело лопотіли. Я не бачив, що робилося в інших місцях, але відчув, як накренилася шхуна, коли вітер ударив по кліверах фока й грота. Я возився з клівером, бом-клівером і стакселем, і коли закінчив роботу, «Привид» уже мчався, стрибаючи на хвилях в південно-західному напрямі під усіма вітрилами, винесеними на правий борт. Шалено калатало серце.

Не переводячи духу, я кинувся до топселів і вчасно встиг згорнути їх. Тоді пішов на корму за новими вказівками.

Вовк Ларсен кивнув головою на знак похвали й передав мені штурвал. Вітер дедалі дужчав, і море захвилювалося. Я стояв біля штурвала цілу годину, і з кожною хвилиною стернити ставало важче. Я не мав досить досвіду, щоб вести шхуну бакштаг* при такому вітрі.

— Тепер підніміться нагору з біноклем і пошукайте шлюпки. Ми пройшли щонайменше десять миль, а тепер робимо щонайменше дванадцять або тринадцять вузлів. Моя старенька непогано йде!

Я обмежився тим, що виліз на салінг, піднявшись на яких-небудь сімдесят футів над палубою. Оглядаючи пустинний водяний простір, я зрозумів, що нам треба дуже поспішати, якщо ми хочемо повернути когось з наших людей. Я дивився на розбурхану стихію, на високі хвилі, серед яких ми неслися, і мене брав сумнів, чи зможуть шлюпки протистояти цим бурхливим хвилям. Здавалося неймовірним, щоб такі тендітні суденця могли витримати подвійний натиск хвиль і вітру.

Я не міг відчутти повної сили вітру, бо ми летіли разом з ним. Але я дивився з вишини вниз, і мені здавалося, що я дивлюсь на «Привид» збоку. Його контури різко виділялися на фоні пінистого моря. Іноді він піднімався й прорізав велетенську хвилю, і тоді з правого борту на палубу вривалася вода і заливала її аж до люків. В такі моменти я летів у повітрі з запаморочливою швидкістю, немовби знаходячись на кінці величезного, догори перекинутого маятника, що описував дугу принаймні футів сімдесят завдовжки. Від такого гойдання мене охопив страх, я весь тремтів; знесилений, вчепившись руками й ногами за щоглу, я вже не міг шукати зниклі шлюпки, взагалі нічого не бачив, крім безодні, що ревла й клекотіла внизу, намагаючись проковтнути «Привид».

Але думка про людей, що були десь там серед цієї стихії, надала мені сили, і я, шукаючи їх, забув про себе. Цілу годину я не бачив нічого, крім безкрайого пустинного моря. І ось, коли одинокий промінь сонця, прорвавшись крізь хмару, впав на океан і перетворив поверхню в розтоплене срібло, я на мить спіймав маленьку чорну цяточку, яка піднялася на гребінь хвилі і знову зникла. Я терпляче чекав. Знову крихітна чорна цяточка виринула на освітленій розбурханій поверхні, цього разу ліворуч

від нас. Кричати було марною справою, і я сповістив Вовка Ларсена про новину жестами. Він змінив курс, і, коли пляма з'явилася просто поперед нас, я ствердно махнув рукою.

Вона більшала так швидко, що я вперше повністю оцінив швидкість, з якою ми йшли. Вовк Ларсен подав мені знак зійти вниз, і коли я опинився біля нього, він дав мені вказівки, як лягти в дрейф.

— Зараз ми потрапимо в саме пекло,— попередив він мене,— але ви не звертайте уваги. Ви робіть собі своє й дивіться, щоб кок не відходив від фока-шкота

Я насилу пробрався на бак, бо палубу заливало то з одного, то з другого борту. Пояснивши Томасові Магріджу, що він має робити, я піднявся по фор-вантах * на кілька футів угору. Шлюпка була вже близько і дрейфувала проти вітру на своїй щоглі і вітрилі, що були за бортом і правили за плавучий якір. У шлюпці було троє, всі вони вичерпували воду. Кожний водяний вал ховав їх за собою, і я боявся, що бачив їх востаннє. Але раптом шлюпка з швидкістю блискавки вилітала на пінистий гребінь хвилі, стаючи майже вертикально, і тоді показувався її чорний мокрий кіль. Потім ніс опускався, корма підіймалася високо вгору, і якусь мить можна було бачити, як люди, вибиваючись із сил, з шаленою швидкістю вичерпували воду. Кожну появу шлюпки можна було вважати за чудо.

«Привид» раптом змінив курс і ухилився вбік. Я з страхом подумав, що Вовк Ларсен, мабуть, втратив надію врятувати кого-небудь, але зразу ж зрозумів, що він ладнався лягти в дрейф. Я спустився на палубу, щоб бути наготові. Ми йшли прямо фордевінд, а шлюпка була у нас на траверзі, і досить далеко.

Раптом я відчув, що вітрила втратили свою напруженість, шхуна пішла рівніше і швидкість її значно збільшилась. Вона майже на місці розвернулася носом до вітру.

Коли шхуна стала під прямим кутом до хвилі, вся сила вітру, від якого ми досі тікали, вдарила на нас. Не маючи досвіду, я став обличчям до вітру. Повітря з великою силою ввірвалося в мої легені, і я не міг його видихнути. Я задихався, і коли «Привид», дуже накренившись на навітряний борт, раптом ніби прикипів до місця, я побачив височезну хвилю, що піднялась над моєю головою. Я відвернувся, перевів дух і знову глянув. Хвиля була

вища за корабель, і я дивився просто в її нутро. Промінь сонця заграв на гребені її, і на мить я побачив прозоро-зеленуватий водяний вал, покритий молоком шумовиння.

Вал упав, і, здавалося, наступив кінець. Все скоїлось в одну мить. Страшений удар, який я відчув усім тілом, збив мене з ніг, і я опинився під водою. У голові майнула жахлива думка, що трапилося те, про що я досі міг тільки чувати: я був змитий у море. Мене перекинуло, вдарило об палубу і понесло невідомо куди. Я не міг стриматися, щоб не дихнути, і набрав повні легені різкої солоної води. Але, незважаючи на це, одна думка настирливо переслідувала мене: я мушу винести клівер на вітер *. Смерть мене не лякала. Я певен був, що якось вискочу з біди. І в той час, коли думка про необхідність виконати наказ Вовка Ларсена настирливо стукала в мою свідомість, мені здавалося, що я бачу його, як він стоїть за штурвалом серед розбурханої стихії, протиставляючи свою волю волі шторму, сміливо кидаючи йому виклик.

Мене з розгону вдарило об щось, певно об планшир. Я дихнув і відчув, що вдихаю життєдайне повітря. Я спробував підвестися, але знову вдарився об щось головою і знову впав на палубу. Виявилося, що хвиля занесла мене під півбак. Вибираючись звідти, я наткнувся на тіло Томаса Магріджа, що лежав, як мішок, і стогнав. У мене не було часу возитися з ним. Я мусив перенести клівер.

Коли я вибрався на палубу, мені здавалося, що всьому прийшов край. З усіх боків було чути, як ламалося дерево, бряжчало залізо, рвалась парусина. Буря шпурляла шхуну, намагаючись розбити її вщент. Фок і фор-топсель, повиснувши без вітру, завдяки нашому маневрові, лопотіли і рвалися, бо нікому було підтягти шкот; важкий гік з шумом перекидався від одного борту до другого. В повітрі літали уламки; обривки снастей метлялися і скручувалися, неначе змії, і серед цього хаосу раптом із тріском зламався фок-гафель.

Він упав всього за кілька дюймів від мене, і це примусило мене поспішно взятися до роботи. Може, становище не таке вже й безнадійне. Я пригадав слова Вовка Ларсена. Адже він попереджав, що буде справжнє пекло. А де ж він? Раптом я побачив його. Напруживши свої могутні м'язи, він підтягав грота-шкот. В цей час корма шхуни піднялася високо вгору, і його постать чітко вималювалася на фоні білих хвиль, що мчалися повз нас.

Все це і навіть більше — страшну картину хаосу і розрухи — я побачив і почув за яких-небудь п'ятнадцять секунд.

У мене не було часу, щоб подивитися, що сталося з шлюпкою, — я кинувся до клівер-шкота. Сам клівер почав лопотіти, то напинаючись, то раптом знову обвисаючи. Вибиваючись із сил, я став повертати шкот і трохи відтяг його назад. Я напружував останні сили — це я знаю напевно. Я тягнув, поки не потріскалися пучки моїх пальців. В цей час бом-клівер і стаксель раптом тріснули, і вмиль їх не стало.

Але я продовжував тягти, кожного разу закріплюючи двома обертами те, що вдалося відвоювати. Потім вітрило стало легше піддаватися, — до мене наспів Вовк Ларсен. Він став тягти шкот, а я підбрав слабіну.

— Закріплюйте, — гукнув він. — А потім — сюди!

Я пішов за ним і побачив, що, незважаючи на руйнування, на шхуні уже відновився деякий порядок. «Привид» ліг у дрейф. Він ще міг змагатися з стихією. Хоч майже всі вітрила були зірвані, але клівер, повернений до вітру, і грот уціліли і тримали судно носом проти розлютованих хвиль.

Я став шукати очима шлюпку, і поки Вовк Ларсен ладнав для неї талі, я побачив, як вона піднялася на гребінь височезної хвилі, не далі як за дванадцять футів від нас. І так вдало капітан розрахував свій маневр, що нас відносило прямо на шлюпку; нам залишалось тільки причепити талі до обох країв і витягти її на борт. Але це робиться не так легко, як пишеться.

В носовій частині знаходився Керфут; Уфті-Уфті сидів за стерном, а Келлі посередині. Коли нас піднесло ближче, шлюпку підняло на хвилю, а ми пірнули в безодню, і тоді просто над собою я побачив голови трьох людей, що через борт дивилися на нас униз. Через мить уже нас піднесло вгору, а вони провалилися між двома хвилями. Здавалось неймовірним, що наступна хвиля не розтратить об «Привид» цю тендітну яечну шкаралупку.

Але у потрібну хвилину я кинув кінець троса Уфті-Уфті, Вовк Ларсен — Керфутіві. Обидва троси було зачеплено вмиль, і всі троє, розрахувавши момент, одночасно стрибнули на борт шхуни. Коли «Привид» піднявся з води, шлюпку притиснуло до борту, і не встигла хвиля податись назад, як ми витягли її на шхуну і перевернули догори

дном. Я помітив, що в Керфута ліва рука була в крові. Якимось чином він розтросив собі середній палець. Але він і взнаки не давав, що йому боляче, і правою рукою допомагав нам принайтовити шлюпку.

— Уфті, перенеси клівер! — звелів Вовк Ларсен.— Келлі, піди на корму і попусти грота-шкот! Ви, Керфут, підіть на ніс та подивіться, що там трапалося з коком! А ви, містер Ван-Вейден, лізьте знову нагору і пообрізуйте по дорозі все лахміття.

Віддавши розпорядження, він, як тигр, стрибнув до штурвала. Поки я ліз на передні ванти, «Привид» поволі увалювався під вітер *. На цей раз, коли шхуна опинилася між двох водяних валів, на ній не було вже вітрил, які міг би зірвати вітер. Я був на півдорозі до салінга, коли вітер притиснув мене до вантів з такою силою, що навіть коли б я хотів, то не зміг би впасти. Шхуна зробила гігантський крен, щогли лягли паралельно до поверхні води, і я бачив палубу не внизу під собою, а попереду, під прямим кутом до поверхні моря. В дійсності, я навіть не бачив палуби, бо вона вся була залита водою. З води стирчали дві щогли — оце було і все, що я бачив. Деякий час «Привид» знаходився під водою. Але потроху, все більше увалюючись під вітер, шхуна стала випрямлятися, і скоро її палуба, мов спина кита, з'явилася на поверхні води.

З шаленою швидкістю понесло нас по бурхливому морю, а я, наче муха, висів на салінгу, виглядаючи інших шлюпок. За півгодини я побачив другу шлюпку, перекинуту догори дном; за неї безпорадно чіплялись Джек Горнер, огрядний Луїс і Джонсон. На цей раз я лишився нагорі, а Вовкові Ларсенові пощастило лягти в дрейф. Як і раніше, нас понесло на шлюпку. Швидко приготували талі, кинули людям кінці, і вони, немов ті мавпи, видряпалися на борт. Шлюпка розбилася об шхуну, коли її витягали на борт, але її все-таки принайтовили до палуби, надіючись коли-небудь відремонтувати.

І знову, гнаний бурею, понісся «Привид» уперед, часом так поринаючи у воду, що, здавалося, вже не вирне ніколи. Навіть штурвал, дарма що знаходився вище шкафута *, часто заливався водою. В такі моменти мене охоплювало дивне почуття: мені здавалося, що я тут одинці з богом і сам бачу всю силу його гніву. Але штурвал з'являвся знову, виринали широкі плечі Вовка Лар-

сена і його руки, що вертіли колесо і керували кораблем, підвладним його волі, волі земного бога. Він панував над штормом, і судно, розрізаючи бурхливу хвилю, прямувало до своєї мети. Хіба це не диво? Справжнє диво! Ці маленькі люди жили, дихали, працювали і керували такою утлюю спорудою із парусини та дерева наперекір розлюченій морській стихії.

Знову й знову «Привид» виринав з безодні, палуба з'являлась над водою, і шхуна неслася вперед. Десь коло шостої години, коли останній промінь дня погас і над морем згустилися зловісні сутінки, я побачив третю шлюпку. Вона також плавала догори дном, але людей не видно було. Вовк Ларсен повторив свій маневр, тобто відплив, а потім пішов за вітром і ліг у дрейф. Але цього разу він прорахувався на сорок футів, і шлюпка пройшла у нас за кормою.

— Шлюпка номер чотири! — гукнув Уфті-Уфті, гострі очі якого прочитали це число в ту мить, коли шлюпка на мить виринала з піни.

Це була шлюпка Гендерсона; разом з ним на ній загинули Голіок і Вільямс. Вони, безперечно, потонули, але шлюпка лишилася на воді, і Вовк Ларсен зробив ще одну відчайдушну спробу добути її. Я спустився вниз на палубу й побачив Горнера і Керфута, що даремно протестували проти цієї спроби.

— Ще б пак, я не дозволю, щоб вітер забрав у мене шлюпку, хай він дме навіть з самого пекла! — кричав Ларсен, і хоч ми всі четверо стояли близько, здавалося, що його голос доходив до нас з незмірної далечини.

— Містер Ван-Вейден! — кричав він, а мені серед реву і свисту його голос видався шепотінням. — Станьте біля клівера разом з Джонсоном і Уфті. Всі інші — до грота! Та швидко, а то я вас усіх відправлю в небесне царство! Зрозуміло?

І коли він раптом наліг на штурвал і «Привид» почав повертатися, мисливцям нічого не лишалось, як тільки скоритися і якнайкраще виконати небезпечне завдання. Який це був ризик, я зрозумів лише тоді, коли ще раз опинився під хвилею і, рятуючи життя, вчепився за планку коло фок-щогли. Але пальці мої не витримали, мене одірвало і зміло в море. Я не вмів плавати, але на дно я не встиг піти, бо хвиля знову шпурнула мене на палубу. Чиясь дужа рука схопила мене, і коли, нарешті, «Привид»

виринув, я побачив, що своїм спасінням маю завдячувати Джонсону. Він стурбовано озирався навколо, і я помітив, що Келлі, який пройшов на бак хвилину тому, зник.

Шхуна і на цей раз проскочила мимо шлюпки, її положення по відношенню до шлюпки змінилося, це змусило Вовка Ларсена вдатися до іншого маневру. Йдучи фордевінд, він привів шхуну до вітру * і підійшов до шлюпки круто бейдевінд * лівим галсом.

— Чудово! — гукнув мені Джонсон на вухо, коли ми щасливо витримали справжній потоп. Я знав, що він має на увазі не спритність Вовка Ларсена, а шхуну.

Стемпіло, і шлюпки не видно було, але Вовк Ларсен впевнено йшов уперед, ніби ним керував якийсь безпомилковий інстинкт. Цього разу, дарма що нас весь час заливало водою, ми ні разу не потрапили в безодню між двох валів, і нас понесло прямо на перекинуту шлюпку; через деякий час напіврозбита при підйманні шлюпка була вже на шхуні.

Після цього ми ще дві години працювали до знемоги. Всі — двоє мисливців, три матроси, Вовк Ларсен і я — брали рифи на клівері і гроті. При зменшеній площі вітрил нашу палубу вже не так заливало водою, і шхуна стрибала по хвилях, мов корок.

З самого початку роботи в мене потріскалися пучки, і було нестерпно боляче; піднімаючи клівер, я відчував, як від болю котяться по моїх щоках сльози. А коли робота була закінчена, я не витримав і, зовсім виснажений, повалився на палубу.

Тимчасом Томаса Магріджа, наче мокрого щура, було витягнуто з-під півбака, куди він з переляку заховався. Я бачив, як його потягли до кают-компанії, і з здивуванням помітив, що камбуз кудись зник. На його місці була гола палуба.

Всі, в тому числі й матроси, зібралися в кают-компанії, і поки на маленькій пічці варилася кава, ми пили віскі і гризли галети. Ніколи за все життя я не їв з таким апетитом. Ніколи гаряча кава не була така смачна. «Привид» так гойдало й кидало, що навіть матроси не могли пройти й кілька кроків, не тримаючись за що-небудь руками. Щоразу після окрику «Починається!» ми падали купою на перегородку, яка в горизонтальному положенні служила якийсь час за палубу.

— До дідька сигнальника! — заявив Вовк Ларсен, коли ми досхоchu напились і наїлись.— На палубі нічого робити. Коли б хто-небудь і наскочив на нас, ми все одно не могли б звернути з дороги. Лягайте всі і спіть.

Матроси подалися на бак, по дорозі вивісивши бортові вогні, тоді як обидва мисливці залишилися на ніч у каюткомпанії, бо не наважувались ризикувати, відкривши люк до мисливського кубрика. Вовк Ларсен і я одрізали Керфутові розтщеного пальця і зашили рану. Магрідж, що весь час мусив варити каву, подавати нам на стіл і підтримувати вогонь, скаржився на якийсь внутрішній біль і присягався, що у нього поламане одно, а то й два ребра. Оглянувши його, ми переконалися, що у нього було три переламаних ребра. Але справу з ним було відкладено до наступного дня головним чином через те, що я не знав, що робити із зламаними ребрами і спершу мусив про це прочитати.

— Не думаю, що варто було,— сказав я Вовку Ларсенові,— задля побитої шлюпки жертвувати життям Келлі.

— Але ж сам Келлі нічого не вартий був,— відповів він.— На добраніч!

Мені здавалося, що я не зможу заснути після всіх подій дня. Я мучився від нестерпного болю в пальцях, а потім мене турбувала доля останніх трьох шлюпок, не говорячи вже про те, що судно несамовито кидало у всі боки. Але очі мої зімкнулися, як тільки голова торкнулася подушки. Вкрай зморений, я проспав усю ніч, а тимчасом «Привид», яким ніхто не керував, прокладав собі шлях серед бурі.

Розділ вісімнадцятий

На другий день, поки шторм затихав, Вовк Ларсен і я, начитавшись анатомії та хірургії, взялися до поламаних ребер Магріджа. Коли шторм скінчився, Вовк Ларсен почав курсувати в тій частині океану, де нас захопив шторм, і трохи далі на захід. Тимчасом лагодили шлюпки і шили нові вітрила. З'явилися одна по одній котикові шхуни, що здебільшого шукали свої погублені шлюпки і zarazом підбирали і чужі шлюпки та екіпажі. Більшість промислових суден знаходилися на захід від нас, і шлюпки, пороз-

кидані штормом, шукали порятунку на найближчому судні.

Дві наші шлюпки разом з екіпажами ми зняли з «Сіско», а на «Сан-Дієго», на превелику радість Вовка Ларсена, а мені на сум, ми знайшли Смока разом з Нільсоном і Лічем. Отже, під кінець п'ятого дня ми недолічували тільки чотирьох: Гендерсона, Голіюка, Вільямса і Келлі. Було вирішено знову почати полювання на котиків.

Переслідуючи стадо котиків, ми рухалися на північ, зустрічаючи на своєму шляху небезпечні морські тумани. День у день спускалися шлюпки, які, торкнувшись води, зникали в тумані, а на судні через рівні проміжки часу сурмили в ріг і кожні п'ятнадцять хвилин стріляли з сигнальної гармати. Ми весь час губили шлюпки і знову їх знаходили. Існував звичай, за яким шхуни могли підбирати чужі шлюпки, щоб потім повернути їх власникові. Але Вовк Ларсен, як того й можна було сподіватися від нього, загубивши шлюпку, привласнив собі першу, яка відбилася від своєї шхуни і попалася йому на очі, і примусив екіпаж полювати з «Привидом», не дозволивши людям повернутися на свою шхуну, коли остання з'явилася вдалині. Я пригадую, як він примусив мисливця й двох матросів зійти вниз, приставивши їм до грудей рушницю, коли їхній капітан, пропливаючи повз нас, гукнув нам, чи нема часом на «Привиді» його людей.

Томас Магрідж, що так дивно й уперто чіплявся за життя, незабаром почав потроху шкутильгати по палубі й виконувати свої подвійні обов'язки кока і юнги. Джонсон і Ліч постійно мали сутички з капітаном і, як завжди, були биті; вони напевно знали, що кінець полювання буде для них кінцем життя. Всі інші жили собачим життям в рабстві у свого безжалісного господаря. Щодо мене, то мої відносини з Вовком Ларсеном були непогані; правда, мене весь час не покидала думка, що я зробив би добру справу, коли б убив його. Він притягував мене до себе, і водночас я його боявся. А проте я не міг його уявити собі мертвим. Якийсь ореол довговічності оточував його, ореол вічної юності, який і думки не допускав про смерть. Я міг його уявити собі тільки живим, людиною, що завжди панує, бореться й руйнує.

Коли ми натрапляли на котикове стадо, а море було занадто бурхливе, щоб спускати шлюпки, Ларсен любив виходити на полювання сам, з двома веслярами і стерни-

чим. Він був дуже добрий стрілець і привозив багато шкур тоді, коли мисливці вважали умови для полювання неможливими. Здавалося, він тільки тоді й дихав легко, коли життя його було в страшній небезпеці, проти якої треба було боротися.

Я все більше знайомився з морською справою, і ось одного ясного дня — а їх в останній час було мало — мені випала радість самому плавати і керувати «Привидом», самому збирати шлюпки. У Вовка Ларсена був один з його приступів головного болю, а я з ранку до вечора стояв за штурвалом, обходив, як звичайно, останню шлюпку, лягав у дрейф і підбирав усі шість без капітанових наказів і вказівок.

Час від часу налітали бурі, бо це була якраз смуга штормів і вітрів, а в середині червня нам довелося вистояти проти тайфуна. Ця подія запам'ятається мені назавжди, бо вона спричинилася до значних змін у моєму житті. Ми, певно, потрапили в центр тайфуна, але Вовку Ларсену удалося втекти від нього на південь — спочатку під клівером з двома рифами, а потім зовсім із голими щоглами. Я ще ніколи не бачив таких хвиль. Хвилі, які приходилося бачити раніше, були маленькими брижами в порівнянні з цими, що мали півмилі від гребеня до гребеня і здіймалися вище за наші щогли. Небезпека була така велика, що навіть Вовк Ларсен не зважився лягти в дрейф, хоч його відносило від котикових стад далеко на південь.

Ми вийшли на трасу тихоокеанських пароплавів, коли тайфун ущух, і тут, на диво мисливцям, ми натрапили на друге стадо котиків,— так би мовити, на його ар'єргард. Як твердили мисливці, це явище дуже рідкісне. Почулася команда: «Шлюпки на воду!», забахкали рушниці, і безжалісна бойня тривала цілий день.

Вечері цього дня до мене підійшов Ліч. Я якраз кінчав підраховувати шкурки з останньої шлюпки. Він зупинився і запитав тихо:

— Чи не скажете ви мені, містер Ван-Вейден, як далеко ми від берега і в якому напрямі Йокогама?

Серце моє аж йокнуло від радості, бо я зрозумів, для чого він питає, і я дав йому напрямок: вест-норд-вест, п'ятсот миль.

— Дякую, сер,— було все, що він сказав, зникаючи в темряві.

Другого ранку ми не знайшли шлюпки номер три, а разом з нею зникли Джонсон і Ліч. Зникли також анкерки * з водою і ящики з провізією з усіх інших шлюпок, а також постіль і сундуки обох втікачів. Вовк Ларсен лютував. Він поставив вітрила й попрямував на вест-норд-вест. Двоє мисливців весь час були на салінгу й оглядали море в бінокль, а сам він ходив по палубі, наче розлютований лев. Він надто добре знав мої симпатії до втікачів, щоб послати мене дозорцем.

Вітер був ходовий, але поривчастий, і знайти серед синього безмежного простору крихітну шлюпку було не легше, ніж знайти голку у скірті сіна. Але Вовк Ларсен гнав «Привид» на граничній швидкості, намагаючись відрізати втікачів від суходолу. Коли, за його розрахунками, він досяг бажаної точки, шхуна почала крейсувати впоперек гаданого шляху втікачів.

Вранці третього дня, ледве пробило вісім склянок, із салінга почувся голос Смока, який сповіщав, що бачить шлюпку. Всі стовпилися біля борту. Різкий вітер дув зі сходу і обіцяв згодом стати ще дужчим. І ось з підвітряного боку, в сріблі ранкового сонця, появилася, зникла і знову появилася чорна цятка.

Ми відповідно змінили курс і попрямували до неї. Важко було в мене на серці. Від поганого передчуття закрутилася голова. Я бачив, як заблищали від радості очі Вовка Ларсена, і мене охопило нестримне бажання кинутися на цю людину. Думка про те, що чекає Ліча і Джонсона, якщо їх піймають, потьмарила мій розум. Я пам'ятаю, що вскочив у мисливський кубрик і, схопивши заряджену рушницю, став підніматися на палубу, коли до мене донісся здивований вигук:

— У шлюпці аж п'ятеро!

Я затремтів і схопився за трап; з дальшої розмови на палубі я зрозумів, що це справді було так. У мене підігнулися коліна, я опустився на східці, і лише тоді проясніла моя свідомість, і я здригнувся від думки про те, що кілька хвилин тому готовий був учинити страшну справу. Я подякував мислено своїй долі, кинув рушницю і прослизнув знову на палубу.

Ніхто не помітив моєї відсутності. Шлюпка була тепер досить близько від нас, і я побачив, що вона значно більша, ніж звичайні котикові шлюпки, і сконструйована інакше. Коли ми підійшли ближче, на шлюпці згорнули

вітрило і зняли щоглу. Весла були в кочетах, а пасажирів чекали, поки ми ляжемо в дрейф і візьмемо їх на шхуну.

Смок, що спустився на палубу і стояв тепер поруч зі мною, багатозначно посміхнувся. Я запитливо глянув на нього.

— Ну, тепер тримайся,— хихотів він.

— В чому річ? — спитав я.

Він знову захихотів.

— Хіба ви нічого не бачите за вітрилом на кормі? Щоб мені не вбити ні одного котика, якщо там не жінка!

Я подивився пильніше, але відразу нічого не міг розглядіти. Навкруги уже всі говорили, що в шлюпці було чотири чоловіки, а п'ятою, безперечно, була жінка. Всі були схвильовані, за винятком Вовка Ларсена, що був, очевидно, надто розчарований тим, що це була не його шлюпка, в якій він сподівався побачити дві жертви.

Ми спустили бом-квівер, повернули на навітряний борт квівер-шкот і грот-шкот і лягли в дрейф. Весла вдарили по воді, і шлюпка наблизилася до борту шхуни. Тільки тепер я виразно побачив жінку. Вона була закутана в довгий плащ, бо ранок був холодний. Видно було її обличчя і яснокаштанове волосся, що вибивалося з-під морського кашкета. У неї були великі карі блискучі очі, ніжні, повні губи, правильний овал обвітреного, загорілого на сонці обличчя.

Вона видалася мені істотою з іншого світу. Я почував, що мене тягло до неї, як тягне голодом зморену людину до хліба. Я ж так давно не бачив жінки! Приголомшений цим дивом, я забув про все на світі, в тому числі про обов'язки помічника, і навіть не допомагав підняти на судно врятованих. Коли один з матросів підняв її і передав у простягнені руки Вовка Ларсена, вона подивилась на наші обличчя, що виражали цікавість і здивування, і посміхнулася так привітно й ніжно, як тільки може посміхатися жінка. Давно я не бачив жіночої посмішки і забув навіть, що існують на світі жінки, які можуть ніжно і тепло усміхатися.

— Містер Ван-Вейден!

Голос Вовка Ларсена грубо повернув мене до дійсності.

— Проведіть, будь ласка, леді вниз та подбайте про її комфорт. Накажіть приготувати вільну каюту на лі-

вому борту. Хай кок цим займеться. Подивіться, чим можна допомогти дамі,— у неї спалене обличчя.

Він зразу ж відвернувся від нас і почав про щось розпитувати прибулих чоловіків. Шлюпка була залишена на волю хвиль, хоч один з врятованих сказав, що це «ганьба» — залишати шлюпку в морі в той час, коли Йокогама так близько.

Я почував себе якось боязко з цією жінкою, яку я проводжав униз. Мені здавалося, що я вперше довідався, яке ніжне, тендітне створіння жінка. Коли я взяв її за руку, щоб допомогти зійти вниз, я був уражений тим, що ця рука була така тонка й ніжна. Сама вона була струнка і тендітна,— жінка як жінка, але для мене вона була ефірно легка й ніжна, і я боявся, що роздавлю її руку, тримаючи в своїй. Все це я розповідаю по щирості, щоб показати, яке враження справила на мене Мод Брустер — перша жінка, яку я побачив після того, як потрапив на шхуну.

— Не турбуйтеся так за мене,— запротестувала вона, коли я посадовив її у крісло Вовка Ларсена, яке я поспішно притяг з його каюти.— Сьогодні вранці ми щохвилини сподівалися побачити землю; певно, до ночі судно буде вже в порту. Як ви гадаєте?

Її спокійна впевненість збентежила мене. Як з'ясувати їй становище, розповісти про незвичайного капітана, що блукав по морю, наче злий дух, і взагалі про все, що я бачив і пережив за кілька місяців перебування на судні? Але я відповів чесно:

— Якби на цьому судні був інший капітан, то я сказав би вам, що завтра вранці ви будете в Йокогамі. Але наш капітан — людина з химерами, і я попереджаю вас, щоб ви були готові до всього — зрозуміли? До всього.

— Я... я признаюся, що мені важко зрозуміти вас,— відповіла вона. В її очах промайнуло збентеження, але не страх.— Невже я помилилася, думаючи, що до людей, які потерпіли на морі, завжди ставляться досить уважно? Це ж, по суті, дрібниця, адже ми зовсім близько від берега.

— Сказати правду, я сам нічого не знаю,— намагався я заспокоїти її.— Я хотів просто приготувати вас до найгіршого, що може трапитися. Ця людина, наш капітан — звір якийсь, демон, і ніхто ніколи не може вгадати, яка нова фантастична примха прийде йому в голову.

Я почав хвилюватися, але вона урвала мене:

— О, я розумію.— В її голосі почувалася втома. Їй важко було зібратися з думками. Вона була вкрай стомлена.

Вона більше не питала нічого, а я з свого боку не вдався в розмову і продовжував виконувати наказ Вовка Ларсена, тобто улаштовував її якомога зручніше. Я метушився навколо, як та гостинна хазяйка, дістав мазь для попаленої сонцем шкіри, добув з особистих запасів Вовка Ларсена пляшку портвейну, наказав Томасу Магріджу підготувати вільну каюту.

Вітер раптом посвіжішав, крен поступово збільшувався, і поки каюта була готова, «Привид» уже несамовито нісся вперед, підстрибуючи на хвилях. Я зовсім забув про існування Ліча і Джонсона, коли раптом зверху, наче грім, докотилося: «Гей-гей, шлюпка!» Це був, безперечно, голос Смока, що кричав з щогли. Я глянув на жінку: страшенно стомлена, вона сиділа з розплющеними очима, відкинувшись на спинку крісла. Я був певен, що вона нічого не чула, і вирішив не допустити, щоб вона стала свідком тої жорстокої розправи, яка чекала втікачів. Вона стомлена. Дуже добре! Нехай спить!

З палуби донеслися слова команди, тупотіння ніг і лопотіння риф-штертів — і «Привид» ліг на інший галс. Коли вітрила напнулися і судно накренилося, крісло почало сунутись по підлозі каюти, але я вчасно підскочив і не дав жінці упасти.

Повіки її обважніли, і в напіврозплющених сонних очах я прочитав лише здивування. Вона сперлась на мою руку і, хитаючись і оступаючись, пішла до своєї каюти. Магрідж масно осміхнувся мені в обличчя, коли я звелів йому вийти і повернутися до своєї роботи на камбузі. Він відплатив мені за це, розповівши мисливцям, якою чудовою покоївкою виявив я себе коло леді.

Жінка важко сперлася на мою руку, і мені здалося, що вона заснула вже на півдорозі до каюти. Коли шхуна раптом накренилася, вона не встояла на ногах і впала на койку, потім підвелася, спросоння посміхнулася і знову заснула. Я залишив її. Вона спала під двома важкими матроськими ковдрами; під головою у неї була подушка, яку я взяв з койки Вовка Ларсена.

Розділ дев'ятнадцятий

Я вийшов на палубу і побачив, що «Привид», йдучи лівим галсом, обходить з навітряного боку знайому мені парусну шлюпку, що йде тим же галсом, що й ми, але трохи праворуч. Всі висипали на палубу, бо знали, що має щось статися, коли Ліча і Джонсона витягнуть на судно.

Пробило чотири склянки. Луїс вийшов на корму, щоб змінити стерничого. В повітрі було багато вологи, і я помітив, що на ньому був плащ.

— Що буде цього разу? — спитав я його.

— Невеликий шторм, сер,— відповів він,— і дощик, що промочить наші зябра — більше нічого.

— Шкода, що ми їх помітили,— сказав я, коли велика хвиля, ударивши в передню частину шхуни, повернула її приблизно на румб і між кліверами промайнула шлюпка.

Луїс повернув штурвал і, трохи помовчавши, сказав:

— Я гадаю, сер, що вони ніколи не досягли б землі.

— Чому ви так думаєте?

— Хіба ви не бачите? — Порив вітру накренив шхуну, і Луїс швидко завертів штурвал.— Не в цій шкаралупі плавати на таких хвилях. За годину тут розіграється таке, що вони будуть дякувати богові, що їх підібрали.

Вовк Ларсен піднявся на ют з середини палуби, де він розмовляв з урятованими. В його ході було щось котяче, і зараз це було особливо помітно, в очах виблискував хижий вогник.

— Троє мастильників, а четвертий механік,— були його перші слова.— Але ми зробимо з них матросів або принаймні гребців. Ну, а як леді?

Не знаю чому, але коли він заговорив про жінку, мене наче ножем різнуло. Я розумів, що це безглуздо з мого боку проявляти таку сентиментальність, але я нічого не міг вдіяти проти своєї натури. У відповідь я знизав плечима.

Вовк Ларсен протяжно і насмішкувато свиснув.

— Зрештою, як її звать? — спитав він.

— Не знаю,— відповів я.— Вона спить. Дуже стомилася. Я гадав, що почую від вас щось нове. Що це за судно було?

— Поштовий пароплав «Місто Токіо»,— відповів він коротко.— Йшов він з Фріско до Йокогами. Розбитий

цим тайфуном. Стара шкапа. Вся в дірках, наче решето. Їх носило чотири дні. І ви не довідалися, хто вона — дівчина, жінка чи вдова? Ну-ну...

Він глузливо похитав головою й подивився на мене насмішкуватими очима.

— Чи ви...— почав я. Мене так і поривало запитати, чи не збирається він завезти цих людей в Йокогаму.

— Що я? — спитав він.

— Що ви думаєте зробити з Лічем і Джонсоном?

Він похитав головою.

— Бачите, Гемп, я й сам не знаю. Коли взяти до уваги врятованих, то людей у мене вистачить.

— Вони, певно, досить натерпілись самі від цієї втечі,— сказав я.— Чому б вам не змінити свого ставлення до них? Візьміть їх на шхуну і не будьте жорстоким з ними. Якщо вони зробили спробу втекти, то їх довели до цього.

— Хто ж? Може, я?

— Ви,— відповів я рішуче.— І попереджаю вас, Вовк Ларсен, що я можу знехтувати любов'ю до свого власного життя і вбити вас, якщо ви не перестанете знущатися з цих бідолах.

— Славно! — вигукнув він.— Я починаю пишатися вами, Гемп! Ви стали на власні ноги. Ви тепер маєте своє «я». Ваше лихо в тому, що вам у житті все легко давалося. Але тепер ви зробили прогрес, і тому ви мені подобаетесь.

Його голос раптом змінився, обличчя стало серйозним.

— Ви вірите на слово? — спитав він.— Святе воно для вас?

— Звичайно,— відповів я.

— Тоді умова,— провадив він далі, як справжній артист.— Якщо я пообіцяю вам навіть не торкнутися пальцем Ліча і Джонсона, то чи ви, в свою чергу, пообіцяєте мені відмовитися від замаху на моє життя? Не думайте, що я боюся вас, ні, я вас не боюся,— поспішив він додати.

Я ледве вірив тому, що чув. Що найшло на цю людину?

— Ну, то як? — спитав він нетерпляче.

— Хай буде так,— відповів я.

Він подав мені руку, і я широко стиснув її, але можу запрягтися, що в ту мить диявольська посмішка заграла у нього в очах.

Ми перейшли на підвітряний бік. Шлюпка була зовсім близько. Вона відчайдушно боролася з хвилею. Джонсон стернів, Ліч вичерпував воду. Ми доганяли їх, шхуна йшла в два рази швидше, ніж шлюпка. Вовк Ларсен подав Луїсові знак відхилитися трохи вбік, і ми пронеслися за якихось двадцять футів від шлюпки з навітряного боку. Хвиля від «Привида» підкинула їх. Вітрило заполоскалося, а шлюпка стала майже прямо, що примусило обох матросів швидко перемінити свої місця у шлюпці. Шлюпка втратила швидкість, і коли нас підняло високо на гребінь, вона упала у провалля між двох хвиль.

В цю мить Ліч і Джонсон зустрілися очима з своїми товаришами, що товпилися біля борту. Привітань не було. В очах своїх товаришів вони були вже покійниками, і між ними була безодня, що відокремлює живих від мертвих.

За хвилину вони були проти юта, де стояли Вовк Ларсен і я. Тепер ми падали проміж хвиль, а шлюпку викинуло на гребінь хвилі. Джонсон глянув на мене, і я побачив його похмуре виснажене обличчя. Я махнув йому рукою, і він відповів на привітання, але якимсь безнадійним, розпачливим рухом. Він ніби прощався зі мною. Я не міг зустрітися очима з Лічем, бо він дивився на Вовка Ларсена, але його обличчя, як і раніше, виражало страшну ненависть.

Незабаром вони опинилися за кормою. Вітер раптом напнув вітрила і так накренив вутле суденце, що здавалося, воно ось-ось перекинеться. Білий гребінь хвилі піднявся над нами і розлетівся навколо сніжнобілим порохом. Тоді напівзатоплена шлюпка виринула. Ліч вичерпував воду, а Джонсон, обличчя якого було бліде й стурбоване, наліг на стерно.

Вовк Ларсен різко засміявся мені на вухо і пішов до навітряного боку юта. Я гадав, що він дасть наказ лягти в дрейф, але судно продовжувало йти своїм курсом, ніякої команди капітан не подав. Луїс спокійно стояв за штурвалом, але я помітив, що матроси, що купчилися спереду, стурбовано поглядали в наш бік. Тимчасом «Привид» ішов все далі, і коли шлюпка зменшилась до цяточки, раптом пролунав голос Вовка Ларсена,— він звелів повернути на правий галс.

Ми пішли назад за вітром назустріч шлюпці, що боролася із хвилями, коли була дана команда спустити бомквівер і лягти в дрейф. Промислові шлюпки не пристосо-

вані лавірувати проти вітру. Їхнє завдання полягає в тому, щоб триматися навітряного боку, і коли вітер свіжішає — йти за вітром до шхуни. Але тепер, серед цієї дикої стихії, для Ліча і Джонсона не було іншого пристановища, крім «Привида», і вони вступили в рішучий поєдинок з вітром. Серед високих хвиль вони посувалися вперед важко й повільно. Кожну мить їх загрозувало затопити. Знову і знову бачили ми, як шлюпка заривалася носом у білопінні гребені величезних хвиль, і її викидало, немов той корок.

Джонсон був чудовий моряк, шлюпку він вів з такою ж майстерністю, як і шхуну. За півтори години він уже догнав нас і був за кормою, маючи намір за слідуючим галсом підійти до шхуни.

— Так ви передумали? — почув я, як буркнув Вовк Ларсен, чи то до себе, чи то до них, наче вони могли його почути. — Ви хочете назад, га? Ну що ж, підходьте.

— Стерно під вітер! — скомандував він Уфті-Уфті, який тимчасом змінив Луїса за штурвалом.

Команда слідувала за командою. Шхуна йшла за вітром, фока і грота-шкоти були попушені. Шхуна, стрибаючи на хвилях, понеслася вперед саме тоді, коли Джонсон, нехтуючи небезпекою, попустив шкот і пройшов у нас за кормою не далі як за сто футів. Знову Вовк Ларсен засміявся і подав їм знак рукою йти слідом за судном. Очевидно, в нього був намір погратися з ними, думав я, провчити замість побоїв, хоч така наука для вутлого суденця була надто небезпечною — його щохвилини могло затопити.

Джонсон швидко повернув шлюпку і погнався за нами. Нічого іншого йому не лишалося робити. Всюди навкруги їх підстерігала смерть. Одна з цих величезних хвиль рано чи пізно накриє шлюпку, перекотиться через неї — і настане край.

— Ось коли їх мороз проймає, — шепнув мені на вухо Луїс, коли я йшов, щоб дати наказ згорнути бом-клівер і стаксель.

— О, незабаром він ляже в дрейф і підбере їх, — відповів я бадьоро. — Він хоче тільки провчити їх — не більше.

Луїс хитро подивився на мене.

— Ви так думаете? — спитав він.

— Розуміється, — відповів я. — А ви?

— Я зараз думаю тільки про одне — про власну шкуру, — була його відповідь. — Дивно якось на світі буває. Хильнув у Фріско трохи віскі — і влип, та ще й як влип! Але ваше становище куди гірше — з-за тієї жінки, що зараз у каюті. Я ж добре знаю вашого брата!

— Що ви маєте на увазі? — поспішно спитав я, бо, кинувши свою стрілу, він відвернувся.

— Що я маю на увазі? — скрикнув він. — І це ви питаєте? Не має значення, що я маю на увазі, важливо, що думає Вовк Ларсен. Вовк — о, цей Вовк!

— На випадок чого лихого ви станете на мій бік? — спитав я несамохіть, бо він говорив про речі, яких я в душі боявся.

— Чи стану я на ваш бік? Старий огрядний Луїс стоятиме на своєму боці, і цього з нього буде досить. Це тільки початок, кажу я вам, тільки починається.

— Я не думав, що ви такий боягуз, — глузливо сказав я.

Він кинув на мене презирливий погляд.

— Якщо я не наважився допомогти цим нерозважним бідолахам, — він показав на маленьке вітрило за кормою, — то невже ви думаете, що я дозволю проломити собі голову з-за жінки, якої до сьогоднішнього дня я ніколи в очі не бачив?

Обурений, я повернувся і пішов на корму.

— Згорніть краще топселі, містер Ван-Вейден, — сказав Вовк Ларсен, коли я піднявся на ют.

Почувши цей наказ, я трохи заспокоївся і вже не так хвилювався за долю тих двох за бортом. Було ясно, що він не хоче відриватися надто далеко від них. У мене зажеврила надія, і я швидко виконав наказ. Ледве я відкрив рота, щоб віддати потрібні розпорядження, як одні матроси жваво кинулися до фалів і ніралів*, а інші полізли нагору до вантів. Ця старанність з боку матросів викликала похмуру посмішку на обличчі Вовка Ларсена.

Ми йшли далі, але коли шлюпка зникла і була вже за кілька миль від нас, ми лягли в дрейф і стали чекати. Всі з тривогою стежили за наближенням шлюпки, і навіть Вовк Ларсен дивився в той бік, але він був цілком спокійний. Луїс, який пильно вдівлявся вдалину, не міг приховати свого хвилювання, яке легко можна було прочитати на його обличчі.

Шлюпка підходила все ближче і ближче. Її кидало серед розбурханого зеленого шумовиння, наче живу істоту. Вона то піднімалася, то падала, то вилітала на величезний пінистий гребінь, то зникала за ним, щоб знову виринути. Здавалося неймовірним, щоб шлюпка могла протистояти цій розгніваній стихії, але кожного разу, коли її виносило на гребінь, ми переконувалися, що це можливо. Пройшов дощовий шквал, і з-за водяної запони майже коло нас виринула шлюпка.

— Стерно на борт! — загорлав Вовк Ларсен і, сам стрибнувши до штурвала, різко повернув його.

Знову «Привид» помчався уперед. Протягом двох годин Джонсон і Ліч ганялися за нами. Ми лягали в дрейф і знову втікали. Так повторювалося багато разів, і весь час за кормою було видно, як клапоть вітрила, змагаючись з хвилею, то підстрибував під саме небо, то провалювався в безодню. Він був за чверть милі від шхуни, коли дужий дощовий шквал заховав його від нас. Більше він не з'являвся. Вітер розігнав хмари, знову стало ясно, але клаптика вітрила не було вже видно на схвильованій поверхні. На мить мені здалося, що я побачив дно шлюпки, що промайнуло на високому гребені. Це було все. Життя Джонсона і Ліча обірвалося.

Матроси все ще товпилися на палубі. Ніхто з них не пішов униз, ніхто не промовив жодного слова. Ніхто ні на кого не подивився. Кожен ніби закам'янів у глибокій задумі, не вірячи в те, що сталося у нього на очах. Вовк Ларсен не дав їм довго думати. Судно взяло попередній курс, прямуючи до котикових стад — про Йокогаму не могло бути й мови. Натягуючи снасті, матроси працювали мляво, і я чув прокльони, що зривалися з їхніх уст; вони були якісь похмурі, мляві. Цього не можна було сказати про мисливців. Невгамовний Смок розповідав уже якийсь анекдот, і мисливці, спускаючись у кубрик, весело сміялися.

Йдучи з підвітряного борту на корму, я побачив біля камбуза одного з врятованих — механіка. Він підійшов до мене, обличчя його було бліде, губи тремтіли.

— Ради бога, сер, що це за судно? — вигукнув він.

— Ви маєте очі й бачите самі, — відповів я майже грубо, бо біль і сум переповнювали моє серце.

— Ви ж обіцяли! — сказав я Вовку Ларсену.

— Коли я обіцяв, я не мав на увазі брати їх на суд-

но,— відповів він.— Як би там не було, а ви мусите визнати, що я «й пальцем не доторкнувся до них».

І, розсміявшись, він повторив:

— Так-так, навіть пальцем не доторкнувся!

Я не відповів. Я неспроможний був говорити. У мене все переплуталося. Мені потрібний був час, щоб зібратися з думками. Я почував на собі відповідальність за ту жінку, що спала там, унизу в каюті, і одна тільки розважна думка майнула у мене в голові: не треба нічого робити похапцем, якщо я хочу стати їй у пригоді.

Розділ двадцятий

Решта дня проминула без пригод. Невеликий шторм, що «змочив нам зябра», почав стихати. Механік і трое мастильників після теплого інтерв'ю з Вовком Ларсеном одержали стару амуніцію, яка знайшлася в судновій коморі, і їх розподілили по різних шлюпках під начало мисливців, призначили на вахти і спровадили в кубрик на баку. Вони пішли, продовжуючи протестувати, але не дуже голосно. Вони були залякані вже тим, що бачили у вдачі Вовка Ларсена, а коли вони незабаром почули, що про нього тут розповідають, у них відпало всяке бажання повставати. Міс Брустер — ми почули це ім'я від механіка — спала й спала. За вечерею я прохав мисливців розмовляти тихше, щоб не потурбувати її. Вона з'явилася лише на другий день вранці. Я мав намір подати їй сніданок окремо, але Вовк Ларсен заборонив це. Хто вона така, що не може разом з товариством їсти за столом в кают-компанії?— було його запитання.

Її поява за столом мала досить комічні наслідки. Мисливці мовчали, наче води в рот набрали. Тільки Джек Горнер і Смок не злякалися: вони крадькома дивилися на неї і навіть брали участь у розмові. Решта чотири чоловіки, уткнувшись у свої тарілки, розмірено і задумливо жували; вуха їхні рухались в такт із щелепами, як у тварин.

Спочатку Вовк Ларсен говорив мало, хіба що відповідав, коли до нього зверталися. Не можна було сказати, що він почував себе ніяково. Зовсім ні. Ця жінка була новим типом для нього, іншої породи, ніж ті, яких він досі

знав, і це його цікавило. Він уважно розглядав її, його очі рідко відривалися від її обличчя, хіба тільки коли сліdkували за рухами рук або плечей. Я сам придивлявся до неї, і хоч розмову з нею підтримував, власне, я один, я трохи ніяковів і не зовсім володів собою. Ларсен тримався невимушено і був сповнений такої впевненості в собі, яку ніщо не могло похитати; жінки він боявся не більше, ніж шторму або бійки.

— А коли ми будемо в Йокогамі? — спитала вона, звертаючись до нього і дивлячись просто йому в вічі.

Це було пряме запитання. Щелепи спинилися, вуха перестали рухатися, і, хоч очі були спрямовані в тарілки, кожен чекав відповіді з напруженою увагою.

— Місяців через чотири; може, через три, якщо сезон кінчиться раніше, — сказав Вовк Ларсен.

Вона перевела подих і, заїкаючись, сказала:

— Я... я думала... мені казали, що до Йокогами тільки день плавання. Це... — Тут вона запнулася й поглянула навколо столу на несимпатичні обличчя людей, що втупили свої очі в тарілки. — Це несправедливо, — закінчила вона.

— Це питання, яке ви маєте вирішити з містером Ван-Вейденом, — відповів він, насмішкувато поглянувши на мене. — Містер Ван-Вейден якраз є, так би мовити, авторитетом у таких питаннях, як справедливість. Щодо мене, то я тільки моряк і дивлюся на справу трохи інакше. Можливо, що вас це і не влаштовує — залишатися з нами, але для нас це, безперечно, щастя.

Він, посміхаючись, подивився на неї. Вона потупила очі перед його поглядом, але підвела їх знову й сміливо глянула на мене. Я прочитав у її очах невисловлене запитання: «Чи справедливо це?» Але я вирішив, що роль, яку я мав відігравати, повинна бути нейтральна, отже, я не відповів.

— Як ви думаєте? — спитала вона.

— Це нещастя, якщо ви маєте якісь невідкладні справи, які треба влаштувати протягом кількох найближчих місяців. Але ви говорили, що подорожуєте до Японії, щоб поправити здоров'я; можу запевнити вас, що навряд чи знайдете ви де-небудь більш сприятливі умови для цього, ніж на шхуні «Привид».

Я бачив, як її очі спалахнули обуренням. Цього разу я опустил свої очі, почувачи, що моє обличчя горить під

її пильним поглядом. Я поведився, як боягуз, але що інше я міг зробити?

— Містер Ван-Вейден має підстави так говорити,— засміявся Вовк Ларсен.

Я кивнув головою, а вона, опанувавши себе, чекала, що буде далі.

— Не можна сказати, що він зараз дуже здоровий і сильний,— продовжував Вовк Ларсен,— але все ж він змінився на краще. Треба було вам побачити, яким він з'явився на шхуні. Важко собі уявити більш жалюгідний зразок людської породи. Чи не так, Керфут?

Керфут від несподіванки зняковів, випустив з рук ножа й щось промимрив у відповідь.

— Розвинувся, чистячи картоплю й миючи посуд. Чи не так, Керфут?

І знову високоповажна особа щось промимрила у відповідь.

— Подивіться на нього тепер. Правда, силачем його назвати не можна, але у нього є м'язи, яких він не мав, коли потрапив до нас на судно. Зараз він твердо стоїть на ногах. А подивилися б ви на нього тоді! Він зовсім не міг триматися на своїх ногах.

Мисливці підсміювалися, але вона дивилася на мене з співчуттям, і це була мені найкраща нагорода за образи Вовка Ларсена. Справді, я так давно не зустрічав співчуття, що тепер воно глибоко зворушило мене, і я зразу зробився її добровільним рабом. Але я був злий на Вовка Ларсена. Він зачепив мою чоловічу гідність своїми образами, напрошуючись, щоб я показав йому, наскільки твердо я стою на ногах завдяки йому.

— Можливо, що я навчився стояти на власних ногах,— відказав я.— Але я ще не вмю наступати на ноги іншим.

Він зневажливо подивився на мене.

— Тоді ваше виховання тільки наполовину закінчене,— сказав він сухо й повернувся до неї:— Ми дуже гостинні на «Привиді». Містер Ван-Вейден мав нагоду переконатися в цьому. Ми робимо все, щоб наші гості почували себе, як дома, чи не так, містер Ван-Вейден?

— Так, вони навіть чистять картоплю і миють посуд,— відповів я,— не говорячи вже про те, що їх інколи, на знак особливої приязні, хапають за горло.

— Прошу вас, я не хотів би, щоб зі слів містера Ван-

Вейдена у вас склалося неправильне уявлення про нас,— втрутився він удавано стурбовано.— Ви бачите, міс Брустер, що він носить кинджал за поясом, а це не зовсім звичайна річ для помічника капітана. Справді, дуже поважний містер Ван-Вейден буває іноді — як би вам сказати?— ну... сварливий, і круті заходи необхідні. Він цілком розважна й чудесна людина, коли він спокійний, і тепер, коли він спокійний, він не буде заперечувати, що не далі, як учора, він загрожував убити мене.

Я задихався, а очі мої загорілися. Він звернув увагу на мене.

— Подивіться на нього. Він ледве стримується в вашій присутності. Він не звик до присутності леді. Я мушу озброїтися, раніш ніж зважуся вийти з ним на палубу.

Він сумно похитав головою, промимривши:

— Погана, дуже погана справа.

Мисливці так і покотилися від реготу.

Грубі голоси цих людей, галас і рев у тісному приміщенні створювали якесь дике враження. Дикі були люди, які сиділи навкруги; і дивлячись на цю жінку, таку не схожу на всіх нас, я зрозумів, до якої міри я сам зжився з цими людьми. Я знав їх, знав, що вони думають, чим живуть, бо сам був одним з них, жив їхнім мисливським життям, споживав мисливську страву, жив думками і мріями мисливця.

Мене вже це не дивувало; не вражали ні грубий одяг, ні грубі обличчя, ні дикий регіт, ні хитання перегоронок між каютами, ні гойдання морських ламп.

Коли я намазував маслом шматок хліба, мої очі випадково спинилися на моїй руці. Суглоби запалені, шкіра на них подряпана, пальці понапухали, під нігтями бруд. Я відчував, що борода в мене наче віхоть, знав, що рукав куртки розірваний, що немає гудзика на комірці синьої сорочки, яку я носив. Кинджал, що про нього згадував Вовк Ларсен, стирчав у мене з-за пояса. Цілком природним було те, що він там, але глянувши на все її очима, я зрозумів, яким диким мусило їй це здаватися.

Але вона відчула глум у словах Вовка Ларсена і знову співчутливо глянула на мене. Та в цьому погляді її очей була і якась стурбованість. Цей глум робив її становище ще важчим.

— Може, мене могло б забрати якесь судно, що буде проходити мимо? — спитала вона.

— Тут не буває суден, за винятком таких самих промислових шхун, як наша,—була відповідь Вовка Ларсена.

— Але в мене немає одягу, і взагалі нічого,—заперечувала вона.— Не слід забувати, сер, що я ж не чоловік, а жінка і не звикла до бурлацького, безтурботного життя, яким, здається, живете ви й ваші люди.

— Що швидше звикнете до нього, то краще,— сказав він.

— Я дам вам матерії, голку та ниток,— додав він.— Гадаю, що це не буде занадто страшна або важка справа для вас — пошити собі одне-два плаття.

Вона скривила губи, немовби бажаючи цим показати, що не вміє шити одяжі. Що вона була налякана, збита з пантелику і хоробро силкувалася приховати це, було цілком ясно для мене.

— Я гадаю, що ви так само, як і містер Ван-Вейден, звикли, щоб на вас хтось інший працював, але я гадаю, що ви не викрутите собі рученятка, якщо дещо зробите самі для себе. До речі, з чого ви живете?

Вона глянула на Вовка Ларсена з неприхованим здивуванням.

— Я не хотів образити вас, повірте мені. Люди їдять, тому вони мусять здобувати засоби до життя. Ось ці люди стріляють котиків, щоб жити; задля цього саме я плаваю на цій шхуні, а містер Ван-Вейден, принаймні тепер, заробляє собі на прожиття, допомагаючи мені. А чим займаєтесь ви?

Вона знизала плечима.

— Ви самі заробляєте собі на прожиття, чи вас годує хтось інший?

— Боюся, що більшу частину мого життя про мене турбувався хтось інший,— засміялася вона, хоробро намагаючись потрапити в тон його глузуванню, але я бачив, що в очах її зростав жах, коли вона дивилася на Вовка Ларсена.

— Певно, і постіль хтось інший стелив вам?

— Стелила й сама, — відповіла вона.

— Дуже часто?

Вона смішно захитала головою, ніби каючись, що не могла дати іншої відповіді.

— Чи знаєте ви, як поводяться в Сполучених Штатах з бідняками, які, подібно до вас, не заробляють самі собі на прожиття?

— Я в цих справах неук,— відповіла вона.— А як же там поведуться з такими людьми, як я?

— Їх ув'язнюють. Злочинців, що не можуть заробити собі кусок хліба, в таких випадках називають волоцюгами. Якби я був містером Ван-Вейденом, який завжди порушує питання про справедливість, я спитав би вас, чи справедливо те, що ви живете, нічого не роблячи?

— Але тому, що ви не містер Ван-Вейден, то я не повинна й відповідати, чи не так?

Вона зиркнула на нього зляканими очима, і туг мені її стало жалко. Я мусив якось урвати цю розмову й повести її в іншому напрямі.

— Чи ви за все життя заробили хоч один долар власною працею? — спитав він, наперед знаючи її відповідь; тріумф і помста звучали в його голосі.

— Був такий випадок,— відповіла вона тихо, і я мало не зареготав, побачивши вражене і здивоване обличчя Вовка Ларсена.— Я пригадую, мій батько дав мені якось долар, коли я була ще малою дівчинкою, за те, що я п'ять хвилин посиділа тихо.

Він поблажливо посміхнувся.

— Але це було давно,— провадила вона далі.— І наврогряд чи ви будете вимагати від дівчинки дев'яти років, щоб вона заробляла собі на прожиття.

— Алс тепер,— сказала вона після невеликої паузи,— я заробляю близько тисячі вісімсот доларів на рік.

Наче змовившись, усі відірвали свої очі від тарілок і вступилися в неї. Жінка, що заробляла тисячу вісімсот доларів! Було на що подивитися!

Вовк Ларсен не ховав свого здивування.

— Платня чи відрядно? — запитав він.

— Відрядно,— швидко відповіла вона.

— Тисяча вісімсот,— рахував він.— Це сто п'ятдесят доларів на місяць. Ну, міс Брустер, це ще нічого для «Привида». Вважайте себе на платні весь час, поки ви перебуваєте з нами.

Вона нічого не відповіла. Вона ще не звикла до примх цієї людини, щоб ставитися до них спокійно.

— Я забув запитати вас,— продовжував він вкрадливо,— хто ви за фахом? Які предмети ви виготовляєте? Які інструменти й матеріали потрібні вам?

— Папір і чорнило,— засміялася вона.— А також друкарська машинка.

— Ви Мод Брустер! — сказав я повільно і впевнено, немов обвинувачував її в якомусь злочині.

Вона з цікавістю глянула на мене.

— Звідки ви знаєте?

— Я не помилився? — спитав я.

Вона кивнула головою. Тепер Вовку Ларсенові прийшла черга дивуватися. Це магічне ім'я йому нічого не говорило. Я пишався, що воно мало якесь значення для мене, і вперше за весь час я відчував свою перевагу над ним.

— Я пригадую, колись написав рецензію на тоненький томик... — почав я, але вона урвала мене:

— Ви? — скрикнула вона. — Ви...

Вона дивилася на мене широко розкритими здивованими очима.

Я кивнув головою, підтверджуючи її здогад.

— Гемфрі Ван-Вейден! — закінчила вона й зітхнула з полегшенням, глянувши на Вовка Ларсена. — Яка я рада!

— Я пам'ятаю цю рецензію, — швидко додала вона, зрозумівши недоречність свого зауваження. — Це була надто, надто похвальна рецензія.

— Зовсім ні, — хоробро заперечував я. — Ви мені закидаєте перебільшення й підкопуєтесь під мене як критика. Але всі мої колеги згоджувалися зі мною. Хіба не вважав Ленг ваш «Вимушений поцілунок» за один з чотирьох найкращих сонетів, які написала жінка англійською мовою?

— Але ви назвали мене американською місіс Мейнелл!¹

— Хіба це неправда? — спитав я.

— Ні, не в цьому справа, — відповіла вона. — Я почувала себе дуже прикро.

— Ми можемо міряти невідоме тільки відомим, — відповів я своєю академічною манерою. — Як критик, я мусив відзначити вас. Ви тепер самі зробилися мірилом. Сім ваших тоненьких томиків стоять у мене на полиці, а два товщих томиків — це нариси, які, прошу пробачення за такий висновок, хоч, може, це і найвища похвала для вас, нічим не поступаються перед вашими віршами. Недалеко час, коли в Англії з'явиться невідома поетеса, і критика буде називати її англійською Мод Брустер.

¹ Мейнелл, Аліса (1847—1922) — англійська поетеса й літературний критик.

— Ви дуже галантні, я бачу.— промовила вона ніяково; її вишуканий тон і слова викликали в мене цілий рій асоціацій з колишнього життя на другім боці земної кулі; я аж затремтів і, немов гострий біль, відчув тугу за домом.

— Так ви Мод Брустер! — сказав я урочисто, дивлячись на неї.

— А ви — Гемфрі Ван-Вейден! — сказала вона, дивлячись на мене так само урочисто і шанобливо.— Як це незвичайно! Я нічого не розумію. Ви, певно, не примусите нас довго чекати якогось фантастичного морського роману з-під вашого тверезого пера?

— Ні, запевняю вас, я не збираю матеріалів,— була моя відповідь.— Я не маю ні здібностей, ні нахилу до такої творчості.

— Скажіть мені, чому ви завжди ховалися в Каліфорнії?— запитала вона.— Це не люб'язно з вашого боку. Ми на Сході бачили вас дуже рідко, вас, друге світило американської критики¹.

Я вклонився і відхилив цей комплімент.

— Яюсь я трохи-трохи не зустрівся з вами в Філадельфії. Ви читали лекцію про Броунінга чи когось іншого, пам'ятаєте? Мій поїзд запізнився на чотири години.

Так ми зовсім забули, де ми знаходимося, забули про Вовка Ларсена, який мовчки сидів і стежив за нашою розмовою. Мислявці встали з-за столу й пішли на палубу, а ми ще сиділи й розмовляли. Вовк Ларсен залишився один. Раптом я згадав про нього. Відкинувшись на спинку стільця, він сидів і з цікавістю прислухався до нашої жвавої розмови про якийсь інший, чужий для нього світ.

Раптом я урвав розмову на півслові. Сучасне з усіма небезпеками й турботами грізно постало переді мною. Міс Брустер, певно, відчула те ж саме. Коли вона подивилася на Вовка Ларсена, її погляд виражав невимовний жах.

Він підвівся і ніяково засміявся. В цьому сміхові зазвеніли металеві нотки.

— Не звертайте уваги на мене,— сказав він, удавано принизливо махнувши рукою.— Не зважайте на мене. Продовжуйте, продовжуйте, прошу вас.

Але розмова урвалася, і ми також встали з-за столу, вимушено посміхаючись.

¹ Першим вважався американський поет і публіцист Ральф Уолдо Емерсон (1803—1882).

Розділ двадцять перший

Досада, яку відчув Вовк Ларсен, зрозумівши, що Мод Брустер і я ігнорували його під час розмови за столом, мусила знайти собі якийсь вихід; її жертвою став Томас Магрідж. Він не міняв ні своїх звичок, ні своєї сорочки, хоч і запевняв, що останню він міняє. Вигляд сорочки не підтверджував цього, і взагалі брудна плита, каструлі та сковороди не говорили про його охайність.

— Я вас попереджав,— сказав Вовк Ларсен,— і тепер я мушу провчити вас.

Обличчя Магріджа зблідло навіть під шаром сажі, а коли Вовк Ларсен звелів двом матросам принести кінець, нещасний кок, мов божевільний, вискочив з камбуза і, ховаючись, побіг на палубу; за ним з реготом бігли матроси. Для них не було кращої розваги, як скупати його за бортом, бо в кубрик він посилав найбрудніше на світі вариво. Погода була сприятлива. «Привид» робив не більш як три милі за годину, і море було спокійне. Але Магрідж не мав найменшого бажання купатися. Можливо, що він бачив раніше, як за бортом тягали інших. До того ще й вода була страшенно холодна, а він був хлопець недужий.

Як звичайно, підвахтові й мисливці висипали на палубу, щоб подивитися на це кумедне видовище. Магрідж чогось дуже злякався води і виявив спритність і швидкість, якої ми не сподівалися від нього. Загнаний у куток між камбузом і ютом, він стрибнув, наче кішка, на палубу рубки й побіг до корми. Матроси кинулися навперейми, але він повернув назад, пробіг по рубці, перескочив на камбуз і стрибнув на палубу. Тут він помчав на бак, весляр Гаррісон біг слідом за ним. Той уже майже наздогнав його, як раптом Магрідж підскочив, схопився за снасті і піднявся. Це все скоїлось за одну мить. Тримуючись міцно руками й перегинаючись у повітрі, він дригав ногами. Гаррісона, який в цей час підбіг до нього, він ударив у живіт так, що той застогнав, скрутився і впав на палубу.

Під оплески й регіт мисливців, що вітали його вчинок, Магрідж коло фок-шогли викрутився від доброї половини своїх переслідувачів і побіг назад, наче нападаючий по футбольному полю. Він побіг прямо до юта і по юту до корми. Він біг так швидко, що, повертаючи за рубкою,

посковзнувся й упав. Біля штурвала стояв Нільсон, і кок, падаючи, збив його з ніг. Обое упали разом, але підвівся лише Магрідж. Як це не дивно, але його кволе тіло не було ушкоджене, а здоровенний матрос переломив собі ногу.

За штурвал став Парсонс, і погоня продовжувалася. Зनावіснівши від жаху, Магрідж бігав кругом по палубі, а матроси ганялись за ним і кричали: «Лови його, лови!» Мисливці аж ревіли від реготу й підбадьорювали кока. Біля переднього люка троє нагнало Магріджа, але він проскочив між ними, наче в'юн. З закривавленим ротом, в подертій на шмаття сорочці, яка принесла йому стільки горя, стрибнув він на грот-ванти. Він поліз угору, все вище й вище, аж на самий верх щогли.

Кілька матросів кинулися за ним до салінга. Тут вони спинилися, а двоє з них—Уфті-Уфті і Блек, що був гребцем у Летімера,—полізли за ним по тонких сталевих штагах*.

Це було небезпечно, бо, тримаючись на руках на висоті ста футів над палубою, вони не могли захистити себе від Магріджових ніг. А Магрідж брикався, як божевільний. Нарешті Уфті-Уфті, тримаючись одною рукою, другою схопив кока за ногу. В ту ж саму хвилину Блек схопив за другу ногу. Всі троє сплелися в один клубок і, продовжуючи боротися, почали сповзати вниз, поки нарешті не впали на руки своїх товаришів.

Повітряна баталія скінчилася. Томас Магрідж верещав і щось викрикував. З його рота виступила кривава піна. Його принесли вниз на палубу. Вовк Ларсен зробив петлю на кінці троса і підвів її кокові під пахви. Тоді його понесли й кинули в море. На сорок, п'ятдесят, шістдесят футів розмотувався трос, поки Вовк Ларсен не гукнув: «Закріплай!» Уфті-Уфті закріпив трос, і він зразу ж натягся. «Привид» гойднувся, корма піднялася, і кок з'явився на поверхні.

Жаль було дивитися на нього. Хоч він не міг потонути і був живучий, але він терпів усі муки людини, що потопає. «Привид» плив дуже поволі, і коли його корму підіймало хвилею, то бідолаху витягало нагору, і він міг якийсь час дихати.

Але потім корма знов падала вниз, судно видиралося на найближчу хвилю, трос полускався, і кок пірнав униз.

Я забув про існування Мод Брустер і, здригнувшись, згадав про неї тільки тоді, коли вона легким кроком пі-

дійшла до мене. Це вона була вперше на палубі з того часу, як опинилася на судні.

Мертва тиша вітала її появлення.

— Що тут за забава? — спитала вона.

— Спитайте капітана Ларсена,— відповів я спокійно й холодно, хоч всередині у мене аж кипіло від думки, що вона буде свідком цієї брутальності.

Вона послухалася моєї поради і вже повернулася, щоб іти до Вовка Ларсена, коли її погляд спинився на Уфті-Уфті, який стояв просто перед нею і, граціозно зігнувшись, тримав кінець троса.

— Ви вудите рибу? — спитала вона його.

Він не відповів. Його очі, що напружено вп'ялися в море за кормою, раптом розширилися,

— Акула, сер! — закричав він.

— Тягніть! Мершій! Всі за трос! — гукнув Вовк Ларсен і кинувся першим до троса, випередивши інших.

Магрідж, почувши попередження Уфті-Уфті, закричав, як божевільний. Я побачив чорний плавець, що, розрізаючи воду, доганяв кока з більшою швидкістю, ніж ми тягли до борту. У нас і в акули були однакові шанси; справу вирішували долі секунди. Коли Магрідж був уже біля шхуни, корма раптом опустилася, і це дало перевагу акулі. Плавець зник. Забіліло черево; з блискавичною швидкістю акула кинулася вперед. Вовк Ларсен діяв з не меншою швидкістю. Він що було сили шарпнув. Тіло кока піднялося з води, а за ним акула. Він підбрав свої ноги; нам здалося, ніби потвора ледве торкнулася його ноги і, плеснувши, зникла у воді. Але в цю ж мить Томас Магрідж закричав. В наступну секунду він, як щойно спіймана риба, перелетів через борт, упав на руки і коліна і перевернувся кілька разів.

На палубу фонтаном бризнула кров. На правій нозі не було ступні, немов хто відрубав її по самі кісточки. Я глянув на Мод Брустер. Її обличчя було бліде, а очі з жаху широко розкриті. Вона дивилася не на Томаса Магріджа, а на Вовка Ларсена. І він помітив це, бо сказав, коротко посміхаючись:

— Чоловіки забавляються, міс Брустер. Трохи грубо, я сказав би, ви до інших забав звикли, але це також забава. Правда, акула — це випадок. Це...

Але в цей момент Магрідж підняв голову і, зрозумівши свою втрату, покотився по палубі і вп'явся зуба-

ми в ногу Вовка Ларсена. Вовк Ларсен спокійно нахилився до кока і двома пальцями взяв його за нижні щелепи нижче вуха. Мимоволі щелепи розкрилися, і Вовк Ларсен визволив себе.

— Як я вже сказав, — продовжував він, ніби нічого незвичайного не трапилось, — акула — це випадок. Це... ну, так би мовити — його доля.

Мод Брустер ніби не чула цих слів, проте невимовна огида була в її очах, коли вона повернулася, щоб піти геть, але захиталася й простягла до мене руку. Я схопив її, щоб не дати їй упасти, і допоміг їй сісти на рубку. Я думав, що вона знепритомніє, але вона опанувала себе.

— Принесіть турнікет, містер Ван-Вейден, — гукнув мені Вовк Ларсен.

Я вагався. Її уста ворухнулися, і хоч вони не вимовили ані слова, але очима вона наказувала мені піти й допомогти бідоласі.

— Будь ласка, — ледве чутно прошепотіла вона, і я скорився.

Я настільки набив собі руку в хірургії, що Вовк Ларсен, давши пораду в кількох словах, залишив мене самого, а на допомогу дав двох матросів. Сам же вирішив помститися на акулі. Важкий гак з начепленим на нього жирним шматком солонини було кинуте за борт. Поки я позатискував Магріджеві вени та артерії, матроси весело витягли розбійницю-потвору, яка накоїла стільки лиха. Я не бачив її сам, але мої помічники то один, то другий кидали мене на кілька хвилин, щоб побігти на середину судна й подивитися, що там робиться. Шістнадцятифутову акулу було підвішено до грот-вантів. Підоймами їй розвели якнайширше пащу і вставили в неї кілок, загострений з обох кінців, і щелепи більше не могли зімкнутися. Акулу знову кинули в море, повну сили, але безпорадну, засуджену на повільну голодну смерть — смерть, на яку вона заслуговувала менше, ніж людина, яка вигадала цю кару.

Розділ двадцять другий

-

Коли вона підійшла до мене, я знав, про що буде йти мова. Хвилин десять я стежив, як вона про щось серйозно розмовляла з механіком. Подавши їй знак, щоб

вона мовчала, я відійшов з нею як можна далі, щоб стерничий нас не підслухав. Її обличчя було бліде й нерухоме, її очі, великі, більші, ніж звичайно, проникливо дивилися на мене. Я почував себе ніяково, бо вона хотіла проникнути в душу Гемфрі Ван-Вейдена, а Гемфрі Ван-Вейден не мав чим пишатися з того часу, як потрапив на «Привид».

Ми підійшли до юта, і тут вона повернулася й подивилася мені в обличчя. Я оглянувся навколо, чи не підслухують нас.

— Що таке? — спитав я лагідно, але вираз рішучості не зник з її обличчя.

— Я ладна була припустити, — почала вона, — що сьогоднішня ранкова подія — це був нещасний випадок. Але я тільки що розмовляла з містером Гескінсом. Він сказав мені, що того дня, коли нас було врятовано, саме тоді, коли я знаходилася в каюті, двох людей було потоплено, зумисне потоплено — замордовано.

В її голосі був докір, її погляд обвинувачував мене в злочині або принаймні в причетності до нього.

— Це правда, — відповів я. — Двох людей замордовано.

— І ви допустили це? — скрикнула вона.

— Я неспроможний був не допустити цього, коли висловитися точніше, — відповів я лагідно.

— А чи намагались ви запобігти цьому? — Слово «намагались» було вимовлено з притиском. — О, ви нічого не зробили, — поспішила вона сказати, передбачаючи мою відповідь. — Але чому?

Я знизав плечима.

— Ви повинні пам'ятати, міс Брустер, що ви новий мешканець серед цього невеличкого світу і не знаєте законів, які тут панують. Ви принесли з собою високі поняття про гуманність, мужність, норми поведінки і таке інше, але тут нема для них місця. Я переконався в цьому, — додав я, мимоволі зітхнувши.

Вона недовірливо похитала головою.

— Що ж ви тоді порадите? — спитав я. — Щоб я взяв ножа, рушницю чи сокиру і вбив цю людину?

Вона злякано відхитнулася.

— Ні, не це.

— Тоді що ж я повинен зробити? Убити себе?

— Але чому, скажіть будь ласка, ви говорите тільки

про фізичний вплив? — зауважила вона.— Адже існує моральна відвага, а моральна відвага завжди дає свої наслідки.

— А,— посміхнувся я,— ви радите мені не вбивати ні його, ні себе, а дозволити йому вбити мене,— я зупинив її рукою, коли вона хотіла заговорити.— Моральна мужність нічого не варта серед цього невеличкого плавучого світу. Ліч, один з замордованих, був людиною великої моральної мужності. Це ж саме можна сказати і про другого замордованого, Джонсона. Але це не тільки не стало їм у пригоді, а навпаки, загубило їх. Така сама доля чекає й мене, якщо я надумаю проявити ту невеличку моральну мужність, яка в мене є.

Ви повинні зрозуміти, міс Брустер, і ясно зрозуміти, що це не людина, а потвора. Він не знає, що таке совість. Для нього немає нічого святого, він не зупиниться ні перед чим. Перш за все, через його примху я лишився на цьому судні, через його примхи я ще живий. Я нічого не зроблю, нічого не можу зробити, бо я невільник цієї потвори, так само як і ви тепер невільниця; бо я хочу жити так само, як і ви хочете жити; бо я не можу боротися з ним і подолати його так само, як і ви цього не можете зробити.

Вона чекала, що я скажу далі.

— Що ж залишається? Моя роль — це роль кволого. Мені лишається мовчати й терпіти зневагу; так само і вам лишається мовчати і терпіти зневагу. І це буде по-розумному. Це буде найкраще, що ми можемо зробити, якщо хочемо жити. Боротьба не завжди кінчається на користь сильного. Ми не маємо сили, щоб відкрито боротися з цією людиною. Тому ми повинні прикидатися і брати хитрістю. Ось вам моя порада, якщо вона вас цікавить. Я знаю, що моє становище небезпечне, але, сказати відверто, ваше становище ще небезпечніше. Криючись, ми повинні йти разом, але наша спілка — таємниця. Я не маю змоги відкрито стати на ваш бік; які б мені зневаги не довелося терпіти, ви повинні мовчати. Ми не повинні ні дратувати цю людину, ні перечити її волі. Ми мусимо привітно посміхатися до неї, дарма що вона огидна нам.

Вона збентежено провела рукою по чолі і сказала:

— Все-таки я не розумію.

— Ви мусите робити так, як я кажу! — урвав я влад-

но, бо побачив, як пильний погляд Вовка Ларсена, що гуляв з Летімером по палубі, спинився на нас.— Робіть, як я кажу, і ви швидко переконаєтеся, що я маю рацію.

— Що ж я маю тоді робити? — спитала вона, помітивши занепокоєний погляд, який я кинув на об'єкт нашої розмови, і скорившись — на радість мені — моему серйозному тону.

— Облиште свою моральну відвагу, якщо можете,— сказав я жваво.— Не накликайте на себе ворожнечі цієї людини. Будьте привітні з ним, розмовляйте з ним, ведіть дискусії про літературу й мистецтво,— він любить такі речі. Ви знайдете в ньому уважного слухача і недурну людину. Задля самої себе по змозі старайтеся уникнути брутальних сцен, що трапляються часами на цьому судні. Вам тоді легше буде грати свою роль.

— Я мушу брехати? — обурено сказала вона.— Брехати і на словах і вчинками?

Вовк Ларсен відділився від Летімера і попрямував до нас. Я був у відчаї.

— Будь ласка, прошу вас, зрозумійте мене,— казав я швидко, знижуючи свій голос.— Весь ваш життєвий досвід тут нічого не вартий. Ви повинні починати все спочатку. Я знаю, я бачив: ви вмієте очима скоряти людей, дозволяючи вашій моральній відвазі говорити ними. Ви, наказуючи, вже раз покорили мене вашими очима. Але не пробуйте їхньої сили на Вовкові Ларсенові. Вам легше було б приборкати лева, а він лише поглузує з вас. Він... я завжди пишався тим, що перший відкрив його, — сказав я, міняючи розмову, коли Вовк Ларсен ступив на ют і приєднався до нас.— Видавці боялися його і не хотіли мати з ним справ. Але я розгадав його геній, і мої припущення ствердилися, коли він виступив з своєю чудесною «Кузнею».

— Але це були газетні вірші! — підхопила вона.

— Трапилось так, що вони побачили світ у газеті,— відповів я.— Але ж автор сам не хотів їх дати до журналу.

— Ми ведемо розмову про Гарріса,— пояснив я Вовкові Ларсену.

— Аякже! — сказав він.— Я пригадую його «Кузню». Високі почуття і всемогутня віра в людські ілюзії. Дя речі, містер Ван-Вейден, ви краще навідалися б до кока. Він скаржитись на біль і поводитьсь дуже неспокійно.

Так мене грубо спроваджено з палуби. Маґрідж міцно спав після морфю, якого я йому дав. Я не поспішав на палубу, а коли повернувся, то зрадів, побачивши міс Брустер, зайняту жвавою розмовою з Вовком Ларсеном. Як я вже сказав, я зрадів. Вона послухалась моєї поради. А проте мене ніби щось уколало, і мені стало трохи неприємно: вона, піддавшись на моє прохання, робила те, що суперечило її вдачі.

Розділ двадцять третій

Сильний попутний вітер швидко гнав «Привид» на північ, до котикових табунів. Ми зустріли їх коло сорок четвертої паралелі серед холодного й бурхливого моря, над яким вітер невтомно рвав завісу туману. Протягом кількох днів ми не бачили сонця й не могли вести спостереження; але потім вітер все чисто змів з поверхні океану; хвилі заблищали, заграли на сонці, можна було знову визначити, де ми знаходимося. Ясна погода могла стояти день, а то й три-чотири, а потім знову туман затягав усе навколо нас, і крізь нього нічого не було видно.

Полювання було небезпечне. А проте день у день спускалися шлюпки, які поглинала сіра мла, і ми їх не бачили аж до вечора, а то й пізніше, поки вони, наче морські привиди, знову з'являлися з цієї сірої мли. Уейнрайт, мисливець, якого Вовк Ларсен захопив разом із шлюпкою й людьми, скористався з туманної погоди і втік. Разом з двома своїми матросами він зник у ранковій млі, що оточувала шлюпку, і ми вже ніколи не бачили їх; через кілька днів ми довідалися, що вони переходили від шхуни до шхуни, поки, нарешті, не добралися до свого судна.

Цей приклад засів у мене в голові, і я теж задумав утекти, але ніяк не траплялася нагода. Не було заведено, щоб помічник капітана виходив на шлюпці, і хоч як я намагався обійти це правило, але Вовк Ларсен ніколи не давав згоди. Якби дав, то я вже якось забрав би з собою міс Брустер. Ситуація ставала критичною. Я не міг без страху думати про те, до чого може дійти справа. Я гнав ці думки, але вони постійно снували в голові, переслідували мене.

Свого часу я читав морські романи, де обов'язково серед цілого екіпажу матросів фігурувала якась жінка, але тепер лише я дізнався, що ніколи не розумів глибокого значення цієї ситуації, яку автори оспівували на всі лади. А тут я безпосередньо зіткнувся з таким фактом, життєвим фактом, де за героїню була Мод Брустер, яка тепер зачарувала мене своєю особою, як раніше чарувала своїми творами.

Вона найменше підходила до цього оточення. Це була ніжна, ефірна істота, струнка і гнучка, як верба. Легка та граціозна в русі. Мені здавалося, що вона не ходить або принаймні ходить не так, як звичайні смертні. Вона не йшла, а якось легко пливла в повітрі, ніби пушинка або птиця, що безшумно летить на своїх крилах.

Вона нагадувала статуетку з дрезденського фарфору. З того часу коли я взяв її за руку, допомагаючи зійти вниз, мені завжди здавалося, що від грубого дотику вона могла розпастися. Я ніколи не бачив, щоб тіло й дух були так гармонійно погоджені. Її вірші критика називала високими й одухотвореними, але це в однаковій мірі стосувалося і її зовнішності. Її тіло здавалося часткою її душі, мало однакові з нею властивості і зв'язувало його з життям найтоншими нитками. І справді, вона, ступаючи, ледве торкалася землі, а в її будові мало було міцного матеріалу.

Вона являла собою різкий контраст Вовку Ларсену. У них не було жодної спільної риси, і кожний з них мав усе те, чого другому бракувало. Якось вранці я побачив їх, коли вони разом проходилися по палубі, і я подумав, що вони стоять на двох кінцевих щаблях еволюції людського суспільства. Ларсен втілює в собі первісну дикість, Мод Брустер — всю витонченість сучасної цивілізації. Ларсен, правда, мав надзвичайно розвинений інтелект, але він був скерований тільки на те, щоб виявляти його дикі інстинкти, і робив його ще страшнішим дикуном. У нього були чудові м'язи, міцне тіло, і хоч ступав він з певністю і твердістю фізично дужої людини, в ході його не було нічого важкого. Коли він ступав своїм легким кроком, то нагадував звіра з дикої гушавини джунглів. Він мав котячу ходу, гнучку й дужу, все в ньому говорило про незвичайну силу. Я порівнював його з великим тигром, з відважним хижаком. Коли він ди-

вився, то в очах його були ті самі люті вогники, які мені доводилося бачити в очах леопарда та інших диких хижаків, посаджених у клітку.

Сьогодні я помітив, що, прогулюючись по налубі з Вовком Ларсеном, Мод перша залишила його, поклавши край прогулянці. Вони пройшли повз мене до трапу в кают-компанію. Хоч Мод зовні була спокійна, я відчув, що вона була дуже схвильована. Глянувши на мене, вона кинула мені кілька слів, які нічого не говорили, і легко засміялася, але я побачив, що її очі мимоволі повернулися до нього, ніби причаровані; потім вона їх опустила, але не досить швидко, і я встиг побачити в них жах.

Причину її тривоги я прочитав у його очах. Звичайно сірі, холодні й жорстокі, вони тепер були теплі, ніжні і золотисті; в них раз у раз спалахували і згасали маленькі вогники, або всю зіницю заливало променистим світлом. Може, це й надавало їм золотистого кольору; але ці золотисті очі одночасно вабили й наказували, манили й змушували, благали й говорили про те, що в ньому захвилювала кров. Яка б жінка цього не зрозуміла! Зрозуміла це добре і Мод Брустер.

Її жах передався мені, і в цей момент найстрашнішого жаху, який може відчути чоловік, я зрозумів, що вона стала мені дорога. Я зрозумів, що люблю її, разом з тим мені було страшно; обидва почуття стиснули моє серце, кров моя то холола, то клекотіла, я відчував, що якась чужа, невідома сила проти волі примушує мене подивитися в очі Вовка Ларсена. Але він уже опанував себе. Золоті тремтячі вогники пригасли. Його очі знову стали холодні, сірі й блискучі, він сухо вклонився і пішов геть.

— Я боюсь, — прошепотіла вона, тремтячи. — Я так боюся.

Я також боявся, я не міг зібратися з думками після того, як відчув, наскільки дорогою була для мене ця жінка. Опанувавши себе, я відповів цілком спокійно:

— Все буде гаразд, міс Брустер, повірте мені, все буде добре.

Вона подякувала мені легкою усмішкою, від якої швидше забилося моє серце, і пішла по трапу вниз.

Довго я стояв там, де вона залишила мене. Необхідно було розібратися в цій справі і з'ясувати собі ту зміну, яка сталася зі мною.

Нарешті воно прийшло, прийшло кохання, і саме тоді, коли я не сподівався, і за обставин, які найменш цьому сприяли. Звичайно, моя філософія завжди визнавала неминучість кохання, яке раніше чи пізніше прийде; але довгі роки спокою серед книжок зробили мене неуважним і не підготували мене до зустрічі з ним.

І ось воно прийшло! Мод Брустер! Моя пам'ять перенесла мене в минуле до першого тоненького томика, що лежав у мене на столі, в моїй уяві постав ряд таких самих томиків на книжковій полиці. Як радісно я вітав появу кожного з них! Щороку з друку виходило по одному томуку, і для мене це було святом. Вони подавали мені вістку про споріднений інтелект і дух. Дружно приймав їх мій розум; але тепер їхнє місце було в моєму серці.

У серці? Дивне почуття охопило мене. Я ніби збоку дивився на себе і не вірив у те, що сталося. Мод Брустер... Гемфрі Ван-Вейден, «риба», «нечула потвора», «демон аналізу», як охрестив мене Чарлі Ферасет, закоханий. Без усякого приводу мені пригадалася маленька біографічна замітка в довіднику «Хто ким є», і я сказав сам собі: «Вона народилася в Кембріджі, і їй двадцять сім років». І додав: «Двадцять сім років, і вона ще вільна і не закохана». Але як я міг знати, що вона ще не закохана? І ревності, спалахнувши раптом, поклали край усім сумнівам. Так, це не підлягало сумніву. Я ревную — значить, кохаю. І жінка, яку я кохаю,— Мод Брустер.

Я, Гемфрі Ван-Вейден, закохався. І знову сумнів заволодів мною. І не тому, що я боявся цього або нехотя зустрічав це почуття. Навпаки, я був ідеалістом до найвищої міри, і моя філософія завжди визнавала і підносила кохання як щось найбільше в світі, мету й найвищий шпиль буття, найчарівнішу радість і щастя, якими може сповнитися життя; радість над радощами бути бажаним, жити в серці іншої людини. І ось тепер воно прийшло, а мені не вірилося. Я не міг бути таким щасливим. Це було занадто прекрасно, занадто прекрасно, щоб вірити. Мені пригадався вірш Саймонса:

Всі роки я блукав серед жінок,
Шукаючи між ними вас, єдину.

Я давно перестав шукати. Воно було не для мене, це найбільше на світі щастя, так я думав. Ферасет мав ра-

цію: я був ненормальний, «нечула потвора», чудне книжне створіння, здатне лише на розумову втіху. І хоч був я все своє життя в оточенні жінок, я їх оцінював як естет і ніяк не більше. Часом я справді вважав себе за якийсь виняток, за ченця, що відкидав неминучість і красу жаги, яку я так добре розумів в інших людях. А тепер воно прийшло. Не мріялось і не снилося...

Я був у якомусь екстазі; від трапа, де я стояв, я пішов уздовж палуби, шепочучи чудові рядки місіс Броунінг:

Серед коханих образів та мрій
Я днів життя свого прожив чимало,
Всіх замінив мені цей дружній рій,
Музика їхня ніжно колисала.

Але ще солодша музика вчувалася мені в цей час, і я був сліпий до всього, забув про все, що було навколо мене. Різкий голос Вовка Ларсена заставив мене опам'ятатися.

— Якого дідька ви тут вештаєтесь? — спитав він.

Я зайшов туди, де матроси фарбували борт шхуни, і мало не перекинув відро з фарбою.

— Ви очманіли чи у вас сонячний удар? — гримнув він.

— Ні, шлунок, — відповів я і продовжував свою прогулянку, наче нічого й не трапилось.

Розділ двадцять четвертий

Події, які мали місце на «Привиді» після того, як я відкрив, що закохався в Мод Брустер, назавжди залишаться в моїй пам'яті як найбільш хвилюючі згадки в моєму житті. Все сталося на протязі якихось сорока годин. Проживши спокійним життям тридцять п'ять років, я потрапив на шлях найбезглуздіших пригод. Я ніяк не міг собі уявити, щоб стільки подій і переживань могло відбутися за сорок годин життя. Не можу зовсім затулити вуха, щоб не слухати того, що підказувала мені моя гордість, а вона говорила: твоя поведінка гідна деякої похвали.

Почалося з того, що за обідом Вовк Ларсен оповістив мисливців, що надалі вони будуть їсти в кубрику.

Це була нечувана річ на промислових шхунах, де мисливці неофіційно прирівнюються до офіцерів. Він не став пояснювати причини, але його мотиви були досить очевидні. Горнер і Смок залицялися до Мод Брустер. Це було тільки смішно й ніскільки не образило її, але капітанові це не припало до вподоби.

Новина ця була зустрінута мовчки, хоч четверо інших мисливців багатозначно подивилися на тих двох, що були причиною їхнього вигнання. Джон Горнер був спокійною людиною і навіть взнаки не дав, але Смок побагровів і вже наполовину відкрив рота, збираючись щось заперечити. Проте Вовк Ларсен пильнував за ним, чекаючи з сталевим блиском у очах, і Смок так нічого й не сказав.

— Ви щось хотіли сказати? — запитав грізно капітан.

Це був виклик, але Смок відмовився прийняти його.

— Про що? — спитав він так невинно, що Вовк Ларсен був спантеличений, а інші посміхнулися.

— Не знаю,— протягнув Вовк Ларсен.— Мені здалося, що ви хочете одержати стусана.

— За що? — непохитно спитав Смок.

Товариші Смока тепер сміялися не криючись. Капітан міг би вбити його. І я не мав сумніву, що тільки присутність Мод Брустер відвернула кровопролиття. А втім, коли б не було цієї жінки, то Смок поведився б по-іншому. Він був занадто стриманою й обережною людиною, щоб накликати на себе гнів Вовка Ларсена, коли цей гнів міг загрожувати чимсь більшим, ніж слова. Я боявся, що буде бійка, але вигук стерничого полегшив становище.

— Дим! — донеслося через відкритий люк трапа.

— Де? — гукнув Вовк Ларсен.

— За кормою, сер.

— Чи не росіяни це? — сказав Летімер.

Його слова викликали збентеження на обличчі інших мисливців. Коли росіяни, то це міг бути тільки крейсер. Хоча мисливці погано орієнтувалися на морі, але вони знали, що ми плавали десь поблизу забороненої зони, а що Вовк Ларсен завзятий браконьєр — було всім добре відомо. Всі погляди зосередилися на ньому.

— Ми в повній безпеці! — запевнив він їх, сміючись.— Цього разу соляні копальні не загрожують вам,

Смок. Але я вам ось що скажу: ставлю п'ять проти одного, що це «Македонія».

Ніхто не хотів битися з ним об'яклад, а він продовжував:

— В такому разі я ставлю десять проти одного, що нам не минути сутички.

— Ні, дякую вам,— сказав Летімер.— Я готовий і рискнути, але тоді, коли є якийсь шанс на виграш. Хіба коли-небудь обходилося без сутички, коли вам траплялося зустрічатися з вашим братіком? Я ставлю двадцять проти одного, що й тепер без цього не обійдеться.

Всі усміхнулися, навіть Вовк Ларсен, і обід закінчився спокійно—і це завдяки мені, бо Вовк Ларсен взявся мені дошкуляти: він то піднімав мене на глум, то ставився поблажливо до мене, а я весь тремтів від страшного гніву. Але я знав, що мушу стримувати себе заради Мод Брустер, і я був нагороджений, коли її очі зустрілися на мить з моїми і виразно сказали: «Будьте хоробрі, будьте мужні».

Ми підвелися з-за столу, щоб піти на палубу, бо кожен пароплав був розвагою серед одноманітного плавання на морі; а припущення, що це Смерть Ларсен на «Македонії», ще більше заохочувало всіх. Дужий вітер і бурхливі хвилі вляглися після полудня, так що можна було спускати шлюпки. Полювання обіцяло бути добрим. З самого досвіту ми пливли такими місцями, де не було котиків, і тепер натрапили на стадо.

За кормою вдалині, як і раніше, було видно димок від пароплава, але поки ми спускали шлюпки, димок значно наблизився до нас. Шлюпки розсіялися по океану і взяли курс на північ. Час від часу ми бачили, як спускали вітрила, чути було рушничні постріли, і потім знову піднімали вітрила. Котиків було дуже багато, вітер затих, усе сприяло успішному полюванню. Коли ми підійшли з підвітряного боку до крайньої шлюпки, то побачили, що океан, ніби килимом, усланий котиками. Навколо нас їх було густо-прегусто,— вони по двоє, по троє, а то й цілими групками, простягшись, лежали на поверхні і спали, немов ледачі цуценята.

Дим наближався; корпус і палубні надбудови вимальовувалися все більш виразно. Це була «Македонія». Я прочитав назву судна в бінокль, коли воно пройшло за якусь милю праворуч від нас. Вовк Ларсен люто

дивився в його бік; Мод Брустер також виявляла цікавість до судна.

— Де ж та сутичка, яку ви з такою певністю віщували, капітан Ларсен?— весело спитала вона.

Він подивився на неї з посмішкою, і на мить його обличчя полагіднішало.

— Чого ж ви сподівалися? Що вони візьмуть нас на абордаж і поперерізують нам горлянки?

— Чогось подібного,— призналася вона.— Ви розумієте, мисливці на котиків є щось зовсім нове й дивне для мене, і я готова всього сподіватися від них.

Він кивнув головою.

— Ви маєте рацію. Правильно. Помилка ваша лише в тому, що ви не сподіваєтесь гіршого.

— Ну, що ж може бути гірше, ніж перерізати нам горлянки?— спитала вона з досить наївним здивуванням.

— Пограбувати наші гаманці,— відповів він.— За наших часів людей створено так, що життєздатність їхня визначається грішми, які вони мають у кишені.

— «Хто вкраде мого гаманця, тому дістанеться сміття»,— процитувала вона.

— Хто вкраде мого гаманця, вкраде в мене право на життя,— була відповідь.— Стара приказка навиворіт. Бо він краде мій хліб, моє м'ясо, мою постіль і таким чином ставить під загрозу моє життя. Ви знаєте, що у нас немає досить юшки і хліба, щоб нагодувати бідняків, і коли людина не має нічого в гаманці, вона вмирає, і вмирає в злиднях, якщо не умудриться знову швидко набити гаманця.

— Але я не бачу, щоб цей пароплав зазіхав на ваш гаманець.

— Почекайте, і ви побачите,— була похмура відповідь.

Довго нам не довелося чекати. Пройшовши кілька миль далі за наші шлюпки, «Македонія» почала спускати свої власні. Ми знали, що вона має чотирнадцять шлюпок, тоді як у нас було лише п'ять (одну ми втратили, бо втік від нас Уейнрайт), і вона почала спускати їх, ставши поперек нашого курсу, прямо перед нами, далеко від нашої останньої підвітряної шлюпки. Полювання нам було зіпсовано. Позад нас котиків не було, а попе-

ред нас чотирнадцять шлюпок, наче величезна мітла, змітали котикове стадо.

Наші шлюпки по полювали трохи на смузі в дві-три милі,— це було все, що лишила нам для полювання «Македонія»,—і повернулися на шхуну. Вітер стих, океан став дедалі спокійніший, а перед нами було величезне стадо; це був один з найкращих днів для полювання; таких днів буває тільки два або три на цілий сезон. Веслярі, стерничі, мисливці — всі вони кляли лиху долю. Кожен з них почував, що його пограбовано. Коли почали піднімати шлюпки, прокльони так і посипалися на голову Смерті Ларсена, і якби ці слова могли вбивати, то він був би засуджений навіки.

— Пропади ти пропадом, проклятий,—вилаявся Луїс, зирнувши на мене, і, принайтовивши шлюпку, сів відпочити.

— Прислухайтесь до їхніх розмов і ви дізнаєтесь, чим вони живуть,— сказав Вовк Ларсен.— Віра? Любов? Високі ідеали? Добро? Краса? Правда?

— У них скривджено їхнє почуття справедливості,— сказала Мод Брустер, приєднавшись до розмови.

Вона стояла футів за дванадцять від нас, тримаючись однією рукою за ванти, і її тіло злегка погойдувалося разом з легким гойданням шхуни. Вона не підвищила свого голосу, проте я був вражений його чистотою і мелодичністю. Він для мене звучав, як музика. Я ледве зважився глянути на неї, бо боявся зрадити себе. Хлопчаче кепі було в неї на голові, а її яснокаштанове, пишне волосся, що вибивалося з-під кепі, грало на сонці, ореолом обрамляючи ніжний овал обличчя. Вона просто зачаровувала і здавалася якоюсь вищою духовною істотою, якщо не святою. Все моє колишне захоплення життям знову повернулося до мене, коли я бачив це прекрасне втілення його, а холодні міркування Вовка Ларсена стали в моїх очах смішними й безглуздими.

— Ви сентиментальні,— глузував він,— як і містер Ван-Вейден. Ці люди лаються, бо їхні сподівання не справдилися. Оце й усе. Чого вони сподівалися? Доброї їжі й м'якої постелі, бо це міг їм дати день доброго полювання. Крім того, вони сподівалися, що нап'ються, поб'ються, з жінками погуляють, бо в цьому — тобто у звірячій розпусті — тільки й виявляється їхня натура. Ось вам і їхні високі поривання, їхні ідеали, якщо хочете.

Те, в який спосіб вони виявляють свої почуття, картина далеко не приваблива, але це показує, як глибоко відбилася на них ця подія, як вона відбилася на їхніх гаманцях, бо накласти руку на їхні гаманці — однаково, що накласти руку на їхню душу.

— Ви поводитесь так, ніби на вашому гаманці це не відбилосся,— сказала вона сміючись.

— Це тільки так здається, а насправді відбилосся це і на моєму гаманці, і на моїй душі. Беручи до уваги сьогоднішні лондонські ціни на котикові шкури, збитки, які заподіяла нам після полудня «Македонія», дорівнюють сумі приблизно в півтори тисячі доларів.

— Ви так спокійно говорите...— почала вона.

— Але я не почуваю себе спокійним, я міг би убити людину, що пограбувала мене,— урвав він її.— Так-так, я впевнений у цьому, а що ця людина мій брат — це тільки сентименти.

Вираз його обличчя раптом змінився, і він промовив менш різко і з ноткою ширості в голосі:

— Ви, люди сентиментальні, мусите бути щасливі, по-справжньому щасливі, мріючи про щось своє і знаходячи в житті що-небудь хороше. А коли ви знаходите якусь крихту добра, то вважаєте і себе за добрих. А от скажіть мені, ви обоє, чи є що-небудь хороше в мені?

— На вас приємно подивитися,— сказав я.

— У вас є всі задатки, щоб творити добро! — була відповідь Мод Брустер.

— Тут ви себе й виявляєте,— скрикнув він трохи сердито.— Ваші слова — порожні звуки для мене. Нічого ясного, виразного нема у вашій думці. Ви не можете взяти її обома руками і роздивитися. Взагалі, це не думка. Це почуття, сентимент, щось таке, що ґрунтується на ілюзії, а не продукт інтелекту.

Його голос поступово став м'якшати, в ньому почулися щирі нотки.

— Знаєте, я іноді ловлю себе на бажанні бути теж сліпим до фактів життя і жити лише ілюзіями і мріями. Ілюзії — це брехня, звичайна брехня, і вона суперечить розумові, але, незважаючи на це, мій розум говорить мені: хай це брехня і найгірша брехня, але мріяти й жити ілюзіями — найбільша насолода. А кінець кінцем насолода є нагорода за життя. Без насолоди життя не має

вартості. Взяти на себе такий важкий тягар, як життя, та ще не діставати за це платні — це гірше, ніж бути мертвим. Той, у кого в житті багато розваг, живе повнокровним життям, а ваші мрії та фантазії приносять вам менше турбот і більше радощів, ніж мені мої факти.

Він замислено похитав головою.

— У мене часто виникає сумнів щодо цінності розуму. У мріях, певно, більше реального задоволення. Емоціональна насолода більше сповнює людину й вона триваліша за інтелектуальну, не кажучи вже про те, що ми завжди розплачуємось за хвилини інтелектуальної насолоди. Емоціональна насолода тільки трохи стомлює наші почуття, але вони швидко відновляються. Я заздрю вам, заздрю вам!

Він раптом замовк, і на губах його з'явилася знайома глумлива посмішка.

— І майте на увазі, що розумом я заздрю вам, але не серцем. Це мені диктує мій розум. Заздрість є продукт інтелекту. Я немов стомлена твереза людина, яка, дивлячись на п'яного, шкодує, що сама не п'яна.

— Або мудра людина, що дивиться на дурну, і шкодує, що вона сама не дурна,— засміявся я.

— То ж бо воно і є,— сказав він.— Ви пара щасливих збанкрутованих дурнів. Ви не маєте фактів у гамані.

— А проте ми можемо марнотратити так само, як і ви,— сказала Мод Брустер.

— Ба навіть більше, бо це вам нічого не коштує.

— І ще тому, що ми беремо в борг у вічності,— відказала вона.

— Чи берете, чи думаєте брати — це однаково. Ви тратите те, чого ви не здобували; до того ж, витративши те, чого вам і не доводилося здобувати, ви виграєте більше, ніж я, бо я витрачаю те, що здобув у поті чола свого.

— Чому ви не переведете свій капітал в іншу валюту? — насмішкувато спитала вона.

Він кинув на неї очима, в яких блиснула надія, і потім гірко сказав:

— Дуже пізно. Може, мені й хотілося б, але я не можу. Мій гаман набитий старими грішми, і тут нічого не вдієш. Я не можу визнати цінність будь-якої іншої валюти, крім моєї.

Він замовк, а його погляд байдуже сковзнув по її обличчю і загубився десь у морській даліні. Ним знову

оволоділа меланхолія, і він аж тремтів. Своїми міркуваннями він сам накликав її на себе, і можна було сподіватися, що за кілька годин в ньому прокинеться чорт. Я згадав Чарлі Ферасета і зрозумів, що туга цих людей — це данина, яку матеріаліст завжди платить за свій матеріалізм.

Розділ двадцять п'ятий

— Ви були на палубі, містер Ван-Вейден?— спитав мене Вовк Ларсен вранці за сніданком.— Яка там погода?

— Досить ясно,— відповів я, глянувши на сніп сонячних променів, що падав через відкритий люк.— Легкий західний вітрець, що обіцяє подужчати, якщо прокування Луїса правдиві.

Він задоволено кивнув головою.

— Не передбачається туман?

— Густі смуги на півночі і на північному заході.

Він знову кивнув головою, виказуючи навіть більше задоволення, ніж раніше.

— А як «Македонія»?

— Не видно,— відповів я.

Його обличчя витяглося, але я не міг зрозуміти, що його могло розчарувати.

Незабаром я все зрозумів.

— Дим! — почувся вигук з палуби, і його обличчя засяяло.

— Гарзд! — гукнув він і зараз же підвівся з-за столу і пішов на палубу, а звідти в кубрик, де вперше після вигнання снідали мисливці.

Мод Брустер і я ледве доторкнулися до їжі, що була перед нами, і, занепокоєні, мовчки переглядалися, прислухаючись до голосу Вовка Ларсена, що доходив до нас через перегородку, яка відділяла каюту. Він говорив довго, і кінець його промови всі вітали диким, радісним ревом. Перегородка була дуже товста, щоб можна було чути, що саме він говорив, але що б воно не було, промова зробила велике враження на мисливців, бо за радісними вигуками було чути веселе пожвавлення.

З шуму, що доносився з палуби, було зрозуміло, що всі матроси висипали туди і готувалися спускати шлюп-

ки. Мод Брустер пішла зі мною на палубу, але я залишив її на приступці юта, звідки вона могла здалека слідкувати за всім. Матроси, певно, знали капітанів план, бо метушня й енергія, яку вони виявляли, свідчили про їхній ентузіазм. Мисливці висипали на палубу, захопивши з собою рушниці, ящики з патронами і, що найбільш дивно, гвинтівки. Останні рідко брали в шлюпки, бо котики, підстрелені здалека, неодмінно потопали раніше, ніж шлюпка могла їх підібрати. Але сьогодні кожен мисливець мав гвинтівку і великий запас патронів. Я помітив, що вони задоволено посміхалися, поглядаючи на дим з «Македонії», що піднімався все вище й вище і наближався до нас із заходу.

Було спущено на воду всі п'ять шлюпок. Вони розійшлися віялом у північному напрямі, як і вчора після полудня. З цікавістю я стежив деякий час за ними, але нічого незвичайного в їхній поведінці не було. Вони спускали вітрила, стріляли котиків і знову піднімали вітрила, продовжуючи свій шлях, як звичайно. «Македонія» проробила знову те саме, що й учора: почала спускати свої шлюпки попереду, поперек нашого шляху. На чотирнадцять шлюпок для зручного полювання потрібний був чималий простір, а пароплав, перерізавши нам шлях, продовжував рухатися в північно-східному напрямі, спускаючи решту шлюпок.

— Що це буде?— спитав я Вовка Ларсена, бо не міг довше стримувати свою цікавість.

— Це вас не стосується,— грубо відповів він.— Узнаєте в свій час. А поки що моліться, щоб був добрий вітер.

— А проте можу вам сказати,— додав він за хвилину.— Я хочу дати моєму братові скуштувати його власного варива. Коротше, я сам хочу підкласти йому свиню і якщо пощастить, то зіпсувати йому не один день, а всю решту сезону.

— А як не пощастить?— запитав я.

— Не будемо про це думати,— засміявся він.— Мусить пощастити, бо інакше ми пропали.

Тимчасом він узяв стерно, а я пішов у матроський кубрик, де лежало двоє покалічених: Нільсон і Томас Магрідж. Нільсон був веселий, як і треба було сподіватися, бо його зламана нога добре зросталася, але у кока була безнадійна меланхолія, і мені стало шкода цього

бідолаху. Якимось дивом він був ще живий і чіплявся за життя. Злиденні роки виснажили його тіло, але іскри життя, що були в ньому, як завжди, яскраво жевріли.

— З протезом,— їх роблять тепер чудесно,— ви будете шкутильгати по корабельних камбузах до кінця свого життя,— запевняв я його весело.

Але він відповів мені серйозно, ба навіть урочисто:

— Я не знаю, про що ви говорите, містер Ван-Вейден, але я знаю, що поки цей кровопивець живий, я не зможу спокійно померти. Він не переживе мене. Він не має права жити, і, як сказано у святому письмі: «І помре він у муках». А я додам: амінь, і бодай ти швидше здох!

Повернувшись на палубу, я побачив, що Вовк Ларсен одною рукою вертить штурвал, а в другій тримає морський бінокль, вивчаючи розміщення шлюпок і пильно стежачи за рухом «Македонії». Я помітив, що наші шлюпки привалилися до вітру і взяли курс на північний захід, але я ще не міг угадати, до чого ці маневри, бо поперед них знаходилося п'ять шлюпок з «Македонії», які теж взяли крутіше до вітру. Так вони поволі відходили на захід, віддаляючись від решти шлюпок, що були на їхній лінії. Наші шлюпки йшли не тільки під вітрилами, але й на веслах. Навіть мисливці гребли; працюючи трьома парами весел, вони швидко доганяли свого «ворога». Дим «Македонії» перетворився в ледве помітну пляму на північному сході. Самого ж судна не було видно.

Досі ми ледве посувалися вперед, і наші вітрила майже весь час лопотіли на вітрі; двічі ми навіть ненадовго лягали в дрейф. Але тепер усе змінилося. Було поставлено всі вітрила, і Вовк Ларсен пустив «Привид» повним ходом. Ми обминули наші шлюпки і підійшли до першої шлюпки «Македонії».

— Розпустіть бом-квівер, містер Ван-Вейден,—звелів Вовк Ларсен.— І приготуйтеся підтягнути квівер і стаксель.

Я побіг виконувати команду, і коли ми повільно проходили повз шлюпку футів за сто від неї з підвітряного боку, нірал бом-квівера уже був підтягнутий і закріплений. Троє людей, що були в ній, підозріливо подивилися на нас. Вони не могли не знати вдачу Вовка Ларсена, а вони тільки що «підмітали» море перед нашими шлюпками. Я помітив, що мисливець, здоровенний скандинавець, що сидів у передній частині шлюпки, тримав на

колінах рушницю, тоді як вона мала бути на своєму місці. Порівнявшись із шлюпкою, Вовк Ларсен привітав їх, махаючи рукою, і гукнув:

— Ходіть до нас, побалакаємо!

На морі є звичай відвідувати один одного, щоб поговорити і тим порушити одноманітність морського життя.

«Привид» повернувся до вітру, і я, закінчивши роботу на баку, побіг на корму, щоб допомогти управитися з гротом.

— Прошу вас, міс Брустер, залишитися на палубі,— сказав Вовк Ларсен, ідучи назустріч своєму гостеві.— І вас теж, містер Ван-Вейден.

Матроси на шлюпці, спустивши вітрила, підвели її до борту шхуни. Золотобородий мисливець, схожий на вікінга, перескочив через планшир і опинився на палубі. Я помітив, що цей богатир тримається насторожено. Сумнів і недовір'я яскраво вимальовувалися на його обличчі. Але це шире, заросле обличчя враз заспокоїлося, коли він, глянувши на Вовка Ларсена й на мене, побачив, що нас тільки двоє, а потім подивився на своїх двох матросів, які піднялися на судно слідом з ним. Боятися не було ніякої причини. Він стояв, ніби Голіаф, перед Вовком Ларсеном. Заввишки він був не менше як шість футів і вісім дюймів, а важив, як я потім довідався, двісті сорок фунтів. І на ньому не було ніякого жиру, самі кістки та м'язи.

Він знову виявив деяку тривогу, коли Вовк Ларсен запросив його спуститися в кают-компанію. Але він заспокоївся, глянувши на хазяїна — дужого чоловіка, але карлика в порівнянні з ним. Всі вагання гостя зникли, і він почав спускатися по трапу. Ларсен пішов слідом за ним. Тимчасом обидва веслярі, за звичаєм, пішли на бак — у гості до матросів.

Раптом з кают-компанії донеслися страшні приглушені звуки, що нагадували рев лева, і шум, що свідчив про люту боротьбу. Зустрівся лев з леопардом. Лев ревів. Вовк Ларсен був леопард.

— Ось вам святість нашої гостинності,— гірко сказав я Мод Брустер.

Вона кивнула головою на знак того, що чує, і я помітив на її обличчі ознаки того самого болю, від якого і я так часто терпів перші тижні перебування на «Привиді», коли доводилося бути свідком грубого насильства.

— Чи не краще вам піти звідси хоч би на бак, поки все це скінчиться,— запропонував я.

Вона похитала головою й сумно глянула на мене. Вона не боялася, а була просто вражена людським звірством.

— Ви повинні зрозуміти,— сказав я, скориставшись з нагоди,— яка б роль не випала на мою долю зараз або в майбутньому, я повинен її прийняти, якщо ми хочемо визволитися і врятувати своє життя. Мені також не легко,— додав я.

— Я розумію,— сказала вона кволим і якимсь далеким голосом, і по її очах видно було, що вона розуміє.

Незабаром унизу все затихло. На палубу вийшов Вовк Ларсен один. Його бронзове обличчя трохи почервоніло, але інших ознак боротьби на ньому не було.

— Покличте сюди тих двох, містер Ван-Вейден,— сказав він.

Я послухався, і за хвилину вони вже стояли перед ним.

— Підніміть шлюпку! — сказав він до них.— Ваш мисливець має намір лишитися тут на деякий час і не хоче, щоб вона билася об борт. Підніміть шлюпку, кажу вам! — повторив він на цей раз грізно, помітивши, що вони вагаються.— Хто знає, може, вам доведеться поплавати зі мною деякий час,— сказав він лагідно, але з прихованою погрозою, коли вони поволі рушили з місця.— Ми повинні підтримувати дружні стосунки. Ану, живо! Смерть Ларсен заставляє вас повертатися швидше, і ви це добре знаєте!

Вони почали повертатися швидше, і коли шлюпка була на шхуні, дістав наказ розпустити клівери. Вовк Ларсен, взявшись за штурвал, скерував «Привид» до другої з навітряного боку шлюпки «Македонії».

Упоравшись з вітрилами, я став дивитися, що роблять шлюпки. Третя шлюпка «Македонії» була атакована двома нашими, четверта — трьома нашими, а п'ята, повернувшись, пішла на допомогу найближчій шлюпці. Боротьба розпочалася на далекій відстані, і безперестану чути було постріли з гвинтівки. Море розбурхалося і перешкоджало влучно стріляти. Наблизившись, ми побачили, як то тут, то там кулі рикошетом стрибали з хвилі на хвилю.

Шлюпка, яку ми переслідували, пустилася за вітром, намагаючись утекти від нас і прийти на допомогу своїм.

Я возився з вітрилами і не мав змоги стежити за тим, що діялось, але я був якраз на кормі, коли Вовк Ларсен звелів обом чужим матросам пройти у кубрик на баку. Вони були похмурі, але пішли. Далі він запропонував міс Брустер спуститися в кают-компанію і посміхнувся, побачивши в її очах жах.

— Ви не знайдете там нічого страшного,— сказав він.— Людина та жива і цілком здорова, але міцно прив'язана. Сюди можуть залетіти кулі, а я не хотів би, щоб вас убило, ви це знаєте.

Тільки сказав він це, як куля влучила у мідну ручку штурвала, яку він тримав у руках, і рикошетом відскочила назад.

— От бачите,— сказав він їй і повернувся до мене: — Містер Ван-Вейден, станьте до штурвала

Мод Брустер спустилася по трапу на кілька східців, але голова її була зверху. Вовк Ларсен дістав гвинтівку і послав патрон у ствол. Я очима благав міс Брустер піти вниз, але вона тільки посміхнулася і сказала:

— Можливо, що ми, створіння суходолу, не вміємо стояти на ногах, але ми покажемо капітанові Ларсену, що ми не менше відважні, ніж він.

Він захоплено глянув на неї.

— Ви подобаєтеся мені ще більше,— сказав він.— Знання, розум і відвага. Хоч ви і справжня синя панчоха, але ви могли б бути дружиною ватажка піратів... Але про це ми поговоримо пізніше,— посміхнувся він, коли куля влучила в стіну рубки.

Я знову побачив золотисті іскорки в його очах і жах в очах Мод Брустер.

— Ми ще відважніші,— поспішив я вставити.— Принаймні про себе я знаю, що я відважніший за капітана Ларсена.

Він кинув на мене швидкий погляд — чи не глузую я з нього? Я три чи чотири рази крутнув штурвал, щоб вирівняти шхуну, що під вітром подалася вбік. Вовк Ларсен чекав пояснень, а я показав на свої коліна.

— Ви помічаєте,— сказав я,— легке тремтіння. Це тому, що я боюся, тіло моє боїться. Я боюся розумом, бо я не хочу вмирати. Але мій дух панує над тремтінням тіла і занепокоєним розумом. Це більше, ніж хоробрість. Це мужність. Ваше тіло не боїться. Ви не боїтеся. З одного боку, вам нічого не коштує зустріти небезпеку,

з другого боку, вона дає вам навіть задоволення. Ви раді їй. Ви не боїтеся, містер Ларсен, але ви повинні визнати, що я хоробріший.

— Ви маєте рацію,— визнав він.— Я ніколи не думав над цим раніше. Але чи правда протилежне? Якщо ви хоробріший за мене, то, виходить, я полохливіший за вас?

Висновок був таким несподіваним, що ми обоє засміялися. А він, опустившись на одне коліно, поклав ствол гвинтівки на планшир. Спочатку відстань до шлюпок дорівнювала приблизно одній милі, але тепер вона скоротилася вдвоє. Старанно прицілюючись, він тричі вистрелив. Перша куля пролетіла футів за п'ятдесят від шлюпки, друга — майже коло борту, а після третьої стерничий випустив весло і скрутився на дні шлюпки.

— Я гадаю, що цього досить з них,— сказав Вовк Ларсен, стаючи на ноги.— Я не міг дозволити собі пожертвувати мисливцем, та він і не зможе одночасно і правити і стріляти, а гребець, надіюся, правити не вміє.

Його розрахунки ствердились. Шлюпку понесло за вітром, а мисливець стрибнув на корму, щоб зайняти місце стерничого. З цієї шлюпки більше не стріляли, хоч на інших шлюпках гвинтівки весело потріскували.

Мисливцеві знову вдалося увалити шлюпку під вітер, але ми йшли за ним принаймні вдвічі швидше за нього. Коли ми були від неї вже ярдів за сто, я побачив, як гребець передав гвинтівку мисливцеві. Вовк Ларсен пішов на середину палуби і взяв бухту * гафель-гарделі *. Потім, знову сперши гвинтівку на планшир, прицілився в шлюпку. Я бачив, як мисливець двічі хотів відкласти стернове весло і взятися за гвинтівку, але вагався. Ми вже були біля самої шлюпки.

— Гей, ти! — раптом гукнув Вовк Ларсен гребцеві.— Візьми кінець за банку *.

Разом з цим він кинув скручений трос прямо в матроса, трохи не збивши його з банки, але матрос не послухав, а глянув на свого мисливця, чекаючи розпоряджень. Проте мисливець теж вагався. Гвинтівка хоч і була у нього між колінами, але він не міг випустити весла, щоб стрельнути, бо шлюпку повернуло б і вона вдарилася б об шхуну. Крім того, він бачив, що гвинтівка Вовка Ларсена наставлена на нього, і знав, що не встиг би він взятися за свою, як його вже прошила б куля.

— Візьми! — сказав він спокійно матросові.

Гребець послухав і об'язав кінець навколо передньої банки. Шлюпку швидко віднесло від борту шхуни, після чого мисливець поставив її на курс паралельно «Привидові» футів за двадцять від нього.

— Тепер спускайте вітрила і підходьте до борту! — звелів Вовк Ларсен.

Тримаючи одною рукою гвинтівку, він почав попускати шлюпкові талі. Коли талі були закладені на носі і на кормі шлюпки і обидва моряки уже зібралися піднятися на судно, мисливець узяв свою гвинтівку, вдаючи, що хоче покласти її в краще місце.

— Кинь! — закричав Вовк Ларсен, і мисливець випустив гвинтівку, наче вона була гаряча й обпекла його.

Піднявшись на палубу разом зі своїм пораним товаришем, мисливець і гребець, за наказом Вовка Ларсена, витягли на борт шлюпку, а потім віднесли стерничого в матроський кубрик.

— Якщо наші п'ять шлюпок будуть діяти так, як ми з вами, то ми будемо мати досить численний екіпаж, — сказав мені Вовк Ларсен.

— А людина, в яку ви стріляли, я сподіваюся, що вона... — запитала з тремтінням у голосі Мод Брустер.

— Поранена у плече, — відповів капітан. — Нічого серйозного. Містер Ван-Вейден вилікує його за три-чотири тижні. Але он тих хлопців навряд чи вдасться йому поставити на ноги, — додав він, показуючи на третю шлюпку «Македонії», до якої я направляв шхуну. — Це робота Горнера і Смока. Я попереджував їх, що нам потрібні живі люди, а не трупи. Але стріляти в ціль — це велика спокуса, яка оволодіває кожним, хто навчився стріляти. Вам знайоме це почуття, містер Ван-Вейден?

Я похитав головою й подивився на роботу наших мисливців. Вони справді «стріляли в ціль» і тепер, залишивши жертви кривавої розправи, приєдналися до інших шлюпок і вже атакували останні дві шлюпки «Македонії». Залишена шлюпка гойдалася на хвилях, наче п'яна; збите вітрило розвівалося на вітрі. Мисливець і гребець лежали в неприродних позах на дні шлюпки, а стерничий — уперек планшира, напівзвісившись за борт. Руки його хлюпалися у воді, а голова гойдалася з боку на бік.

— Не дивіться, міс Брустер; прошу вас, не дивіть-

ся, — прохав я її, і я був дуже радий, що вона послухала мене і не дивилася туди.

— Прямо на них, містер Ван-Вейден,— звелів Вовк Ларсен, показуючи на шлюпки, що збилися до купи.

Коли ми наблизилися, стрілянина припинилася. Баталія закінчилась. Останні дві шлюпки вже були забрані в полон нашими п'ятьма, і тепер всі сім шлюпок чекали, щоб ми їх підібрали.

— Дивіться! — мимохіть закричав я, показуючи на північний схід.

На горизонті знову з'явилася темна пляма — димок «Македонії».

— Так, я пильную за нею,— спокійно відповів Вовк Ларсен. Він зміряв відстань, що відокремлювала нас від смуги туману, потім підставив щоку під вітер, щоб визначити його силу.— Я думаю, що ми доберемося вчасно, але ви можете бути певні, що улюблений мій братік відгадав нашу нехитру витівку і тепер поспішає до нас. Ну от, дивіться!

Пляма диму раптом побільшала і значно почорнішала.

— Я тебе, братіку, таки обдурю,— посміхнувся Вовк Ларсен.— Обов'язково обдурю! Бажаю тобі, щоб від твоєї старої машини залишилися тріски.

Ми лягли в дрейф, і на шхуні почалася метушня. Шлюпки піднімали з обох бортів одночасно. Як тільки полонені ступали на палубу, наші мисливці спроваджували їх на бак, а матроси піднімали шлюпки на палубу, залишали їх, де прийдеться, не принайтовуючи. Як тільки підняли з води останню шлюпку і вона загойдалася на телях, ми понеслися вперед на всіх парусах з попущеними шкотами.

Треба було поспішати. «Македонія», викидаючи клуби чорного диму, мчала на нас з північного сходу. Не звертаючи уваги на свої шлюпки, що лишалися по дорозі, вона змінила свій курс, намагаючись випередити нас. Наші шляхи мали зійтися, як сторони кута, вершиною якого був край туманної смуги. «Македонія» могла спіймати нас тільки там і ніде більше. Вся надія була на те, що «Привид» досягне туманної смуги раніше від «Македонії».

Вовк Ларсен стояв за штурвалом, блискучими очима стежачи за всім, від чого залежала перемога. Він то ви-

вчав море з навітряного боку, перевіряючи, слабшає чи дужчає вітер, то поглядав на «Македонію», то окидав поглядом кожне вітрило і давав накази тут трохи попустити, там підтягти, поки «Привид» не досяг найбільшої швидкості, на яку він був здатний. Сварки й вороженча були забуті, і мене дивувала та жвавість, з якою стрибали, виконуючи накази капітана, ці люди, які так багато натерпілись від нього. І от, коли нас підкидало, гойдало й нахилило, мені згадався нещасний Джонсон, і я жалкував, що його не було серед нас: він так любив «Привид» і захоплювався силою його вітрил.

— Візьміть гвинтівки, хлопці! — гукнув Вовк Ларсен до наших мисливців, і всі п'ятеро з гвинтівками наготові стали біля підвітряного борту.

«Македонія» була тепер тільки за милю від нас і неслася з шаленою швидкістю — не менше сімнадцяти вузлів; чорний дим з її труби валив під прямим кутом. «Гудки посилаючи в небо, розрізує хвилю морську», продекламував Вовк Ларсен. Ми робили не більше ніж дев'ять вузлів, але смуга туману була вже недалеко.

Раптом над палубою «Македонії» піднялася хмарка диму, над морем пролунав постріл, і в нашому гроті з'явилася кругла діра. Вони стріляли по нас з якоїсь невеличкої гармати, про яку ми вже чули, що вона була на «Македонії». Наші матроси, зібравшись біля грот-щогли *, махали капелюхами й, весело глузуючи, кричали: «Слава!» Знову над «Македонією» з'явився димок, і знову гримнув постріл. На цей раз ядро упало не далі як за двадцять футів від корми і потонуло, двічі стрибнувши з хвилі на хвилю.

Але з гвинтівок на «Македонії» не палили, — всі її мисливці були або далеко в морі на своїх шлюпках, або у нас у полоні. Коли відстань між суднами скоротилася до півмилі, третій постріл зробив другу дірку в нашому гроті. В цей час ми ввійшли в туман. Він сховав нас і обгорнув густим, мокрим покривалом.

Зміна обстановки була раптова і неймовірно різка. Хвилину перед цим ми неслися, залиті сонячним світлом, над нами було ясне небо, широке море котило свої хвилі геть аж до обрїю, а за нами, викидаючи дим, вогонь і чавунні ядра, шалено гнався корабель. І враз, в одну мить, сонця не стало, не стало й неба, навіть верхівок щогл не видно було, а обрїй ми бачили так, ніби дивив-

лися крізь сльози. Сірий туман, наче дощ, обгортав нас. Кожна вовняна нитка нашої одежі, шкіра, волосся взяли сріблястими краплинками. З намоклих вантів і снастей вода стікала на палубу. Під гіками каплі води утворювали химерні гірлянди, і коли шхуна підносилася на гребінь хвилі, вітер здував їх, і вони летіли нам в обличчя. Стало важко дихати. Туман глушив звуки на кораблі, що несамовито нісся, розрізаючи морську хвилю, притупляв думки. Розум відмовлявся вірити в існування іншого світу поза цим мокрим покривалом, що обгортало нас з усіх боків. Весь світ ніби зімкнувся над нами, і хотілося простягти руки і розсунути його стіни. Не вірилося, щоб десь за цим сірим муром існував інший світ. Той інший світ був не більше як сон, вірніше згадка про сон.

Щось таємниче було в цій різкій зміні. Я глянув на Мод Брустер і зрозумів, що й вона відчуває щось подібне. Тоді я глянув на Вовка Ларсена, але він нічим не виявляв своїх почуттів. Його думки були зосереджені на безпосередній дійсності. Він стояв біля штурвала, і я почував, що він вивіряв час, вираховував секунди кожного разу, коли «Привид» виносило на гребінь хвилі або кренило.

— Ідіть на бак і приготуйтеся до повороту, але без шуму,— сказав він мені тихо.— Візьміть спочатку топселі на гітови*. Поставте людей на всі шкоти. Але щоб жодний блок не рипнув і щоб ніхто ні звука. Розумієте — ні звука!

Коли все було готово, команда була передана від одного до другого. «Привид» без шуму змінив курс. Якщо де й затріпотів риф-штерт чи заскрипів блок, то звуки ці здавалися якимись примарними, і густий туман, що обгорнув нас, відразу поглинав їх.

Як тільки ми лягли на другий галс, туман раптом порідшав, і ми знову опинилися серед залитого сонцем моря, що котило свої хвилі до самого обр'ю. Але океан був порожній. «Македонія» не каламутила його поверхні, не коптила неба своїм чорним димом.

Вовк Ларсен подався вздовж туманної смуги. Його хитрощі були ясні. Він увійшов у смугу туману з навітряного боку від пароплава і, тоді як «Македонія» наосліп гналася серед мли, сподіваючись спіймати шхуну, зробив поворот, вийшов із смуги туману і, йду-

чи вздовж неї, мав намір увійти в туман з підвітряного боку. Коли б цей план удався, то братові було б так само важко знайти нас у тумані, як голку в копиці сіна.

Ми недовго йшли по краю туману. Перекинувши фок і грот і знову поставивши топселі, ми знов увійшли в туман, і в цей момент я побачив невиразні контури корабля, що виринув з навітряного боку. Я глянув на Вовка Ларсена. Він кивнув головою. Так, і він побачив,— це була «Македонія», на ній, певно, розгадали наш маневр, але занадто пізно. Не було сумніву, що ми зникли непоміченими.

— Він не може так продовжувати довго,— сказав Вовк Ларсен.— Він вернеться за рештою своїх шлюпок. Поставте кого-небудь до штурвала, містер Ван-Вейден,— хай дотримується цього самого курсу, призначте вахти: цієї ночі нам не можна гаяти час.

— Я дав би п'ятсот доларів,— додав він,— щоб побути на «Македонії» і послухати, як там мій брат зараз сипле прокльони.

— А тепер, містер Ван-Вейден,— сказав він мені, коли його змінили коло штурвала,— тепер нам треба подбати про нових людей. Видайте якомога більше віскі мисливцям і передайте кілька пляшок на бак. Б'юся об заклад, що кожен з них п'яниця і завтра полюватиме для Вовка Ларсена так само залюбки, як полював для Смерті Ларсена.

— А чи не втечуть вони, як Уейнрайт? — спитав я.

Він хитро посміхнувся.

— Не втечуть, бо наші старі мисливці не допустять цього. Я даю їм по долару з кожної шкіри, здобутої нашими новими мисливцями. Їхній сьогоднішній ентузіазм був принаймні наполовину викликаний цією обставиною. О ні, вони не втечуть, бо наші не дозволять цього. А тепер ідіть у свій лазарет та беріться до ваших лікарських обов'язків. Там, мабуть, чимало хворих на вас чекає.

Розділ двадцять шостий

Вовк Ларсен звільнив мене від обов'язку роздавати віскі, взявшись за цю справу сам. Тимчасом як я во- зився з пораненими, з'явилися пляшки і пішли по руках.

Мені взагалі доводилося бачити, як п'ють віскі, наприклад у клубі, де п'ють віскі з содовою, але такої гульні я ще не бачив ніколи: ці люди спорожняли вщерть наповнені миски, кухлі, пили просто з пляшок; однієї такої порції досить було, щоб сп'янити людину, але їм було все мало. Вони пили й пили, у кубрик подавали нові пляшки, і не було цьому кінця-краю.

Пили всі. Пили поранені. Пив помічник мій Уфті-Уфті. Тільки Луїс стримувався: він лише пригублював, але шумів і веселився так само, як решта, забувши про все на світі. Це була справжня сатурналія. Вони галасували, згадуючи сьогоднішню битву, сперечалися про подробиці, захоплювалися, браталися з людьми, з якими недавно билися. Полонені і переможці гикали один у одного на плечах і присягалися найстрашнішою присягою шанувати та поважати своїх нових приятелів. Вони оплакували лихо минуле і лихо майбутнє, з яким їм прийдеться зустрітися під залізною владою Вовка Ларсена. Всі кляли його і розповідали жахливі історії про його жорстокість.

Це було дике й жахливе видовище: невеличкий кубрик з койками по боках, підлога і перегородки, що раз у раз здригалися і гойдалися, тьмяне світло, тіні, що плаваючи, то витягувались, то якимось по-чудернацькому скорочувалися, розпалені обличчя людей, які втратили людську подобу... над усім цим — дим, запах людського поту і йодоформу... Я бачив Уфті-Уфті — він тримав кінець бинта і дивився на все це своїми красивими оксамитними очима, що блищали при світлі лампи, як очі оленя; а проте я знав, що, незважаючи на його ніжність, делікатність, майже жіноче обличчя і постать, в ньому сидів диявол. Я звернув увагу на хлопчаче обличчя Гаррісона, завжди таке добре, а тепер спотворене від злості; він розповідав захопленим у полон матросам, на яке диявольське судно вони потрапили, і посилав прокльони на голову Вовка Ларсена.

Ім'я Вовка Ларсена було у всіх на вустах. Знову і знову Вовк Ларсен — гнобитель і мучитель, Цірцея у чоловічій подобі. А вони — його свині, що терпіли від його грубості, що плазували перед ним і обурювалися тільки нишком або коли були п'яні. «А я? Я теж одна з його свиней? — подумав я. — І Мод Брустер? Ні!» Я зціпив зуби від злості й рішучості так, що матрос,

якого я перев'язував, аж скорчився у мене під рукою, а Уфті-Уфті з цікавістю глянув на мене. Я відчув раптовий приплив сил. Моя любов, яка щойно народилася, робила з мене велетня. Я нічого не боявся. Я досягну своєї мети, незважаючи на все, незважаючи на Вовка Ларсена, дарма що тридцять п'ять років провів за книжками. Все буде гаразд. Я таки доб'юся свого. Натхнений свідомістю своєї сили, я повернувся спиною до цього ревучого пекла і вийшов на палубу, де туман, мов прима-ра, лежав у нічному мороці, а повітря було солодке, чисте і спокійне.

У мисливському кубрику теж було двоє поранених, і там творилося те саме, що і в матросів,— тільки тут не лаяли Вовка Ларсена. Опинившись знову на палубі, я полегшено зітхнув і пішов на корму, в кают-компанію. Вечеря була вже готова; Вовк Ларсен і Мод вже чекали на мене.

Тоді як усі пиячили, він залишався тверезим. Навіть губ не обмочив. Він не зважувався пити, бо міг покластися тільки на Луїса і на мене, а Луїс до того ще стояв за штурвалом. Ми пливли серед туману без сигнальника і без вогнів. Мене дивувало, що Вовк Ларсен стільки витратив вина на своїх людей, але він, очевидно, знав їхню психологію, і це було найкращим способом обернути ворожнечу на приятель.

Перемога над Смертю Ларсеном, здавалося, подіяла на нього благотворно. Вчора ввечері він довів себе до меланхолії, і я сподівався щохвилини одного з характерних для нього вибухів. Але нічого не трапилося, і він був тепер у чудовому настрої. Мабуть, успіх, що дав йому стільки шлюпок і мисливців, нейтралізував реакцію. Що б там не було, а меланхолія пройшла, і диявол не прокидався в ньому. Так я міркував тоді; але як мало я знав його. Можливо, саме в цей час він обдумував план, який по своїй жахливості перевершував усі його попередні вчинки.

Отже, капітан був у прекрасному настрої, коли я увійшов до кают-компанії. У нього голова не боліла вже кілька тижнів, очі були голубі, як небо, бронзовий колір обличчя свідчив про відмінне здоров'я; життя вирувало в його жилах і било гарячим струменем. Чекаючи на мене, він вів з Мод жваву розмову. Темою їхньої розмови була спокуса. До мене долетіло кілька слів.

Вовк Ларсен доводив, що спокуса тільки тоді є спокусою, коли людина не устояла і піддалася.

— Поміркуйте самі,— казав він.— Людина робить те чи інше тому, що хоче цього. У неї багато бажань. Вона може бажати уникнути болю або бажати собі насолоди від утіх. Але що б вона не робила, вона це робить тому, що бажає цього.

— А припустімо, що вона бажає зробити два вчинки, з котрих один виключає можливість іншого,— урвала його Мод.

— До цього я і вів,— сказав він.

— Душа людини якраз і виявляється у виборі одного з цих бажань,— продовжувала вона.— Якщо це добра душа, вона вибере добрий вчинок; зла душа зробить навпаки. Тут душа вирішує.

— Дурниця і нісенітниця! — вигукнув він нетерпляче.— Справу вирішує бажання. Ось вам людина, що хоче, ну, скажімо, напиться. Але вона не хоче бути п'яною. Що вона має робити? Як їй вчинити? Людина стає іграшкою. Вона раб свого бажання. З двох бажань вона кориться сильнішому, оце й усе. Душа в цьому не бере ніякої участі. Як можна відчувати спокусу випити і відмовлятися від випивки? Якщо бажання залишитися тверезим візьме гору, то це тому, що воно є сильнішим бажанням. Спокуса не відіграє ніякої ролі, коли тільки...— він спинився, щоб обміркувати нову думку, що прийшла йому в голову, і раптом розреготався,— коли це не спокуса залишитися тверезим! Що ви думаєте про це, містер Ван-Вейден?

— Що обоє ви сперечаєтеся за дурниці,— сказав я.— Душа людини складається з її бажань. Або, якщо хочете, душа — це сума бажань. Тут ви обоє помиляєтеся. Ви надаєте значення бажанням окремо від душі, а міс Брустер бере душу окремо від бажань, а фактично душа й бажання — це одне й те саме.

— Але,— продовжував я,— міс Брустер має рацію, доводячи, що спокуса є спокуса, незалежно від того, піддалася людина чи устояла. Вітер роздуває вогонь, поки той не перетвориться на грізне полум'я. Бажання — як той вогонь. Споглядання об'єкта бажання, новий привабливий опис його, нове пізнання цього об'єкта розпалює бажання так само, як вітер роздуває вогонь. І в цьому полягає спокуса. Це вітер, що роздуває бажання, поки

воно не оволодіє людиною. Ось що таке спокуса. Іноді вона не настільки сильна, щоб зробити бажання всепожираючим, проте якщо вона хоч у якійсь мірі розпалює бажання, то це все одно спокуса. І, як ви самі кажете, людина може спокушатися на добре і на лихе.

Я пишався собою, коли ми сіли за стіл. Мої слова вирішили суперечку, принаймні поклали їй край.

Вовк Ларсен був дуже балакучим і ладен був говорити без кінця; я ще ніколи не бачив його таким. Здавалося, що в ньому прорвалася накоплена енергія, що мусила знайти собі вихід. Зараз же він розпочав дискусію про кохання. Як звичайно, він дотримувався грубо матеріалістичного погляду, а Мод ідеалістичного. Щодо мене, то я не брав участі в розмові і тільки іноді вставляв слівце.

Він говорив з піднесенням; на Мод також найшло натхнення. Іноді я губив нитку розмови, стежачи за її обличчям. На ньому рідко грав рум'янець, але сьогодні ввечері воно аж пашіло і було веселе. Її дотепи були влучні, і вона була задоволена суперечкою, так само як і Вовк Ларсен, яг жму ця розмова принесла особливе задоволення.

Не знаю, з якої нагоди,— бо я, задивившись на локон, що вибивався з зачіски Мод, не чув, про що вони говорили,— Ларсен процитував слова Ізольди, які вона промовляє в Тінтагелі:

Я найщасливіша поміж жінками,
Що радощів гріха зазнала у нестямі,
І мій великий гріх — такий прекрасний...

Якщо раніше, читаючи Омара, він вкладав у його вірші песимістичне звучання, то тепер рядки Суїнберна звучали в його устах захоплено і навіть тріумфально. А читав він правильно і хорошо. Як тільки він скінчив, Луїс просунув голову в люк і прошепотів:

— Чи не можна тихіше! Туман піднявся, а спереду якийсь пароплав перетинає наш курс, видно ліві вогні.

Вовк Ларсен так швидко вискочив на палубу, що поки ми встигли за ним, він уже закрити люк над кубриком мисливців, звідки долітали п'яні вигуки, і побіг зачиняти люк над баком. Туман хоч і лишився, але піднявся вгору, закрити зорі, і зробив ніч зовсім темною.

Прямо поперед нас я побачив два вогні, червоний і білий, і до мене долинуло стукотіння машини. Це, без сумніву, була «Македонія».

Вовк Ларсен повернувся на ют, і ми стояли зацікавлені, стежачи за вогнями, що швидко проходили мимо.

— На моє щастя, у нього немає прожектора,— сказав Вовк Ларсен.

— А що, якби я голосно крикнув? — спитав я пошепки.

— Це означало б кінець,— відповів він.— Але чи подумали ви над тим, що могло б статися відразу ж після цього?

І, перш ніж я встиг проявити цікавість з цього приводу, він схопив мене своїми руками — руками горили — за горло і, злегка стиснувши, дав зрозуміти, що він напевно скрутив би мені в'язи. А втім, він зразу відпустив мене, і ми знову дивилися на вогні «Македонії».

— А що, якби я закричала? — спитала Мод.

— Ви мені занадто подобаєтесь, щоб я міг завдати вам якусь неприємність,— сказав він ніжно. Ця м'якість і ласкавість в його голосі змусили мене здригнутися.— Але не робіть цього, бо в ту ж мить я скручу в'язи містерові Ван-Вейденові.

— Тоді я дозволяю їй крикнути,— сказав я сміливо.

— Не думаю, щоб міс Брустер зважилася пожертвувати світилом американської літератури номер два,— глузливо засміявся він.

Більше ми не розмовляли; ми надто звикли один до одного, щоб мовчанка нас гнітила. Коли червоні й білі вогні зникли, ми повернулися в кают-компанію, щоб кінчити почату вечерю.

Ларсен знову прочитував якісь вірші, а Мод прочитала «*Impenitentia Ultima*» Даусона. Вона читала чудово, але я стежив не за нею, а за Вовком Ларсеном. Я був зачарований поглядом, яким він дивився на Мод. Він не тямив себе, і я помітив несвідомий рух його вуст, що повторювали за нею слово за словом. Він урвав її, коли вона продекламувала:

...І коли погасне сонце,
Очі милої хай світять,
Скрипки в голосі для мене
Заспівають хай востаннє.

— У вашому голосі скрипки співають,— сказав він широ, і його очі спалахнули золотими вогниками.

Я мало не закричав з радощів, що вона так володіє собою. Вона закінчила останню строфу не запинаючись і потім непомітно перевела розмову на іншу тему. Я сидів напівнепритомний. Крізь перегородку кубрика долинали п'яні голоси, а чоловік, якого я боявся, і жінка, яку я любив, розмовляли і розмовляли без кінця. Зі столу не прибирали. Матрос, що змінив Магріджа, очевидно, приєднався до своїх товаришів у кубрику.

Якщо Вовк Ларсен досягав коли-небудь вершини життя, то це було саме в ту хвилину. Час од часу я відривався від своїх власних думок, щоб подивитися на нього, і я слухав приголомшений, скорившись впливові його незвичайного інтелекту, зачарований палкістю, з якою він проповідував повстання. Мова зайшла про Люціфера з поеми Мільтона, і сміливість, з якою Вовк Ларсен аналізував цей образ, а також яскравість його описів були ще одним доказом його загубленого генія. Це нагадало мені Тена, а проте, я був певний, що Ларсен ніколи не чув про цього блискучого, хоч і небезпечного мислителя.

— Він боровся за справу, яка була приречена на невдачу, і не злякався гніву господнього,— сказав Вовк Ларсен.— Кинутий до пекла, він не був переможений. Він повів за собою третину ангелів, підбив людину на те, щоб вона повстала проти бога; і цілі покоління людей привернув на свій бік і прирік на пекельні муки. А чому його було вигнано з раю? Може, тому, що він був менш хоробрий, менш гордий? Менш великий у своїх помислах, ніж бог? Ні! Тисячу разів ні! Бог був дужчий. Як це говорить... «Сила грому зробила його великим». Але Люціфер — вільний дух. Служити для нього — було те саме, що задихатися. Він вибрав страждання на волі, а не щастя комфортабельного рабства. Він не хотів служити богові. Він не хотів служити нікому. Він не був попихачем. Він стояв на власних ногах. Це був індивідуум!

— Перший анархіст,— засміялася Мод, встаючи і збираючись іти до себе в каюту.

— Тоді виходить, що добре бути анархістом! — вигукнув Вовк Ларсен.

Він також підвівся і, коли вона спинилася біля дверей своєї каюти, продекламував їй:

...Принаймні хоч отут
Спізнаєм волю ми. Тут всемогучий
Чертог не збудував і вигнать нас не може.
Тут править будем ми. І хай у пеклі,
Все ж варто керувать, бо краще у стократ
У пеклі царювать, ніж быть рабом в раю.

Це був гордий виклик могутнього духу. Коли він замовк, в каюті, здавалося, ще чувся його голос; він стояв, трохи похитуючись, відкинувши назад голову, і його бронзове обличчя сяло, а очі, в яких грали золоті іскорки, палко і ніжно дивилися на Мод. Їх погляд кликав,— кликав ніжно і владно.

Знову той самий невимовний жах з'явився в її очах, і вона сказала майже пошепки:

— Ви Люціфер.

Двері зачинилися, вона пішла. Він постояв з хвилину, дивлячись їй услід, але, отямившись, обернувся до мене.

— Я зміню Луїса за штурвалом,— сказав він мені уривчасто,— і покличу вас, щоб ви змінили мене опівночі. Ідіть краще та засніть.

Він натягнув пару рукавиць, надів кашкет і піднявся по трапу, а я, послухавши його поради, пішов спати. Але з якоїсь незрозумілої причини, так, ніби в мене було таємниче передчуття, я ліг спати не роздягаючись. Деякий час я прислухався до галасу в кубрику, дивуючись, що кохання так раптом прийшло до мене. Але з того часу, як я потрапив на «Привид», я завжди спав міцним і здоровим сном, а тому, як тільки звуки і крики затихли, я заплющив очі і задрімав.

Не знаю, що розбудило мене, але я, скочивши з койки, зірвався на ноги і весь тремтів від передчуття небезпеки, так, ніби мене розбудив звук сурми. Я кинувся до дверей і відчинив їх. Світло в кают-комтанії горіло тьмяно. І я побачив Мод, мою Мод, що боролася, вириваючись із залізних обіймів Вовка Ларсена. Я бачив, що вона даремно билася, упиралася головою в його груди, намагаючись звільнитися від нього. Я скочив наперед і вмить був біля них.

Коли він підвів голову, я ударив його кулаком; але це був слабкий удар. Він, наче звір, заревів від люті

і відштовхнув мене. Він тільки відштовхнув мене, але в його руках була така сила, що я відлетів, немов м'яч. Я вдарився об двері каюти, де жив колись Магрідж, і розбив їх ущент. Насилу вилізши з уламків, я схопився і, не відчуваючи болю, а тільки лють, що заволоділа мною, знову кинувся на Ларсена. При цьому, пам'ятаю, я голосно скрикнув і вихопив ножа, що висів у мене на поясі.

Але тут щось скоїлося. Вони відскочили один від одного. Я, стрибнувши до нього, заніс ножа, але не вдарив. Мене здивувало, що Мод рукою обперлася об перегородку, а він, захитавшись, лівою рукою прикрив очі, а правою почав мацати навколо, як сліпий. Нарешті він намацав перегородку і, здавалося, відчув величезне фізичне полегшення, ніби не тільки знайшов опору, а й зрозумів, де він знаходиться.

Мене охопила лють. Всі кривди і зневаги, яких я знав, все, що я та інші витерпіли від нього, зараз згадалося мені, і я надзвичайно ясно усвідомив, який це жах, що така людина існує на світі. Не тямлячи себе, підскочив до нього, наче божевільний, і вдарив його ножем у плече. Я зразу зрозумів, що це тільки легке поранення, бо ніж відскочив від лопатки, і я знову заніс його, щоб ударити влучніше.

Але Мод, що бачила мій перший удар, закричала:

— Не треба! Благаю, не робіть цього!

На мить я опустил руку, але тільки на мить. Я знову заніс ножа, і Вовк Ларсен напевне загинув би, якби вона не стала між нами. Її рука обняла мене, її волосся залоскотало мені обличчя. Пульс мій забився частіше, але моя лють не знала меж. Вона сміливо подивилася мені в очі.

— Ради мене! — прохала вона.

— Я уб'ю його ради вас! — крикнув я, обережно силкуючись звільнити свою руку.

— Тс... — сказала вона і поклала мені пальці на губи. Їх дотик був такий ніжний, що я хотів їх поцілувати, дарма що був розлютований, але не посмів.

— Будь ласка, прошу вас, — казала вона і обеззброїла мене цими словами, як завжди потім обеззброювала.

Я відступив, вклав ніж у піхви і подивився на Вовка Ларсена. Він ще притискав свою ліву руку до чола, при-

криваючи нею очі. Голова його похилилася. Весь він якось обм'як. Тіло його зігнулося, плечі осунулися.

— Ван-Вейден! — гукнув він хрипко, з ноткою острахи в голосі.— О Ван-Вейден, де ви?

Я подивився на Мод. Вона мовчки кивнула мені головою.

— Я тут,— відповів я, підступаючи до нього.— Що з вами?

— Допоможіть мені сісти,— сказав він тим самим хрипким, зляканим голосом.

— Я хворий, дуже хворий, Гемп,— сказав він, опускаючись на стілець, до якого я підвів його.

Він схилив голову на стіл і закрив обличчя руками, хитаючи головою з боку в бік, немов від болю. Коли він трохи підняв голову, я побачив, що піт виступив великими краплинами у нього на чолі.

— Я хворий, дуже хворий,— знову й знову повторював він.

— Та що з вами таке? — спитав я, поклавши йому руку на плече.— Чим я можу допомогти вам?

Але він роздратовано струснув із себе мою руку, і я довгий час стояв біля нього мовчки. Мод, перелякана, розгублена, дивилася на нас. Вона теж не могла зрозуміти, що трапилося з ним.

— Гемп,— сказав він нарешті.— Мені треба лягти. Дайте мені руку. Це скоро мине. Знову той проклятий головний біль. Я завжди боявся його. Я почуваю... ні, я не знаю, що я кажу. Поможіть мені лягти.

Але коли я поклав його на койку, він знову закрив обличчя руками; залишаючи його, я чув, як він шепотів:

— Я хворий, дуже хворий.

Я повернувся до Мод. Вона глянула на мене здивовано. Я похитав головою і сказав:

— Щось трапалося з ним. Але що саме, я не знаю. Він безпорадний, і гадаю, що вперше за все своє життя він злякався. Це, звичайно, трапилося з ним ще до того, як я його вдарив ножем, рана певзначна. Ви, певно, бачили, як це з ним почалося?

Вона похитала головою.

— Я нічого не бачила. Це якраз і є таємниця для мене. Він раптом випустив мене і похитнувся. Але що ми будемо робити? Що я маю робити?

— Прошу вас, почекайте, поки я повернуся,— відповів я і вийшов на палубу. Луїс стояв за штурвалом.

— Можеш іти спати, — сказав я, заступивши його.

Він відразу ж послухався, і я залишився сам на палубі. Так тихо, як тільки можна, я взяв топселі на гітови, попустив бом-клівер і стаксель, виніс клівер на підвітряний борт і підтяг грот. Потім я пішов униз до Мод. Я приклав палець до рота, щоб вона мовчала, і увійшов у каюту Вовка Ларсена. Він був у такому ж самому положенні, в якому я залишив його. Голова його перекочувалася на подушці з одного боку в другий.

— Чи можу я чим-небудь допомогти вам? — спитав я.

Він не відповів спочатку, але коли я повторив своє запитання, відказав:

— Ні-ні, все гаразд. Залиште мене самого до ранку.

Але коли я повернувся, щоб іти, я побачив, що його голова знову почала метатися. Мод терпляче чекала мене, і коли я побачив її горду, спокійну голівку, її ясні, розумні очі, мені стало так радісно на серці. Очі її були такі спокійні і ясні, як і її душа.

— Чи готові ви довіритися мені і вирушити в мандрівку за шістсот миль? — спитав я.

— Ви маєте на увазі...— промовила Мод, і я зрозумів, що вона відгадала мій план.

— Так, саме це я маю на увазі,— відповів я.— Для нас не лишається нічого іншого, як вирушити в море на парусній шлюпці.

— Тобто — для мене? Бо вам тут, як і раніше, ніщо не загрожує.

— Ні, це єдиний порятунок для нас обох,— сказав я рішуче.— Будь ласка, одягніться якнайтепліше, це перше, і зберіть у клунок усе, що ви хочете взяти з собою.

— Поспішайте,— додав я, коли вона попрямувала до своєї каюти.

Кладова знаходилася внизу, якраз під кают-компанією. Я взяв свічку, відкрив люк, спустився вниз і почав відбирати з суднових запасів найнеобхідніше, головним чином консерви. А потім я став передавати все в руки Мод, яка стояла нагорі.

Ми працювали мовчки. Я захопив також ковдри, рукавиці, непромокальні плащі, зюйдвестки... Справа була не проста — вирушати в плавання по бурхливому океану на відкритій шлюпці, і нам треба було обов'язково захистити себе від холоду і вологи.

Ми працювали гарячково, винесли всю нашу здобич на палубу і склали її біля одної з шлюпок. Мод, у якої і так було небагато сили, швидко втомилася і сіла на приступці юта. Але і це не допомогло їй, і вона лягла на спину, розкинувши руки, щоб усе тіло могло відпочити. Я пригадав, що так частенько відпочивала моя сестра, і я знав, що втома у неї швидко пройде. Потрібна була також зброя, і я спустився в каюту Вовка Ларсена, щоб забрати його гвинтівку та рушницю. Я заговорив до нього, але він не обмовився жодним словом, хоч голова його все ще перекочувалася по подушці і він не спав.

— Прощай, Люціфер! — прошепотів я сам собі, потихеньку причинивши двері.

Далі треба було ще заpastися патронами, справа неважка, хоч мені треба було спуститися за ними в кубрик мисливців, де вони складали скриньки з патронами, які вони брали з собою на шлюпки, коли вирушали на полювання. Звідси, дарма що навколо лежали п'яні, я виніс дві скриньки.

Залишалося спустити шлюпку. Але це не так просто зробити одній людині. Попустивши найтови, я наліг спочатку на передні талі, потім на задні, поки шлюпка не перевалилася за борт, а тоді попускав і ті і другі талі, поки шлюпка не повисла над водою. Я упевнився, що на ній є все необхідне — вітрило, весла і кочети. Треба було ще заpastися прісною водою, і я позабирав барильця з усіх шлюпок. На шхуні тепер було дев'ять шлюпок, і нам повинно було вистачити води, як і баласту. Я стільки всього припас, що навіть побоювався, чи не перевантажив я шлюпку.

Коли Мод почала передавати мені в шлюпку провізію, з кубрика на палубу вийшов матрос. Він постояв обличчям до вітру, тоді як ми спускали шлюпку з підвітряного боку, потім поплентався на середину палуби і ще трохи постояв, повернувшись спиною до нас. Я причаївся на дні шлюпки; серце моє шалено калатало. Мод

лежала зовсім нерухомо, простягшись в тіні фальшборту. Але матрос так і не обернувся в наш бік. Він тільки витяг руки над головою і, голосно позіхнувши, знову пішов на бак.

Кількох хвилин було досить, щоб закінчити вантажити шлюпку, і я спустив її на воду. Допмагаючи Мод перелізти через планшир, я на мить відчув її зовсім близько біля себе і ледве стрімався, щоб не скрикнути: «Я вас кохаю!» «Так, Гемфрі Ван-Вейден нарешті закохався», подумав я. Її пальці переплелися з моїми, і я, тримаючись однією рукою за планшир, другою підтримував її і обережно спустив у шлюпку. При цьому я пишався своєю силою. Цієї сили я не мав ще кілька місяців тому, коли, попрощавшись з Чарлі Ферасетом, поїхав у Сан-Франціско на злощасному «Мартінесі».

Коли вона ногами торкнулася шлюпки, що була на воді, я випустив її руку. Потім я відв'язав талі і стрибнув у шлюпку. За все своє життя я ніколи не гріб, але я вклав у кочети весла і з чималими зусиллями відвів шлюпку від «Привида». Потім я почав піднімати вітрило. Я не раз бачив, як ставлять вітрило матроси і мисливці, але для мене це була перша спроба. Це забирало у них коло двох хвилин, а я на це витратив не менш двадцяти; але кінець кінцем я добився свого і приладнав вітрило, після чого, взявши до рук стерно, привів шлюпку до вітру.

— Там, просто перед нами, лежить Японія,— сказав я.

— Гемфрі Ван-Вейден, ви відважна людина,— сказала Мод.

— Ні,— відповів я.— Це ви відважна жінка.

Немов змовившись, ми одночасно повернули голови, бажаючи востаннє подивитися на «Привид». Його низький корпус піднімало і гойдало на хвилях з навітряного боку від нас; вітрила невиразно вимальовувалися в темряві ночі, і підв'язане колесо штурвала скрипіло, коли хвиля вдаряла в стерно.

Обриси шхуни поступово зникали з очей, поволі затихали звуки, і нарешті ми залишилися самі серед темного моря.

Розділ двадцять сьомий

Займався ранок — сірий, холодний. Дув свіжий бриз, і шлюпка йшла бейдевінд. Компас показував, що ми тримаємо курс якраз на Японію. Дарма що в теплих рукавицях, пальці мої просто дубіли на кормовому веслі. Холод проймав також ноги, і я з нетерпінням чекав, коли зійде сонце.

Переді мною, на дні шлюпки, спала Мод. Їй було принаймні не холодно, бо вона була закутана в товсті ковдри. Краєм верхньої ковдри я прикрив її обличчя, щоб захистити від нічного холоду, а тому я бачив лише невиразно окреслену постать та світле каштанове волосся, що, вибившись з-під ковдри, взялося росяними перлами. Довго я не зводив очей з цього пасма волосся, наче для мене це була найкоштовніша на світі річ. Такий упертий був мій погляд, що вона нарешті завуршилася, відкинула край верхньої ковдри і посміхнулася мені своїми ще заспаними очима.

— Доброго ранку, містер Ван-Вейден,— сказала вона.— Ще не видно землі?

— Ні,— відповів я,— але ми наближаємося до неї з швидкістю шести миль на годину.

Вона незадоволено муркнула.

— Але ж це означає сто сорок чотири милі на добу,— додав я, заспокоюючи її.

Обличчя її прояснилося.

— А як далеко нам пливти?

— Он там — Сибір,— сказав я, показуючи на захід.— Але на південний захід, за якихось шістсот миль — Японія. Якщо цей вітер продержиться, ми будемо там за п'ять днів.

— А що коли буря? Шлюпка може не витримати?

Вона мала звичай дивитися в очі, вимагаючи правди. Так і цього разу вона дивилася на мене, чекаючи відповіді.

— Для цього потрібна сильна буря,— відповів я, ухилившись від прямої відповіді.

— А що, коли буде сильна буря?

Я нахилив голову.

— Але нас щохвилини можуть підібрати промислові шхуни: їх багато плаває в цій частині океану.

— О, ви замерзли! — скрикнула вона.— Дивіться! Ви труситесь!.. Не заперечуйте, ви замерзли. А я тут лежу та гріюся, хороша ж я, нічого сказати!

— Я не думаю, що це допоможе справі, коли і ви сядете та змерзнете,— засміявся я.

— Допоможе, якщо тільки я навчуся стернити, а я навчуся неодмінно.

Мод сіла і зайнялася своїм нескладним туалетом. Вона розпустила волосся,— воно під каштановою хмарию захвало її обличчя і плечі. Таке дороге для мене каштанове волосся! Мені хотілось його цілувати, перебирати пальцями, занурити в нього своє обличчя. Я захоплено дивився, поки шлюпка повернулася боком до вітру, і вітрило, залопотівши, нагадало мені, що я забув за свої обов'язки. Ідеаліст і романтик, яким я завжди був, незважаючи на мою аналітичну вдачу, я мав туманну уяву про фізичну сторону любові. Я завжди був тієї думки, що кохання між чоловіком і жінкою є щось високе, є той високий духовний зв'язок, що єднає їхні душі. Тіло відігравало незначну роль в моєму уявленні про кохання. Але тут я зробив висновок з солідного уроку, що душа виявляє себе через тіло. Я зрозумів, що вигляд, запах і доторк волосся коханої, так само як те проміння, що сяє в її очах, і як слова, що злітають з її вуст, є виявом її душі. Душу саму по собі не можна пізнати, а тільки відчутти, угадати її; безпосередньо вона не може себе виявити. Антропоморфізм Єгови знаходив свій вираз у тому, що він з'являвся перед іудеями тільки в образах, для них зрозумілих: то в образі їх самих, то як хмара, то як вогненний стовп,— тобто завжди у вигляді чогось відчутного, фізично реального, доступного їх свідомості.

Отож я закохано дивився на світлокаштанове волосся Мод, і воно сказало мені про кохання більше, ніж усі поети і співці могли сказати всіма своїми піснями та сонетами. Швидким рухом вона відкинула своє волосся назад, і я побачив її усміхнене обличчя.

— Чому жінки не носять свого волосся завжди розпущеним? — запитав я.— Вони тоді далеко кращі.

— Якби ж воно не плуталося так страшенно,— засміялася Мод.— Ось тобі й на. Я загубила свою найкоштовнішу шпильку.

І знову залопотіло вітрило, а я, забувши про шлюпку, милувався кожним її рухом, поки вона шукала поміж ковдр свою шпильку.

Мене дивувало і тішило, що в ній було так багато жіночного; кожний рух, що виявляв цю жіночність, приносив мені велику радість.

У своїй уяві я підніс її на недосяжну височінь, високо над іншими людьми і над самим собою. Я зробив з неї істоту богорівну і неприступну. Тому я з захопленням стежив за кожним виявом її жіночності, за тим, як вона рухом голови відкидала назад пасмо волосся, як вона шукала шпильку. Вона була жінка, яку я кохав, така ж людина, як і я, інтимне зближення між нами, як між чоловіком і жінкою, було цілком можливе, і це не заважало б мені в майбутньому, я певен цього, ставитися до неї завжди з повагою і побожністю.

З радісним, чарівним для мене вигуком вона знайшла нарешті шпильку, і я зосередив свою увагу на управлінні шлюпкою. Я спробував прив'язати стернове весло, закріпивши його так, щоб шлюпка сама, без моєї допомоги, йшла бейдевінд. Спроба моя вдалася, хоч стерно часом надто відхилялося то в один, то в другий бік.

— А тепер будемо снідати,— сказав я.— Але перш за все ви повинні тепліше вдягтися.

Я добув із сундука нову фуфайку, пошиту з матеріалу, який іде на ковдри. Я знав, що ця цупка товста тканина не боїться дощу і не промокає протягом кількох годин. Коли вона одягла фуфайку, я дав їй, замість кашкета, який був на ній, зюйдвестку, якою, коли одвернути вниз поля, можна закрити не тільки волосся і вуха, але і шию. В такому вбранні Мод була ще красивішою. Її обличчя було із тих, які залишаються гарними за всіх обставин. Ніщо не могло зіпсувати її чудесного овалу, її майже класичних рис, її тонко окреслених брів, її великих карих очей, ясних і спокійних — на диво спокійних.

Раптом різкий порив вітру, дужчий, ніж звичайно, підхопив шлюпку, коли вона перерізала навскоси гребінь хвилі. Все сталося несподівано. Дуже накренившись, шлюпка врзалась по самий планшир в зустрічну хвилю і зачерпнула з добре відро води. В цей момент я якраз відкривав коробку з консервованим язиком і, підскочивши до шкота, насилу встиг попустити його.

Вітрило залопотіло, і шлюпка пішла за вітром. Поморочившись кілька хвилин з вітрилом, я знову поставив шлюпку на курс і відновив приготування до сніданку.

— Здається, діє добре,— сказала Мод, похвально кивнувши головою в бік мого стернового пристрою.— А втім, я нічого не тямлю в морській справі.

— Але цей пристрій діятиме тільки поки ми пливемо бейдевінд,— пояснив я.— А коли ми підемо при більш сприятливому вітрі — з корми, галфвінд * або бакштаз — мені доведеться стернити самому.

— Мушу сказати, що я не розумію ваших технічних термінів,— сказала вона,— але ваш висновок мені не подобається. Ви ж не можете стернити день і ніч! Тому я сподіваюся, що після сніданку ви дасте мені перший урок, і тоді ви ляжете спати. Ми встановимо вахти, як це робиться на кораблі.

— Я не знаю, як я навчу вас,— протестував я.— Оце сам тільки вчуся. Коли ви довірялися мені, ви, певно, не подумали про те, що я не маю ніякого досвіду в керуванні парусною шлюпкою. Я вперше в житті опинився у ній.

— Тоді ми будемо разом учитися, сер. Отже, оскільки ви на цілу ніч випередили мене, так навчіть і мене того, чого самі вже навчилися. А тепер снідати. Свіже повітря викликає прекрасний апетит.

— Шкода, нема кави,— сумно промовив я, передаючи їй намазані маслом галети і шматок консервованого язика.— І не буде ні чаю, ні супу, нічого гарячого, поки ми не доберемося як-небудь до землі.

Запивши скромний сніданок холодною водою, Мод почала вчитися, як треба стернити. Показуючи їй, я сам багато чого навчився, хоч і мав уже деякі знання, які я набув, керуючи «Привидом» і спостерігаючи дії стерничих на шлюпках. Мод виявилася здібною ученицею і швидко навчилася держати курс, приводитися до вітру і попускати, коли це треба, шкот.

Стомившись очевидно, вона через деякий час передала мені весло і заходилась розстилати на дні шлюпки ковдри, які я вже встиг згорнути. Влаштувавши все якнайзручніше, вона сказала:

— А тепер, сер, лягайте спати. Поспите до другого сніданку, чи то пак до обіду,— поправилась вона, пригадавши розпорядок дня на «Привиді».

Що я мав робити? Вона так наполегливо повторяла: «Будь ласка, прошу вас», що я кінець кінцем скорився і передав їй весло. Я відчув насолоду, лежачи в постелі, що була послана її руками. Спокій і самовладання, якого в неї було так багато, ніби передалися й мені через ковдри. Впадаючи в солодку дрімоту, я бачив овал її обличчя з карими очима під зюйдвесткою, яке вимальовувалося то на сірому фоні хмар, то на фоні сірого моря, і раптом я прокинувся, усвідомлюючи, що деякий час спав.

Я подивився на годинник. Була перша година. Я спав сім годин. А вона сім годин стернила! Приймаючи від неї стерно, я мусив спочатку розігнути її заляккі пальці. Вона вичерпала весь невеликий запас своїх сил і тепер була нездатна навіть посунутися з місця. Я мусив кинути вітрило, щоб допомогти їй добратися до постелі і відігріти їй руки.

— Я так стомилася,— сказала вона і, зітхнувши, знесилено опустила голову.

Але зараз же випросталася.

— Тільки не лайтеся, і не думайте лаятися! — сказала вона з жартівливим викликом.

— Хіба у мене таке вже сердите обличчя,— відповів я.— Запевняю вас, я ніскільки не серджуся.

— Ні-ні,— сказала вона,— я читаю на ньому лише докір.

— Тоді це чесне обличчя, бо воно виказує те, що я почувую. Ви повелися нечесно по відношенню до себе й до мене. Як я тепер зможу коли-небудь звіритися на вас?

Вона подивилася винувато.

— Я буду слухняна,— сказала вона, як дитина, що напустувала.— Я обіцяю...

— Слухатися, як матрос слухається свого капітана?

— Так,— відповіла вона.— Це було нерозумно з мого боку, я це знаю.

— Тоді ви мусите мені дещо пообіцяти,— зважився я сказати.

— З задоволенням.

— Пообіцняйте, що ви не будете мені так часто говорити: «Будь ласка, прошу», бо інакше я можу зовсім втратити авторитет капітана.

Вона задоволено засміялася. Вона вже й сама помітила силу цих «Будь ласка».

— Це хороші слова...— почав я.

— Але я не повинна зловживати ними,— урвала вона.

Вона ледь-ледь посміхнулася і знову схилила голову. Я кинув весло, щоб закутати їй ковдрою ноги і прикрити обличчя. Вона була така квола. Я недовірко подивився на південний захід і згадав про ті шістсот миль важкої подорожі, які відділяли нас від берега. Коли б не трапилось що-небудь гірше. Кожну мить в цій частині океану можна ждати шторму, а для нас це рівнозначно смерті. А втім, це не лякало мене. Я не був спокійний за майбутнє, мене мучили сумніви, проте я не боявся. «Все буде гаразд, все буде гаразд», повторював я знову і знову.

Опівдні вітер посвіжішав, піднялася велика хвиля, і мені у шлюпці довелося важко працювати. Але запас провізії і дев'ять барилець води були для шлюпки достатнім вантажем і давали йому змогу встояти проти хвиль і вітру, і я йшов під вітрилом, поки це не стало надто небезпечним. Тоді я прийняв шпринт*, міцно притяг і закріпив верхній кут вітрила, перетворивши його в трикутне, і ми попливли далі.

Надвечір я помітив на обрії з навітряного боку пароплав. Це був, на мою думку, або російський крейсер, або, ще певніше, «Македонія», яка все ще шукала шхуну.

За цілий день сонце ні разу не виглянуло з-за хмар, і було страшенно холодно. Коли насунулась ніч, хмари почорніли, вітер посвіжішав, і ми вечеряли, не знімаючи рукавиць, а я одночасно їв і стернив.

Коли стемніло, вітер і хвилі були вже занадто великі для шлюпки і я, з неохотою знявши вітрило, почав робити плавучий якір. Я знав про нього з розмов мисливців, і змайструвати його була не мудра штука. Знявши шоглу, я загорнув її разом із шпринтом, гіком і двома парами запасних весел у вітрило, міцно обв'язав вірьовкою і кинув за борт. Кінець вірьовки я закріпив на носі шлюпки, і плавучий якір був готовий. Мало виступаючи з води і майже не піддаючись дії вітру, він гальмував шлюпку і тримав її носом до вітру, а це най-

безпечніше положення, коли хочеш, щоб розбурхані хвилі не потопили тебе.

— А що тепер?— весело спитала Мод, коли все було зроблено і я вже натягав рукавиці.

— А тепер ми вже не пливемо до Японії,— відповів я.— Нас несе на південний схід, і ми робимо принаймні дві милі за годину.

— За ніч це буде тільки двадцять чотири милі,— зауважила вона,— і то якщо вітер не стихне.

— Так. А всього сто сорок миль, якщо вітер протримається три доби.

— Але він не протримається так довго,— сказала вона впевнено.— Він повернеться і буде віяти, як нам треба.

— Море — це найбільший зрадник.

— Але ж вітер! — відказала вона.— Я чула, як ви красномовно вихваляли «браві пасати».

— Жалкую, що я не додумався захопити секстант і хронометр Ларсена,— сказав я сумно.— Коли вітрила несуть в одному напрямку, вітер жене в другому, та ще до того течії відносять у третьому, все це дає рівнодійну, якої нам ніяк не вирахувати. Скоро ми не зможемо визначити, де ми знаходимось, не помилившись на яких-небудь п'ятсот миль.

Потім я попросив пробачення в Мод і пообіцяв їй, що не буду більше журитися. Поступившись перед її умовлянням, я рівно о десятій замінив її на вахті до півночі, але перш ніж лягти спати, я закутав її в ковдри і обгорнув непромокальним плащем. Я не спав, а дрімав. Шлюпку кидало з гребеня на гребінь. Я чув, як ревіли хвилі, і щохвилини нас обдавало солоними бризками, що перелітали через борт. І все-таки, міркував я, це ще не погана ніч. Не таке мені довелося бачити на «Привиді», і не таке ще ми побачимо на цій шкаралупі. Обшивка шлюпки була три чверті дюйма завтовшки. Від морської безодні нас відділяла дерев'яна стінка, товщиною менше одного дюйма.

А проте я запевняю ще раз і ще раз, що я не боюся. Я вже не відчував того жаху смерті, який колись нагнали на мене Вовк Ларсен і Магрідж. Я зовсім перемінився з того часу, як Мод Брустер увійшла в моє життя. Я гадаю, що куди краще самому кохати, ніж бути коханим! Тоді для тебе інша істота стає такою до-

рогою, що ти залюбки ладен віддати за неї життя. Я забув про своє життя, кохаючи іншу істоту; а проте — який парадокс! — я ніколи не хотів так сильно жити, як тепер, коли я найменше дорожив своїм життям. Я ще ніколи не відчував так сильно потребу жити, як тепер, — такий був мій останній висновок. Дрімуючи, я намагався проїняти своїми очима темряву, бо знав, що там десь Мод, яка пильно несе свою вахту серед бурхливих хвиль, готова кожну мить покликати мене на допомогу.

Розділ двадцять восьмий

Нема потреби розповідати про всі ті страждання, яких нам довелося зазнати в маленькій шлюпці, що, довірившись примхам моря, протягом багатьох днів носилася на неспокійних океанських просторах. Цілу добу дув дужий північно-західний вітер, потім він стих, але вночі знявся південно-західний. Це була смерть для нас, але я витяг плавучий якір, поставив вітрило і спрямував шлюпку круто до вітру з курсом на південний південно-схід. Можна було триматися також західного північно-заходу, але теплий подих півдня вабив мене до теплішого моря, і це визначило наш курс.

Через три години, — я добре пам'ятаю, якраз опівночі, — коли нас обгорнула така темрява, якої я ще ніколи не бачив на морі, вітер, що дув з південного заходу, так розбурхався, що я змушений був знову кинути плавучий якір.

Світанок застав мене на кормі. Стомленими очима я вдивлявся в побілілий океан, серед якого нашу шлюпку кидало, як тріску. Нам неминуче загрожувала небезпека бути залитими. Від бризок і піни за борт потрапляло стільки води, що я змушений був увесь час вичерпувати. Промокли ковдри. Все було мокре, тільки Мод, у плащі, гумових чоботях і зюйдвестці, була добре захищена, хоч її обличчя, руки та пасмо волосся, що вибилося з-під зюйдвестки, були в неї зовсім мокрі. Допомагаючи мені, вона час од часу брала черпак і енергійно вичерпувала воду. Вона сміливо дивилась в очі небезпеці. Все в світі відносне. Це був тільки дужий вітер, але для нас, що боролися за своє життя у цій утлій шлюпці, це був справжній шторм.

Тремтячи від холоду, зморені, весь день ми боролися з розбурханим океаном і лютим вітром, що бив просто в обличчя. Прийшла ніч, але ніхто з нас не спав. Знову розвиднілось, і знову вітер бив нам в обличчя, а білі хвилі з ревом неслися назустріч.

На другу ніч Мод, що була вже вкрай знеможена, занула. Я вкрив її плащем і брезентом. Одежа на ній була порівняно суха, але вона задубіла від холоду. Я дуже боявся за її життя. І знову настав день, такий самий холодний і похмурий, з сірими хмарами, що затягли небо, з вітром, що бив в обличчя, і хвилями, які ревли навколо.

Я не спав дві доби. Я змок до рубця, промерз і був ні живий ні мертвий від втоми. Мое тіло заніміло від напруження і холоду, і біль у м'язах віддавався страшною мукою при найменшому рухові — а рухатися доводилося безперестанно. Тимчасом нас відносило на північний захід — все далі від Японії, до суворого Берінгового моря.

Але ми трималися, і шлюпка трималася, хоч вітер не стихав, навпаки, надвечір третього дня він навіть подужчав, але це ще не все. Один раз шлюпка так врізалася у хвилю, що її на чверть залило водою. Я вичерпував воду, як навіжений. Вода, що заповнила шлюпку, тягла її вниз, зменшувала її плавучість. Друга така хвиля — і нам був би край. Вичерпавши воду, я змушений був зняти з Мод брезент, щоб затягнути ним передню частину шлюпки, і добре, що я так зробив, на третину прикривши наше суденце! Тричі врізувалася шлюпка носом у хвилю, але брезент надійно захищав її від води.

Становище Мод було тяжким. Вона сиділа скоцюрбившись на дні шлюпки, губи її посиніли, на безкровному обличчі були виразно написані муки. Але її очі, що дивилися на мене, світилися мужністю, а уста промовляли бадьорі слова.

Цієї ночі шторм бушував, мабуть, з особливою люттю, хоч я його майже не помічав: я знемігся і спав, сидячи біля стерна. Вранці на четвертий день вітер перемінився на легкий подих, море вицухло, і над нами засяяло сонце. О благословенне сонце! Як приємно було купати наші змучені тіла в його ніжному теплі! Ми оживали, наче комахи після бурі. Ми знову сміялися, жартували і знову оптимістично дивилися на наше становище. А втім, воно лише погіршало. Ми були тепер далі від Японії, ніж тієї

ночі, коли покинули «Привид». Я міг тільки приблизно вгадати широту і довготу. Навіть коли ми дрейфували з швидкістю дві милі на годину, то за час бурі, яка тривала більше як сімдесят годин, нас знесло принаймні на сто п'ятдесят миль на північний схід. Але чи правильні ці підрахунки? А може, ми за годину робили не дві, а чотири милі? Тоді нас віднесло на сто п'ятдесят миль від цілі.

Де ми знаходилися, я не знав і не здивувався б, якби ми раптом побачили «Привид». Навколо плавали котики, і я весь час чекав, що на обрії от-от з'явиться якась промислова шхуна. Після полудня, коли південно-західний вітер посвіжішав, ми дійсно побачили вдалині якусь шхуну. Але вона тут же зникла з очей, і знову ми залишилися самі серед моря.

Були туманні дні, коли навіть Мод журилася і не чути було її веселих слів; були дні тиші, коли ми пливли по спокійному неосяжному морському просторі, пригнічені його величчю, і дивувалися, що ми ще живі і навіть боре-мося за життя; були дні мряки, вітрів і сніжних бур, коли ніщо не могло зігріти нас, і були дні дощів, коли ми збирали в наші барильця воду, що збігала з мокрого вітрила.

А моє кохання до Мод дедалі зростало. Вона була така багатогранна, така багата на настрої. Я називав її «Протейовою натурою». Називав я її й іншими ніжними іменами, але тільки в думках. Хоч слова кохання не раз готові були зірватися з моїх уст, але я знав, що це час неподходящий для такого признання. Та й не тільки в цьому причина. Взагалі, недоречно було питати жінку, чи кохає вона тебе, коли взявся її врятувати й захищати. Делікатний, як того вимагало становище, не тільки тут, але і в інших ситуаціях, я радий був, що ні знаком, ні поглядом не видав свого кохання. Ми були просто добрі приятелі, і що не день, наша приязнь міцніла.

Що мене найбільше в ній дивувало, це повна відсутність полохливості і страху. Грізне море, утла шлюпка, шторм, страждання, наша безпорадність, ізольованість,— все, що могло злякати навіть фізично здорову жінку, на неї не справляло ніякого враження, дарма що ця дівчина знала життя в його найбільш зніжуючих, штучно полегшених формах і була ніби зітканою із сяйва зірок, роси й туманного серпанку, втілюючи в собі жіночу ніжність, лагідність, красу. А проте я помилився. Вона була полохлива й боязка, але вона мала мужність. Тіло й муки

тіла — це те, що дісталоя їй як спадщина, але тіло терпіло тільки як тіло. Сама вона була ніби духом життя, його духовною сутністю,— завжди спокійна, з спокійним поглядом, що світився в її очах; завжди сповнена непохитної віри у вищий порядок серед вічно мінливого всесвіту.

Знову настали дні шторму! Дні і ночі ревів океан, загрожуючи нам бурхливими білими хвилями, а вітер рукою титана кидав шлюпку в усі боки. І весь час нас відносило все далі й далі на північний схід. І ось одного разу, коли шторм лютував, як ніколи, я кинув стомлений погляд на море, нічого не шукаючи, а просто звертаючись до розгніваної стихії з німим благанням, щоб вона вгамувалась і дарувала нам життя. Але, подивившись, я не повірив своїм очам. Безсонні ночі і дні, повні турбот, певно, затуманили мені голову. Я перевів погляд на Мод, щоб переконатися, що для мене існує ще час і простір. Її милі мокрі щоки, її волосся, що розвівалося на вітрі, її відважні карі очі сказали мені, що я ще не з'їхав з глузду. Я знову глянув на море і знову побачив чорний, високий, оголений мис, що виступав серед хвиль; об його підніжжя розбивався бурхливий прибій, кидаючи догори піняві бризки, а на північний схід тяглася чорна непривітна берегова смуга, оточена білим шумовинням.

— Мод! — вигукнув я.— Мод!

Вона повернула голову і глянула в бік берега.

— Та невже це Аляска? — скрикнула вона.

— Аляска? Ні,— відповів я і спитав: — Чи вмієте ви плавати?

Вона похитала головою.

— І я не вмію,— сказав я.— Так тоді ми повинні добиратися до берега не вплав, а знайти якийсь прохід між прибережними скелями. Але ми мусимо робити це швидко і без паніки.

Я говорив упевнено про те, в чому сам був не впевнений, і Мод це помітила. Вона пильно подивилася на мене і сказала:

— Я ще не подякувала вам за все те, що ви зробили для мене, але...

Вона завагалася, ніби підшуковуючи найкращі слова, щоб висловити подяку.

— Ну? — сказав я грубо, бо мені не сподобалося те, що вона задумала дякувати мені.

— Ну допоможіть же мені! — засміялася вона.

— Виконати свій обов'язок, подякувавши мені перед смертю? Ні. Ми ще не збираємося вмирати. Ми маємо висадитися на цьому острові, і ще до вечора ми знайдемо затишний куток для себе.

Я говорив рішучим тоном, але сам не вірив своїм словам. Та не страх примушував мене брехати. Страху я не почував, хоч був певний, що нам ніяк не врятуватися від смерті у вітрі хвиль серед скель, які насувалися на нас. Нічого було й думати про те, щоб підняти вітрило і спробувати відійти від берега: вітер зараз же перекинув би шлюпку і хвилі залили б її в одну мить, а крім того, вітрило разом із запасними веслами неслося серед хвиль попереду нас.

Як я вже сказав, я не боявся своєї власної смерті, що підстерігала мене там, за кілька сот ярдів, з підвітряного боку, але мене лякала думка, що Мод має вмерти. В моїй клятві уяві уже постало її знівечене тіло, що б'ється об скелі, і це було жахливо. Я намагався думати, що ми врятуємося, що нам пощастить висадитись на берег, і тому я казав не те, чому вірив, а те, в що хотілось би вірити.

Я жахався цієї страшної смерті, і на мить у мене майнула дика думка: схопити Мод в обійми і стрибнути з нею через борт. Потім я вирішив чекати до останнього і тоді тільки, коли вже не буде ніякої надії, схопити її в обійми, сказати їй про своє кохання і кинутися разом з нею у вир смерті.

Ми інстинктивно присунулися ближче одне до одного. Її рука в рукавиці знайшла мою руку, і так ми, без слів, чекали кінця. Ми були недалеко від смуги прибою біля західного краю мису, і я напружено дивився вперед в надії, що якась випадкова течія або сильна хвиля підхопить і понесе нас повз буруни.

— Ми проскочимо! — сказав я з удаваною певністю, що не ввела в оману жодного з нас.

— Присягаюся богом, ми проскочимо! — крикнув я через п'ять хвилин.

Це було вперше за все моє життя, що я побожився.

— Пробачте, — сказав я.

— Ви переконали мене у вашій щирості, — відповіла вона, ледве посміхнувшись. — Тепер і я вірю, що ми проскочимо.

Вдалині, за мисом, здіймався високий берег і берегова смуга утворювала глибоку бухту. До нашого слуху

долітав якийсь невпинний приглушений рев. Він схожий був на далекий затяжний грім і доносився до нас з підвітряного боку, заглушаючи рев прибою і завивання бурі. Ми обігнули мис, і перед нами відкрилася бухта; ми побачили білий вигнутий півмісяцем піщаний берег, об який розбивалися хвилі морського прибою і який був усіяний міріадами котиків. Це від них ішов такий страшений рев.

— Лежбище! — закричав я. — Тепер ми справді врятовані. Тут мусять бути люди і сторожові судна, щоб захищати тварин від мисливців. Можливо, що тут десь на березі є навіть станція.

Але коли я краще придивився до бурунів, що билися об берег, я сказав:

— Погано, але не так погано, як було. І тепер, якщо боги будуть милостиві до нас, ми, обігнувши цей найближчий мис, підпливемо до цілком захищеного берега, де можна висадитися, не замочивши ніг.

А боги були милостиві до нас. Південно-західний вітер підганяв шлюпку, і ми, мало не врившись у скелю, обігнули другий мис і майже на одній лінії з цими двома побачили третій. Але яка це була бухта! Вона врзалася далеко в берег, і приплив підхопив нас і поніс у бухту. Тут море було спокійне, хвилі, хоч і чималі, але рівні; я витяг плавучий якір і почав гребти. Від мису берегова лінія загиналась на південний захід, і в бухті ми побачили ще другу бухту — добре захищену природню гавань. Вода там була спокійна, як у ставку, і тільки зрідка водяна поверхня трошки хвилювалась, коли сюди через грізний мур скель, що тягся вздовж берега, в якихось ста футах від води, долітали слабкі пориви вітру — відгомін шторму.

Тут котиків не було. Кіль шлюпки вривався в тверду гальку. Я вистрибнув і простяг руку Мод. За мить вона була біля мене. Коли я відпустив її, вона знову схопилася за мою руку. Я теж захитався і ледве не впав на пісок. То був закон інерції: наш рух раптово припинився. Нас так довго гойдало на хвилях, що тепер ми не могли встояти на твердому ґрунті. Ми чекали, що ґрунт у нас під ногами ось-ось почне підніматися і опускатися і що скелястий мур також почне нахилитися туди й сюди, немов борт корабля. Ми, за звичкою, ставали в відповідні пози, намагаючись протистояти рухам, яких в дійності не було, і, таким чином, втрачали рівновагу.

— Справді, я мушу сісти,— сказала Мод, нервово за-сміявшись, і, як п'яна, одразу ж опустила на пісок.

Я підтяг вище шлюпку і сів поруч неї. Так ми висадилися на «Острів Зусиль». Ми так одвикли від землі, що тепер, після довгого перебування на морі, почували себе хворими на «земну хворобу», так само як люди хворіють на морську, коли вперше впливають у море.

Розділ двадцять дев'ятий

— От дурень! — голосно вигукнув я спересердя.

Я розвантажив шлюпку і виніс все, що було в ній, на берег, маючи на увазі обладнати тут табір. На березі були наносні дрова, хоч і небагато, і коли я глянув на кофейник, якого я взяв у кладовій «Привида», мені спало на думку розпалити вогонь.

— Справжній ідіот! — продовжував я.

— Що ви, що ви!.. — промовила Мод з ніжним докоро-ром, а тоді запитала, чому саме я справжній ідіот.

— Нема сірників! — простогнав я.— Я не взяв жодного сірника. І тепер у нас не буде ні гарячої кави, ні супу, ні чаю, нічогісінько.

— А хіба Робінзон Крузо не тер деревину об деревину? — протяжно сказала вона.

— Я прочитав чимало оповідань людей, що самі потерпіли під час корабельних катастроф. Їхні спроби в такий спосіб здобути вогонь ніколи не вдавалися. Я пригадую Вінтерса, газетного репортера, який побував на Алясці і в Сибіру. Якось нам довелося зустрітися з ним, і він розповів мені, як через тертя двох паличок він намагався добути вогню. Це було дуже кумедно. Хоч оповідання його було незрівнянне, але спроба ця була невдала. Я пригадую, як він сказав у кінці, блиснувши своїми чорними очима: «Джентльмени, жителі тихоокеанських островів, може, це й роблять, може, це роблять і малайці, але даю вам слово честі, що цього не зробить біла людина».

— Ну, ми досі обходилися без вогню,— сказала Мод весело.— Можемо й надалі обійтися без нього.

— Ви тільки подумайте, кава! — кричав я.— Добра кава, і навіть дуже добра, я ж знаю. Я взяв її із особистих запасів Ларсена. А подивіться-но, які чудові дрова!..

Признаюся, мені таки дуже хотілося кави, а незабаром я довідався, що і Мод дуже любить її. До того ж, ми так довго були без гарячої страви, що все у нас захолонуло всередині, так само як і зовні. Щось гаряче було б дуже до речі. Але я перестав скаржитись і почав робити з вітрила намет для Мод.

Маючи в своєму розпорядженні весла, шоглу, шпринт і гік та ще й чималий запас вірьовок, я був певний, що легко справлюся з цією роботою. Але я не мав досвіду, а тому кожна дрібниця була, так би мовити, експериментом, і коли вона вдавалася, то це вже був винахід. Поки я зробив намет,— і день минув. Вночі пішов дощ. Навет затопило. Мод промокла і мусила повернутися знову в шлюпку.

На другий ранок я обкопав намет неглибоким рівчком, але через годину раптовий порив вітру, що налетів з-за скелястого муру, зірвав мій намет і поніс його геть ярдів за тридцять.

Мод засміялася з мого сумного виразу обличчя, а я сказав:

— Як тільки вітер стихне, я поїду в шлюпці оглядати острів. Тут є, певно, станція і люди. А кораблі мусять відвідувати станцію. Не може бути, щоб ці котики не були під охороною уряду якоїсь країни. Але перш ніж їхати, я хотів би влаштувати вас тут якнайзручніше.

— Я хотіла б поїхати з вами,— було все, що вона сказала.

— Вам краще залишитися. Ви і так досить натерпілися. І без того дивно, що ви ще живі. Не таке вже це велике задоволення — плавати в шлюпці чи то під вітрилом, чи то на веслах у такий дощ. Вам потрібний відпочинок, і я хотів би, щоб ви залишилися тут і спочивали.

Мені здалося, що її чудові очі затуманилися; вона їх опустила додола і відвернулася.

— Я вважала б за краще поїхати з вами,— сказала вона тихим голосом, в якому чулося благання.— Я могла б допомагати вам...— її голос урвався.— А коли щонебудь станеться з вами? Подумайте, як я тут залишусь сама.

— О, я буду дуже обережним, — відповів я, — і я не заїду так далеко, щоб я не встиг вернутися до ночі. Одним слсвом, я гадаю, що вам далеко краще залишитися, відпочити і як слід виспатися.

Вона повернулася і подивилася мені в очі. Її погляд був пильний, але ніжний.

— Будь ласка, прошу вас,— сказала вона ніжно, дуже ніжно...

Я вирішив стояти на своєму і похитав головою. Вона все ще чекала і дивилася на мене. Я підшукував слова, щоб відмовити вдруге, але потрібних слів не знаходив. Я бачив, як радісний вогник блиснув в її очах, і тоді зрозумів, що я програв. Я вже не міг сказати «ні».

Після полудня вітер затих, і ми почали готуватися, з тим щоб вирушити завтра вранці. Проникнути в глиб острова з нашої бухти було неможливо, бо по обидва боки від неї, починаючи від самої води, піднімався вгору стрімкий скелястий мур.

Ранок був похмурий, сірий, але спокійний. Я прокинувся завчасно і почав ладнати шлюпку.

— Дурень! Телепень! Єху!¹— закричав я, вирішивши, що час будити Мод. Цього разу я кричав з удаваним розпачем, а сам з непокритою головою весело витанцював на березі. Відкинувши край вітрила, Мод висунула голову.

— Що там таке? — заспано, але з цікавістю запитала вона.

— Кава! — закричав я. — Що ви скажете, коли я вам запропоную чашку кави? Гарячої кави... що аж кипітиме?..

— Я? — промурмотіла вона. — Ви налякали мене, і це з вашого боку жорстоко. Я вже заспокоїлася, примирилася з думкою, що ми будемо без неї, а тут ви даремно дратуєте мене вашими спокусами.

— Дивіться! — сказав я.

Біля підніжжя навислих скель я зібрав трохи сухого гілляччя та ломачок і наколов трісок для підпалу. З своєї записної книжки я вирвав аркушик паперу, а з скриньки з патронами добув один патрон. З нього я ножем виколупав пижа і висипав порох на рівний камінь. Потім витяг з патрона капсуль і поклав його на камінь в купку пороху. Все було готово. Мод виглядала з намету. Тримавши папір лівою рукою, я ударив по капсу-

¹ Єху — твариноподібні люди, змальовані Джонатаном Свіфтом в його романі «Мандри Гуллівера».

ліві каменюкою. Серед білого диму спалахнуло полум'я, і край паперу зайнявся.

Мод радісно заплескала в долоні.

— Прометей! — вигукнула вона.

Але мені ніколи було поділитися з нею радістю в цей час. З маленьким вогником треба було поводитись обережно, щоб він як слід розгорівся. Я підкидав стружку за стружкою, тріску за тріскою, поки нарешті вогонь затріщав, охопивши їх полум'ям. Я ніколи не сподівався, що нас приб'є до берега безлюдного острова, а тому у нас не було ні чайника, ні якого б то не було іншого посуду; пригодився черпак із шлюпки. Згодом, коли ми поїли частину консервів, порожні банки (а їх було немало) замінили нам кухонний посуд.

Я скип'ятив воду, а Мод заварила каву. І яка смачна була ця кава! А крім того я підсмажив консервоване м'ясо з розмоченими галетами. З сніданком нам пощастило, і ми сиділи коло вогню значно довше, ніж треба було сидіти заповзятливим мандрівникам; сьорбаючи гарячу чорну каву, ми обмірковували наше становище.

Я був певний, що ми знайдемо якусь станцію в одній із бухт, бо знав, що лежбища на Берінговому морі охороняються. Але Мод, бажаючи попередити можливе розчарування, висунула теорію, що ми відкрили нікому не відоме лежбище. Настрій у неї був гарний, незважаючи на те, що становище наше було важке.

— Якщо ваша правда,— сказав я,— тоді нам треба готуватися до зимівлі тут. Нашого харчу не вистачить, але тут є котики. Восени вони зникають, а тому мені вже тепер треба думати про запаси м'яса. Крім того, доведеться зробити якийсь курінь і назбирати якнайбільше дров. Прийдеться також натопити котикового жиру для освітлення. Роботи в нас буде чимало, якщо ми не знайдемо на острові людей. Проте я не певен, що на острові є люди.

Але вона мала рацію. Ми пливли в півніру* вздовж берега, оглядаючи бухту в бінокль, іноді приставали до берега, проте ніде не знаходили ніяких ознак людського житла. Але скоро ми переконалися, що не ми перші висадилися на Острів Зусиль. На березі сусідньої бухти ми знайшли уламки розбитої шлюпки. Це була промислова шлюпка, бо кочети були підв'язані ремінцями,

з правого боку була стойка для рушниць, і я прочитав напівстертий напис, виведений білою олійною фарбою: «Газель. № 2». Шлюпка лежала тут давно, бо вона була наполовину занесена піском і дошки вже почорніли від негоди. На кормі я знайшов заржавілу десятикаліберну рушницю і поламаний матроський кинджал, до того ржавий, що ледве можна було впізнати, що воно таке.

— Їм удалося вибратися звідси, — сказав я бадьюра, але відчув, що серце моє завмерло, коли я подумав, що десь тут, на цьому березі, можуть лежати побілілі людські кістки.

Мені не хотілося, щоб настрої Мод потьмарився від цієї знахідки, і тому я знову відштовхнув нашу шлюпку від берега і обігнув північно-східний мис острова. Тут, у південній частині острова, не було пологих берегів, і незабаром після полудня ми обійшли чорний мис і закінчили своє плавання навколо острова. За приблизними підрахунками, острів мав в окружності двадцять п'ять миль, а ширина його була різна: од двох до п'яти миль. Я гадаю, що на цих берегах було принаймні двісті тисяч котиків. Південно-західна частина острова була найвищою, поверхня його поступово знижувалася в північно-східному напрямку, де берег підносився над водою всього на кілька футів. За винятком нашої невеличкої бухти, інші береги були пологі і приблизно за півмилі від води переходили в, так би мовити, скелясті луки, що позаростали мохом і тундровою травою. Сюди і виходили стада котиків: старі самці стерегли свої гареми, тоді як молоді трималися окремо.

Докладнішого опису Острів Зусиль не вартий. Всюди якщо не гострі скелі, то болота, і з усіх боків він відкритий для штормових вітрів; морські хвилі постійно вгризаються в його береги; повітря весь час тремтить від реву двохсот тисяч морських тварин; це сумне і непривабливе місце для оселі. Мод, яка готувала мене до можливої невдачі і була бадьюра і жвава весь день, раптом зажурилася, коли ми повернулися до нашої маленької бухти. Вона мужньо намагалася приховати це від мене, але коли я вдруге розпалював багаття, я почув приглушений плач, що доносився з намету. Я знав: це плакала Мод, уткнувшись обличчям у ковдру.

Тепер за мною була черга удавати веселого. Я намагався грати свою роль якнайкраще і, певно, мав успіх,

бо Мод знову сміялася і навіть співала. Вона рано пішла спати, але перш ніж іти, заспівала мені пісню. Це я вперше чув її спів. Я лежав біля вогню і слухав з захопленням. Вона і тут, як і всюди, була артисткою. Її голос, хоч і не сильний, був на диво ніжний і виразний.

Я, як і раніше, спав у шлюпці і цієї ночі довго не міг заснути. Я дивився на зорі, яких так давно не було видно, і обмірковував наше становище. На мені лежала відповідальність, причому така, про яку я раніше не мав ніякої уяви. Вовк Ларсен мав рацію, коли казав, що я стою не на своїх ногах. Мої пов'язані й агенти взяли на себе обов'язок турбуватися про мої гроші. Я не знав ніякої відповідальності. Лише на «Привиді» я навчився відповідати за себе. А тепер уперше в житті я ніс відповідальність за когось іншого. І ця відповідальність була дуже великою, я відповідав за жінку, яка була для мене єдиною в світі, за долю тієї, яку ніжно називав у своїх мріях «своею пташечкою».

Розділ тридцятий

Не дивно, що ми назвали цей острів Островом Зусиль. Цілих два тижні ми працювали, щоб збудувати халупу Мод уперто силкувалася допомагати, і я мало не плакав над її подряпанними і закривавленими руками. Разом з тим я пишався нею. Іноді ця тендітна жінка, якій приходилося терпіти тяжкі незгоди і нестатки, виявляла справжній героїзм: напружуючи всі свої сили, вона гнула спину, виконуючи непосильну роботу. Вона носила своїми руками каміння, допомагаючи мені будувати хату, вона і слухати мене не хотіла, коли я благав її не робити цього. Нарешті, вона погодилася взяти на себе легшу роботу: варити їжу та збирати на зиму дрова і мох.

Хатні стіни я збудував без великих труднощів, і все йшло добре, поки я не став перед проблемою даху. Яка користь з чотирьох стін без даху? Але з чого робити дах? Правда, були запасні весла. Вони могли бути за крок-ви; але чим я їх покрию? Мохом крити не годилося. Крити тундровою травою було непрактично. Вітрило було нам потрібне для шлюпки, а брезент почав протікати.

— Вінтерс покрив свою хатину шкурами моржів,— сказав я.

— А тут є котики,— натякнула вона.

На другий день почалося полювання. Я не вмів стріляти, але почав учитись. Витративши на трьох котиків коло тридцяти патронів, я побачив, що мені їх не вистачить навіть на те, щоб навчитися стріляти. Вісім патронів пішло на розпалювання багаття, поки мені спало на думку прикривати тліюче вугілля сирим мохом. Тепер у моїй скриньці залишилося не більше як сотня патронів.

— Нам треба бити котиків дрючками,— заявив я, переконавшись у тому, що стрільця з мене не вийде.— Я чув від мисливців, що їх і так б'ють.

— Вони такі гарненькі,— зауважила Мод,— що я навіть не можу припустити думки, що ми будемо це робити. Це ж просто звірство. Інша річ стріляти...

— Нам потрібний дах,— відповів я суворо.— Скоро настане зима. Тут або їм, або нам смерть. Шкода, що ми не маємо досить патронів, але я думаю, що їм легше помирати від дрючка, ніж від куль. До того ж бити дрючками буду я.

— В тому-то й річ,— почала вона жваво і, раптом збентежившись, замовкла.

— Звичайно,— почав я,— якщо ви вважаєте за краще...

— А я що буду робити? — урвала вона мене з тою м'якістю, за якою ховалася впертість.

— Збирати дрова й варити обід,— відповів я весело.

Вона похитала головою.

— Це занадто небезпечна справа, щоб вам її робити самому. Я знаю, я знаю,— попередила вона мій протест.— Я тільки кволу жінка, але якраз моя незначна допомога може врятувати вас від нещастя.

— Але дрючком? — нагадав я.

— Звичайно, ви будете орудувати ним. Я, мабуть, буду верещати. Я буду одвертатися, коли...

— Коли буде найбільша небезпека? — засміявся я.

— Я вже сама буду знати, коли мені дивитися, а коли ні,— відповіла вона поважно.

Справа закінчилася тим, що другого ранку вона вирушила зі мною на полювання. Ми попливли вздовж берега в сусідню бухту. Навколо нас у воді була сила-силенна котиків, а на березі від них стояв такий рев, що ми мусили кричати, щоб почути одне одного.

— Я знаю, що їх б'ють дрючками,— сказав я, підбадьорюючи себе і з сумнівом поглядаючи на величезного самця, до якого не було й тридцяти футів; він, спершись на свої ласти, уважно дивився на мене.— Але питання, як їх б'ють.

— Давайте краще назбираємо тундрової трави і покриємо дах,— сказала вона.

Вона злякалася так само, як і я, і ми мали рацію, бо бачили перед собою ряди зціплених блискучих зубів і морди, схожі на собачі.

— Я завжди думав, що вони бояться людей,— сказав я.— А втім, звідки я знаю, що вони не бояться людей? — додав я, кілька разів гребнувши веслами і пропливши трохи далі понад берегом.— Можливо, якщо я сміливо піду берегом, то вони кинуться тікати і я не піймаю ні одного.

Я все ще вагався.

— Я чула якось про людину, що напала на гнізда диких гусей,— сказала Мод.— І вони забили її.

— Гуси?

— Так, гуси. Мій брат розповідав мені про це, коли я була ще маленька.

— Але я знаю, що люди б'ють їх дрючками,— провадив я своє.

— Я гадаю, що з тундрової трави буде непоганий дах,— сказала вона.

Сама того не бажаючи, вона тільки підлила масла в вогонь, тому що не міг же я показати себе боягузом перед нею!

— Сюди,— сказав я і затабанив одним веслом, завертаючи до берега.

Я виліз і сміливо пішов уперед на довгогривого самця, що був серед своїх жінок. У мене в руках був звичайний дрюк, яким веслярі добивають підстрелених мисливцями котиків. Він мав тільки півтора фути завдовжки, а по своєму неуктву я ніколи не думав, що на березі для наскоків на лежбище вживають дрючків, що мають чотири або п'ять футів завдовжки. Самиці, відповзаючи вбік, давали мені дорогу, і віддаль між мною та самцем поступово зменшувалась. Він підвівся на своїх ластах, люто поглядаючи на мене. Нас розділяло дванадцять футів. Я рухався вперед, сподіваючись, що він ось-ось зверне з дороги і побіжить.

До нього лишалося вже не більше як шість футів, коли в мене майнула страшна думка: а що як він не буде тікати? Ну, тоді я вдарю його дрюком. З переляку я забув, що мав забити самця, а не примусити його тікати. І якраз в цю мить він чмихнув, загарчав і кинувся на мене, очі його блищали, паща була широко роззявлена, а білі зуби грізно виширились. Без сорому признаюся, що я повернувся і почав тікати. Він біг незграбно, але швидко. Нас відділяли яких-небудь два кроки, коли я стрибнув у шлюпку, і в той момент, коли я відштовхнувся веслом, sameць вчепився за нього зубами. Міцне дерево розколось, мов шкаралупа яйця. Ми з Мод були приголомшені. Через мить він пірнув під шлюпку і, вхопившись зубами за кіль, почав його несамовито тіпати.

— Ой! — скрикнула Мод.— Вертаймося назад!

Я похитав головою.

— Те, що інші роблять, можу і я зробити. А я знаю, що інші б'ють котиків дрючками. Але я думаю, що краще мені самців не зачіпати.

— І справді, краще не зачіпайте,— сказала вона.

— Тільки не говоріть: «Будь ласка, прошу вас!» — сказав я напівсердито.

Вона не відповіла, і я зрозумів, що мій тон трохи образив її.

— Пробачте,— сказав я, або швидше закричав, щоб мене було чути серед реву, що стояв над лежбищем.— Якщо ви будете наполягати, я повернуся і піду назад, але кажу по щирості, що я хотів би залишитись.

— Тільки не кажіть, що все це сталося через те, що ви взяли з собою жінку,— сказала вона з чарівною по-смішкою, так що я зрозумів, що вона простила мене.

Пропливши вздовж берега ще кілька сот футів і заспокоївши свої нерви, я знову причалив до берега і вийшов із шлюпки.

— Тільки обережно! — гукнула вона мені услід.

Я кивнув головою і розпочав флангову атаку на найближчий гарем. Все йшло добре, поки я не промахнувся, коли хотів ударити самку, що лежала віддалік. Вона заревла і почала тікати. Я підбіг ближче і замахнувся вдруге, але влучив не в голову, а в плече.

— Бережіться! — почув я, як скрикнула Мод.

Захопившись, я ні на що не звертав уваги, а коли

оглянувся, то побачив, що сам владар гарему наближається до мене. Переслідуваний розлютованим самцем, я побіг до шлюпки. Але цього разу Мод і не натякнула на те, щоб повернутися назад.

— Я гадаю, що було б краще не чіпати гаремів, а звернути увагу на поодиноких котиків, що мають миролюбний вигляд,— це було все, що вона мені сказала.— Пригадую, я щось читала про них. Здається, книжку доктора Джордана. Це молоді самці, які ще не мають своїх гаремів. Він називав їх «холостяками» чи щось подібне. Мені здається, що якби ми на них натрапили...

— Мені здається, що в вас прокинувся мисливський інстинкт,— засміявся я.

Вона раптом мило зашарілась.

— Треба сказати, що, так само як і ви, не люблю визнавати себе переможеною, але це не означає, що мені подобається, коли забивають цих гарних, безневинних тварин...

— Гарних! Я не бачу нічого гарного в цих тваринах, що, вищиривши ікла, гналися за мною.

— Це на ваш погляд нічого!— засміялася вона.— Вам бракувало перспективи. Якби вам не довелося так близько мати з ними справу...

— Ось воно що!— скрикнув я.— Мені потрібний довгий дрючок. До речі, у нас є поламане весло.

— Я пригадую...— сказала вона,— капітан Ларсен розповідав, як саме нападають на лежбище. Невеличку частину стада відгонять від берега і тоді тільки б'ють їх.

— Я не маю охоти зганяти ні одного з цих гаремів,— зауважив я.

— Але є ще «холостяки»,— сказала вона. Вони тримаються осторонь. Доктор Джордан каже, що поміж гаремами залишається стежка і що поки такий «холостяк» тримається тої стежки, владарі гаремів його не зачіпають.

— Ось вам один з них,— сказав я, показуючи на молодого самця, що підпливав до берега.— Пильнуйте його; якщо він виповзе, ми підемо за ним.

Він виліз на берег і поповз вузькою незайманою стежкою, що пролягла поміж двома гаремами; владарі погрозливо гарчали, але не нападали на нього. Ми стежили, як він повзе, поволі пробираючись стежкою, що нагадувала нитку.

— Попробуємо!.. — сказав я, виходячи із шлюпки, але признаюся, що душа моя сховалася в п'яти, коли я подумав, що мені треба йти через оцей величезний табун.

— Треба було б добре прив'язати шлюпку, — сказала Мод.

Вона вийшла разом зі мною, і я здивовано подивився на неї.

Вона рішуче хитнула головою.

— Так, я йду з вами, тому ви закріпіть шлюпку й озбройте мене дрючком.

— Вертаймося назад, — сумно сказав я. — Зрештою, я гадаю, що можна покрити хату і тундровою травою.

— Ви ж знаєте, що вона не придатна для цього, — була її відповідь. — Може, я піду попереду?

Я знизав плечима, але в глибині душі я захоплювався і пишався цією жінкою. Я озброїв її поламаним веслом, а друге взяв собі. Не зовсім впевнено ми рушили вперед і зробили кілька кроків. Раптом Мод скрикнула від переляку, коли якась не в міру цікава самиця доторкнулася носом до її ноги; з тої самої причини я теж кілька разів прискорював свої кроки. Але крім застережливого чмихання з обох боків ніяких інших ознак ворожості не було. Це були лежбища, яких ніколи не відвідували мисливці, тому котики були тут спокійні і нічого не боялися.

В самій середині табуна галас був просто жахливий. Він заглушав усе. Я спинився і посміхнувся, підбадьорюючи Мод, бо заспокоївся швидше, ніж вона. Я побачив, що вона дуже налякана. Вона підійшла ближче до мене і гукнула:

— Я страшенно боюся!

А я не боявся. Хоч враження від першої зустрічі з котиком ще не зовсім згладилося, але спокій цих тварин передався і мені. Мод тремтіла.

— Я боюся і не боюся, — шебетала вона тремтячими губами. — Це моє жалюгідне тіло боїться, а не я.

— Нічого, все буде гаразд! — підбадьорював я, інстинктивно обіймаючи її за плечі, щоб захистити від можливої небезпеки.

Я ніколи не забуду, як у цю мить я одразу відчув у собі приплив мужності. В мені заговорили первісні інстинкти, і я відчув себе чоловіком, оборонцем кволик, самцем, що бореться. Але найціннішим для мене було

те, що я відчув себе оборонцем жінки, яку любив. Вона пригорнулася до мене, ніжна й тендітна, як ліля, і коли вона заспокоїлася і перестала тремтіти, я відчув у собі величезну силу. Я готовий був вступити в бій з найлютішим самцем стада і знав, що якби він напав на мене, то я пішов би на нього сміливо, і я певен, що забив би його.

— Тепер я вже заспокоїлась,— сказала вона, вдячно подивившись мені у вічі.— Ходімо далі.

Свідомість того, що завдяки мені Мод заспокоїлась і відчула себе більш впевненою, принесла мені радість. Я, цивілізована людина, відчув, що в мені прокидалися почуття моїх далеких і забутих предків, які жили в дрімучих лісах на світанку людського роду і вдень полювали на звіра, а вночі спали під відкритим небом. За це я повинен дякувати Вовкові Ларсену, думав я, коли ми проходили стежкою між гаремами.

Пройшовши чверть милі, ми напали на «холостяків» — молодих самців, які жили собі самотньо і набирали сили на той час, коли їм доведеться прокладати собі шлях у лави щасливців.

Тепер все йшло гаразд. Здавалося, що я вже знав, що і як треба робити. Я кричав, махав дрючком, навіть підпихав ледачих, поки не відділив десятків два «холостяків» від їх гурту. Коли якийсь з них робив спробу пробитися назад до води, я заступав йому шлях. Мод брала активну участь у цій справі: покрикуючи на них та махаючи поламаним веслом, вона мені багато допомагала, хоч я і помічав, що іноді вона давала змогу вислизнути котикові, що мав стомлений вигляд і відставав від інших. Але я помітив також, що, коли якийсь з них, вишкіривши зуби, намагався пробратися назад, очі її спалахували і блищали, і вона біла його своїм дрючком.

— О, як це захоплює! — скрикнула вона і вкрай стомлена зупинилася відпочити.— Мені треба сісти.

Поки вона відпочивала, я одігнав ярдів на сто далі невеличке стадо, в якому, завдяки доброму серцю Мод, тепер залишилося тільки дванадцять котиків. Коли вона підійшла до мене, я вже перебив котиків і почав їх білувати. Через годину ми, навантажені шкурами, не без гордості крокували стежкою поміж гаремами. Ми ще двічі спустилися цією стежкою до моря, поки я не вирішив, що

в нас уже було досить шкур, щоб покрити дах. Я поставив вітрило, вивів шлюпку з бухти, і через деякий час ми були вже в своїй бухточці.

— Ми наче додому приїхали! — сказала Мод, коли шлюпка врізалася в берег.

Її слова схвилювали мене, — вони прозвучали так мило, інтимно і природно, — і я сказав:

— А мені здається, що я завжди жив цим життям. Світ книжок і книжників здається мені якимсь далеким, нереальним, так ніби це був сон, а не дійсність, ніби я все життя тільки те й робив, що полював, бився, нападав. І ви теж ніби частка цього життя. Ви... — я мало не сказав: «моя дружина, моя подруга», але вчасно спохватився і закінчив: — ви стійко переносите труднощі.

Але її вухо вловило фальш. Вона зрозуміла, що я не висловив своєї думки і скинула на мене швидкий погляд.

— Не те. Ви щось інше хотіли сказати...

— Що американка міс Мейнелл жила життям дикунки і цілком пристосувалася до цього, — відказав я спокійно.

— О! — Це було все, що вона відповіла, але в її голосі (клянуся, що це так!) прозвучала нотка розчарування.

Але слова «моя дружина, моя подруга» весь день і ще багато днів звучали у мене в душі. Та найголосніше вони звучали цього вечора, коли я стежив за нею, як вона знімала з вугілля мох, роздмухувала вогонь і варила вечерю. Ці слова, мабуть, розбуркали в моїй крові давні дикунські інстинкти. Вони так глибоко пустили своє коріння, що не можуть не хвилювати людей. І вони мене справді схвилювали, розбуркали. Лежачи, я нишком повторював ці слова знову і знову, аж поки не заснув.

Розділ тридцять перший

— Запах від нього не зовсім приємний, — сказав я, — але тепло він держатиме і не пропускатиме дощу й снігу.

Ми оглядали дах, зроблений з котикових шкур.

— Хата непоказна, але служити буде вірно, а це головне,— сказав я далі, бажаючи почути її похвалу. Вона заплескала в долоні й оповістила, що дуже задоволена.

— Але тут темно,— за хвилину сказала вона, і плечі її несамохіль здрігнулися.

— Ви ж могли нагадати про вікна, коли я виводив стіни,— сказав я.— Хатина будувалася для вас, і ви мусили подумати, що вам потрібне світло.

— Але я ніколи не бачу того, що очевидно,— засміялася вона.— До того ж, дірку в стіні ви можете пробити коли завгодно.

— Цілком вірно. Я не подумав про це,— відповів я, поважно хитаючи головою.— Але чи подумали ви про те, щоб замовити шибки на вікна? Тоді подзвоніть фірмі по телефону — Ред-44-51, якщо не помиляюсь,— і скажіть, який розмір і яке скло вам потрібне.

— Це значить...— почала вона.

— Це значить, що вікна не буде.

Темно і непривітно було в цій хатині, яка в цивілізованій країні була придатна хіба що на свинарник. Але для нас, що зазнали лиха у відкритій шлюпці, це був маленький затишний куточок. Після новосілля, що відбулося при світлі бавовняного гнота, що плавав в котиковому жирі, ми взялися за заготівлю м'яса на зиму та побудову другої хатини. Тепер полювання для нас було простою справою. Виїздили вранці і верталися опівдні із шлюпкою, навантаженою котиками. Поки я будував хатину, Мод топила жир з котиків і підтримувала невеличкий вогонь під тушею м'яса. Я чув, як коптять яловичину в центральних штатах, і ми робили те ж саме: різали наших котиків на тоненькі шматки, які вішали над димом, де вони чудесно коптилися.

Другу хатину було легше ставити, бо я прибудовував її до першої і для неї потрібні були тільки три стіни. І все ж це була важка робота. Ми з Мод працювали з раннього ранку до вечора, напружуючи всі свої сили, так що коли наставала ніч, ми добиралися до своїх постель і спали, як убиті. А проте Мод запевняла, що за все своє життя вона ніколи не почувала себе краще, ніколи не була здоровшою, як тепер. Я знаю по собі, що це була правда. Але вона була така тендітна, як лілея, і я боявся, що вона ось-ось переломиться.

Дуже часто, виснажена вкрай, вона лягала навзніжки на пісок і так відпочивала і набиралася сил. Потім вона вставала і знову бралася до тої самої важкої роботи. Я дивувався, звідки в неї бралися ті сили.

— Нам ще набридне відпочивати взимку,— була її відповідь на всі мої протести.— Ми будемо ще плакатися за роботою.

Того вечора, коли дах був закінчений, ми одсвяткували входини і в мою хатину... Третій день лютував шторм; спочатку він ішов з південного сходу, потім з північного заходу, а тепер дув на нас прямо з моря. Берег крайньої бухти аж здригався від бурунів, і навіть у нашій замкненій внутрішній бухті була досить велика хвиля. Високий хребет острова не захищав нас од вітру, що свистів і гуляв навколо хати так, що я боявся за стіни. Шкіряний дах, що був натягнутий туго, як барабан, вгинався при кожному пориві вітру; відкрилися численні щілини в стінах, законопачених мохом далеко не так добре, як це думала Мод. А втім, котиковий жир горів яскраво, і нам було тепло і затишно.

Це був справді приємний вечір, і ми прийшли до висновку, що соціальні умови на Острові Зусиль були не такі вже й погані. На серці у нас було легко. Ми не тільки зжилися з думкою про сувору зиму, але й приготувалися до неї. Щодня котики могли піти в свою таємничу мандрівку на південь, а тому ми про все подбали. Не лякали нас і бурі. Ми були не тільки певні, що в нас буде сухо, тепло і захисно від вітру, ми мали ще й розкішні, м'які матраци, зроблені з моху. Це була ідея Мод, і вона сама дбайливо зібрала весь мох. Я мав спати першу ніч на такому матраці і знав, що сон мій буде ще солодший від того, що вона цю постіль зробила власними руками.

Підвівшись, щоб піти до себе, вона повернулася і якось чудно сказала:

— Щось має трапитися. Воно вже почалося. Це я почуваю. Щось насувається на нас. Воно наближається. Я не знаю, що саме, але щось має трапитися.

— Добре чи погане? — спитав я.

Вона захитала головою.

— Я не знаю, але воно там десь.

Вона показала в напрямку вітру й моря.

— Це підвітряний берег,— засміявся я,— і я га-

даю, що краще бути тут на березі, ніж підпливати до нього в таку ніч, як оце.

— Ви не боїтеся? — спитав я, проводжаючи її до дверей.

Її очі сміливо дивилися в мої.

— А як ви себе почуваете? Цілком добре?

— Ніколи ще не почувала себе краще, — була її відповідь.

Ми ще трохи погомоніли, і вона пішла.

— На добраніч, Мод, — сказав я.

— На добраніч, Гемфрі, — сказала вона.

Якось цілком природно, без усякого наміру, ми почали називати одне одного на ймення. В цю мить я міг обняти її і пригорнути до себе. Я, звичайно, зробив би так там, у тому світі, до якого ми належали. Але тут ситуація була інша. Я залишився сам у своїй хатинці, і якось особливо тепло ставало при думці, що тепер нас єднає ще одна, нова ланка, якої не було раніше.

Розділ тридцять другий

Я прокинувся, охоплений якимсь таємничим почуттям. Здавалося, що навколо мене сталися якісь зміни, щось зникло. Але це почуття швидко минуло, коли я зрозумів, що нічого не змінилося, а просто вітер зтих. Я заснув у стані нервового напруження, в якому тримали мене постійний шум і пориви вітру, і коли я прокинувся, то наді мною ще тяжіло напруження від того, чого вже в дійсності не було. За кілька місяців це була перша ніч, яку я провів під накриттям, і мені хотілося ще порозкошувати під ковдрами, не відчуваючи ні туману, ні морських бризок. Я аналізував, по-перше, враження, яке справило на мене раптове припинення вітру, а по-друге, радість, яку я відчув, відпочиваючи на матраці, зробленому руками Мод. Одягнувшись, я відчинив двері і почув, як хвилі ще б'ються об берег, а це свідчило про недавній шторм. День був ясний, сяло сонце. Я заспав і коли вийшов надвір, то відчув раптовий приплив енергії, бажання надолужити втрачений час, як і годилося жителеві Острова Зусиль.

Але, зробивши кілька кроків, я раптом зупинився. Я дивився і не вірив своїм очам; те, що я побачив, на мить приголомшило мене. Там, на березі, на відстані не більше п'ятдесяти футів від мене, уткнувшись носом у берег, лежав чорний корпус судна без щогл. Щогли і гіки, переплутані з вантами і розідраними вітрилами, звисали з його борта. Я протер собі очі. Ось камбуз, який ми самі зробили, а ось знайомий уступ юта і невисока палуба рубки, що ледве помітно підносилася над бортом. Це був «Привид».

Якою примхою долі його занесло сюди — саме в цей куточок? Який збіг обставин! Я глянув на похмурий, неприступний мур за своєю спиною, і мене охопив розпач. Утекти не було надії, не можна було про це й думати. Я подумав про Мод, що спала там у хатині, яку ми самі поставили, пригадав, як вона сказала: «На добраніч, Гемфрі», і слова «моя дружина, моя подруга» промайнули у мене в голові, але тепер усе це звучало, наче похоронний дзвін. Все попливло у мене перед очима. Може, це тривало одну тільки мить, — не знаю. Коли я отямився, передо мною, як і раніше, чорнів корпус «Привида»; його розколотий бушприт стирчав над піщаним берегом, а уламки рангоута * із скрипом терлися об борт при кожному сплескові хвилі. Шось треба було робити і робити негайно.

Але раптом мене вразило те, що на судні не помітно було ніякого руху. Я подумав, що стомлені нічною боротьбою та перенесеною аварією матроси ще спали. Після цього друга думка промайнула в моїй голові: ми з Мод ще можемо втекти. А що, коли взяти шлюпку і обігнути мис, поки ніхто не прокинувся на шхуні? Негайно покличу її — і ми вирушаємо. Моя рука вже потяглася до її дверей, щоб постукати, коли я раптом згадав, що наш острів занадто малий. Ми на ньому ніде не зможемо заховатися. Для нас нічого не лишалось, крім широкого суворого океану. Я подумав про наші затишні маленькі хатки, наші запаси м'яса, жиру, моху і палива, і я зрозумів, що вирушити в бурхливий океан назустріч зимі — це значить загинути.

Так, вагаючись, я стояв біля дверей Мод. Це було неможливо, неможливо. І раптом дика думка пронеслася в моїй свідомості: ввірватися до Мод і вбити її, поки вона спить. Але потім прийшла краща думка. Весь екі-

паж спав. Чому мені не забратися на борт «Привида» (я знав, як пройти в каюту Вовка Ларсена) і не вбити його сонним? А там далі — видно буде. А коли Вовк Ларсен буде мертвий, я буду мати час і можливість подумати про інше. Все одно, що б не сталося потім, гірше, як є, не буде.

Мій ніж висів на поясі. Я вернувся до хати за рушницею, упевнився, що вона заряджена і попрямував до шхуни. З деякими труднощами, промокнувши по пояс, я відерся на борт. Люк матроського кубрика був відкритий. Я зупинився і прислухався: нічого не було чути, навіть дихання сонних матросів. Мені перехопило дух, коли я подумав: а що, як команда залишила «Привид»? Я прислухався ще уважніше. Жодного звука. Я обережно став спускатися по трапу. Було порожньо, стояв кислий неприємний дух залишеного житла. Скрізь валялася подерта і поношена одежа, лахміття, старі гумові чоботи, подерті гумові плащі,— взагалі всяке дрантя, що збирається за довгу подорож.

Піднявшись на палубу, я переконався, що команда поспішно залишила шхуну. Знову надії ожили в моєму серці, і я спокійніше оглянувся навколо. Я помітив, що шлюпок не було. У кубрику мисливців було те ж саме, що і в матросів. Мисливці, певно, теж похапцем збирали свої речі. «Привид» був покинутий всіма. Він тепер належав Мод і мені. Я згадав про суднову кладову, що знаходилася під кают-компанією, і мені спало на думку зробити Мод сюрприз — роздобути щось смачне на сніданок.

Реакція після страху і свідомість того, що відпала необхідність здійснити ту страшну справу, заради якої я сюди прийшов, сповнила мене дитячою радістю. Я весело піднімався трапом, переступаючи через два східці зразу, і думав, що, коли я справді хочу зробити Мод приємний сюрприз, я повинен, поки вона спить, не гаючи часу, приготувати сніданок. Обходячи камбуз, я з задоволенням подумав, що весь блискучий кухонний посуд стане нашою власністю.

Я стрибнув на ют і побачив... Вовка Ларсена! Приголомшений такою несподіванкою, я зробив ще кілька кроків, перш ніж зміг зупинитися. Він стояв на трапі кают-компанії,— було видно тільки його голову і плечі,— і пильно дивився прямо на мене. Спираючись руками на

напіввідкритий люк, він стояв нерухомо,— просто стояв і не зводив з мене очей.

Я затремтів. Мені стало погано. Я схопився одною рукою за край рубки, щоб устояти на ногах. Губи в мене раптом пересохли, і я облизав їх, бо сподівався, що зараз буде розмова. Я ні на хвилину не зводив з нього очей, і ми обидва мовчали. Щось зловісне було в його мовчанні і нерухомості. Мій давній страх перед ним вернувся до мене, але цей страх збільшився в сто разів. Так ми стояли і дивилися один на одного.

Я розумів, що треба діяти, але колишня безпорадність знову оволоділа мною, і я чекав, щоб зробіть він. Так минуло кілька хвилин, і раптом все це нагадало мені той випадок, коли я, наблизившись до довгогривого котика-самця, забув з переляку, що мусив убити його, і думав тільки про те, як примусити його тікати. Нарешті я зрозумів, що знаходжусь тут не для того, щоб ждати, що робитиме Вовк Ларсен, а щоб діяти самому.

Я звів обидва курки і прицілився в нього. Коли б він ворухнувся, попробував схватися в люк, я, без сумніву, застрелив би його. Але він стояв нерухомо і, як і раніше, пильно дивився на мене. І коли я дивився йому в обличчя, не зводячи з нього рушницю, що тремтіла в моїх руках, я помітив, що обличчя його було худе і виснажене. Схоже було на те, що якесь тяжке переживання залишило на ньому свій слід. Щоки позападали, на лобі з'явилися зморшки. Очі його були якісь чудні; привертав увагу не тільки їхній вираз,— здавалося, що очні нерви і м'язи були не в порядку, погляд був напружений, а очні яблука злегка перекошені.

Я дивився на нього, і мій мозок працював гарячково: У голові проносилися тисячі думок, проте натиснути на курок я не міг. Я опустив рушницю і зробив крок уперед до рогу рубки. Мені треба було перевести дух. Мої нерви були занадто напружені. Я знову підняв рушницю. Тепер я міг би рукою до нього дістати. Надії на порятунок у нього не було. Я був сповнений рішучості. Прوماхнутися я не міг, дарма що стрілець з мене був поганий. Але, як я не змагався з собою, натиснути на спусковий кріючок я не міг.

— Ну? — спитав він нетерпляче.

Марні були мої зусилля, я не міг навіть вимовити слова.

— Чому ви не стріляєте? — спитав він.

Я відкашлявся, бо горло в мене захрипло і це заважало мені говорити.

— Гемп,— сказав він поволі.— Ви не можете зробити цього. Не те, що ви боїтеся, а ви неспроможні. Ваша умовна мораль дужча за вас. Ви раб тих поглядів, що їх додержуються люди вашого кола. Вам їх вбивали в голову з дитинства, як тільки ви почали розмовляти. Незважаючи на вашу філософію і на те, чого я вас навчив, ви не можете забити беззбройну людину, що не чинить ніякого опору.

— Я знаю це,— хрипким голосом сказав я.

— І ви знаєте, що мені вбити вас, беззбройного, так само легко, як викурити сигару,— продовжував він.— Ви знаєте мене і знаєте, чого я вартий, якщо підходити до мене з вашою міркою. Ви називали мене змією, тигром, акулою, потворою і Калібаном. Але ви не що інше, як маріонетка, маленький механізм, що повторює чужі звуки. Ви нездатні вбити мене, як змію або акулу, бо я маю руки, ноги й тіло, яке трохи схоже на ваше. Ба! Я сподівався більшого від вас, Гемп.

Він піднявся по трапу і підійшов до мене.

— Опустіть рушницю. Я хочу дещо вас запитати. Я ще не встиг роздивитися. Що це за місце? Як стоїть «Привид»? Чому ви такі мокрі? Де Мод?.. Пробачте, міс Брустер... Чи, може, вже треба казати місіс Ван-Вейден?

Я відступав від нього, мало не плачучи, що не можу його застрелити, але я не був, все-таки настільки дурний, щоб опустити рушницю. В розпачі я сподівався, що він, може, зробить якийсь ворожий випад, спробує вдарити або схопити мене за горло, бо тільки тоді я міг би не вагаючись вистрілити в нього.

— Це Острів Зусиль,— сказав я.

— Ніколи не чув про такий острів,— відповів він.

— Так принаймні ми його називаємо,— додав я.

— Ми? — перепитав він.— Хто це ми?

— Міс Брустер і я. А «Привид» лежить, як ви бачите самі, зарившись носом у пісок.

— Тут є котики,— сказав він.— Вони розбудили мене своїм ревом, а то б я і досі спав. Я чув їх минулої

ночі, коли мене пригнало сюди. Це була перша прикмета, що я підпливаю до підвітряного берега. Це саме таке лежбище, яке я шукаю вже протягом багатьох років. Завдяки моєму братові Смерті, я натрапив на таке багатство. Це справжній скарб! Які координати цього острова?

— Не маю найменшої уяви,— сказав я.— Але ви можете визначити їх точно. Ви не пригадуєте дані ваших останніх обчислень?

Він загадково всміхнувся, але не відповів.

— Ну, а де всі інші? — спитав я.— Як це трапилося, що ви залишилися самі?

Я думав, що він знову не дасть відповіді на моє запитання, і здивувався, коли він зараз же відповів:

— Мій брат спіймав мене через дві доби, хоч з мого боку і не було помилки. Він взяв мене на абордаж, коли на палубі не було нікого, крім вахтових. Мисливці зрадили мене. Він запропонував їм вищу платню. Я чув, як він розмовляв з мисливцями. Все це відбувалося у мене на очах. Екіпаж, звичайно, перейшов до нього. Цього треба було сподіватися. Всі майнули через борт, і я залишився один на своєму власному судні. Цього разу гору взяв Смерть Ларсен, проте все це справи сімейні.

— Але куди ж ділися ваші шогли?

— Підіть, погляньте на ті талрепи *,— сказав він, показуючи туди, де повинні бути грот-ванти.

— Їх перерізали ножем,— вигукнув я.

— Не зовсім,— засміявся він.— Це було хитріше зроблено. Придивіться краще.

Я придивився. Талрепи були підрізані якраз настільки, щоб могли держати ванти, але досить було їх злегка натягти — і вони неминуче мали розірватися.

— Це витівка кока! — знову засміявся він.— Я знаю, хоч і не спіймав його на цьому. В якійсь мірі він розквитався зі мною.

— Ну й молодець Магрідж! — вигукнув я.

— Так, те саме і я подумав, коли в мене все шкереберть пішло. Але тоді слово «молодець» так і застряло у мене в горлі.

— Але що ж ви робили, коли все це коїлося? — спитав я.

— Все, що від мене залежало, можете бути певні. Але за тих обставин це було небагато.

Я повернувся, щоб ще раз глянути на роботу Тома-са Магріджа.

— Я, мабуть, сяду і погріюся на сонці,— почув я голос Вовка Ларсена.

В цьому голосі ледве помітно прозвучала нотка фізичної кволості, і для мене це було так дивно, що я швидко скинув на нього оком. Він нервово проводив рукою по обличчю, наче змахував павутиння. Я був здивований. Все це так не схоже було на Вовка Ларсена, яким я його знав.

— Як ваші головні болі? — спитав я.

— Непокоять мене, як і раніше,— була його відповідь.— Здається, і зараз починає боліти голова.

Посидівши трохи, він приліг на палубі. Потім повернувся на бік, підклав одну руку під голову, прикриваючи другою обличчя від сонця. Я стояв і здивовано дивився на нього.

— У вас добра нагода, Гемп,— сказав він.

— Не розумію,— збрехав я, хоч добре розумів його.

— О, що тут незрозумілого,— додав він тихо, немов засинаючи.— Я в ваших руках,— це те, що ви хотіли.

— Ні,— заперечив я,— мені хотілось би, щоб ви були за кілька тисяч миль звідси.

Він засміявся і нічого більше не сказав. Він не поворухнувся, коли я пройшов мимо нього і спустився в кают-компанію. Піднявши кришку люка, я деякий час недовірливо дивився вниз, у темряву кладової. Я вагався — спускатися чи ні? Що, коли з його боку все це тільки гра? Ще, чого доброго, піймаєшся тут, як щур у пастку. Я потихеньку піднявся по трапу і глянув на нього. Ларсен лежав, як і раніше. Тоді я знову спустився в кают-компанію, але перед тим як стрибнути в кладову, кинув туди кришку люка. Хоч пастка, але принаймні не закритється. Але все це було зайве. Я набрав джему, галет, м'ясних консервів та іншого,— всього стільки, скільки міг донести,— і знову закрити люк.

Вийшовши на палубу, я побачив, що Вовк Ларсен навіть не поворухнувся. Блискуча думка прийшла мені в голову. Я прокрався до його каюти і заволодів його револьверами. Іншої зброї я ніде не знайшов, хоч я ретельно обшукав і інші три каюти і ще раз спустився в

кубрик мисливців і в матроський кубрик. А на камбузі я забрав усі кухонні ножі. Постім я згадав про великий ніж, який капітан завжди носив при собі. Я підійшов до Ларсена і заговорив з ним — спочатку тихо, тоді голосно. Він не рухався. Тоді я обережно витяг ніж з його кишені, після чого полегшено зітхнув. У нього тепер не залишалось ніякої зброї, щоб напасти на мене на відстані, в той час як я був добре озброєний і міг завжди вчинити опір, коли б йому захотілося схопити мене своїми страшними горилячими руками.

Я заповнив кофейник і сковороду частиною продуктів, які мені вдалося роздобути, і, захопивши дещо з посуду в буфеті, залишив Вовка Ларсена на палубі, залигтій сонцем, а сам спустився на берег.

Мод ще спала. Я розклав багаття (ми ще не збудували зимової кухні) і гарячково почав готувати сніданок. Він був уже майже готовий, коли я почув, що Мод устала і займалася своїм туалетом. І ось коли все було готове і кава вже була налита, двері відчинилися, і ввійшла Мод.

— Це нечесно з вашого боку! — привітала вона мене. — Ви ж погодилися з тим, що варити буду я...

— Це я тільки один раз, — виправдувався я.

— Обіцяйте, що це востаннє! — засміялася вона. — Якщо, звичайно, вам не набридло моє нехитре вариво.

Я був радий, що вона ні разу не подивилася на берег, і я так вдало підтримував веселу розмову, що вона і не помічала, що пила каву з порцелянної чашки, їла жарену картоплю, над якою здійсмалася гаряча пара, мазала джемом галети. Але довго так продовжуватися не могло. Раптом я помітив на її обличчі здивування. Вона звернула увагу і на порцелянову тарілку, і на незвичайний сніданок. Жодна деталь не залишилася непоміченою. Вона глянула на мене, потім поволі перевела погляд на берег.

— Гемфрі! — сказала вона.

І знову, як і раніше, в її очах з'явився невимовний жах.

— Невже він?.. — промовила вона тремтячим голосом.

Я кивнув головою.

Розділ тридцять третій

Весь день ми чекали, що Вовк Ларсен зійде на берг. Це були неспокійні години. Шохвилини то один, то другий з нас кидав погляд на «Привид». Але Вовк Ларсен не з'являвся. Він навіть ні разу не вийшов на палубу.

— Можливо, в нього знову заболіла голова,— сказав я.— Він лежав на юті, коли я пішов від нього. Він може пролежати там цілу ніч. Я думаю, що треба мені піти й подивитися.

Мод глянула на мене благальним поглядом.

— Все буде гаразд,— заспокоював я її.— Я візьму револьвери. Ви ж знаєте, що я забрав із судна всю зброю.

— Його руки! Ці страшні, сильніючі руки. О Гемфрі,— скрикнула вона,— я боюся його. Не ходіть, будь ласка, не ходіть.

Благаючи, вона поклала свою руку на мою, і від цього мій пульс забився швидше. В ту мить те, що було у мене на серці, можна було прочитати в моїх очах. Люба, мила жінко! Скільки жіночої теплоти і ласки було в її словах, коли вона, пригортаючись до мене, благала мене залишитися. Вона була для мене росою і сонцем, була джерелом, з якого я черпав свої сили. Хотілося обняти її, як тоді серед стада котиків, але я подумав і стримав себе.

— Я не буду ризикувати,— сказав я.— Я тільки гляну на палубу і подивлюся, що він там робить.

Вона гаряче стиснула мені руку і відпустила мене.

Але місце, де він лежав, було порожнє. Він, очевидно, спустився вниз. Цю ніч ми з Мод вартували по черзі, бо не можна було передбачити, що зробить Вовк Ларсен. Він був здатний на все.

Ми чекали його на другий день і на третій, але він не з'являвся.

— Його, напевно, мучать приступи головного болю,— сказала Мод після полудня четвертого дня.— Може, він хворий, тяжко хворий. А може, помер?

— Або помирає,— додала вона згодом, не діждавшись моєї відповіді.

— Так було б краще,— відповів я.

— Але, Гемфрі, подумайте, людина помирає, і навколо — ні душі.

— Можливо...— сказав я.

— Так, можливо,— відповіла вона,— бо ми не знаємо напевно. Але якщо він справді помирає, то це жахливо його отак покинути. Я собі ніколи цього не простила б. Ми повинні щось зробити.

— Можливо,— сказав я знову.

Я чекав і усміхався про себе: от тобі і жінки — турбується навіть про Вовка Ларсена! А де ж її турбота про мене, подумав я, про того, кого не так давно вона благала не ходити на палубу?

Вона була досить прониклива, щоб розгадати причину мого мовчання. Але в такій же мірі вона була і щира.

— Ви повинні піти туди, Гемфрі, і розшукати його,— сказала вона.— А якщо ви схочете посміятися з мене, то я вам дозволяю і не буду гніватися.

Я слухняно підвівся і пішов до берега.

— Будьте обережні! — гукнула вона мені вслід.

Я махнув їй рукою з півбака і скочив на палубу. Підійшовши до трапа в кают-компанію, я гукнув униз. Вовк Ларсен відповів, і коли він став підніматися по трапу, я звів курок револьвера. Під час нашої розмови я держав його наготові, але він не зважав на нього. Фізично він почував себе так само, як тоді, коли я його бачив востаннє, але був похмурий і мовчазний. Ті кілька слів, якими ми перекинулися, навіть не можна було назвати розмовою. Я не запитав його, чому він не пішов на берег, а він не спитав, чому я не приходив на судно. Він сказав, що з головою у нього вже все гаразд, після чого я, нічого не кажучи, пішов, залишивши його самого.

Мод з полегшенням вислухала моє повідомлення, а коли ми згодом побачили дим, що піднімався над камбузом, Мод повеселіла. На другий і на третій день ми бачили, як здійснювався димок над камбузом, а іноді навіть бачили і його самого на юті. Але більше нічого. Він не робив спроб зійти на берег. Ми це знали, бо ночами ще стояли на варті. Ми сподівался, що він ось-ось утне якусь штуку, покаже себе, так би мовити, Його бездіяльність турбувала і бентежила нас.

Так минув тиждень. Ми думали лише про одне: про Вовка Ларсена. Його присутність гнітила нас. Жах заважав нам займатися нашими буденними справами.

Але наприкінці тижня дим перестав здійматися над камбузом, і Ларсен не з'являвся більше на юті. Я помітив, що Мод знову занепокоїлася, але чи то боялася, чи, може, гордість не дозволяла — не хотіла повторювати свого прохання. Зрештою, у мене не було ніяких підстав докоряти їй. Вона була натурою надзвичайно альтруїстичною, та ще до того жінкою. Мене самого мучила думка, що ось людина, яку я мало не вбив, помирає, всіма покинута, дарма що поблизу є люди. Він має рацію: моральні принципи людей мого кола дужчі за мене. Того факту, що він має руки, ноги і тіло, подібне до мого, я ніяк не міг ігнорувати.

Я не чекав, поки Мод пошле мене вдруге. Я побачив, що у нас закінчувався запас згущеного молока і джему, і сказав, що йду на шхуну. Я помітив, як вона захвилювалася. Вона навіть пробурмотіла, що в цьому немає особливої потреби і що не варто мені за ними йти. І як раніше вона розгадала моє мовчання, так тепер вона розгадала справжній зміст моїх слів і зрозуміла, що я йду на шхуну не за молоком і джемом, а заради неї, щоб угамувати її тривогу, яку — і вона сама це добре знала — вона не могла приховати.

Я піднявся на палубу і, знявши черевики, тихенько пішов в одних шкарпетках. Цього разу я не став гукати Вовка Ларсена. Обережно спустившись в кают-компанію, я побачив, що там було пусто. Двері до його каюти були зачинені. Спочатку я хотів постукати, а потім, згадавши про свій намір, утримався. Намагаючись не шуміти, я підняв кришку люка і поклав її осторонь. Скриня з одежею і провізія були в одній кладовій, і я, скориставшись з нагоди, зробив запас білизни.

Коли я вийшов з кладової, з каюти Вовка Ларсена донісся шум. Я притаївся і напружив слух. Дзвякнула ручка від дверей. Я інстинктивно кинувся вбік. Притаївшись за столом, я вихопив револьвер і звів курок. Двері відчинилися, і на порозі каюти з'явився Вовк Ларсен. Мені ще ніколи не приходилося бачити на обличчі людини такого глибокого, безнадійного розпачу, який я побачив на обличчі Вовка Ларсена — цієї мужньої і сильної людини. Наче жінка, ламав він руки, піднімав

свої кулаки і стогнав. Розтуливши кулак, він провів долонею по очах, ніби знімаючи павутиння.

— Господи! Господи! — хрипло простогнав він і в безмежному розпачі знову потряс над головою стиснутими кулаками.

Це було жахливо. Я весь тремтів і відчув, як по спині забігали мурашки і на чолі виступив піт. Мабуть, на світі нема нічого страшнішого, ніж бачити дуже людину безпорадною, пригніченою морально.

Але силою своєї надзвичайної волі, ціною великого зусилля Вовк Ларсен опанував себе на якийсь час. Він ввесь трясся від надмірного напруження. Здавалося, що у нього ось-ось почнеться нервовий приступ. Він силкувався заспокоїтись, його обличчя корчилось і кривилось, але зусилля оволодіти собою були марними. Стиснуті кулаки ще раз піднялися над головою, і він застогнав, важко зітхнув раз чи двічі і заривав. Лише після цього він остаточно оволодів собою. Можна було подумати, що переді мною знову колишній Вовк Ларсен, хоч в його рухах і відчувалася якась кволість і нерішучість. Він пішов до трапа спокійний, упевнений — такий, яким я звик його бачити; проте навіть в його ході можна було помітити ту ж саму кволість і нерішучість.

Тепер я почав боятися за себе. Відкритий люк був якраз у нього на дорозі, а побачивши його, він догадується про мою присутність. Мені не хотілося, щоб він застукав мене, як боягуза, що причаївся на підлозі. Було ще не пізно. Я швидко підвівся і став у воявничу позу. Але Вовк Ларсен не помічав ні мене, ні відчиненого люка. Раніш ніж я міг зрозуміти ситуацію і щось зробити, він пішов прямо на люк. Одну ногу він заніс над люком, а друга вже майже відділялась від підлоги. Але коли він, опускаючи ногу, відчув, що вона не знаходить твердого ґрунту, бо внизу порожнеча, в ньому раптом прокинувся давній Вовк Ларсен. Напруживши тигрячі м'язи, він, уже падаючи, перестрибнув через отвір і, простягнувши руки, упав по той бік люка на груди і живіт. Далі він підтяг ноги і покотився прямо на джем і білизну, що лежали осторонь біля кришки люка.

По виразу його обличчя видно було, що він про щось міркує. Але раніш ніж я міг догадатися, про що

він міркує, він насунув на люк кришку і запер кладову. Тоді я зрозумів: він думав, що я був там, у середині. Він був сліпий — сліпий, як кажан. Я стежив за ним, затамувавши подих. Він швидко попрямував до своєї каюти. Я бачив, як його рука торкнулася дверей на цілий дюйм в бік від дверної ручки, але потім швидко намацала її. Для мене це була нагода. Я навшпиньки перейшов кают-компанію і піднявся по трапу. Ларсен повернувся назад, тягнучи важку морську скриню, яку він насунув на кришку люка. Цього, на його думку, було недосить, і він притяг другу скриню і поставив її на першу. Потім він зібрав джем і білизну і поклав усе це на стіл. Коли він пішов до трапа, я відступив убік і тихенько перекоотився через палубу рубки.

Ларсен зупинився на трапі і сперся руками на кришку люка. Він стояв нерухомо і пильно дивився кудись в одну точку.

Я стояв за якихось п'ять футів від нього, прямо перед його очима. Мені стало трохи моторошно. Я почував себе якоюсь примарою-невидимкою. Я помахав рукою, — і це не справило на нього ніякого враження; але коли тінь від моєї руки впала йому на обличчя, я помітив, що він відчув її. Його обличчя раптом насторожилось, напружилось; було видно, що він намагався зрозуміти, проаналізувати нове відчуття. Він знав, що воно викликане чимсь зовні, що його почуття сприйняло якусь зміну в оточенні, але що саме змінилося, він не міг збагнути. Я завмер з піднесеною рукою; тінь зупинилася. Ларсен став поволі повертати голову назад і вперед, туди і сюди, то до сонця, то в тінь, певно, щоб переконатися, що він правильно сприймає тінь і світло.

Я, в свою чергу, думав над тим, яким чином йому вдається сприймати таку невагому річ, як тінь. Це ще було б зрозуміло, якби лише очні яблука були пошкоджені або зорові нерви були пошкоджені не повністю. Але ж він явно був сліпим, значить, він відчував різницю в температурі, коли на його обличчя падала тінь. А проте — хто знає? — може, якимсь шостим почуттям він угадував присутність предмета, якого не бачив.

Відмовившись від дальших спроб визначити, звідки падала тінь, він піднявся на палубу і пішов на бак швидко і впевнено, що мене здивувало. Все ж і тут від-

чувалося, що це хода кволої і сліпої людини. Тепер я знав це напевно.

Мені стало смішно і прикро водночас, коли я побачив, як Вовк Ларсен, натрапивши на мої черевики, підняв їх і поніс до камбуза. Я ще лишився подивитись, як він розпалює вогонь і варить собі їсти. Потім я прокрався в кают-компанію, забрав джем і білизну, проскочив назад повз камбуз, спустився на берег і босий подався додому, щоб розповісти про все Мод.

Розділ тридцять четвертий

— Дуже погано, що «Привид» загубив свої щогли. А то ми могли б на ньому вибратися звідси. Як ви гадаєте, Гемфрі?

Схвильований, я схопився:

— Над цим слід подумати, слід подумати,— повторював я, ходячи вперед і назад.

Мод дивилася на мене, і очі її блищали від радості. Вона так вірила в мене! Думка про це подвоювала мої сили.

Я пригадав слова Мішле: «Для чоловіка жінка — те саме чим була земля для її легендарного сина: досить йому було впасти і доторкнутися губами до її грудей, як він знову набирався сил». І вперше в своєму житті я зрозумів зміст цих чудесних слів. І не тільки зрозумів — я відчув це на досвіді. Такою силою була для мене Мод — невичерпним джерелом сили і відваги. Досить мені тільки подивитися або подумати про неї, як я знову почуваю себе дужим.

— Це можна зробити, можна зробити,— міркував я вголос.— Що люди можуть зробити, те можу і я; і якщо навіть вони раніше ніколи не робили цього, то я все таки зроблю.

— Що саме, скажіть, будь ласка? — спитала Мод.— Що ви можете зробити?

— Ми можемо зробити,— поправився я.— Ну, ніщо інше, як поставити щогли на «Привиді» і вибратися геть звідси.

— Гемфрі! — скрикнула вона.

І я відчув таку гордість за свій задум, наче він був уже здійснений.

— Але як це зробити? — спитала вона.

— Я не знаю,— була моя відповідь.— Я тільки знаю, що маю силу зараз і можу зробити все, що завгодно.

Я самовпевнено посміхнувся,— занадто самовпевнено, бо вона опустила свої очі і на мить замовкла.

— Але ж там капітан Ларсен,— зауважила вона.

— Сліпий і безпорадний,— не задумуючись відповів я, відкидаючи його вбік, наче соломинку.

— А його страшні руки! А як він скочив через відкритий люк — ви ж самі розповідали мені!

— Ви, певно, пам'ятаєте і те, з якими труднощами мені вдалося вибратися з кают-компанії і уникнути його рук,— весело відповів я.

— Босим, без черевиків.

— Можете бути певні, що якби вони були в мене на ногах, то не дісталися б Вовкові Ларсену.

Ми обоє засміялися, а потім серйозно взялися розробляти план, як поставити шогли на «Привиді» і повернутися до цивілізованого світу.

Я почав пригадувати, правда дуже невиразно, деякі закони фізики, які вивчав колись у школі. За останні кілька місяців я набув практичного досвіду з механіки. Хоч мушу сказати, що коли ми пішли до «Привида», щоб ближче подивитися, яка робота на нас чекала, я побачив великі шогли, що лежали у воді, і руки в мене опустилися. З чого починати? Якби хоч одна шогла стояла, то до неї можна було б прикріпити блоки. Але ж тут не було нічогосінько. Це було рівносильно розв'язанню такої проблеми, як підняття самого себе за вушка чобіт. Я розумів закони підойм, але де знайти опору?

Грот-шогла, що мала п'ятнадцять дюймів у діаметрі і шістдесят п'ять футів у довжину, хоч і була переломлена, все ж таки важила при поверховому обчисленні принаймні три тисячі фунтів. Крім цього була ще фок-шогла, більша в діаметрі, що важила, певно, три тисячі п'ятсот фунтів. З чого я мав починати?

Мод мовчки стояла збоку, і тоді мені в голову прийшла думка про пристосування, що його звать матроси «ножицями». Хоч воно й відоме матросам, але я його заново винайшов тут, на Острові Зусиль. Коли зв'язати кінці двох стеньг, а потім підняти і закріпити їх на па-

лубі так, щоб вони мали форму перевернутої римської цифри V, то ми будемо мати необхідну мені точку опори. До першого блоку, в разі потреби, можна приєднати ще один блок. А на шхуні ж є ще й брашпиль*.

Мод бачила, що я знайшов вихід із становища, і дивилася на мене тепло й ніжно.

— Що ви збираєтеся робити?— спитала вона.

— Обрубати снасті!— відповів я, показуючи на поплутані снасті, що висіли за бортом.

Приємно було чути свій власний рішучий голос. «Обрубати снасті!» Ну хто б міг уявити собі таку фразу в устах Гемфрі Ван-Вейдена кілька місяців тому!

Було, певно, щось мелодраматичне і в моїй постаті, і в моєму голосі, бо Мод посміхнулася. Її оцінка смішного була гострою, вона завжди безпомилково бачила і відчувала фальш, перебільшення, не властивий людині тон. Це знаходило відображення і в її власних творах і робило їх особливо цінними. Серйозного критика, що має почуття гумору і силу вислову, світ завжди буде слухати. Її і не можна було не слухати. Її почуття гумору було дійсно артистичним почуттям міри.

— Я певна, що я чула ці слова раніше, читала в якійсь книжці,— прошебетала вона весело.

Я теж мав почуття міри, і самовпевненість моя зникла. «Великий знавець справи» збентежився, зніяковів і відчув себе майже нещасним.

Вона враз простягла мені руку.

— Пробачте мені,— сказала вона.

— Ні, ви якраз маєте рацію, так мені і треба,— сказав я, стримуючи хвилювання.— Це мені буде наукою. У мене таки багато школярського. А воно не завжди до речі. Нам таки справді прийдеться обрубати снасті. Якщо ви сядете зі мною в шлюпку, ми підпливемо до шхуни і розплутаємо снасті.

— «Коли марсові* із ножем у зубах лізуть угору розплутати снасті»,— процитувала вона мені; і до кінця дня ми весело працювали.

Її робота полягала в тому, що вона тримала шлюпку на місці, тоді як я розплутував снасті. А яка тут була плутанина! Фали, ванти, шкоти, нірали, леери*, штаги— все мокло тут у воді, і морські хвилі, пустуючи, переплутали все це, зв'язали. Я не різав більше, ніж це

було потрібно, і протягав довгі кінці під гіками і шоглами, відв'язував фали і ванти і складав їх бухтою на дні шлюпки або розмотував, щоб протягти через вузли. Від цієї роботи скоро я промок до рубця.

Вітрила треба було іноді обрізувати, а мокра парусина була дуже важка; і мені доводилось напружувати останні сїли. Але коли наступила ніч, всі вітрила вже сохли на б́ерезі. Закінчивши роботу, ми, стомлені і голодні, пішли вечеряти. Робота була зроблена велика, хоч на перший погляд вона могла здатися і незначною.

Другого ранку я й моя спритна помічниця Мод спустилися в трюм шхуни, щоб очистити степси * від шпорів * шогл. Ми розпочали роботу, але перші удари молотка сполошили Вовка Ларсена.

— Хто там у трюмі! — гукнув він через відчинений люк.

Почувши його голос, Мод швидко наблизилась до мене, ніби шукаючи захисту, і поки я розмовляв з Вовком Ларсеном, вона трималася за мою руку.

— Доброго ранку,— відповів я.

— Що ви робите там у трюмі? — спитав він.— Хочете затопити мою шхуну?

— Якраз навпаки, я ремонтую її,— була моя відповідь.

— Що ви там у біса ремонтуєте? — недовірливо спитав він.

— Готую все необхідне, щоб поставити шогли,— відповів я так, ніби мова йшла про якусь др́бницю.

— Здається, що ви нарешті стали на власні ноги, Гемп,— почули ми його голос, після чого він деякий час мовчав.

— Але я вам ось що скажу, Гемп,— гукнув він униз.— Ви не зможете зробити цього.

— О ні, зможу,— відповів я.— Я вже розпочав роботу.

— Але ж це моє судно, моя приватна власність. Що, коли я не дозволю вам цього?

— Ви забуваєте про те,— відповів я,— що ви вже не той, що були раніше. Колись у вас була сила і ви могли мене з'їсти, як це ви любили говорити. Ваші розміри значно зменшилися, і тепер я маю змогу з'їсти вас. Був кінць та з'їздився.

Він різко і неприємно засміявся,

— Я бачу, що ви повернули мою філософію проти мене ж. Але дивіться, не зробіть помилку, ви недооцінюєте мене. Я попереджаю вас для вашого ж власного блага.

— Відколи це ви зробилися філантропом? — запитав я. — Тепер признайтеся, що, попереджаючи мене заради мого власного блага, ви проявляєте непослідовність.

Ігноруючи мій сарказм, він сказав:

— А що, коли я зараз закрию люк? Цього разу вам не владсться обдурити мене, як це трапилося тоді, в кладовій.

— Вовк Ларсен, — сказав я суворо, вперше називаючи його на ймення. — Я не здатний застрелити безпорадну людину, що не чинить опору, ви самі мені це довели, і я задоволений з цього, і у вас також є всі підстави бути задоволеним. Але тепер я попереджаю вас не стільки для вашого блага, скільки для свого, що застрелю вас у ту саму мить, коли з вашого боку послідує який-небудь ворожий випад. Я можу вас застрелити тепер, не сходячи навіть з місця; якщо маєте охоту, то, прошу, йдіть і закривайте люк.

— Як би там не було, а я забороняю вам, категорично забороняю робити що б то не було на моїй шхуні.

— Але, чоловіче! — сказав я з докором. — Ви висуваєте факт, що це ваше судно, претендуючи на моральне право. А втім, ви самі ніколи не визнавали моральні права інших. Чи не думаєте ви, що я буду зважати на мораль, маючи справу з вами?

Я підійшов до люка, щоб побачити його ближче. Його обличчя нічого не виражало. Воно було зовсім не схоже на те обличчя, яке я бачив останнього разу, очі дивилися нерухомо в одну точку. Неприємно було дивитися на таке обличчя.

— До чого я дожився! Гемп — і той навіть перестав мене шанувати! — глузував він

Глум відчувався тільки в його голосі, а обличчя залишалося нерухомим, як і раніше.

— Доброго здоров'я, міс Брустер, — раптом сказав він після паузи.

Я здригнувся. Що могло видати присутність Мод? Вона ж навіть не поворухнулася. Невже це якийсь залишок зору? А може, зір повертався до нього?

— Доброго здоров'я, капітан Ларсен, — відповіла вона. — Скажіть, будь ласка, як ви дізналися, що я тут?

— Почув ваше дихання. Я кажу, що Гемп робить успіхи, як ви гадаєте?

— Я не знаю, — відповіла вона, посміхаючись до мене. — Я ніколи не бачила його іншим.

— Шкода, що у вас не було нагоди бачити його раніше.

— Як на рекламі. Препарат «Вовк Ларсен». Приймає великими дозами. Містер Ван-Вейден до і після вживання «препарата», — промимрив я.

— Ще раз хочу вам сказати, Гемп, — погрозово промовив він, — що вам краще не зачіпати моєї шхуни!

— А хіба вам не хочеться вибратися звідси разом з нами? — запитав я здивовано.

— Ні, — була його відповідь. — Я хочу тут померти.

— Ну, а ми ні, — рішуче сказав я і почав знову стукати сокирою.

Розділ тридцять п'ятий

На другий день, розчистивши степси і приготувавши все необхідне, ми почали тягнути на шхуну обидві стеньги. Грот-стеньга була понад тридцять футів завдовжки, фок-стеньга майже тридцять, з них я і хотів зробити «ножиці». Це була нелегка робота. Взявши ходовий кінець важких талів на брашпиль, а другим кінцем прикріпивши їх до основи грот-стеньги, я почав повертати ручку брашпиля. Мод слідувала за тим, щоб трос правильно лягав на барабан, а другий його кінець укладала в бухту.

Ми дивувалися, з якою легкістю піднімалася стеньга. Брашпиль був удосконаленої системи, і вигравш у силі був дуже великий. Звичайно, те, що ми вигравали на силі, ми втрачали на віддалі. У скільки разів брашпиль збільшував мою силу, у стільки ж разів збільшувалася довжина троса, який я тягнув. Талі ледве повзли через борт, і чим вище піднімалася з води стеньга, тим тяжче було крутити ручку.

Але коли шпор стеньги зрівнявся з планширом, виникли непередбачені труднощі, внаслідок яких робота припинилася.

— Як я міг не передбачити цього! — сказав я нетерпляче. — Тепер ми мусимо вдруге все це проробити.

— А чи не прикріпити талі ближче до середини стеньги? — запропонувала Мод.

— Це я й мусив зробити з самого початку,— відповів я, дуже незадоволений собою.

Я опустив стеньгу назад у воду і прикріпив талі приблизно на відстані третини її довжини від шпора. За годину я підняв її, і вісім футів стеньги було уже над бортом, але далі справа не пішла, витягти всю її на борт було, як і раніше, неможливо. Я сів і почав міркувати над цією проблемою. Я недовго думав і радісно схопився.

— Тепер я знаю! — крикнув я.— Мені треба було прикріпити талі біля центра. Це нам буде наукою надалі, коли доведеться піднімати на судно все інше.

І знову все спочатку! Знову треба було спустити стеньгу у воду. Крім того, я помилився, вираховуючи центр ваги, і коли потяг угору, то замість шпора стеньги пішов угору її верх. Мод подивилася безнадійно, але я засміявся і сказав, що все буде гаразд.

Пояснивши їй, як тримати рукоятку брашпиля і як попустити талі, коли я скажу, я схопив стеньгу обома руками, намагаючись перевалити її через борт. Мені здалося, що стеньга уже надійно лежить на палубі, і я гукнув Мод, щоб вона попустила, але в цей час дерево стало рубати, всупереч усім моїм зусиллям, упало в воду. Знову прийшлося піднімати стеньгу до попереднього положення.

Тепер у мене був інший план. Я згадав про хват-талі*, невеликий підйомник з двошківними і одношківними блоками.

Коли я приладнував хват-талі, на палубі з'явився Вовк Ларсен. Ми привітали один одного з добрим ранком, і хоч він не бачив, що ми робимо, він сів недалеко і став слухати, намагаючись по звуку визначити, що діялося навкруги.

Я знову нагадав Мод, щоб вона попустила трос брашпилем, як тільки я скажу, і почав тягти хват-талі. Стеньга загойдалася, балансуєчи впоперек планшира. І тут я виявив, на своє здивування, що не було потреби попустити трос. Скоріше треба було зробити навпаки. Закріпивши хват-талі, я взявся за рукоятку брашпиля, стеньга стала підійматися дюйм за дюймом, поки вона вся не переважилася через планшир і не впала на палубу.

Я подивився на свій годинник. Було дванадцять.

У мене боліла спина, і я відчув велику втому і голод. А на палубі була тільки одна стеньга — це було і все, що ми зробили за цілий ранок.

І вперше я зрозумів, яка велика робота чекала на

нас. Але я вчився. Після полудня ми зробимо більше, подумав я. І я не помилюся. Відпочивши після доброго обіду, ми повернулися о першій годині на шхуну і з новими силами взялися за роботу.

Не минула і година, як грот-стеньга уже лежала на палубі, і я заходився споруджувати «ножиці». Зв'язавши верхівки обох стеньг до купи так, що довша виступала трохи далі, я прикріпив у тому місці, де вони перехрещувалися, двошківний блок гафель-гарделя. Це разом з одношківним блоком і самим гафель-гарделем дало мені підйомні талі. Щоб шпори «ножиць» не роз'їхалися, я прибав до палуби товсті планки. Коли все було готово, я прив'язав трос до вершини «ножиць», а звідти протягнув його на брашпиль. Я починав все більше вірити в цей брашпиль — я навіть не сподівався, що в ньому прихована така сила. Як звичайно, Мод стежила за тросом, а я крутив рукоятку. «Ножиці» піднялися в повітря.

Раптом я побачив, що забув закріпити відтяжки. Це відкриття примусило мене двічі видиратися на «ножиці», поки відтяжки не були прикріплені спереду, ззаду і з боків. Тимчасом смеркло. Вовк Ларсен, що сидів тут весь час після полудня, не промовивши жодного слова, пішов на камбуз і заходився готувати собі вечерю. У мене так ломило поперек, що я не міг ні зігнути, ні розігнути спину. З гордістю я поглянув на свою роботу. Було вже на що подивитися. Як дитину, якій дали нову цяцьку, мене охопило нетерпіння — страшенно хотілось щось підняти за допомогою своїх «ножиць».

— Шкода, що вже пізно,— сказав я.— Не терпиться побачити їх у роботі.

— Не будьте таким ненаситним, Гемфрі! — покартала мене Мод.— Згадайте, що буде ще завтра день, а ви настільки стомлені, що ледве можете на ногах стояти.

— А ви?— спитав я раптом стурбовано.— Ви, певно, дуже стомилися. Ви працювали сумлінно, не шкодуючи сил. Я пишаюся вами, Мод.

— А я пишаюся вами вдвічі більше і маю на це вдвічі більше підстав,— відповіла вона, подивившись мені прямо в вічі. Її очі засвітилися, в них затанцювали вогники, яких я ніколи досі не бачив, і хоч я не зрозумів цього дивного виразу її очей, але мене охопила радість, якій не було меж. Тоді вона опустила очі додолу і потім сміючись знову звела їх на мене.

— От якби побачили нас зараз наші друзі! — сказала вона.— Ви тільки гляньте! Чи задумувалися ви коли-небудь над тим, який ми маємо вигляд?

— Так, про ваш вигляд я часто думав,— відповів я, думаючи про той незабутній вираз її очей і разом з тим здивований раптовою переміною теми розмови.

— Дякую! — вигукнула вона.— Скажіть, будь ласка, на що я схожа?

— Боюся, що на опудало,— відповів я.— Для прикладу подивіться хоч на вашу задрипану спідницю. Подивіться на ці дірки! А яка блузка! Не треба й Шерлока Холмса, щоб довести, що ви варили їсти на багатті, не говорячи вже про те, що топили котиковий жир. А головний убір довершує все! І це та сама жінка, що написала «Вимушений поцілунок».

Вона зробила мені церемонний реверанс і відповіла:

— Щодо вас, сер...

І хоч ми, мабуть, хвилин з п'ять жартували, але під жартами ховалося щось серйозне, і я його зв'язував ще з тим дивним виразом, що на мить майнув у її очах. Що це могло бути? Може, наші очі говорили мимо нашої волі? Я знаю, що мої очі були інколи занадто красномовні, але мені врешті вдалося їх угамувати. Це траплялося кілька разів. Невже вона прочитала і зрозуміла їхню мову? Чи не про те ж саме говорили і мені її очі? Що ж іще міг означати той погляд, той вогник, що тремтів у її очах, як не те, чого словами не висловити. А втім, цього не могло бути. Це було неможливо. Крім того, я не дуже розбираюся в мові очей. Я тільки Гемфрі Ван-Вейден, книжковий гробак, що закохався. А кохати, сподіватися й надіятися на взаємність — цього одного було вже занадто багато для мене. Такі думки роїлися в моїй голові, коли ми дражнили одне одного, а коли ми зійшли на берег, довелося думати про інші речі.

— Яка досада, що після такого тяжкого дня ми не можемо навіть спокійно поспати уночі,— скаржився я після вечері.

— Але яка ж тут може бути небезпека тепер, коли він сліпий? — запитала вона.

— Я ніколи не можу повірити йому,— сказав я,— і найменше тепер, коли він сліпий. Його безпорадність робить його ще лютішим. Знаєте, що я зроблю завтра?

Добуду невеликий якір і відштовхну шхуну від берега. Щоночі, коли ми будемо повертатися в шлюпці на берег, містер Вовк Ларсен лишатиметься на судні в'язнем. Отже, це остання ніч, коли ми маємо стояти на варті, а тому і вартувати нам цієї ночі буде легше.

Ми прокинулися рано, і коли розвиднілося, ми вже закінчували снідати.

— О Гемфрі! — закричала у відчаї Мод і раптом замовкла.

Я глянув на неї. Її увагу прикував «Привид». Я також подивився туди, але нічого надзвичайного не помітив. Вона перевела погляд на мене, а я дивився на неї, не розуміючи, в чому справа.

— «Ножиці», — сказала вона, і голос її затремтів.

Про них я й забув. Я глянув знову: «ножиць» не було.

— Якщо він... — промимрив я, стримуючи лютю.

Вона співчутливо поклала свою руку на мою і сказала:

— Прийдеться починати спочатку.

— О, повірте мені, мій гнів не вартий нічого, я не можу вбити навіть мухи, — засміявся я гірко. — І гірше за все те, що він це знає. Ваша правда. Якщо він зруйнував «ножиці», мені нічого не залишається, як починати знову.

— Отже, віднині я стоятиму на варті на шхуні, — випалив я через хвилину. — І якщо він ще якусь штуку утне...

— Але мені страшно буде залишатися самій на всю ніч на березі, — сказала Мод, коли я отямився. — Було б далеко краще, якби він був у хороших стосунках з нами і допомагав нам. Ми могли б усі комфортабельно жити на шхуні.

— І будемо, — сказав я сердито: я все ще не міг примиритися з думкою, що моїх «ножиць» більше не існує. — Так воно й буде, ви і я будемо жити на шхуні, незалежно від того, як до цього поставиться Вовк Ларсен.

— Це просто по-литячому з його боку робити такі речі, — сказав я згодом сміючись, — а з мого — безглуздо сердитися на нього за це.

Коли я піднявся на шхуну і побачив, який розгром учинив Вовк Ларсен, у мене защеміло серце. Моя спо-

руда зникла зовсім. Права і ліва відтяжки були перерубані, гафель-гарделі порізані на шматки. Ларсен знав, що я не зумію з'єднати їх. Передчуття недоброго охопило мене. Я побіг до брашпиля. Він не працював. Його було зіпсовано. Ми обмінялися з Мод сумовитим поглядом. Потім я підбіг до борту. Щогли, гіки і гафелі, які я звільнив від обривків снастей, зникли. Ларсен намацав триси, що утримували їх, і відв'язав їх, щоб пустити за водою весь рангоут.

В очах у Мод виступили сльози, і я певен, що вона плакала, жаліючи мене. Я сам ладен був заплакати. Розвіялися наші надії оснастити «Привид». Вовк Ларсен зробив свою роботу добре. Я сів на комінгс люка і, зажурившись, підпер голову руками.

— Він заслуговує смерті! — вигукнув я.— Але хай простить мені бог, я не можу бути його катом.

Мод підійшла до мене, погладила мене рукою по голові, наче дитину, і сказала:

— Ну, не журіться, все буде гаразд. Правда на нашому боці, і все буде гаразд.

Я пригадав Мішле і схилив голову до неї, і знову я відчув у собі силу. Ця чарівна жінка була невичерпним джерелом сили для мене. Чого нам журитися? Все це не більше, як затримка. Відплив не міг занести щогли далеко в море, а вітру не було. Це означало, що доведеться просто більше попрацювати, щоб розшукати їх і притягти назад. Крім того, це була ще й наука. Тепер я знав, чого можна сподіватися від цієї людини. А він міг би причинити нам ще більшу шкоду, коли б почекав, поки ми закінчимо свою роботу.

— Ось він іде,— прошепотіла мені Мод.

Я глянув. Вовк Ларсен ішов не поспішаючи по юті вздовж лівого борту.

— Не звертайте на нього уваги! — прошепотів я.— Він іде, щоб довідатися, яке враження справила на нас його робота. Нічим не показуйте йому, що ми переживаємо. Такого задоволення він не діждеться від нас. Зніміть свої туплі і візьміть їх у руки.

І ось ми стали грати в піжмурки з сліпим. Коли він пішов до нас вздовж лівого борту, ми проскочили біля правого і стали стежити за ним з юта: він повернувся і пішов слідом за нами на корму.

Він, напевно, догадався, що ми на судні, бо впевне-

но сказав: «Доброго ранку» і чекав на відповідь. Потім він поплився на корму, а ми проскочили наперед.

— О, я знаю, що ви на судні, — сказав він, і нам видно було, як він напружено прислухався.

Він нагадував мені великого пугача, що крикне голосно і прислухається, чи не доноситься метушня сполоханої здобичі. Але нас не чутно було, ми рухалися тільки тоді, коли він рухався. Так ми і бігали по палубі, взявшись за руки, наче двоє дітей, за якими ганяється злий людожер, поки Вовку Ларсену це, очевидно, набридло і він з палуби пішов до себе в каюту. В наших очах світилася радість, а на устах грав стриманий сміх, коли ми, взувши туфлі, перелізли через борт і сіли в шлюпку. Подивившись у ясні карі очі Мод, я забув про шкоду, заподіяну ним, і знав тільки одно — що я люблю її і що з нею я найду в собі силу прокласти шлях назад до того світу, з якого нас виплеснули бурхливій хвилі життя.

Розділ тридцять шостий

Два дні ми з Мод блукали по морю та оглядали узбережжя, шукаючи зниклий рангоут. Але його ніде не було. Тільки на третій день нам удалося знайти все, навіть «ножиці», причому в самому небезпечному місці, де бурун бився об страшний південно-західний мис. Тут-то нам прийшлося попрацювати! Першого дня ми, вкрай стомлені, повернулися до нашої маленької бухточки, коли вже стемніло, тягнучи на буксирі грот-щоглу. Був мертвий штиль, і ми мусили гребти дюйм за дюймом всю дорогу.

Ще один день тяжкої і небезпечної праці — і обидві стеньги знову в бухті. На третій день я, вже близький до розпачу, зв'язав докупи фок-щоглу, обидва гіки і обидва гафелі у вигляді плота. Вітер був попутний, і я хотів, скориставшись з цієї нагоди, притягти все це під вітрилами на буксирі, але вітер підвів нас: він стих, і ми посувалися на веслах черепашачою ходою. Це вимагало великих зусиль. Налягати з усіх сил на весла і почувати, що стоїш на місці, бо ззаду тягнеться важкий хвіст — справа далеко не з веселих.

Наступала ніч, становище погіршало, вітер подув

прямо в лоб. Ми не тільки перестали посуватися наперед, але нас почало зносити назад, у море. Я змагався з вітром, налягаючи на весла, поки не вибився з сили. Бідна Мод, яку я ніколи не міг умовити, щоб вона не перевтомлювалася, лежала знесилена на дні шлюпки. Я не міг далі гребти. Мої порепані і набряклі руки не могли вже держати весла. Боліли плечі і суглоби рук. Хоч я й добре пообідав, але після такої роботи так хотілося їсти, що паморочилося в голові.

Я підтяг весла і нахилився над буксирним тросом. Але Мод схопила мене за руку.

— Що ви збираєтеся робити? — запитала вона схвильовано.

— Звільнитися від плота, — відповів я, відв'язуючи трос.

Але її пальці стиснули мою руку.

— Будь ласка, не робіть цього, — прохала вона.

— Іншого виходу нема, — відповів я. — Зараз ніч, а вітер відносить нас від берега.

— Але подумайте, Гемфрі. Якщо ми не зможемо вибратися звідси на «Привиді», ми рискуємо залишитися на острові на довгі роки, — може, навіть на все життя. Якщо його не відкрито за всі ці роки, то, може, його ніколи й не відкриють.

— Ви забули про шлюпку, знайдену на узбережжі, — пригадав я їй.

— Це промислова шлюпка, — відповіла вона, — а ви добре знаєте, що якби ці люди врятувалися, то вони вернулися б назад, щоб розбагатіти на цих лежбищах. Звідси висновок: вони загинули.

· Я замовк у нерішучості.

— Крім того, — додала вона запинаячись, — ремонт «Привида» — це ваша ідея, і я хочу, щоб ви її здійснили.

Тепер, коли вона мені лестила, моя великодушність змушувала мене заперечити їй.

— Краще жити роками на острові, ніж умерти в шлюпці цієї ночі, або завтра, або ще через день. Ми не готові до плавання в морі. У нас немає ні харчів, ні води, ні ковдр, — нічогісінько. Ви ж не виживете і однієї ночі без ковдр. Я ж знаю ваші сили. Ви навіть зараз тремтите.

— Це нерви, — відповіла вона. — Я боюся, що ви не послухаєте мене і переріжете трос.

— О, будь ласка, прошу вас, Гемфрі, не робіть цього! — вирвалося в неї через хвилину.

Ця фраза, що, як вона знала, мала силу наді мною, вирішила справу. Ми страшенно тремтіли всю ніч. Кілька разів я лагодився заснути, але холод будив мене. Одного я не можу зрозуміти: як Мод могла це витримати? Я був занадто стомлений, щоб розмахувати руками і в такий спосіб грітися, але я ще знаходив сили, щоб час від часу розтирати Мод руки та ноги, поліпшуючи таким чином кровообіг. І все ж таки вона прохала мене не відрізати щогли. Над ранок від холоду її схопили корчі, і поки я її розтер, вона зовсім залякла. Я злякався. Посадивши її за весла, я примусив її гребти, але вона була настільки квола, що при кожному ударі весла можна було чекати, що вона знепритомніє.

Світало, і в ранковому світлі ми довго шукали наш острів. Нарешті, ми його побачили: маленький, чорний клаптик на обрії, миль за п'ятнадцять від нас. Розглядаючи море в бінокль, я бачив вдалині на південному заході темну смугу на воді, що помітно зростала.

— Попутний вітер! — скрикнув я хрипким голосом, якого навіть сам не пізнав.

Мод намагалася відповісти, але не могла від холоду говорити. Губи її посиніли, очі позападали, але як хоробро ці карі очі дивилися на мене! Це були мужні очі — і все ж вони викликали жаль.

Знову я почав розтирати їй руки та піднімати й опускати їх, аж поки вона сама змогла рухати ними. Тоді я примусив її встати і зробити кілька кроків вперед і назад, наскільки дозволяла відстань між банкою і кормою. І незважаючи на те, що вона ледве трималася на ногах і без моєї підтримки, певно, впала б, я примушував її підскакувати на місці.

— Ви хоробра, дуже хоробра жінка, — сказав я, коли побачив, що життя знову заграло на її обличчі. — Чи знаєте ви, яка ви хоробра?

— Ні, я ніколи не була хороброю, поки не познайомилася з вами, — відповіла вона. — Це завдяки вам я стала такою.

— Я до знайомства з вами також не відзначався особливою хоробрістю.

Вона кинула на мене швидкий погляд, і знову я побачив, що в очах її затремтів і затанцював той самий

вогник і навіть більше! Але це продовжувалось одну мить. Тоді вона посміхнулася.

— Цьому сприяли обставини,— сказала вона. Але я знав, що це не так, і мене цікавило, чи розуміє вона це.

Набіг вітер, попутний, свіжий вітер, скоро шлюпка проклала собі дорогу по високій хвилі, швидко наближаючись до острова.

Було вже після полудня, коли наша шхуна поминула південно-західний мис. Ми не тільки були голодні, нас мучила також спрага. Губи в нас пересохли і потріскалися, марно ми намагалися змочити їх язиком. Вітер поволі почав стихати. До того, як наступила ніч, навкруги запанувала тиша, і мені знову довелося взятись за весла, але я був знесилений. Ми ледве-ледве посувалися вперед. О другій годині ранку шлюпка торкнулася берега нашої внутрішньої бухти. Хитаючись, я вибрався на берег, щоб закріпити шлюпку. Мод не могла стояти на ногах, а в мене не вистачало сили, щоб понести її. Я впав разом з нею на пісок і коли віддихався, взяв її під пахву і доволік берегом до хати.

На другий день ми не працювали. Ми спали до третьої години дня, принаймні я. Коли я прокинувся, то побачив, що Мод готує обід. Було просто дивно, що до неї так швидко вернулася сила. У цьому тендітному, як лілея, тілі була незвичайна витривалість. Вона міцно трималася за життя, дарма що здавалося такою кволою.

— Ви знаєте, я подорожувала до Японії, щоб правити здоров'я,— сказала вона, коли ми після обіду сиділи, відпочиваючи коло багаття.— Я ніколи не відзначалася міцним здоров'ям. Лікарі радили подорожувати по морю, і я вибрала найдальшу подорож.

— Ви довго вибирали, поки вибрали! — засміявся я.

— Зате я зараз не та, що була. Я стала більш досвідченою, та й здоров'я покращало,— відповіла вона.— Гадаю, що навіть добрішою стала. І принаймні далеко краще знатиму життя.

Коли короткий день згас, ми завели розмову про сліпоту Вовка Ларсена. Для нас незрозуміла була причина його хвороби. А справи його, певно, були кепські, якщо він заявив, що хоче залишитися і померти на Острові Зусиль. Коли він, така здорова людина, що любила життя, спокійно готувався померти, значить мова йшла про щось більше, ніж звичайна сліпота. У нього були

жахливі головні болі, і ми прийшли до висновку, що він страждає від якогось мозкового захворювання і під час приступів хвороби терпить такі болі, яких ми навіть уявити не можемо.

Я помітив, що під час розмови про хворобу Вовка Ларсена співчуття Мод до нього все більше зростало, проте я не міг не любити її за це ще більше, з її боку це було так мило і чисто по-жіночому. В її почуттях не було фальшивої сентиментальності. Вона погоджувалася з тим, що необхідні найсуворіші заходи, якщо ми хочемо врятуватися. Але вона здригалася від думки, що мені, може, доведеться позбавити його життя, щоб урятувати своє власне, вірніше «наше власне», як сказала вона сама.

Вранці ми поснідали і взялися до роботи. У носовому трюмі я знайшов верп* і ціною великих зусиль витяг його на палубу і спустив у шлюпку. Склавши бухтою на кормі довгий трос, я поплив до нашої бухточки і кинув якір у воду. Вітру не було, приплив був високий, і шхуна стояла на воді. Кинувши швартови, я з усієї сили став підтягувати шхуну руками, бо брашпиль був зіпсований. Шхуна підійшла до самого верпа, але він був занадто маленький, щоб утримати судно на місці навіть при легкому бризі, і тому я спустив великий якір правого борту, давши більше слабини. Після полудня я взявся за брашпиль.

Я працював над ним три дні. За цей час я зробив те, що звичайний механік зробив би за три години. Насамперед я мусив ознайомитися з інструментами і засвоїти ті найпростіші закони, які спеціаліст вважав би азбукою механіки. Під кінець третього дня брашпиль став до ладу, хоч, правда, працював він погано. Старий брашпиль, звичайно, був більш досконалим і працювати на ньому було куди приємніше, але новий також діяв і давав змогу провадити роботу — і цього було досить.

Півдня пішло на те, щоб витягти на шхуну обидві стеньги, поставити «ножиці» і закріпити їх відтяжками, надавши споруді такого вигляду, який вона мала раніше. Вночі я спав на палубі біля «ножиць». Мод не хотіла залишатися сама на березі і спала в матроському кубрику. Вдень, коли я ремонтував брашпиль, Вовк Ларсен сидів поблизу, прислухався до того, що ми робимо, і розмовляв з Мод і зі мною на сторонні теми. Ні

він, ні ми не згадували про недавню подію, і він більше не наказував мені залишити його шхуну. Але я й тепер ще боявся його; сліпий і безпорадний, він завжди прислухався. Під час праці я ніколи не підпускав його до себе занадто близько — в його руках ще була страшна сила.

Цієї ночі, заснувши під своєю улюбленою спорудою, я раптом прокинувся, почувши його кроки. Ніч була зоряна, і я бачив, як його темна постать рухалася по палубі. Я виліз з-під ковдри і став нечутно крастися слідом за ним. У руках у нього був струг; він, певно, мав намір перерізати гафель-гарделі, які я приладнав удруге. Він намацав їх руками, але вони були не натягнуті. Так стругом нічого не вдієш. Він натягнув гафель-гарделі і, закріпивши, уже збирався їх перерізати.

— На вашому місці я не робив би цього,— сказав я спокійно.

Він почув, як клацнув курок револьвера, і засміявся.

— Хелло, Гемп! — сказав він.— Я знав, що ти тут весь час. Мое вухо не підведеш.

— Це брехня, Вовк Ларсен,— сказав я так само спокійно, як і раніше.— Я давно жду нагоди, щоб відправити вас на той світ, а тому йдіть і ріжте.

— Ви завжди маєте таку нагоду,— глузливо сказав він.

— Ідіть і ріжте,— сказав я, погрожуючи.

— Вважаю за краще розчарувати вас,— він засміявся, повернувся на каблуках і пішов геть.

— Треба вжити заходів, Гемфрі,— сказала Мод уранці другого дня, коли я розповів їй про нічну пригоду.— Якщо лишити його на волі, то можна чекати від нього чого завгодно. Він може затопити шхуну або підпалити її. Взагалі, важко передбачити, що він може зробити. Ми повинні його ув'язнити.

— Але як? — спитав я, безпорадно знизуючи плечима.— Я не зважуся підійти до нього, щоб він не схопив мене своїми дужими руками, а він знає, що поки його опір пасивний, я його не застрелю.

— Треба знайти якийсь спосіб,— сказала вона.— Дайте мені подумати.

— У мене є один спосіб,— похмуро сказав я.

Вона чекала.

Я підняв дрючка, яким ми били котиків.

— Цим дрючком його не вб'єш на смерть,— сказав я.— Але перш, ніж він отямиться, я його міцно зв'яжу. Вона, здригнувшись, захитала головою.

— Ні, тільки не це. Це занадто жорстоко. Почекайте.

Але нам не прийшлося довго чекати, проблема розв'язалася сама. Вранці після кількох невдалих спроб я, нарешті, визначив центр ваги фок шогли і потім трохи вище закріпив його підйомні талі. Мод направляла трос на брашпиль і уклала кінець у бухту. Якби брашпиль був справний, то це була б неважка робота, а так я мусив з усіх сил налягати на рукоятку, щоб підняти шоглу хоч на один дюйм. Доводилося часто відпочивати. Мої перерви на відпочинок забирали більше часу, ніж сама робота. Коли я, незважаючи на всі зусилля, не міг повернути рукоятку, Мод, тримаючи трос однією рукою, спиралася другою на рукоятку і, налягаючи всім своїм легеньким тілом, допомагала мені.

Через годину обидва блоки зійшлися біля вершини «ножиць». Вище підняти я не міг, а шогла через борт ще не перевалила. Одним кінцем вона впиралася в планшир лівого борту, в той час як вершина звисала над водою далеко від правого борту. «Ножиці» виявилися занадто короткими. Вся моя праця зводилася нанівець. Але я вже не відчаювався, як це траплялося раніше. Я все більшою вірою проймався до себе, до можливостей брашпиля, «ножиць», підйомних талів. Існував спосіб підняти шоглу, і мені треба було знайти його.

І саме в той час, коли я міркував над розв'язанням цієї проблеми, на ют вийшов Вовк Ларсен. Ми помітили в ньому якусь зміну. Виразніше впадала в око нерішучість і кваліть у рухах. Проходячи мимо рубки, він спіткнувся, а дійшовши до краю юта, захитався, підніс руку до очей, ніби змахуючи з обличчя павутину, і раптом швидше звалився, ніж зійшов униз по сходах. Широко розставивши руки в пошуках опори, він хитаючись пішов по палубі і, ледве тримаючись на ногах, зупинився перед люком мисливського кубрика. Потім його скорчило, ноги підігнулися, і він упав на палубу.

— Один з його приступів,— сказав я Мод.

Вона кивнула головою, і я побачив в її очах шире співчуття.

Ми підійшли до нього, але він, здавалося, був непри-

томний, його душили спазми. Мод взялася допомагати йому, підняла йому голову, щоб кров не приливала, і послала мене до каюти за подушкою. Я приніс ще й ковдру, і ми влаштували хворого якомога зручніше. Я нащупав його пульс. Він бився спокійно і сильно і був цілком нормальний. Це заспокоїло мене. У мене виникло підозріння.

— А що, коли він лише удає з себе хворого?— запитав я, все ще держачи його за руку.

Мод похитала головою, і в очах її я прочитав докір. Але якраз у цю мить рука, яку я тримав, висковзнула з моєї руки і стиснула її, немов сталльні лещата. Я голосно закричав,— це був дикий, жахливий, нелюдський крик. На обличчі його я побачив зловісний вираз тріумфу. Другою рукою обхопивши моє тіло, він потяг мене до себе.

Мою руку він випустив, але, закривши другу руку мені за спину, так мене стиснув, що я не міг поворухнутися. Його вільна рука схопила мене за горлянку, і тоді я відчув жахливу близькість смерті, причиною якої було моє власне безглуздя. Навіщо я довірився і наблизився до цих страшних рук? Я відчував дотик ще й інших рук у себе на горлянці. Це були руки Мод, яка даремно силкувалася відтягти руку, що душила мене. Нарешті вона кинула це, і я почув крик, що роздирав мені душу, бо це був крик жіночого жаху і розпачу, що надривав серце. Я чув його і раніше. Так кричали жінки, коли потопав «Мартінес».

Моє обличчя було притиснуте до його грудей, і я не міг нічого бачити, але я чув, що Мод, обернувшись, швидко побігла по палубі. Далі все сталося дуже швидко. Але я ще не втратив зовсім свідомості, і мені здалося, що проминула вічність, перш ніж я почув кроки Мод, що поверталася назад. І саме тоді я відчув, що він увесь якось обм'як піді мною. Повітря виходило з його грудей, і вони западали під вагою мого тіла. Чи то тому, що він став задихатися, чи то від свідомості свого безсилля — не знаю, але з горлянки його вихопився глибокий стогін. Рука відпустила моє горло. Я ухопив повітря. І знову його пальці почали стискувати моє горло, але цього разу навіть його надлюдська сила волі не змогла подолати власної кволості. Воля його була зламана. Він непритомнів.

Мод була вже близько, коли його рука востаннє заворушилася і відпустила мою горлянку. Я відкотився вбік і, лежачи на спині, важко дихав і моргав від сонячного світла, що било мені в обличчя. Я відшукав очима Мод; вона була бліда, але зовні спокійна. В її очах я прочитав змішане почуття тривоги і полегшення. Мій погляд зупинився на важкому дрючку, який вона тримала в руках,— це був той самий дрючок, яким ми били котиків. Мод помітила мій погляд і випустила дрючок так, немов він був розпечений. Мое серце радісно забилося. Вона була справжньою подругою, що боролася разом зі мною і за мене, як боролися пліч-о-пліч з чоловіками жінки кам'яного віку! В ній заговорили почуття первісної людини, приспані культурою, зм'ягчені цивілізацією; в ній прокинулося те, чого вона ніколи до цього не знала.

— Мила моя подруго! — скрикнув я, стаючи на ноги.

Через мить вона була в моїх обіймах і судорожно схлипувала у мене на плечі. Пригорнувши її до себе, я дивився на її пишне каштанове волосся, що самоцвітами блищало на сонці і було для мене дорожче від найкоштовніших скарбів земних царів. Нахиливши голову, я поцілував її волосся так ніжно, що вона й не відчувала цього.

Але тут у мене промайнула в голові одна твереза думка. Зрештою, вона була жінка, і зараз, коли небезпека минула, їй треба було виплакати на руках свого оборонця, який сам був у небезпеці. І якби на моєму місці був батько чи брат, це становища не змінило б. До того ж час і місце були не підходящі для освідчення в коханні, і я хотів заслужити право сказати їй про своє кохання. Я ще раз ніжно поцілував її волосся і відчув, що вона звільняється з моїх обіймів.

— На цей раз справжній припадок,— сказав я.— Подібний до того, що зробив його сліпим. Спочатку він удавав, а це, напевно, і викликало справжній припадок.

Мод стала поправляти йому подушку.

— Ні,— сказав я.— Тепер він безпорадний, так нехай же і залишається таким. Віднині ми будемо жити в кают-компанії. А Вовк Ларсен буде в мисливському кубрику.

Я схопив його під пахви і потяг до трапа. Мод принесла вірвовку. Я обв'язав його під пахвами, перевалив

через поріг і спустив униз по східцях у кубрик. У мене не вистачило сили покласти його на койку, але за допомогою Мод мені вдалося спочатку підняти плечі і голову, потім я закинув на койку і його ноги.

Але це було не все. Я згадав про наручники, що знаходились в його каюті. Коли треба було закувати кого-небудь з матросів, Вовк Ларсен використовував їх замість старих і незручних корабельних кайданів. Отже, ми залишили його з закованими руками і ногами. Вперше за кілька днів я вільно зітхнув. Я вийшов на палубу і відчув незвичайне полегшення — здавалося, гора звалилася з моїх плечей. Я відчував також, що пережита небезпека ще більше зблизила мене з Мод. «Цікаво, як вона все це сприйняла?» думав я, йдучи поряд з Мод до того місця, де на «ножицях» висіла фок-щогла.

Розділ тридцять сьомий

Ми відразу ж перебралися на шхуну «Привид» і розташувалися в колишніх наших каютах. Тепер до наших послуг був камбуз, де ми готували їжу. Ув'язнення Еґґа Ларсена було якраз вчасне. Період, який ми звичайно називаємо «бабиним літом», на цих високих широтах закінчувався, наступав час дощів і штормових вітрів. Ми влаштувалися дуже добре, а недосконале моє спорудження з підвішеною до нього фок-щоглою надавало ділового вигляду шхуні і вселяло надію на відплиття.

Тепер, коли нам удалося закувати Вовка Ларсена в кайдани, ми побачили, що в цьому вже не було ніякої потреби. Як і після першого приступу, за другим настало велике знесилення. Це відкриття Мод зробила після полудня, коли спробувала дати йому поїсти. Він виявив ознаки свідомості, і вона заговорила до нього, але відповіді не одержала. Він лежав на лівому боці, очевидно, дуже мучився. Неспокійним рухом він повернув голову, його ліве вухо відділилося від подушки, і він відразу почув і відповів їй. Мод кинулася до мене, щоб розповісти про все, що бачила.

Притуливши йому до лівого вуха подушку, я спитав, чи чує він мене, але відповіді не одержав. Відсунувши

подушку, я повторив запитання, і він зараз же відповів.

— Чи знаєте ви про те, що ви оглухли на праве вухо? — спитав я.

— Так,— відповів він низьким, сильним голосом,— якщо не сказати більше. Увесь правий бік у мене вражений. Він ніби омертвів. Я не можу поворухнути ні рукою, ні ногою.

— Знов удаєте? — сердито спитав я.

Він захитав головою, а його губи якось чудно скривилися в посмішку. Рот перекосився, тому що правий бік його не рухався; усмішка була зображена на лівому боці обличчя.

— То була остання витівка Вовка,— сказав він.— Мене паралізувало, я вже ніколи не стану на ноги. О, тільки цей бік вражений,— додав він, ніби догадавшись, що я підозріливо глянув на його ліву ногу, яку він в цей час зігнув у коліні, злегка піднявши ковдру.

— Не пощастило мені,— продовжував він.— Я хотів покінчити спочатку з вами, Гемп, і я думав, що на це у мене вистачить сили.

— Для чого? — спитав я. Мене охопив жах і цікавість.

Знову усмішка скривила його рот, і він сказав:

— О, для того, щоб відчувати, що живеш — живеш і дієш, щоб відчувати до кінця свою силу і владу над іншими, щоб, нарешті, зжерти вас. А помирати так...

Він знизав плечима, вірніше, попробував знизати, бо ворухнулося тільки ліве плече. Як і посмішка, рух його плечей також був однобоким.

— Що, на вашу думку, привело вас до такого стану? В чому, власне, полягає ваша хвороба? — запитав я.

— Мозок хворий,— відповів він відразу.— Це прокляті головні болі довели до цього.

— Вони були симптомами,— сказав я.

Він хитнув головою.

— Тут багато незрозумілого. За все своє життя я жодного разу не хворів. Щось сталося з мозком. Чи це рак, чи щось подібне — не знаю, але воно пожирає і руйнує мій мозок, вражає нервові центри, поїдає поступово, клітина за клітиною... яка це мука!

— Рухові центри також вражені,— підказав я.

— Здається, так. Все прокляття в тому, що я мушу лежати тут з непотьмареним розумом, при повній сві-

домості того, що віддаю кінці, поступово втрачаю зв'язок зі світом, відриваюся від нього. Я не бачу, не чую, почуття дотику теж покидає мене, і незабаром я перестану розмовляти, а проте весь час я буду тут живий, сповнений бажання діяти, але безсилий.

— Ви, певно, маєте на увазі свою душу, коли говорите, що ви будете тут,— сказав я.

— Дурниця! — відповів він.— Це просто означає, що вищі нервові центри у мене ще не вражені. Я ще не втратив пам'яті, можу думати й міркувати. Коли цього не стане, я сконаю. Мене не буде. Душа?..

Він вибухнув глумливим сміхом і повернувся лівим вухом до подушки на знак того, що не бажає далі розмовляти.

Мод і я пішли працювати, пригнічені страшною долею, що спіткала Вовка Ларсена. Наскільки страшною вона була, ми мали нагоду переконатися пізніше. Це була жахлива відплата за все. Ми вели себе стримано, урочисто і розмовляли майже пошепки.

— Ви могли б зняти наручники,— сказав він увечері, коли ми стояли біля нього і міркували, як бути з ним надалі.— Це зайве. Я тепер паралітик. Залишається ждати пролежнів.

Усмішка спотворила його обличчя, і Мод, широко розкривши від жаху очі, змушена була відвернутися.

— А чи знаєте ви, що ваша посмішка потворна? — спитав я його, бо знав, що Мод мала доглядати за ним, і хотів, наскільки це можливо, звільнити її від цього неприємного видовища.

— Тоді я не буду більше посміхатися,— сказав він спокійно.— Я й сам думав, що в мене не все гаразд. Весь день я відчуваю, що моя права щока заніміла. Ось уже три дні я помічаю, що правий бік у мене немов засипає — то рука, то нога.

— Так, кажете, у мене потворна усмішка? — сказав він незабаром після цього.— Тоді вважайте, що віднині я буду посміхатися внутрішньо, в душі, якщо вам це подобається, в душі! Зважте, що я й зараз посміхаюся.

І кілька хвилин він лежав спокійно, задоволений своєю чудернацькою вигадкою.

Як людина, він не змінився. Це був той же самий, певгамовний, страшний Вовк Ларсен, ув'язнений у своє-

му власному тілі, колись сильному і непереможному. Тепер воно зв'язало його невидимими путами, зачинило душу в темряві і мовчанні, відгородило його від світу, що був для нього ареною бурхливої діяльності. Минув час, коли він міг відмінювати дієслово «робити» у всіх часах. Дієслово «бути» було все, що йому залишилося — бути без руху, що за його визначенням означало смерть; хотіти, але не виконувати; думати й міркувати і духом бути живим, як і раніше, але тілом бути мертвим.

Хоч я й зняв наручники, проте ми ніяк не могли призвичаїтися до його становища. Наш розум повставав. У нашій уяві він був людиною, сповненою прихованої сили. Ми не знали, чого можна сподіватися від нього в найближчий час, і нам здавалося, що в ньому може прокинутися скована хворобою сила, що він перемаже неміч свого тіла — і тоді на нашу голову впаде страхіття. Сумний досвід підтверджував ці припущення; ми бралися за роботу, але на серці у нас було неспокійно.

Мені вдалося подолати труднощі, що виникли в зв'язку з тим, що «ножиці» виявилися занадто короткими. За допомогою виготовлених мною хват-талів я перетяг нижній кінець фок-щогли через планшир і спустив її на палубу. Потім за допомогою свого спорудження я підняв на судно грота-гік. Він мав сорок футів у довжину, а цього було досить, щоб підняти щоглу. За допомогою інших талів, прикріплених до «ножиць», я поставив гік майже вертикально. Щоб нижній кінець гіка не ковзав по палубі, я закріпив його, прибивши навколо нього товсті планки. До нока гіка я прикріпив звичайний блок. Таким чином, взявши кінець талів на брашпиль, я міг піднімати і опускати нок гіка скільки треба було, другий кінець завжди лишався нерухомим, а відтяжки дозволяли направляти гік вліво або вправо. До нока гіка я прикріпив також підйомні талі, а коли вся ця споруда була готова, я був вражений можливостями, які вона нам відкривала.

На закінчення цієї частини роботи пішло ще два дні, і тільки вранці третього дня я зміг підняти фок-щоглу над палубою і, затесавши чотирикутником її нижній кінець, помістити у відповідної форми степс у трюмі. Тут з'ясувалося, що тесляр з мене був кепський. Я пиляв, тесав і довбав міцне дерево, поки воно не набуло такого вигляду, ніби його погриз якийсь велетен-

ський пацюк. Але мети я досяг — шогла стала в степс.

— Вона ще послужить нам, я впевнений в цьому! — вигукнув я.

— Ви знаєте, як доктор Джордан перевіряє істину? — спитала Мод.

Я захитав головою і спинився, витягаючи стружки, що нападали мені за комір.

— Він ставить питання: чи можемо ми примусити істину служити нам? Чи можемо ми звирити на неї наше життя? Це і є перевірка.

— Це ваш любимець, — сказав я.

— Коли я зруйнувала свій старий пантеон, викинувши Наполеона, Цезаря та їх однодумців, я спорудила собі новий пантеон, — відповіла вона поважно. — І першим я помістила в нього доктора Джордана.

— Сучасного героя!

— А тому ще більш великого, — сказала вона. — Хіба можна порівнювати героїв старого світу з сучасними?

Я кивнув головою. У наших поглядах було занадто багато спільного, я не міг їй заперечувати. Принаймні наші погляди на життя були дуже схожі.

— Як критики, ми дуже сходимося в поглядах, — засміявся я.

— А хіба з мене поганий помічник такому корабельному теслі, як ви? — жартуючи засміялася вона.

Але за важкою працею ми рідко сміялися в ці дні, і, крім того, на нас діяло жахливе становище Вовка Ларсена, який повільно, в муках, розлучався з життям.

У нього повторився удар. Він утратив або принаймні втрачав голос. Його мова часто уривалася. За його власним висловом, це були ніби телеграми, що сповіщали про стан біржі: курс то падав, то підносився. Коли курс підносився, Ларсен говорив як завжди, але повільно і важко. Бувало й так, що він раптом втрачав здатність говорити і фраза уривалася, і тоді ми годинами чекали, поки зв'язок знову налагодиться. Він скаржився, що в нього дуже болить голова. На той випадок, коли він остаточно втратить здатність говорити, він розробив і запропонував нам особливу систему зв'язку. стисне руку один раз — «так», два рази — «ні». Добре, що ми домовилися з ним спілкуватися таким способом, бо ввечері він зовсім перестав говорити. З цього часу він відповідав на наші запитання стиском руки, а коли хотів щось

сказати, то викладав свої думки, досить чітко дряпаючи лівою рукою на клаптику паперу.

Почалася люта зима. За штормом слідував шторм — з снігом, крупою, холодним дощем. Котики подалися в свою далеку мандрівку на південь, і лежбище спорожніло. Я працював, не знаючи відпочинку. Незважаючи на погану погоду і вітри, які мені особливо заважали, я проводив на палубі цілі дні, з раннього ранку до пізнього вечора, і робота помітно посувалася вперед.

У мене був уже певний досвід роботи, і якщо я, встановивши «ножиці» перший раз, змушений був пізніше видиратися на них, щоб прикріпити відтяжки, то цього разу я завчасно прикріпив до верхівки фок-мачти снасті: штаги, гафель-гардель і дирик-фал. Як звичайно, я помилився в підрахунках і потратив на цю роботу два довгих дні — набагато більше, ніж передбачав. А скільки ще було роботи! Вітрила, наприклад, треба було готувати нові.

Тимчасом як я оснащував фок-щоглу, Мод шила вітрила, завжди готова відкласти свою роботу, щоб допомогти мені, коли виникала в цьому потреба. Парусина була важка й цупка, а шити її доводилося звичайною гранчастою морською голкою та морським наперстком. Її руки швидко вкрилися пухирями, але вона вперто продовжувала працювати і, крім того, встигала варити їжу і доглядати хворого.

— Геть забобони! — сказав я в п'ятницю вранці. — Щоглу будемо ставити сьогодні.

Все було готове. Взявши талі гіка на брашпиль, я підняв щоглу, відділивши її від палуби. Закріпивши ці талі, я взяв на брашпиль талі «ножиць», прикріплені до нока гіка. Кількох обертів рукоятки було досить, щоб поставити щоглу в вертикальне положення.

Уклавши вільний кінець троса, Мод заплескала в долоні і закричала:

— Чудово! Чудово! Тепер можемо звіритися на неї!

Але раптом по її обличчі пробігла тінь розчарування.

— Щогла не над отвором, — сказала вона. — Чи не доведеться вдруге починати?

Я гордовито посміхнувся і, попустивши одну з відтяжок і підтягнувши другу, поставив щоглу якраз у центрі палуби. Але й на цей раз вона не була над отвором. Знову той же невеселий вираз з'явився на її обличчі, і

знову я гордовито посміхнувся і, маневруючи таями гіка і «ножиць», підтяг щоглу прямо до отвору у палубі. Докладно пояснивши Мод, як опускати щоглу, я спустився в трюм до степса, що знаходився на дні шхуни.

Я гукнув їй, щоб вона починала, і щогла легко і точно пішла донизу. Прямо в чотирикутний отвір степса спускалася вона своїм чотирикутним кінцем, але під час руху вона трохи повернулася навколо своєї осі, і чотирикутники не зійшлися. Проте я не розгубився. Гукнувши Мод, щоб вона перестала опускати, я піднявся на палубу і приладнав до щогли хват-талі. Залишивши Мод нагорі, я знов спустився в трюм. При світлі ліхтаря я побачив, що щогла повільно обертається навколо осі. Коли квадрати збіглися, Мод, закріпивши в цьому положенні щоглу, почала опускати, але за кілька дюймів до гнізда щогла знову повернулася. З допомогою хват-талів Мод вирівняла щоглу і стала опускати її далі. Квадрати зійшлися. Щогла була в степсі.

Я радісно закричав, і Мод прибігла на мій крик. При жовтому світлі ліхтаря ми з хвилюванням розглядали результати нашої роботи. Потім глянули одне на одного, і наші руки зустрілися в міцному потискові. В обох у нас заблищали в очах сльози радості.

— Зрештою, все це не так уже й важко,— зауважив я.— Фактично вся трудність була в підготовці.

— Кінець — справі вінець,— сказала Мод.— Мені аж не віриться, що ця величезна щогла була піднята і зараз стоїть у гнізді, що ви її витягли з води, перенесли в повітрі і поставили на належне місце. Це праця титана!

— «І зробили вони чимало винаходів»,— почав я весело, але раптом зупинився і глибше вдихнув носом повітря.

Я глянув на ліхтар. Він не коптів. Я знову понюхав повітря.

— Щось горить! — сказала Мод впевнено.

Ми разом кинулися до трапа, але я проскочив уперед і першим вибіг на палубу. Густий стовп диму піднімався з люка кубрика.

— Вовк ще не вмер! — сказав я про себе і, окутаний густим димом, кинувся вниз.

В тісному приміщенні дим був такий густий, що прийшлося йти навпомацки. Жах перед Вовком Ларсеном так опанував мою уяву, що, здавалося, безпорадний ве-

летень ось-ось схопить мене руками за горлянку. Я зава-
гався, бажання вернутися назад і побігти по трапу на
палубу ледве не взяло гору. Але я згадав Мод. На якусь
мить вона постала переді мною такою, якою я бачив її
тільки що в трюмі при жовтому світлі ліхтаря,—теплі
карі очі, затуманений сльозами радості ніжний погляд,—
і я відчув, що повернутися назад не можу. Задихаю-
чись, я добрався до койки Вовка Ларсена і намацав йо-
го руку. Він лежав нерухомо, але злегка здригнувся, ко-
ли я торкнувся його руки. Я обмацав ковдру зверху і
знизу, але нічого підозрілого не знайшов. Але ж цей
дим, що сліпив і душив мене, мусив звідкись іти! На
якийсь час я розгубився і, не знаючи, що робити, беспо-
раднo кидався туди й сюди. Ударившись об стіл, я
опам'ятався. Я розміркував, що безпорадна людина мог-
ла запалити щось тільки песь поблизу, біля себе.

Я повернувся до койки Вовка Ларсена і тут наштотх-
нувсь на Мод. Я не знав, скільки часу вона вже пробула
в цій задушливій атмосфері.

— Ідіть на палубу! — рішуче наказав я їй.

— Але, Гемфрі...— почала вона, протестуючи хрипким
голосом.

— Будь ласка, прошу вас!—закричав я на неї суворо.

Вона слухняно повернулася і пішла, і тут я подумав:
а що, як вона не потрапить на вихід? Я пішов слідом за
нею і зупинився біля трапа. Можливо, що вона вже про-
йшла. Я стояв у нерішучості, коли раптом почув її лед-
ве чутний голос:

— О Гемфрі, я заблудилася!

Вона стояла біля задньої перегородки і, засліплена
димом, шукала вихід: я напіввивів, напіввиніс її аж на
палубу. Чисте повітря здавалося нектаром. Мод ледве
не знепритомніла, в неї запаморочилася голова. Я зали-
шив її на палубі, а сам знову кинувся вниз.

Джерело диму повинно бути десь недалеко від Вов-
ка Ларсена — я був упевнений у цьому і попрямував до
його койки. Коли я почав мацати поміж ковдрами, щось
гаряче упало мені на руку і обпекло її. Я швидко від-
смикнув руку назад, мені все стало зрозуміло. Крізь
щілини в дошках верхньої койки він запалив матрац.
У нього вистачило сили зробити це лівою рукою. Вогку
солому матраца було підпалено знизу, до неї повітря не
мало доступу, і вона собі помаленьку тліла. Коли я

стягнув матрац із койки, він розпався в повітрі і враз спалахнув полум'ям. Затоптавши вогонь, я вискочив на палубу, щоб дихнути свіжим повітрям.

Кілька відер води було досить, щоб загасити матрац, що горів посеред підлоги. За десять хвилин дим поволі розійшовся, і я дозволив Мод спуститися вниз. Вовк Ларсен був непритомний, але свіже повітря швидко повернуло йому свідомість.

Ми метушилися біля нього, коли він знаками попросив, щоб йому дали олівця й паперу.

«Прошу не заважати мені,— написав він,— я посміхаюся».

«Як бачите, я ще даю себе відчувати!» дописав він трохи згодом.

— Я радий, що ваша роль зараз така незначна,— сказав я.

«Дякую,— написав він.— Але подумайте, наскільки ще зменшиться ця роль, перш ніж я помру!»

«І незважаючи на це, Гемп, я ще тут,— писав він.— Зараз я мислю ясніше, ніж коли б то не було раніше! Ніщо не заважає мені Певна зосередженість. Я весь тут, і навіть більше того».

Ці слова можна було прийняти за звістку з темряви могили, бо тіло цієї людини зробилося своєрідним мавзолеєм. І тут, у цьому химерному склепінні, носився і жив його дух. Він житиме і буятиме, поки не порветься остання нитка, що зв'язує його із зовнішнім світом. а коли вона порветься, то хто знає, як довго ще після цього йому прийдеться жити і буяти?

Розділ тридцять восьмий

«Мені здається, що лівий бік у мене теж віднімається,— написав Вовк Ларсен вранці другого дня після спроби підпалити судно.— Німіє все більше і більше Я ледве володію рукою. Говорить голосніше. Рвуться останні нитки».

— А боляче вам? — спитав я.

Я мусив повторити своє запитання голосніше, перш ніж він мені відповів.

«Боляче, але не весь час».

Повільно, з великим зусиллям рухалася його ліва

рука по аркушу паперу, і було дуже важко прочитати, що він надряпає. Це скидалося на «послання духів», що демонструються на спиритичних сеансах, де плата за вхід — один долар.

«Але я ще тут, весь тут», надряпав він ще повільніше, рука його ледве тримала олівець.

Раптом олівець випав, і ми його знову всунули йому в руку.

«Коли мене не мучить біль, я почуваю повний мир і спокій. У мене ще ніколи не було таких ясних думок. Я можу міркувати про життя і смерть, як індійський мудрець».

— І про безсмертя? — голосно спитала Мод, нахилившись над його вухом.

Тричі його рука намагалася писати, але безнадійно. Олівець випадав. Даремно ми намагалися всунути його в руку. Тоді Мод стиснула йому пальці навколо олівця, і рука його написала великими літерами і так повільно, що одну літеру виводила цілу хвилину: «Д У Р Н И Ц Я».

Це було останнє слово Вовка Ларсена. Непоправним скептиком він залишився до кінця. «Дурниця». Рука ослабла. Тіло злегка ворухнулося і завмерло. Мод випустила його руку. Пальці злегка розціпилися, і олівець покотився геть.

— Ви ще чуєте? — загорлав я, тримаючи його руку й чекаючи, чи не стисне він пальці, що означало б «так». Відповіді не було. Рука заніміла.

— Мені здалося, що його губи злегка заврушилися,— сказала Мод.

Я повторив запитання. Губи ворухнулися. Вона поклатала кінець своїх пальців на них. Знову я повторив запитання.

— «Так»,— сказала Мод.

Ми подивилися одне на одного вичікуючи.

— Що з цього? — спитав я.— Що ми можемо сказати йому?

— О, спитайте його...

Вона завагалася.

— Спитайте його про щось таке, що не вимагає відповіді «так»,— запропонував я.— Тоді ми будемо знати напевно.

— Істи хочете? — крикнула вона.

Губи ворухнулися у неї під пальцем, і вона сповістила:

— «Так».

— Хочете м'яса? — запитала вона потім.

— «Ні»,— прочитала вона по його губах.

— А бульйону?

— Так, він хоче бульйону,— сказала вона, спокійно глянувши на мене.— Поки він не втратив слух, ми маємо змогу спілкуватися з ним. А потім...

Вона подивилася на мене якимось чудно. Я побачив, як її губи затремтіли, в очах появилися сльози. Вона похитнулася, і я підтримав її.

— О Гемфрі! — схлипнула вона.— Коли вже настане цьому край? Я так стомилася, так стомилася!

Вона поклала свою голову мені на плече і заридала, здригаючись усім тілом. Я обняв її, і мені здалося, що я обняв пушинку — таким вона була тендітним, ефірним створінням. «Не витримала,— подумав я.— Що я зроблю сам, без її допомоги?»

Але я втішав і заспокоював її, поки вона не взяла себе в руки; її нервова втома пройшла так швидко, як проходила фізична.

— Мені соромно перед собою,— сказала вона. А потім додала з тою лукавою посмішкою, що так мене чарувала: — Але ж я тільки пташечка!

Це слово пройняло мене, мов електричний струм. Це було моє власне слово, моє потаємне, улюблене слово.

— Звідки у вас це слово? — спитав я її, причому так поспішно, що цього разу здригнулася вона.

— Яке слово? — спитала вона.

— «Пташечка».

— Хіба це ваше слово? — спитала вона.

— Так,— відповів я.— Мое.

— Тоді ви, певно, проговорилися уві оні,— засміялася вона.

І знову в її очах затремтів, затанцював той самий вогник. А мої очі — я знав це — говорили в цей час куди красномовніш, ніж слова. Мимоволі я схилився до неї, наче дерево, що його гне вітер. І ми були так близько одне до одного в цю мить! Але вона стряхнула головою, наче відганяючи сон або якусь настирливу думку, і сказала:

— Я це слово знала ще змалку. Так мій батько називав мою маму.

— Все одно це моє слово,— сказав я уперто.

— Ви, може, так називали свою маму?

— Ні,— відповів я, і вона не питала більше, але можу запрягтися, що в її очах я прочитав насмішку.

Після того як фок-шогла була поставлена на своє місце, робота пішла швидко. Я сам здивувався, як легко і просто вдалося нам поставити в стени і грот-шоглу. Це було зроблено з допомогою підйомного пристрою, прикріпленого до фок-шогли. Ще через кілька днів усі штаги і ванти були на місці і обтягнуті. Топселі були зайві і навіть небезпечні для екіпажу, що складався з двох осіб, а тому я спустив стеньги на палубу і міцно принайтовив.

Кілька днів пішло на те, щоб поставити вітрила. Їх було три: клівер, фок і грот. Залатані, повкорочувані і понівечені, вони мали якийсь чудний вигляд і були смішним убранням для такого пишного судна, як «Привид».

— Але вони нам послужать! — радісно вигукнула Мод.— Ми примусимо їх служити нам і звіримо на них своє життя!

Серед набутих мною в останній час багатьох спеціальностей була одна спеціальність — вітрильник — якою я володів далеко не досконало. Плавати під вітрилами мені було легше, ніж приганяти їх, і я був цілком впевнений, що зможу привести шхуну до якогось північного порту Японії. На «Привиді» я начитався всіляких книжок про навігацію, і, крім того, зоряний планшет Вовка Ларсена був такий простий, що тут і дитина могла зорієнтуватися.

Щодо автора цього планшета, то його стан за тиждень лишився майже без змін, тільки глухота ще збільшилась, і губами ворухив він ще слабше. І того дня, як ми пригнали вітрила, він чув востаннє, і востаннє поворухнулись і його губи. Я спитав його: «Ви ще тут?», і його губи відповіли: «Так».

Остання нитка обірвалася. Десь усередині цього тіла, ніби в домовині, жила ще людська душа. Оточений живою плоттю, цей лютий дух,— якого ми встигли так добре пізнати,— продовжував палати, палати серед мовчання і темряви. Плоть більше не належала йому, він

більше не відчував її. Вона для нього не існувала. Не існував для нього і світ. Він знав тільки себе та безмежну глибину спокою і темряви.

Розділ тридцять дев'ятий

Нарешті настав день нашого відплиття. Ніщо більше не затримувало нас на Острові Зусиль.

Незграбні шогли «Привида» стояли на місці. Вітрила були напнуті. Все це була робота моїх рук! Вигляд, правда, не дуже привабливий, зате міцно. Я знав, що шогли будуть діяти безвідмовно, а тому, дивлячись на це химерне творіння, я не міг в думці не віддати належного своїй силі.

«Це я зробив! Це я зробив! Своїми власними руками зробив!» хотілося мені голосно крикнути.

Але моя Мод і я якось відчували думки одне одного, і коли ми збиралися підняти грот, вона сказала:

— Подумайте, Гемфрі, ви все це зробили власними руками!

— Але було ще дві інших руки,— відповів я.— Двоє маленьких рученят, тільки не говоріть, що це теж вислів вашого батька!

Вона засміялася, похитала головою і стала розглядати свої руки.

— Ніколи вони вже не будуть у мене такі чисті й ніжні, як колись,— поскаржилась вона.

— Ви зможете пишатися своїми руками, якщо навіть вони залишаться такими, як є зараз,— сказав я, беручи її руки в свої, і, незважаючи на зарікання, я, певно, поцілував би ці дорогі рученята, якби вона швидко не відняла їх.

Наше товаришування робилося небезпечним. Протягом довгого часу мені вдавалося приховувати, стримувати своє почуття до Мод, але тепер воно брало гору наді мною. Якщо раніше це почуття відвоювало в мене тільки очі і розмовляло через них, то тепер воно підкорило собі мій язик і мої губи, що горіли божевільним бажанням цілувати ці маленькі рученята, які працювали так вірно і невтомно. Я втратив самовладання. Могутня сила любові нестримно притягувала мене до неї. Здавалося, ураган раптово налетів і хилив мене, мов те дерево, і я вже неспроможний був довше чинити опір. І вона це

відчула. Вона не могла не відчувати цього, коли так швидко підняла свої руки, і все ж таки, перш ніж відвести свої очі, вона кинула на мене швидкий, але пильний погляд.

За допомогою хват-талів я взяв гардель і дирик-фал на брашпиль і тепер міг підняти передній і задній кути грота. Це був досить примітивний спосіб, але він не забрав багато часу, і незабаром фок також замаєв угорі.

— Нам не вдасться підняти якір в цьому вузькому місці,— сказав я — Ми наскочимо на скелі, як тільки якір відокремиться від дна.

— А що ж робити? — спитала Мод.

— Звільнитися від якоря взагалі,— відповів я.— Поки я це робитиму, вам прийдеться стати до брашпиля. Коли я кинуся до штурвала, ви негайно піднімайте клівер.

Цей маневр зняття з якоря я колись практикував десятки разів. Щодо клівера, то я знав, що Мод справиться з ним. В бухту подув свіжий вітер, і хоч вода ще була спокійна, але, щоб вибратися з бухти без небезпечних пригод, треба було діяти швидко і рішуче.

Коли я вибив болт із скоби, якірний ланцюг загуркотів у клюзі * і впав у море. Я кинувся на корму і поклав стерно під вітер. «Привид», здавалося, знову ожив, вітрила напнулися, і він злегка накренився. Клівер поволі піднімався. Коли вітер нап'яв його, передня частина «Привида» повернулася, і я змушений був повернути кілька разів стерно, щоб утримати судно на взятому курсі.

Я винайшов автоматичний клівер-шкот, що переносив клівер сам, так що не було потреби, щоб це робила Мод. Але цього разу вона ще піднімала клівер, коли я круто повернув стерно на вітер. Це був небезпечний момент, бо «Привид» підійшов так близько до берега, що можна було камінцем докинути. Але судно, накренившись, слухняно повернуло до вітру. Вітрила і рифштерти билися і лопотіли, і для мене це звучало, як музика; і ось під вітром вони нап'ялися і понесли шхуну на іншому галсі.

Закінчивши свою роботу, Мод прийшла на корму і стала біля мене; вітер грався її волоссям, що вибивалося з-під зюйдвестки; її щоки аж пашіли після фізичного напруження, широко відкриті очі горіли від хвилювання, ніздрі тремтіли, вбираючи свіже солоне морське

повітря. Її карі очі нагадували очі зляканої лані. Я ще ніколи не бачив, щоб ці очі дивилися так напружено і сміливо. Напіввідкривши рот, вона затамувала подих, коли «Привид», мало не врізавшись у скелястий мур, що підступав біля входу у внутрішню бухту, підхоплений вітром, понісся у більш безпечну зовнішню бухту.

Те, що я раніше, під час промислового плавання, був на судні старшим помічником капітана, стало мені в пригоді. Судно вийшло з води зовнішньої бухти і пішло вздовж берега. Ще одне зусилля — і «Привид» виривається на широкий морський простір. Його підхоплює могутній подих океану і несе вперед серед високих морських хвиль.

Зранку день був похмурий, небо затягли хмари, але пізніше сонце прорвалося крізь хмари і, немов бажаючи нам щасливої дороги, осяяло круті береги, де ми бувало турбували володарів гаремів і вбивали «холостяків». Весь Острів Зусиль був залитий сонцем. Навіть похмурий південно-західний мис здавався привітнішим. То тут, то там, розбиваючись об скелясту поверхню берега, спалахували в сонячному промінні бризки хвиль.

— Я завжди буду згадувати про нього з гордістю,— сказав я Мод.

Вона відкинула голову назад і з виглядом королеви сказала:

— Любий, милий Острів Зусиль. Я завжди люблю тиму його.

— Я теж,— сказав я швидко.

Здавалося, що наші очі ось-ось зустрінуться і заговорять на зрозумілій їм мові, але ми переборювали в собі це бажання, і тому наші погляди не зустрічалися.

Ми мовчали, почувавши себе дещо ніяково. Нарешті я порушив тишу:

— Гляньте на ці чорні хмари. Пам'ятаєте, я говорив вам учора ввечері, що барометр упав.

— І сонце сховалося,— сказала вона, не відриваючи погляду від нашого острова, на якому ми безстрашно змагалися з природою і здобули перемогу, на якому зав'язалася найщиріша дружба, яка може існувати між чоловіком та жінкою.

— Вітер несе нас до берегів Японії! — скрикнув я весело.— «З попутним вітром, попустивши шкоти...» Чи як це?

Закріпивши штурвал, я побіг, щоб попустити фока і грота-шкот, підтяг талі гіків і поставив вітрила так, щоб використати повністю попутний вітер.

Це був свіжий вітер, навіть занадто свіжий, але я вирішив триматися з піднятими вітрилами якомога довше. Шкода, що при попутному вітрі не можна закріплювати штурвал, і я мав стояти на вахті всю ніч. Мод пропонувала стояти по черзі, але скоро переконалася, що, коли б навіть вона була обізнана з морською справою, у неї не вистачило б сили тримати правильний курс серед таких бурхливих хвиль. Це відкриття зіпсувало їй настрій, але вона скоро заспокоїлася, скручуючи в бухти талі, фали і збираючи розкидані на палубі кінці. До того ж їй треба було ще готувати обід, стелити постелі, доглядати за Вовком Ларсеном. А закінчила вона свій робочий день тим, що навела повний порядок в кают-компанії і кубрику.

Всю ніч без зміни я стояв за штурвалом. Вітер дужчав поволі, але невпинно, хвилі піднімалися все вище і вище. О п'ятій годині ранку Мод принесла мені гарячої кави і печиво, яке вона сама приготувала, а о сьомій я підкріпився смачним гарячим сніданком.

Протягом всього дня сила вітру невпинно росла і росла, і здавалося, що море ніколи не затихне. А «Привид» прокладав собі шлях серед розбурханого океану, і я був певний, що ми тепер робили не менше одинадцяти вузлів. Мені хотілося до кінця використати потужний вітер і не збавляти швидкості, але надвечір я відчув себе вкрай знесиленим. Фізично я почував себе цілком здоровим, але тридцять шість годин за штурвалом знесли мене. Мод благала мене лягти в дрейф. Я знав, що коли вітер і хвиля будуть зростати протягом цілої ночі, то я потім не зможу вже покласти судно в дрейф. Отже, я, коли смеркло, з змішаним почуттям полегшення і розчарування почав приводити «Привид» до вітру.

Але я навіть не догадувався, які неймовірні зусилля вимагалися від одної людини, щоб брати рифи трьох вітрил. Пливучи весь час за вітром, я не відчував його справжньої сили, а тепер, коли ми зупинилися і я побачив, з якою люттю він накидається на шхуну, на душі в мене стало невесело і я був близький до розпачу. Вітер чинив опір кожному моему рухові: виривав з рук пару-

сину, в одну мить руйнував те, що мені вдавалося зробити за десять хвилин неймовірно напруженої праці. Була вже восьма година, а я встиг взяти тільки другий риф фока. Об одинадцятій годині становище залишалось без змін, незважаючи на всі мої зусилля. Мої пальці були в крові, нігті позаламувалися до живого м'яса. Від болю і втоми я плакав у темряві, але нишком, щоб не почула Мод.

В розпачі я кинув спроби взяти рифи грота і вирішив лягти в дрейф під одним зарифленим фоком. Три години пішло в мене на те, щоб закріпити спущений грот і клівер, і тільки о другій годині ночі, напівмертвий від втоми, я зрозумів, що, нарешті, справився з своїм завданням. Зарифлений фок робив свою справу. Шхуна трималася круто до вітру, не виявляючи наміру підставити хвилям свій борт.

Я вмирав з голоду. Проте даремно Мод намагалася змусити мене поїсти. Я то др'мав з повним ротом, то засинав, не доносячи кусок до рота, то раптом прокидався, усвідомлюючи всю незручність свого становища. Я був такий сонний і безпорадний, що Мод повинна була підтримувати мене на стільці, щоб я не впав, коли судно накренилося.

Не пам'ятаю, як я добрався від камбуза до каюти. Певно, Мод провела мене туди, як лунатика. Як довго я спав — не знаю, але проснувся в своїй каюті, роззутий. В каюті було темно.

Все тіло ломило, не можна було поворухнутись, а коли ковдра торкалася моїх поранених пучок, мені хотілося кричати від болю.

Очевидно, ранок ще не настав, подумав я і, заплющивши очі, знову заснув. Я й не догадувався, що проспав цілу добу і зараз була знову ніч.

Я знову прокинувся, бо сон був неспокійний, і, запаливши сірника, глянув на годинник. Він показував північ. А я був на палубі до третьої години ночі. В першу хвилину я був збитий з пантелику, але скоро зрозумів, у чому справа. Тож і не дивно, що сон став уже неспокійний: проспати двадцять одну годину — це щось значить. Я став прислухатися, як іде «Привид», як б'ються хвилі і як гуде вітер на палубі, а тоді повернувся на другий бік і спокійно проспав до ранку.

Встав я о сьомій годині. Мод в кают-компанії не було, і я вирішив, що вона в камбузі готує сніданок. Вийшовши на палубу, я переконався, що «Привид» дуже добре тримається під своїми залатаними вітрилами. У камбузі горів вогонь, кипів чайник, але Мод там не було.

Я знайшов її в кубрику біля койки Вовка Ларсена. Я глянув на цю людину, яку життя в розквіті сил виплеснуло за борт і яка була похована до того, як померла, тобто, зазнала гіршої долі, ніж смерть. Щось нове з'явилося в застиглих рисах його обличчя. Це був спокій. Мод подивилася на мене, і я все зрозумів.

— Його життя згасло під час шторму,— сказав я.

— Але він все одно живий,— відповіла вона впевнено.

— Він був людиною надзвичайної сили.

— Так,— сказала вона,— але тепер вона вже не скоує його. Дух його вільний.

— Тепер з певністю можна сказати, що дух його вільний,— повторив я і, взявши її за руку, повів на палубу.

За ніч шторм значно стих. Він затихав так само повільно, як і зростав. Вранці другого дня, після сніданку, коли я підняв приготовлене до поховання тіло Вовка Ларсена на палубу, вітер ще був сильний і хвиля висока. Палубу весь час заливала вода. Раптовим поривом вітру шхуну так накренило, що підвітряний борт аж по планшир заховався у воді. Вітер завивав і свистів у снастях. Стоячи по коліна у воді, я зняв шапку.

— Я пригадую тільки частину похоронної служби,— сказав я.— А саме: «А тіло нехай прийме море».

Мод подивилася на мене здивовано й обурено. Але колишні спогади мали таку владу наді мною, що вимагали поховати Вовка Ларсена так, як він у свій час поховав свого помічника. Мені прийшлося бути свідком цієї церемонії. Я підняв кришку люка, і тіло в парусиновому савані, ногами наперед, упало в море, а залізний тягар, прив'язаний до нього, потягнув його вниз. Воно зникло.

— Прощай, Люціфер, гордий духом! — прошепотіла Мод тихо, і її слова, підхоплені вітром, потонули в просторі. Я бачив, як рухаються її уста, і швидше відгадав, ніж почув, що вона сказала.

Коли, тримаючись за планшир, ми пробирались на ют, я випадково глянув на море з підвітряного боку.

В цю мить «Привид» піднявся на високу хвилю, і я досить виразно побачив за дві-три милі від нас маленький пароплав. Він то з'являвся на гребені хвилі, то провалювався знову, прямуючи просто на нас. Пофарбований він був у чорний колір. Мені пригадалися розмови мисливців про їхні браконьєрські походи, і для мене стало зрозуміло, що перед нами митне судно Сполучених Штатів. Я показав його Мод і поспішив провести її на ют, де менше заливало водою. Залишивши Мод там, я кинувся вниз до сигнальної шафи, але згадав, що, оснащуючи «Привид»,—не потурбувалися про сигнальні фази.

— А нам і не треба подавати сигнал небезпеки,— сказала Мод.—Досить їм побачити нас, і вони зрозуміють.

— Ми врятовані,— сказав я спокійно і урочисто, а потім, стримуючи хвилю радості, додав: — Але я не знаю, чи радіти мені, чи ні?

Я глянув на неї. Наші погляди зустрілися. Більше ми не чинили опору: ми відчували, як невидима сила притягує нас, і перш ніж я зрозумів, що діється, Мод була в моїх обіймах...

— Чи потрібні тут слова?— спитав я

І вона відповіла:

— Можна обійтися і без них... Але все-таки приємно було б їх почути.

Її уста зустрілися з моїми, і по якійсь дивній асоціації мені пригадалася сцена в кают-компанії «Привида», коли вона, поклавши мені пальці на вуста, сказала: «Мовчіть, мовчіть».

— Дружинонько, пташечко моя!— сказав я ніжно, гладячи вільною рукою її плече, як це роблять усі закохані, хоч і ніколи не вчаться цього в школі.

— Мужу мій!— сказала Мод. Якусь мить вона дивилася на мене, потім її тремтячі вії опустилися, і вона, щасливо зітхнувши, пригорнулася до моїх грудей.

Я глянув на митний пароплав. Він був уже близько. З нього спускали шлюпку.

— Ще поцілунок, моя кохана!— прошепотів я.— Ще один поцілунок, поки вони не підійшли...

— А від нас самих нам урятуватися не вдалося...— докінчила вона з чарівною посмішкою, якої я ніколи не бачив раніше,— це була чарівність кохання.

СЛОВНИЧОК МОРСЬКИХ ТЕРМІНІВ

Анкерок — барило для прісної води.

Бак — носова частина верхньої палуби.

Бакштаг — курс, при якому напрям руху судна становить від 100° до 170° з напрямом вітру; вітер дме косо в корму.

Банка — сидіння для веслярів на шлюпці.

Бейдевінд — курс, при якому напрям руху судна складає кут від 10° до 80° з напрямом вітру; вітер дме спереду збоку.

Бом-клівер — передне з косих трикутних вітрил на носі судна.

Брашпиль — коловорот з горизонтальним барабаном, що служить для піднімання якоря і для тяги снастей.

Бухта троса — згорнутий колами трос.

Бушприт — дерев'яний брус, що виступає горизонтально або трохи похило з носа судна; до нього прив'язують нижні передні кути бом-клівера і клівера.

Ванти — снасті, що підтримують щоглу і йдуть від неї похило до бортів. Мають мотузяні східці — вибленки. Фор-ванти — ванти на фок-щоглі; грот-ванти — ванти на грот-щоглі.

Верп — невеличкий якір.

Виносити на вітер — переміщати нижній задній кут вітрила на навітряний борт.

Вузол — одиниця міри швидкості ходу суден, що дорівнює морській милі на годину. «Робити десять вузлів» — рухатися зі швидкістю десять миль на годину.

Галс — курс судна відносно вітру йти правим чи лівим галсом — йти при вітрі, що дме з правого чи лівого боку.

Г а л ф в і н д — курс, при якому напрям руху судна утворює кут від 80° до 100° з напрямом вітру. Вітер дме прямо в борт судна.

Г а ф е л ь — похилий брус, що спирається одним кінцем у щоглу і служить для піднімання верхнього вітрила.

Г а ф е л ь-г а р д е л ь — снасть, що служить для піднімання переднього кінця гафеля.

Г і к — горизонтальний брус, що спирається одним кінцем у щоглу. До нього прив'язують нижній край нижнього вітрила.

Г і т о в и — снасті для підтягування нижнього краю вітрила до верхнього.

Г р о т — нижнє вітрило на грот-щоглі.

Г р о т-щ о г л а — друга від носа щогла.

Д и р и к-ф а л — снасть, якою піднімають гафель.

К л і в е р — друге з косих трикутних вітрил на носі судна.

К л о т и к — дерев'яний кружок, що накриває верхівку щогли або стеньги.

К л ю з — отвір у борті, через який проходить якірний ланцюг.

К о м і н г с — висока закраїна люка, що захищає від води.

Л а г — пристрій, що служить для вимірювання швидкості судна або пройденої ним відстані.

Л а г л і н ь — вірьовка, до якої прикріплені плавки лага.

Л е є р — вірьовка, снасть, закріплена обома кінцями; служить для постановки деяких вітрил, для розвішування білизни після прання і т. д.

Л ю ч и н а — кожна з дощок, з яких складається кришка люка.

М а р с о в і — матроси, що працюють на щоглах при підніманні і згортанні вітрил.

М и л я м о р с ь к а — дорівнює 1852—1854 метри.

Н і р а л — снасть, за яку тягнуть униз деякі вітрила при згортанні.

Н о к — зовнішній кінець всякого горизонтального чи похилого дерева, наприклад, нок гафеля.

О б в о д и — форми і лінії корпусу судна.

О с т і й н і с т ь — здатність судна, нахилоного вітром чи хвилею, повертатися в пряме положення. Чим нижче центр ваги судна, тим більша його остійність.

- П а л ь к а** — інструмент у вигляді загостреного стержня, що використовується при роботах із тросами.
- П і в б а к** — площадка над палубою на носі судна.
- П і в ві т р у** — «в піввітру» — те ж саме, що й галфвінд.
- П л а н ш и р** — верхній брус борту шлюпки або фальшборту корабля.
- П р и в о д и т и д о ві т р у** — повертати судно носом до вітру.
- Р а н г о у т** — дерев'яні або металеві частини, до яких прив'язують вітрила. На «Привиді» рангоут складався з фок-щогли і грот-щогли — з їх стеньгами, гіками й гафелями — та бушприта.
- Р и ф** — «брати рифи» — зменшувати площу вітрила, згортаючи і підв'язуючи його нижній край короткими снастями — рифштертами, прикріпленими в два або три ряди до вітрила. Рифи беруть, коли дме сильний вітер.
- Р у б к а** — надбудова у вигляді будки на верхній палубі або містку. На парусних шхунах і яхтах — верхня частина каюти або кают-компанії. В цьому разі дах каюти називається «палубою рубки».
- С а л і н г** — дерев'яні бруси, прикріплені навхрест до щогли; служать для прив'язування снастей і як опора для стеньги.
- С т а к с е л ь** — третє з передніх трикутних вітрил безпосередньо поперед фок-щогли.
- С т е н ь г а** — брус, що є продовженням щогли; фор-стеньга — стеньга фок-щогли.
- С т е п с** — дерев'яний брус із заглибленням, в яке вставляється шпор (нижній кінець) щогли.
- Т а к е л а ж** — снасті, що служать для укріплення частин рангоута, для піднімання і опускання вітрил та рангоута і для управління вітрилами.
- Т а л і** — система блоків і тросів для піднімання тягарів, управління вітрилами і т. п.
- Т а л р е п** — трос або гвинт для підтягування снастей стоячого такелажу.
- Т о п с е л ь** — верхнє косе вітрило на грот-щоглі (грот-топсель) і фок-щоглі (фор-топсель).
- Т р а в е р з** — напрям, перпендикулярний поздовжній вісі судна.
- Т у з и к** — невеличка двохвеслова шлюпка.
- У в а л ю в а т и с я п і д ві т е р** — відхилитися носом від зустрічного вітру.

Фал — снасть, що служить для піднімання вітрила або прапора.
Фальшборт — продовження борта, що утворює ніби стіну навколо верхньої палуби.

Фальшкіль — брус, прикріплений до кіля знизу.

Фок — нижнє вітрило на фок-щоглі.

Фок-щогла — передня щогла.

Фор-ванти — ванти фок-щогли.

Фордевінд — курс, при якому напрям руху судна складає кут від 170° правого борта до 170° лівого з напрямом вітру. Вітер дме прямо або майже прямо в корму. «Поворот фордевінд» — поворот кормою проти вітру.

Форштевень — передній носовий кінець судна, що є продовженням кіля.

Хват-талі — невеличкі талі з двох блоків, що служать для різних робіт на палубі.

Шкафут — середня частина в верхній палубі.

Шкот — снасть, що служить для управління вітрилом. До слова «шкот» додають назву вітрила або гіка, що ним він керує: клівер-шкот, фока-гіка-шкот і т. п.

Шпігати — отвори в борту або в палубі для стікання води.

Шпор — нижній кінець щогли чи стеньги або задній кінець бушприта.

Шпринт — похילה жердина, яка прикріплена до низу щогли на шлюпці і служить для розтягування вітрила.

Штаг — снасть, що підтримує щоглу або стеньгу спереду.

Ют — кормова частина палуби. На багатьох суднах (в тому числі і на «Привиді») розташований вище середньої частини палуби, утворюючи «пів'ют», який по суті рівнозначний юту.

З М І С Т

Розділ перший	5
Розділ другий	13
Розділ третій	20
Розділ четвертий	31
Розділ п'ятий	37
Розділ шостий	44
Розділ сьомий	56
Розділ восьмий	59
Розділ дев'ятий	66
Розділ десятий	74
Розділ одинадцятий	80
Розділ дванадцятий	85
Розділ тринадцятий	94
Розділ чотирнадцятий	98
Розділ п'ятнадцятий	105
Розділ шістнадцятий	111
Розділ сімнадцятий	117
Розділ вісімнадцятий	129
Розділ дев'ятнадцятий	136
Розділ двадцятий	142
Розділ двадцять перший	150
Розділ двадцять другий	153
Розділ двадцять третій	157
Розділ двадцять четвертий	161
Розділ двадцять п'ятий	168
Розділ двадцять шостий	179
Розділ двадцять сьомий	192
Розділ двадцять восьмий	199
Розділ двадцять дев'ятий	205
Розділ тридцятий	210
Розділ тридцять перший	217
Розділ тридцять другий	220

Розділ тридцять третій	238
Розділ тридцять четвертий	242
Розділ тридцять п'ятий	248
Розділ тридцять шостий	254
Розділ тридцять сьомий	258
Розділ тридцять восьмий	264
Розділ тридцять дев'ятий	268
<i>Словничок морських термінів</i>	<i>273</i>

Редактор *О. П. Синищенко*
Художнє оформлення *Л. Б. Каплана*
Художній редактор *К. К. Калужін*
Технічний редактор *В. І. Писаренко*
Коректор *А. С. Кірюєва*

•

ДЖЕК ЛОНДОН
МОРСКОЙ ВОЛЕ

Роман

•

Здано на виробництво 29. VI. 1957 р.
Підписано до друку 27. II. 1958 р.
Формат паперу 84 × 108^{1/16}
Папер арк 4.375.
Друк. арк. 14,35. Обліково видавн. арк. 15,222.
Ціна 5 крб 30 коп
Замовлення № 1045. Тираж 40 000

•

Книжкова фабрика ім. Фрунзе
Головвидаву Міністерства культури УРСР,
Харків, Донськ-Захаржевська, 6/8.

БИБЛИОТЕКА

ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ